EURIPIDES Rhesos Troienele Andromache Helena Orestes Heraklizii
Editura Univers clu
Clasicii Literaturii Universale
Coperta colecţiei: VASILE SOCOLIUC Redactor: SANDA STIEHLER CHIOSE
Ilustraţia copertei:
1. *Euripides*, bust de marmură, copie romană după un original grec din sec. IV î.Hr., Muzeul Naţional din Napoli.
2. *Lupta zeilor cu giganţii* (fragment), amforă greacă găsită în insula Milo.
Acest volum a fost editat cu sprijinul FUNDAŢIEI SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ
La traducerea acestui volum a slujit textul grec stabilit în: *Euripide*, Tome I (L. Meridier), Tome IV (H. Gregoire, L. Parmentier), Tome V (H. Gregoire, L. Meridier), Societe d'edition „Les Belles Lettres", Paris, respectiv 1925, 1982, 1974, si *Euripidis tragocdiae* (A. Nauck), Volumina I, II, In aedibus Teubneri, Lipsiae, MDCCCLXXXI.
Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate Editurii UNIVERS Piaţa Presei Libere nr.l, Bucureşti, 79739.
Euripides
RHESOS, TROIENELE, ANDROMACHE, HELENA, ORESTES, HERAKUZII
Traducere, prefaţă şi note de ALEXANDRU MIRAN
Bucureşti, 1996
EDITURA UNIVERS
ISBN 973-34-0387-3
PREFAŢĂ
RHESOS este ceea ce s-ar numi astăzi „o piesă de război", dar una izbutită, fără propagandă şi fără accente patriotarde, autorul ei rămânând echidistant faţă de părţile aflate în conflict. Şi cu toate că este vorba de înfruntarea dintre greci şi troieni, considerată legendară, aceasta seamănă în multe privinţe cu războaiele de totdeauna.

Drama se desfăşoară într-o tabără militară, lângă cortul comandantului, la care vin şi de la care pleacă mesageri. Se ţin conciliabule nocturne. Fiecare parte trimite spioni la adversar. Se asistă la schimbarea gărzilor, care îşi transmit parola. Soseşte un puternic contingent de întăriri. Are loc o acţiune de comando, care face numeroase victime. O ciocnire armată se petrece chiar pe scenă, lucru neobişnuit în teatrul antic. Toate personajele, cu excepţia zeilor, poartă îmbrăcăminte de campanie. însuşi corul tragic este alcătuit din soldaţi.

Euripides a transpus dramatic în *Rhesos* o parte din cântul X al *Iliadei* numită *Dolonia*, după un dubios luptător troian. Dar dramaturgul s-a îndepărtat mult de textul homeric. El nu tratează isprava lui Dolon, din care face o figură secundară, ci suprimarea unui strălucit aliat al Troiei, Rhesos. Iată împrejurările tragediei.

Grecii se aflau de zece ani în faţa cetăţii Ilion. Achilleus, jignit de Agamemnon, ieşise din luptă; drept urmare, soarta s-a răsturnat, favorizând troienii. Aceştia, conduşi de Hektor, şi-au respins duşmanii de sub zidurile oraşului şi s-au aşezat în câmpie, aproape de lagărul navelor trase pe uscat, astfel încât grecii au fost nevoiţi să-l fortifice la repezeală.

Drama începe în plină noapte şi continuă la lumina faclelor până în zori. Piesa nu are prolog. Intră direct în scenă soldaţii de gardă şi formează Corul. Ei au văzut focuri mari în tabăra grecilor şi vin să-l trezească pe Hektor, care doarme în cort, înarmat. Acesta e încredinţat că duşmanii, după înfrângerea din ajun,'au renunţat la luptă şi vor să fugă pe mare; de aceea doreşte şă-i distrugă cât mai curând, înainte să se îmbarce. Dar fratele şi consilierul său Aineias îi cere ca mai întâi să se informeze temeinic şi îl convinge să trimită o iscoadă la greci. Pentru această misiune se înscrie Dolon, al cărui nume este sinonim cu viclenie, *dolos*: el pretinde ca răsplată caii miraculoşi ai lui Achilleus, pe care îi jinduia însuşi Hektor. După ce descrie amănunţit cum se va travesti în lup, spionul purcede, însoţit de bunele urări ale Corului. Apoi

soseşte un păstor care dă de veste că o mare armată tracică aliată înaintează prin pădurile montane spre Troia. In fruntea puhoiului de războinici se află tânărul rege Rhesos, împodobit cu belşug de aur, într-un car tras de cai „mai albi şi mai strălucitori ca neaua”. Când apare, afirmă fălos că vrea să elibereze Troia de unul singur. După un schimb de replici cu Hektor şi un cânt de laudă al Corului, iese din scenă, împreună cu comandantul, care îi va arăta locul hărăzit aliaţilor în dispozitivul de luptă. Intre timp, Odysseus şi Diomedes, trimişi la rândul lor de greci să provoace o diversiune printre troieni, îl omorâseră pe Dolon, după ce nevolnicul le trădase parola străjilor şi poziţia cortului lui Hektor. Ei năvălesc în mijlocul taberei că să-l suprime pe Priamid. Dar intervine zeiţa Athena, ocrotitoarea hellenilor, şi le schimbă gândul, trimiţându-i să-l ucidă pe Rhesos, cel mai de temut aliat al troienilor. Totodată îl îndepărtează printr-un şiretlic pe Paris, care aflase de prezenţa iscoadelor în tabără şi era gata să dea alarma. Apoi revin în fugă Odysseus şi Diopiedes, după ce l-au răpus în somn pe regele tracilor şi i-au furat caii. Suni urmăriţi de războinicii troieni şi are loc, sub ochii spectatorilor o încăierare, dar aheii, cunoscând parola, izbutesc să scape. în episodul următor, vizitiul lui Rhesos, care presupune că stăpânul său a fost ucis mişeleşte de gazde, relatează, atât cât a putut să desluşească, masacrul petrecut în bezna nopţii. Hektor se disculpă, încearcă să-l consoleze şi îi oferă azil. La sfârşit se iveşte Muza, mama nefericitului Rhesos, cu trupul neînsufleţit al acestuia în braţe. Ea îl acuză pe Odysseus de uciderea laşă a fiului său, aminteşte originea lui divină şi vesteşte că va avea parte de nemurire. Dar tocmai se face ziuă, o nouă zi de luptă. Hektor împarte porunci militare, hotărât să dea bătălia decisivă. Corul încheie drama într-o notă de speranţă reţinută, presimţind parcă sfârşitul apropiat al Troici.

Am rezumat mersul palpitant al acţiunii numai pentru a demonstra că în *Rhesos* mişcarea este trăsătura dominantă. Evenimentele se succed în cascadă, nu o dată

surprinzătoare, şi dau naştere unor adevărate momente de *suspense*. La ele participă, afară de măştile individuale, şi personajul colectiv care este Corul. Din această perspectivă scenariul apare abil construit, spectaculos şi de un interesant realism, rezultatul fiind o adevărată operă de maestru.

în schimb, întâietatea mişcării umbreşte unele calităţi şi caracteristici prin care străluceşte teatrul lui Euripides. Corul îşi vede diminuat rolul de comentator suveran al destinelor omeneşti de la înălţimea comandamentelor morale sau a unor idei filosofice; cântecele sale sunt de întindere modestă, mai puţin avântate, dând glas unei poezii fruste. Lipsesc din *Rhesos* confruntările retorice de amploare, subtile, uneori întemeiate pe sofisme, atât de dragi atenienilor. Nu se găsesc în textul dramei formulări gnomice memorabile.

Caracterele personajelor sunt pregnant descrise, dar nu aprofundate, lucru firesc pentru o operă de tinereţe; sau poate că poetul a vrut dinadins să păstreze nealterată simplitatea eroilor homerici. Rhesos, eroul tragic este un tânăr copleşit de daruri: origine divină, regalitate, bogăţie, vitejie, rezistenţă la oboseală, vorbire deschisă, încredere neţărmurită în sine: prea multă înzestrare, ca să nu stârnească invidia Sorţii! Cu atât mai nemernică apare uciderea lui, fără să fi putut barem să se apere. Dar aşa se întâmplă, câteodată războiul nu cruţă nici zeii. Hektor, protagonistul dramei, prezent aproape tot timpul în scenă, este impetuos, uneori pripit în luarea deciziilor, dar plin de curaj exemplar, nelăudăros, gata să primească sfaturi, cunoscător al propriilor limite, autoritar şi totuşi generos; cu alte cuvinte, are purtare de *gnwd seigneur*. O figură aparte, bănuitoare, dar nu lipsită de farmec, este vizitiul, în contrast cu măreţia epică a stăpânului său; el deplânge venirea tracilor la Troia şi tânjeşte după ţara lui omătoasă. Celelalte personaje pot fi comparate mai degrabă cu nişte crochiuri: Muza, mamă gingaşă, sensibilă, sfioasă, Aineias, dătător de îndemnuri înţelepte, Dolon, plin de trufie cazonă şi de prostie hrăpăreaţă, Odysseus, viclean şi

multiscusit ca de obicei, Diomedes, nestăpânit, gata oricând să ucidă.

Dar pe lângă meritele amintite sumar aici, *Rhesos* cuprinde şi o seamă de întâmplări sau tablouri expresive, ca de pildă: tabăra grecilor iluminată de torţe în mijlocul nopţii; răspândirea unor zvonuri tulburătoare; trecerea năvalnică prin codrul de stejari de pe muntele Ida a armatei tracilor, care trezeşte din somn păsări şi sălbăticiuni; cântecul păsărilor în zorii zilei.

Pe scurt, această tragedie precipitată, a cărei autenticitate a fost pusă la îndoială fără motive întemeiate', nu face de ruşine geniul lui Euripides.

în următoarele drame din acest volum situaţiile (şi eroii legendari descrişi au adeseori analogii cu istoria Atenei. Dar scopul pieselor nu este exclusiv politic. Semnificaţiile lor politice şi morale, atâtea câte există, sunt subordonate valorilor universal-umane ale operei de artă, vădindu-se doar celor care ştiu să le desluşească. O

îjc λ

In argumentul (rezumatul introductiv) grec al dramei scrie: „Unii s-îiu îndoit de autenticitatea lui *Rhesos* şi au bănuit că nu este de Euripides." Plecând de la această frază, piesa a fost atribuită în epoca modernă fie lui Philokles (Scaliger), fie lui Sophokles (Hermann), fie unui poet necunoscut din secolul IV î.Hr. (Croiset, Geffken). în schimb unii ' autori antici cu autoritate susţin paternitatea creatorului *Medeii*: Stobaios, Krates din Mallos, Eustathes. De altfel chiar în acelaşi argument era consemnată si părerea aceasta: „Totuşi *Didascaliile* o citează ca autentică.11 Dar autorii *Didascaliilor* au fost mari savanţi şi filologi, vestiţi pentru acribia lor. Dintre moderni, au pledat în favoarea autenticităţii: Cataudella, Goosens, Ritchie, Flaceliere. Galliano etc. Ultimul a avansat ca dată probabilă a reprezentării tragediei anul 440 î.Hr.

piesă de teatru ^oate să fie în acelaşi timp un tract sau o tragedie, afirmă Vellacott, şi spectatorul este liber să spună ce a izbutit sau a vrut să vadă întrânsa. Afirmaţia este valabilă şi pentru comentator, de unde diversitatea

interpretărilor.

Toate dramele volumului se întemeiază pe ciclurile legendelor eroice (troiene, argiene, ateniene) şi se deosebesc mult prin conţinut şi formă, dar toate au în comun o preocupare majoră, războiul, fiind create la umbra sinistră a conflictului peloponesiac.

în 413 î.Hr., când dramaturgul avea în jur de cincizeci de ani, a izbucnit războiul dintre atenieni şi spartani, numit al Peloponesului, care s-a sfirşit în 404 cu prăbuşirea Atenei democratice. De la începutul confruntării s-a înfiripat în cetate o fracţiune potrivnică războiului, al cărei mesaj a fost susţinut şi de Euripides.

Troienele, tragedia femeilor captive după sfârşitul războiului de la Ilion, a fost inspirată de un cumplit eveniment real: anihilarea statului-cetate din insula Melos în 416, când atenienii au masacrat toţi bărbaţii şi au robit femeile şi copiii. Dramele *Andromache*, *Helena* şi *Orestes*, descriind umiările mai îndepărtate ale conflictului troian, sunt încă obsedate de mentalitatea războiului. în *Heraklizii*, deznodământul acţiunii se realizează prin lupta fratricidă dintre două armate greceşti.

La Atena era tolerată, dar nu garantată, libertatea cuvântului şi lipsea cenzura instituţionalizată. Totuşi, o anumită cenzură se exercita prin unele grupuri de interese sau de opinie. Cum problematica războiului reprezenta un domeniu sensibil, partida „uliilor11 putea oricând să acuze de înaltă trădare un concetăţean cu idei pacifiste prea zgomotos răspicate, urmarea fiind pentru nefericit pedeapsa capitală sau exilul. De aceea dramaturgii au fost nevoiţi uneori să se cenzureze singuri, alteori să se exprime voalat. In acest scop s-au folosit, ca metodă, de ironie (*eironeia*), care la greci însemna: a rosti un lucru pentru a da să se înţeleagă altul. Procedeul se întâlneşte la toţi poeţii tragici, dar cu precădere la Euripides.

în *TROIENELE*, o seamă de femei, până de curând fericite, ocrotite şi prospere, luptă să supravieţuiască şi să salveze cât a mai rămas din familiile lor. Ele se află în stare de adâncă deznădejde, trebuind să se confrunte cu

privaţiunile, sclavia, violul şi moartea. Drama a fost reprezentată în anul 415 î.Hr., când Euripides a câştigat premiul al doilea la Marile Dionisii. Era a treia piesă într-o trilogie alcătuită din *Alexandros*, *Palamedes*, *Troienele*; drama cu satyri însoţitoare se numea *Sisypho*&.

Această impunătoare construcţie se distinge prin câteva trăsături. Astfel, se pot desluşi anumite conexiuni tematice între cele trei piese – lucru neobişnuit la data respectivă. Apoi contextul politic al perioadei în care a fost scrisă pare să fie semnificativ. Comportamentul feroce al trupelor Atenei în insula Melos, evocat mai sus, avusese loc în anul precedent şi a influenţat modul în care poetul a înfăţişat destinele troienilor învinşi de greci. De asemenea, în anul reprezentării, după controversate dezbateri, a avut loc votarea expediţiei militare în Sicilia, care urma să se încheie cu un uriaş dezastru şi să pună capăt hegemoniei ateniene. Altă trăsătură neobişnuită este faptul că, în *Troienele*, ca şi mai devreme în *Hekabe*, Euripides tratează războiul şi urmările lui din perspectiva unui grup de femei; prin aceasta el se distanţează de vechea mentalitate, conform căreia războiul cade numai în competenţa bărbaţilor.

Scena dramei *Alexandros* este Troia într-o fază timpurie. Hekabe, înainte să devină mama lui Alexandros (Paris), visase că va da naştere unui tăciune învâlvorat. Ascultând de un oracol, Priamos poruncise suprimarea noului născut pentru a se evita incendierea oraşului, prevestită în visul reginei. Coconul a fost părăsit de un servitor pe muntele Ida, dar, asemenea altor prunci din legende, a fost găsit de un bouar, care l-a crescut. Mai târziu Priamos se hotărăşte să celebreze jocuri funebre în cinstea fiului mort. Paris, necunoscut, ia parte la întreceri şi triumfă asupra fraţilor săi Deiphobos şi Hektor. Dramaturgul tratează aceste din urmă întâmplări, jocurile troiene şi recunoaşterea de către părinţi a fiului considerat mort. După cum reiese din fragmentele consemnate în surse antice, *Alexandros* a fost o piesă de intrigă şi acţiune: Paris câştigă incognito întrecerile, Hekabe şi

Deiphobos uneltesc să-l ucidă,a dar până la urmă este identificat şi salvat.

în a doua piesă a trilogiei, acţiunea se desfăşura printre grecii cantonaţi în faţa Troiei şi înfăţişa uciderea cu pietre, la instigaţia lui Odysseus, a eroului titular, înţeleptul Palamedes. Din păcate, aproape nimic nu a supravieţuit din *Palamedes*, şi încercările de reconstituire a tragediei pe temeiul unor versiuni ale mitografilor sunt pur speculative. Totuşi pentru unitatea trilogiei merită să fie reţinută caracterizarea lui Odysseus: el era marele uneltitor, responsabil de plăsmuirea falsei dovezi care ducea la condamnarea unui binefăcător al omenirii lipsit de vină. Ori fiul lui Laertes este prezentat în aceeaşi lumină defavorabilă de către Hekabe în *Troienele*. Pe de altă parte, se pare că fratele lui Palamedes scria adevărul despre moartea acestuia pe o vâslă şi-o arunca în mare ca să ajungă la Nauplios, tatăl său. Tradiţia spune că Nauplios s-a răzbunat pe armata grecilor aprinzând focuri înşelătoare, care au atras între stânci flota acestora, zguduită de o vijelie, la întoarcerea de la Troia, şi au nimicit-o. Despre această furtună distrugătoare stârnită de Poseidon este vorba şi în *Troienele* (v. 77-91), ultima parte a trilogiei, în care sorţile troienilor se împletesc cu ale grecilor şi se împlinesc profeţiile^ făcute anterior pentru ambele seminţii.

Insă chiar fără conexiunile schiţate aici, ca piesă izolată, *Troienele* este pe deplin inteligibilă şi îşi păstrează neştirbită valoarea, dovadă atâtea puneri în scenă din ultimele decenii. Şi cu toate că odinioară unor critici dogmatici le-a slujit de exemplu pentru modul cum nu ar trebui compusă o tragedie, ea mi se pare a fi una din cele mai splendide creaţii ale genului. Este adevărat că se deosebeşte prin formă şi conţinut de majoritatea operelor celor trei tragediografi atenieni. Acţiunea dramatică este mai puţin complicată, mai statică; spectacolul este alcătuit dintr-o succesiune de tablouri înfăţişând diferite momente ale pătimirilor troiene. Apoi, spre deosebire de alte piese ale lui Euripides dominate de caractere accentuate,

obsesive, instabile, nevrotice, ca Elektra, Orestes, Medeia, Phaidra sau Pentheus, în *Troienele* evoluează personaje normale, prinse în năvodul unor circumstanţe anormale. Sentimentele femeilor troiene pentru copiii lor şi pentru nepoţi, pentru soţi şi părinţi, sunt sentimentele fireşti a milioane de oameni pentru familiile lor. Această normalitate se recunoaşte atât în reacţiile emoţionale, pasive, cât şi prin replicile active, raţionale. Autorul a ştiut să ţină cu măiestrie echilibrul între manifestările pur emoţionale şi cele raţionale.

Prologul dramei îl. constituie discuţia dintre două divinităţi, reprezentând forţele intangibile care guvernează viaţa muritorilor: cauze şi efecte naturale, impulsuri bune sau rele, noroc sau nenoroc. Acţiunea cuprinde patru episoade, aparent fără legătură între ele, fiecare fiind dedicat, pe rând, câte unui personaj, respectiv: Kasandrei, Andromachei, Helenei şi lui Astyanax, copilul ucis de greci. Cu toate acestea piesa are unitate şi în acelaşi timp o mare diversitate.

Unitatea este asigurată de ton, de atmosferă, precum şi de rolul central, coeziv, al Hekabei, singura figură prezentă pe scenă de la începutul până la sfirşitul dramei. Apoi, toate personajele, afară de -Talthybios, Menelaos şi Helena, sunt înlănţuite întru aceeaşi năpastă. Corul format din femei troiene captive are iarăşi un înseninat rol unificator.

Unitatea poetică este realizată de asemenea printr-o reţea de imagini care circulă de-a lungul tragediei. Navele, zidurile, focul sunt teme recurente folosite în sens literal sau/şi alegoric. Navele aheilor, aflate în afara scenei, vor duce captivele în sclavie; zidurile din planul depărtat, de pe creasta cărora este azvârlit Astyanax, sunt ultimul simbol al măreţiei Troiei; focul este distrugătorul cetăţii în episodul final. Dar navele fac parte din imaginile, prin care femeile îşi exprimă teama. Focul este descris ca un agent sinistru care a mai nimicit odată Troia (v.799 şi urm.); el apare sub forma tăciunelui aprins, prevestitorul naşterii lui Paris în *Alexandros*, şi reapare ca emblemă a Kasandrei

când aceasta năvăleşte, răvăşită, în scenă.

Diversitatea în *Troienele* se recunoaşte mai cu seamă în puternica diferenţiere a eroinelor. Fiecare mare scenă în care evoluează întâi Kasandra, apoi Andromache, apoi Helena, împreună cu corul şi cu Hekabe, este zugrăvită în contrast faţă de cea precedentă si cea următoare.

Fiecare episod conţine momente de frisonant spectacol, care irump în cadrul general, tânguitor, al piesei: Kasandra intră cu părul despletit, ţinând torţe în mâini, dansând şi cântând sălbatic; Andromache şi fiul său Astyanax vin într-un car plin cu prăzi de război; Helena apare orbitor de elegant îmbrăcată, în contrast cu troienele care poartă straie zdrenţuite. Kasandra, Andromache şi Helena reacţionează diferit la restriştea comună. De asemenea, Hekabe dă răspuns diferit fiecărei cuvântări (*rhesis*) rostită pe rând, de fiicele sale şi de noră. în confruntarea cu situaţiile inextricabile şi cu suferinţele acestora, Hekabe se dovedeşte a fi un caracter tare, firesc şi viguros trasat. Ea nu se leagănă în iluzii privitor la propria stare sau la viitor. Grija sa pentru Kasandra este să nu-şi facă rău sieşi sau altora. Pe Andromache o sfătuieşte să se adapteze împrejurărilor. Când aceasta pleacă, îi păstrează copilul, pe Astyanax, şi tot ea în ultimul episod, îl pregăteşte pentru îngropăciune şi-l boceşte. Respinge punct cu punct afirmaţiile din discursul, altminteri interesant şi excelent articulat al Helenei.. Faţă de zei se păstrează sceptică – atitudine izvorâtă din amarnica ei trăire, u mi are a dezastrului Troiei. Şi în pofida unei încercări de sinucidere, zădărnicită de Talthybios, în ultimele versuri ale dramei îşi recâştigă stăpânirea de sine, părând hotărâtă să supravieţuiască, deşi este conştientă că viitorul înseamnă pentru ea sclavie şi degradare.

Cei care au adaptat sau/şi reprezentat *Troienele* în ultima vreme au considcrat-o de cele mai multe ori o piesă de propagandă antirăzboinică şi au folosit-o pentru a formula puncte de vedere politice moderne'. Este meritul incontestabil al originalului că asemenea adaptări s-au bucurai de succes.

Dar piesa lui Euripides, deşi, precum am arătat, are contingenţe cu evenimente politice şi militare contemporane autorului, este în primul rând una profund umană, dar una în care nu este vorba doar de ticăloşii şi de eroii dintr-o anumită epocă. Drama cuprinde, mai ales în părţile lirice de mare întindere şi frumuseţe'', dimensiunile mitului şi ale religiei, care nu prezintă interes pentru propagandistul politic. Iar punctele de vedere exprimate nu sunt politiceşte stereotipe, ci complexe şi ambivalenţe. Spre pildă, unele evocări ale trecutului Troiei zugrăvind prosperitatea poporului, strălucirea şi înrudirile cu zeii ale casei regale etc., sunt puse pe loc în contrast cu dezastrul cetăţii din timpul desfăşurării piesei. De altfel odele corale (*stasima*) se referă explicit sau aluziv la trecutul sau prezentul Troiei. Mai mult, aceste ode, laolaltă cu unele secvenţe melice ale eroinelor, izbutesc, printr-o serie de imagini, să construiască poetic şi locul dramei cu ziduri de apărare, citadelă, porţi, case, temple, altare. Invazia grecilor, care a atras după sine jafuri şi violuri, atât simbolice cât şi reale, este de asemenea sugerată prin imagini tangibile sau vizuale: aducerea în cetate a calului de lemn, vâlvătăile roşii ale focului inamic mistuind oraşul, sau copiii îngroziţi atârnând de veşmintele mamelor.

Aceste foarte frumoase ode, al căror suport muzical este pe veci pierdut, contribuie la armonia subtilă a întegului şi fac ca *Troienele* să comunice mai mult decât un simplu mesaj politic. A reduce drama la atât înseamnă a nu ţine seamă de uluitoarea ei poezie şi de înalta, umana ei complexitate, din care antagonismul dintre victimă şi agresor este numai o parte.

ANDROMACHE nu s-a ivit sub o stea generoasă. Data reprezentării dramei este nesigură, probabil 427 sau 426 î.Hr. Nu se ştie ce premiu a dobândit şi cum au receptat-o contemporanii. Se pare că nu a mai fost pusă în scenă, nici imitată, în secolele următoare. Totuşi, un anonim din vremea lui Hadrianus a inclus-o într-o antologie euripideică. Singura judecată antică mai explicită asupra ei se află într-un rezumat redactat de un

filolog alexandrin, în care piesa este caracterizată ca „dramă de rangul ăl doilea”, dar interpretarea acestei sintagme a stârnit controverse. Mai târziu, în epoca modernă, înţelegerea operei a fost grevată de critici nejustificate.

Unii comentatori au considerat-o piesă ocazională, pamflet antispartan, pe temeiul a două denunţări ale caracterului duşmanilor Atenei: prima, severă, rostită de Andromache, cealaltă, cu substrat ironic, aproape comică, rostită de Peleus. Dar dintre cei doi mari nemernici ai dramei, argianul Orestes îl întrece de departe pe spartanul Menelaos. Se poate vorbi cel mult de accente antilaconiene, sub care se disting resorturile psihologice care le încadrează în economia generală a dramei.

Pe de altă parte, *Andromache* a fost nu o dată criticată pentru lipsa de unitate. A fost subliniată existenţa în piesă a cel puţin trei părţi: salvarea Andromachei, răpirea Hermionei şi uciderea lui Neoptolemos. Dar trebuie avut în vedere că autorul înţelege unitatea altfel decât înaintaşul său Sophokles. Acesta din urmă îşi construieşte dramele în jurul unui personaj. Euripides foloseşte modalităţi diverse: uneori în centrul interesului se află o întâmplare petrecută sau un şir de întâmplări, faţă de care sunt înregistrate reacţiile personajelor, alteori se află o patimă devastatoare care induce efecte felurite în eroi. Dar lipsa unui anumit tip de unitate nu îndreptăţeşte afirmaţia că drama este slabă. Altminteri, câte din creaţiile lui Shakespeare nu ar trebui să fie stigmatizate?

Apoi trebuie respinsă ideea, reflex al unor prejudecăţi moraliste, conform căreia în *Andromache* caracterele ar fi superficial zugrăvite, sau lipsite de coerenţă. Nu trebuie uitat că poeţii tragici ai secolului V nu-şi propuneau să înfăţişeze „caractere[1]1 în sensul ce-l are acest cuvânt în comedia nouă, ci fiinţe umane confruntate cu situaţii limită. Aşadar nu este surprinzător că autorul *Medeii* pare mai interesat de *pathos* decât de

1 G. Duclos în Euripide, Theâtre complet, voi.II, traduction par H. Berguin et G. Duclos, Garnier-Flammarion, Paris, 1966, p. 181.

ethos.

în fine nu se justifică subaprecierea dramei lui Euripides în raport cu *Andromaque* a lui Racine, părere exprimată de comentatorii francezi. „Racine ne-a făcut să fim exigenţi[2], afirmă unul dintre ei. Acest punct de vedere este irelevant şi nu ajută la înţelegerea celor două drame scrise la distanţă de peste două milenii de către autori cu mentalităţi, temperamente şi repere estetice atât de diferite.

Faţă de cele amintite mai sus cred că-şi păstrează întreaga valoare afirmaţia lui Gilbert Murray*: „După opinia mea, Euripides necesită mai mult interpretare decât îndreptare.*1 Dar abia în ultimele decenii interpreţii au purces la o reevaluare mai nuanţată a acestei drame.

Tema de căpetenie în *Andromache* este situaţia matrimonială a Hermionei şi, în sens mai larg, problema eros-ului feminin, sub aspectele sale arzătoare, într-o societate dominată de bărbaţi. Există unele asemănări între conflictul din *Medeia*, capodopera mai timpurie a lui Euripides, şi cel din *Andromache*. în ambele piese este vorba de părăsirea sau neglijarea soţiei legitime de către soţ, pentru altă nevastă sau concubină. în ambele, femeile ultragiate, clocotind de gelozie, caută să-şi suprime rivalele: Medeia o şi face, dar Hermione este oprită de intervenţia lui Peleus. Ele scapă de pedeapsă, salvarea fiindu-le garantată fiecăreia de câte un bărbat: Medeia se refugiază la Aigeus, în Atena, Hermione fuge cu Orestes. Tocmai tema erotică este cea care asigură unitatea *Andromachei*.

A doua temă, în ordinea importanţei, este războiul. De aproape două decenii principalele personaje ale dramei au fost direct sau indirect alterate de război: toate au varii manifestări ale unui sindrom post-troian. Femeile învingătorilor au îndurat singurătatea, frustrarea, deprivarea afectivă, cele ale învinşilor au fost deposedate de bunuri, ofensate şi înrobite. Bărbaţii au fost demoralizaţi, dezumanizaţi, şi nu mai sunt în stare să se

2C itată de Ph. Vellacott, ibid., p.29.

integreze într-o societate orânduită. Orestes, care fiind copil nu a luptat la Troia, este însăşi întruchiparea brutală a războiului. Cu toţii au rămas irascibili, instabili, violenţi, gata să se răzbune pentru orice vătămare. Răzbunarea este resortul care le determină comportamentul şi faptele. Din răzbunare Achilleus îl ucide pe Hektor, soţul Andromachei, Menelaos incendiază Troia, Orestes orchestrează uciderea lui Neoptolemos, iar Hermione doreşte s-o omoare pe Andromache; până şi bătrânul Peleus nu s-ar da înapoi să răzbune moartea nepotului său. Urmarea răzbunărilor în cascadă este un palat deşert şi bocetul unui bătrân rămas fără moştenitori.

Acţiunea tragediei începe să decurgă o dată cu primul vers al prologului rostit de Andromache, refugiată ca suplicantă la templul zeiţei Thetis. Prinţesa troiană, ajunsă sclavă, este diminuată, fragilizată, nemaiavând statura personajului din *Iliada* ori din *Troienele*. Sufletul său este împărţit între amintirea fericirii de odinioară şi grija pentru viaţa fiului ei, ameninţată de „cei doi vulturi”, Hermione şi Menelaos. Unii comentatori au insistat prea mult asupra fizionomiei „burgheze” a Andromachei. De fapt Euripides a vrut să înfăţişeze femeia în afara schemei tradiţionale, arătând cât de năprasnic pot s-o afecteze anumite peripeţii dureroase. Viziunea sa era fără îndoială familiară spectatorilor; războiul se desfăşura din plin şi toată Hellada era plină de prizonieri, refugiaţi, străini căzuţi în sclavie, femei ai căror soţi se aflau departe, copii lipsiţi de ajutor. Andromache este mai puţin explozivă decât celelalte personaje principale. Suferinţele îndurate la Troia şi în anii lungi de sclavie au înzestrat-o cu un soi de înţelepciune. De aceea, în duelurile retorice, întâi cu Hermione şi apoi cu Menelaos, se dovedeşte superioară adversarilor ei, folosindu-se de argumente mai credibile. Mânia sa este, dacă se poate spune, mai rezonabilă. Totuşi aceasta se descătuşează în faimoasa invectivă contra Atridului şi a cetăţii sale: „Voi, oamenii cei mai urâţi din toată lumea, locuitori ai Spartei, sfătuitori de viclenii, regi ai minciunilor, uneltitori de crime, minţi răsucite şi

dăunătoare, ce puneţi numai înşelătorii la cale, voi pe nedrept vă bucuraţi de soartă bună în Hellada! Există vreun viciu să nu-l aveţi şi voi? Unde se fac mai numeroase crime? Nu sunteţi lacomi de câştiguri necinstite? Nu sunteţi dovediţi mereu că una vă e vorba şi altul vă e gândul? Vă blestem să pieriţi <cu toţii>!”

Hermione năvăleşte pur şi simplu în scenă, ca să-şi acuze rivala de răutăţi imaginare (vrăjitorie, planuri de uzurpare), s-o insulte şi s-o ameninţe. Tânăra regină, sigură de complicitatea puternicului său părinte, este arogantă, nemiloasă, oarbă de mânie, aproape ieşită din minţi. Dar în episodul al patrulea, îngrozită de gândul că va fi pedepsită de soţ, arată cu totul altfel: pradă unei disperări frenetice, delirante, îşi rupe straiul, rosteşte vorbe dezlânate, repetate copilăreşte. Vrea să se sinucidă. Euripides a fost criticat pentru modificarea radicală a comportamentului Hermionei. Dar aceasta este o evoluţie coerentă în contextul dramei, la o tânără imatură, potenţial isterică. Apariţia lui Orestes reprezintă pentru ea mijlocul de a-şi rezolva propriul destin. Ea nu se opune să-şi urmeze fără remuşcări logodnicul pierdut, cu toate că acesta i-a dat să înţeleagă că a pus la cale asasinarea soţului său Neoptolemos. Hermione este nu doar adevăratul centru al dramei, ci şi figura cea mai vie şi mai iscusit plăsmuită.

Menelaos, atunci când intră târându-l pe copilul Molossos, se dezvăluie în câteva propoziţii ca un ticălos teatral, hotărât să săvârşească o crimă nelegiuită. Din confruntarea cu rivala fiicei lui, el se conturează ca o figură ştearsă: tot ce spune şi tot ce face nu trece dincolo de suprafaţa verbozităţii sale; singurul lucru izbitor este trufia violentă şi lăudăroasă. Se poate crede că scopul acţiunii lui nu este să salveze căsnicia Hermionei, ci mai degrabă s-o strice aruncându-şi fiica în braţele lui Orestes, despre al cărui complot de a-l ucide pe Neoptolemos avea poate cunoştinţă. Oricum, este cel puţin ciudată uşurinţa cu care capitulează în faţa impetuozităţii bătrânului Peleus, venit s-o salveze pe Andromache şi pe fiul acesteia.

Peleus, a cărui intrare este de mare efect, pare o figură aproape cuceritoare: soţ afectuos şi admirator al divinei lui soţii, impresionant când îşi plânge nepotul şi stingerea spiţei, moşneag aprig, bun orator, drept, generos şi milos. în ultima scenă, când nemernicii şi victimele au plecat, lumina tragediei se îndreaptă asupra lui, precum în *Bakchantele* asupra lui Kadmos. Atunci se iveşte ca *dea ex machina* fermecătoarea şi blânda Thetis, care îi conferă soţului ei lumesc nemurirea, ca o compensaţie pentru pierderile îndurate.

Dar structura *Andromachei* mai este aparte într-o privinţă. în toate scenele, de la prolog la epilog, interesul audienţei şi grija fiecărui personaj se îndreaptă mereu spre cineva care, viu, nu este văzut niciodată: Neoptolemos. El poate să fie considerat adevăratul erou tragic al piesei, ucis mişeleşte la Delphi, al cărui cadavru este adus ca să fie bocit pe scenă.

Odele corale înlesnesc o mai profundă înţelegere a intenţiilor autorului, dar nu au în drama aceasta, cu excepţia ultimului *stasimon*, strălucirea poetică din alte creaţii ale lui Euripides; ele sunt mai degrabă seci, discursive sau prea intelectuale.

Pare învederat că *Andromache*, în care este explorată feminitatea complexă şi schimbătoare, dacă are parte de o viguroasă interpretare fidelă, poate să capteze atenţia celor mai exigenţi spectatori de astăzi.

HELENA lui Euripides stârneşte nedumeriri printre filologi, dar este fermecătoare pentru cititorii şi spectatorii mai puţin eruditi. Pentru filologi rămân fără răspunsuri univoce întrebări privitoare la izvoare, la modul de construcţie, la eventuale legături cu istoria etc. Ei au numit-o pe rând dramă fantastică sau fantezistă, romantică, satirică sau comică, bizară, tragedie absurdă sau bufă, revoluţionară, incoerentă, roman dramatic, compilaţie de parodii.

Helena a fost jucată în 412 î.Hr. împreună cu *Andromeda*, din care au rămas fragmente; nu se cunosc numele celorlalte piese ale tetralogiei. Poetul s-a inspirat

din aventura egipteană a lui Menelaos şi a Helenei, aşa cum este povestită în *Odysseia* şi de Herodotos în *Istorii*. După versiunea părintelui istoriei, Helena n-ar fi fost niciodată la Troia, căci corabia în care naviga împreună cu Paris spre Asia a fost aruncată de o furtună pe coasta Egiptului. Acolo regele Proteus l-a lipsit pe răpitor de prea frumoasa lui pereche şi a păstrat-o neprihănită pentru Menelaos, căruia după un şir de ani i-a încredinţat-o, când acesta, la întoarcerea de la Troia, în lungul său periplu, a poposit şi el în Ţara Faraonilor.

Euripides a modificat tradiţia homerică şi cea hesiodică pentru a înzestra piesa cu un spor de miracol şi de patetism. Astfel, la Troia, în timpul războiului, a existat totuşi o Helenă, dar nu cea adevărată, ci un dublu (*eidolon*) al ei, o fantomă modelată din văzduh (*aither*) de Hera. Pentru această fantomă s-au luptat grecii vreme îndelungă, pe când fiica Ledei se afla, pură şi neprimejduită, în Egipt, unde fusese dusă în zbor de Hermes. Apoi, când Menelaos naufragiază la gurile Nilului, acolo nu mai domneşte înţeleptul Proteus, ci fiul lui, focosul Theoklymenos, îndrăgostit de străină; ca să se poată căsători cu ea, monarhul vrea să-i ucidă soţul. Pe de altă parte, Menelaos, care a capturat la Troia, o dată cu cetatea, şi fantoma Helenei, crezând că şi-a găsit soţia, o descoperă în sfârşit pe cea adevărată într-o emoţionantă scenă de „recunoaştere”.

S-a menţionat posibilitatea ca Euripides să se fi inspirat şi din *Palinodia* lui Stesichoros, în care marele poet sicilian al secolului VII î.Hr., după ce înainte o ponegrise violent pe Helena, o exonerează de orice vină şi îi face elogiul, jurându-se că doar o nălucă aidoma ei a hălăduit la Troia în anii războiului. Platon este, din toată antichitatea, singurul care se referă de trei ori la *Palinodia*, dar nu sunt dovezi că tragediograful a cunoscut-o. Unii comentatori pun la îndoială chiar existenţa poemului, bănuind că ar fi vorba de o mistificare a autorului *Republicii*,

Dar unul din principalele izvoare ale piesei lui

Euripides a fost propria sa creaţie *Iphigeneia în Taurida*, jucată în 414, după care a fost modelată în mare măsură *Helena*. Iată cum rezumă H. Gregoire aceste opere gemene: „O femeie de viţă regală, din renumita casă a Atrizilor, este sechestrată, departe de pământul patriei, de către un rege sângeros, care junghie toţi străinii pripăşiţi prin tărâmul său. Suferinţa nefericitei eroine este fără margini când află că a pierit omul la care ţinea cel mai mult. Dar tocmai acela i se iveşte curând în faţă. După ce se recunosc unul pe altul, amândoi pregătesc evadarea. Dovedindu-se mai şireată decât bărbatul, femeia pune la cale o ieşire fără greş. Ea se preface că e plină de zel faţă de monarh şi invocă obligaţia de a săvârşi anumite rituri funerare în largul mării; astfel izbuteşte să se îndepărteze <de ţărm într-o navă>, laolaltă cu prizonierul şi cu o escortă dată de însuşi regele.

Pe cci doi greci îi ajută o ceată de compatrioţi, care se pitiseră în văgăunile coastei. Oamenii stăpânului ţării descoperă în cele din urmă viclenia, acesta este înştiinţat şi porunceşte să fie urmăriţi şi prinşi fugarii. Dar se iveşte o divinitate, care îi cere să se resemneze şi să se supună puterii destinului.[1][3]

Pe lângă firul dramatic similar celui din *Iphigeneia*, în *Helena* se întâlnesc transpuneri scurte şi ecouri verbale sau lirice din alte piese, de pildă din *Andromache* şi din *Hippolytos*. Fiecare dramaturg uneori se repetă, nu însă într-o atare măsură. Doar dacă nu cumva urmăreşte să se parodieze pe sine însuşi, ceea ce se pare că este cazul aici. Aceste fragmente de împrumut, în care se manifestă dispoziţia ludică şi ironia lui Euripides – o ironie mai degrabă comică decât tragică – fac să se asemene piesa cu o dramă satyrică. Cu privire la maniera parodierii în dramaturgia attică menţionez *Sărbătoarea Thesmophorelor* de Aristophanes, reprezentată la un an după trilogia euripideică. Această scânteietoare, îndrăcită comedie, foarte bine compusă, desfăşurată în întregime pe

3 Euripide, Tome IV, Texte etabli et traduit par L. Parmentier ct H. Gregoire, Societe d'edition „Les Belles Lettres", Paris, 1982, p.85.

teren literar, în care sunt ridiculizaţi poetul liric Agathon şi mai ales Euripides, parodiază de-a lungul a mai multe sute de versuri, pe rând, *Helena* şi *Andromeda*.

Un alt aspect surprinzător în *Helena* este răsturnarea atitudinii autorului faţă de eroina titulară. în toate celelalte drame care tratează despre războiul troian, sau numai îl evocă, Euripides aparent critică prinţesa laconiană, atribuindu-i prin glasul personajelor, felurite defecte şi vicii: superficialitate, frivolitate, egoism, senzualitate, nestatornicie etc. Interesant este că cele mai grele vorbe despre Helena se profesează în piesele în care aceasta nu figurează printre personaje (*Andromache*, *Hekabe*, *Elektra*, *Iphigeneia la Aulis*). în piesele în care semizeiţa păşeşte pe scenă, poetul, ca orice grec care venerează frumosul, chiar dacă o condamnă, o face mult mai nuanţat. în *Troienele* ea impresionează prin eleganţă, stăpânire de sine, inteligenţă, măiestrie retorică, în *Orestes* este atrăgătoare, soră afectuoasă, mamă grijulie. Barem în *Helena*, lipsită de orice cusur, întruchipează femeia paradigmatică: pioasă, plină de graţie, sensibilă, inventivă, castă.

Aceeaşi schimbare de optică se constată şi în ceea ce-l priveşte pe Menelaos. înainte Euripides nu l-a răsfăţat niciodată pe Atrid, ci l-a înfăţişat: laş, brutal, irascibil, viclean, fanfaron, sub papucul nevestei, minte îngustă. în *Helena*, dimpotrivă, acesta devine emoţionant ca naufragiat zdrenţos, luptând pentru supravieţuire, lipsit de grosolănie, tandru cu soţia regăsită, însufleţit de curaj eroic în finalul acţiunii.

Cum se explică această înnoire a spuselor poetului? Era expresia unor convingeri sincere? A vrut să compună şi el o palinodie, ori să laconizeze, adică să-şi exprime aderenţa la valorile spartane? Nicidecum, fiindcă în dramele scrise în anii următori (*Orestes* şi *Iphigeneia la Aulis*) dă iarăşi glas vechilor păreri. Tot astfel este greu să se împărtăşească ideea că zugrăvirea ilustrului cuplu spartan în culori trandafirii ar avea substrat ironic. Singura explicaţie acceptabilă este că *Helena* conţine un

mesaj pacifist. Scrisă după două decenii de război cumplit, imediat după dezastrul armatelor ateniene în Sicilia, piesa pare să fie o invitaţie la reconciliere, care trebuie să înceapă cu o nouă înţelegere a inamicului. Euripides o face primul, renunţând să-i mai demonizeze pe Helena şi pe Menelaos – simboluri ale Spartei – şi înfăţişându-i într-o lumină favorabilă.

Dar în această piesă neclasificabilă, pe lângă manierism subtil si parodie; există şi momente grave. Aşa este, spre pildă, procesiunea şi ritualul de purificare a aerului conduse de preoteasa egipteană Theonoe: ea formulează limpede ideea nemuririi spiritului, care în lumea de dincolo are parte de pedeapsă sau de răsplată pe măsura faptelor săvârşite în timpul vieţii. Erudiţii au recunoscut aici o influenţă a doctrinei orphice sau pythagorice, de asemenea faptul că Theonoe foloseşte termenii filosofiei lui Anaxagoras când susţine supravieţuirea principiului intelectual (*nous*) şi a. conştiinţei (*gnome*). (Am comentat sumar acest aspect şi în nota 442.)

Grave sunt de asemenea cântecele Corului şi ale Helenei, pline de fervoare mistică, de exaltare poetică, de imagini memorabile şi de culoare, unele dintre cele mai desăvârşite din moştenirea lirică a lui Euripides. Excepţională este – chiar dacă pare să nu-şi găsească loc în contextul dramei – splendida odă închinată zeiţei Demeter, Marea Mumă, a cărei durere profundă, cauzată de pierderea fiicei sale, s-a topit la auzul răpăielilor tamburinei: „deodată Muma porni să râdă, / fermecată de muzica gălăgioasă, / şi puse mâna / pe flautul său cu accente adânci.”

Un astfel de farmec, parcă de natură muzicală, se revarsă în cititor sau în spectator şi din *Helena*, această piesă extraordinară.

Euripides, mai ales în ultimii ani ai vieţii, a scris câteva piese în care personajele şi nucleul acţiunii erau tradiţionale, dar intriga era pe de-a întregul ficţiune proprie. *Iphigeneia în Taurida*, *Ion*, *Helena* şi *Orestes*

aparţin acestui tip. Ele sunt numite adesea melodrame, un termen care se referă la opere dominate de mari frământări şi oscilaţii emoţionale, exprimate uneori prin cântec. In ele se desfăşoară scenarii romantice, presărate cu primejdii Creatoare de *suspense*, care se încheie cu bine, fără morţi tragice.

Orestes este cea mai strălucită piesă din acest grup: bine articulată, plină de efecte teatrale noi şi având un deznodământ spectaculos. Ea reprezintă o culme a creaţiei lui Euripides. După moartea poetului, a fost cea mai populară din toate dramele attice. Autorii de comedii au parodiat-o şi au făcut aluzii la ea. A continuat să fie jucată în perioada alexandrină şi să fie citită în perioada romană. *Orestes*, *Hekabe* şi *Fenicienele* – aşa numita triadă byzantină – au fost studiate şi copiate în numeroase exemplare la Constantinopol, până în preajma ocupării oraşului de către turci.

Izvoarele şi modelele literare ale dramei sunt cunoscute: poemele homerice şi cele ciclice, poezia lirică (îndeosebi *Oresteia* şi *Palinodia* lui Stesichoros), proza unor mitografi şi, mai presus de toate, tragediile preexistente. Este aproape sigur că Euripides a avut în minte *Purtătoarele de prinoase* şi *Eumenidele* de Aischylos, *Elektra* şi *Philoktetes* de Sophokles, precum şi propriile sale creaţii: *Elektra*, *Herakles*, *Iphigeneia în Taurida* şi *Helena*.

Subiectul dramei este o tratare neconformistă a consecinţelor uciderii Klytaimnestrei de către Orestes. Eroul titular este, ca şi în versiunile anterioare, torturat de Erinyile mamei sale, care îi pun în pericol sănătatea mintală şi fizică. Dar în loc de a fi plecat pe loc în exil, ca de obicei, el a rămas în Argos, pe un pat de suferinţă, sub îngrijirea Elektrei. Noutatea constă în faptul că, aici, cetatea a reacţionat cu repulsie la matricid. Drept urmare, Orestes şi sora lui au fost scoşi în afara legii şi riscă să fie condamnaţi la moarte. Dar adunarea argeilor, care trebuie să decidă soarta ucigaşului, nu este un tribunal înţelept ca Areopagul din *Eumenidele*, ci o gloată instabilă, care se

lasă manipulată de oratori fără scrupule. La sfârşitul dezbaterii fraţii sunt condamnaţi, dar nu fiindcă Euripides crede că îşi merită pedeapsa, ci pentru că doreşte să creeze o situaţie disperată din care copiii lui Agamemnon să caute ieşire, altfel spus, spre folosul tensiunii dramatice. Mijloacele la care recurg aceştia – tentativa de asasinare a Helenei şi luarea Hermionei ostatică – sunt invenţii ale dramaturgului.

Desigur, *Orestes* conţine şi elemente tradiţionale, dar acestea au fost modificate sau adaptate ca să servească unui scenariu original. Aşa s-a întâmplat cu sosirea mult întârziată a lui Menelaos de la Troia chiar după uciderea lui Aigisthos şi a Klytaimnestrei, cu apoteoza Helenei, sau cu celelalte personaje tradiţionale ale dramei: Hermione, Tyndareos, Pylades.

Nu o dată a fost exprimată opinia că în piesă, de la un capăt la altul, este descris voalat sau alegoric declinul Atenei, pierderea măreţiei sale de odinioară şi neîncrederea oamenilor în viitor. Din această perspectivă, Orestes, bolnav şi vinovat de matricid, ar fi simbolul unei generaţii care a ruinat, în timpul luptelor interminabile cu spartanii, ţara care i-a dat naştere. Dar o atare interpretare mi se pare mult prea istoricistă. Nu încape îndoială că Euripides a fost un pacifist, că piesa conţine câteva trimiteri la momente istorice contemporane cu autorul, pe care le-am semnalat în note, şi că unele caractere au fost deteriorate sau marcate de întâmplări consecutive războiului troian. Dar este vorba de întâmplări care au afectat familia Pelopizilor, în principal pe Orestes, acest Hamlet grec, şi numai în subsidiar cetatea.

O altă opinie discutabilă, datând încă din antichitate, este aceea că în *Orestes* aproape toate personajele sunt moralmente negative. Aşa să fie? Le-a judecat Euripides chiar atât de aspru, urmărind cumva să zugrăvească o galerie de ticăloşi?

Orestes şi Elektra, în primele două treimi ale dramei, afară de unele asperităţi verbale, nu săvârşesc nimic reprobabil. E drept că el şi-a omorât mai înainte mama iar

sora lui l-a ajutat, dar acesta este un daţ tradiţional, definitoriu pentru cei doi, după cum afirmă West, nu o scorneală a poetului. De altfel ei nu au făcut decât să împlinească ordinele zeului Apollon, iar Orestes este ros de remuşcări şi se îndoieşte că ar fi trebuit să comită mătricidul. O altă trăsătură pozitivă a fratelui şi a surorii este calda lor afecţiune şi loialitate reciprocă. De acelaşi tip sunt şi relaţiile de neprecupeţit devotament dintre Orestes şi Pylades. Faţă de bunicul său Tyndareos eroul are sentimente de ruşine. Vădeşte dârzenie şi curaj când merge în adunarea argeilor să-şi pledeze cauza, iar când revine în scenă cu sentinţa de condamnare la moarte, se poartă bărbăteşte. Apoi, în ultima treime a dramei, comportamentul i se deteriorează brusc, pierzând ultimele vestigii de ordin moral, evoluţie tipică în unele psihopatii. El îşi însuşeşte fără ezitare propunerile nelegiuite ale lui Pylades şi ale Elektrei, astfel încât toţi trei sunt gata să recurgă la crimă, luare de ostatec şi incendiere, întocmai ca nişte terorişti moderni. Doar că scopul urmărit prin acţiunile lor nu era răspândirea terorii, ci salvarea propriilor vieţi. Şi aceasta era considerată de greci o întreprindere firească. Dovadă atitudinea Corului, care îi sprijină fără rezerve pe copiii lui Agamemnon.

Menelaos este şi el. o figură complexă, poleită cu ceva farmec. La intrarea lui în scenă, Corifeul îl salută ca pe fiul unei case glorioase. în timp ce Orestes, Elektra, Pylades şi Tyndareos devin agresivi sub stresul fricii şi al mâniei, Menelaos îşi păstrează cumpătul. El nu are într-adevăr temperament eroic. Fiind solicitat să-şi salveze nepoţii, cântăreşte cu grijă datele situaţiei lor încurcate. Apare mai degrabă ca un om care încearcă să-şi folosească inteligenta în momentele când ceilalţi se află sub imperiul emoţiilor. Iar atitudinea lui prudentă este socotită laşitate de către cei care aşteptau de la el loialitate oarbă.

Tyndareos, mai vârstnic cu o generaţie decât Menelaos, întruchipează devotamentul faţă de codul îndatoririlor civice. Crima, afirmă el, trebuie pedepsită conform datinei prin exil, nu după poruncile talionului. El

deplânge nebunia unui lanţ nesfârşit de răzbunări şi aşază legea deasupra violenţei. însă acest bătrân principial este dominat de patimă în acţiunile şi reacţiunile sale, iar la mânie se schimbă într-un neînduplecat potrivnic. Mânia, nu principiile, îl mână să se amestece în dezbaterea din adunarea argeilor şi să obţină condamnarea la moarte prin lapidare a nepoţilor săi.

Dar care este caracterul Helenei? Cu toate că susţine doar în prolog un rol de câteva zeci de versuri – în restul dramei zăbovind în palat – numele său este pomenit iară şi iară pe scenă; în jurul ei se desfăşoară acţiunea palpitantă povestită de sclavul frigian într-o lungă şi fără pereche secvenţă narativă. A devenit loc comun afirmaţia că în scurta-i apariţie se dovedeşte a fi superficială, rece, egoistă, coruptă. Aceasta înseamnă a privi prin ochii lui Orestes şi ai Elektrei, pentru care ea este responsabilă de propria lor nenorocire şi de pierderea în război a nenumărate vieţi. Dar felul în care vorbeşte Helena este rezervat, ceremonios, plin de graţie. Când Elektra o apostrofează, ea îi răspunde cu blândeţe. Poetul a ţinut s-o înfăţişeze ca pe o persoană demnă, tandră, conciliatoare; şi chiar dacă îi atribuie mărunte slăbiciuni feminine, nu putea să picteze un portret întunecat cuiva care la sfârşitul dramei are parte de apoteoză.

Frigianul, unul din cele mai strălucite personaje create de Euripides, este comic, exotic, extravagant – un rapsod înnăscut; limbajul lui licăre de ciudăţenii şi de absurdităţi; dar dacă în a doua jumătate a relatării lui nu ne stârneşte plânsul, înseamnă că actorul este prost, comentează pe bună dreptate Vellacott. Prin el spectatorii văd şi aud ceea ce se petrece înăuntrul palatului.

Euripides a compus *ORESTES* cu forţă pasionată în atmosfera Atenei viciată de evenimentele politice următoare scurtei guvernări oligarhice din 411 î.Hr. Atunci, după restaurarea puterii populare, şi-au ridicat din nou capul demagogi de teapa lui Kleophon şi s-a stârnit o campanie de învinuiri ale celor „compromişi”. Sumedenie de cetăţeni au fost judecaţi şi amendaţi, privaţi de drepturi

civice, surghiuniţi sau condamnaţi la moarte. Cum vânătoarea de vrăjitoare a ţinut multă vreme, nemernicii au profitat să se îmbogăţească prin şantaje sau să se căpătuiască prin denunţuri mârşave. Este sigur că poetul, când arată în finalul piesei tineri aristocraţi asediaţi şi ameninţaţi cu moartea de o mulţime isterizată, a avut în minte acea perioadă sinistră a democraţiei ateniene.

Drama a fost reprezentată în 408 î.Hr. Curând după aceea, Euripides, fără îndoială afectat de dezastrul politic, moral şi militar al patriei, a părăsit Atena pentru Macedonia, acceptând invitaţia şi protecţia regelui Archelaos. Acolo, în 406 şi-a găsit sfârşitul şi, o dată cu el, s-a încheiat secolul de aur al tragediei attice.

După dispariţia lui Herakles prin ardere pe rug, oprită, şi înălţare la cer, regele mykenian Eurystheus, la cheremul căruia s-a aflat toată viata marele erou, şi-a transferat duşmănia asupra copiilor acestuia, Heraklizii. Trimiţându-şi crainicul să-i prindă, acesta a urmărit orfanii fugari din cetate în cetate. Ocrotitorii şi conducătorii copiilor erau Iolaos, fostul scutier şi conducător de car al lui Herakles, şi bunica lor, Alkmene. Ultimul loc în care şi-au căutat adăpost a fost oraşul Marathon, peste care domnea regele atenian Demophon. El şi fratele său Akamas erau fiii lui Theseus, prietenul fidel de odinioară al lui Herakles.

Acţiunea tragediei *HERAKLIZII* începe în momentul acesta: Iolaos şi băieţii eroului sunt îngrămădiţi ca suplicanţi la altarul lui Zeus din Marathon, iar Alkmene şi fetele se află refugiate în templu. Soseşte crainicul Kopreus, care încearcă să smulgă copiii de la altar şi să-i ducă în Argos, dar este împiedicat de Demophon, în pofida ameninţării cu război a solului agresiv. Curând cade vestea că Eurystheus, în fruntea unei armate, înaintează contra Atenei şi că aceasta va birui doar dacă o fecioară de stirpe nobilă este jertfită zeilor. Makaria, una din fiicele lui Herakles, spre a-şi salva fraţii şi gazdele ateniene se oferă să moară, aidoma Polyxenei în *Hekabe*. Apoi bătrânul Iolaos, plin dintr-o dată de ardoare tinerească, într-o scenă

cu trăsături de farsă, convinge un servitor să-l conducă şi pe el la luptă. învinge, cum era de aşteptat, armata Atenei. Iolaos, întinerit printr-o minune divină, se bate vitejeşte, îl capturează pe Euristhcus şi-l trimite legat Alkmenei. Aceasta vrea să-l ucidă pe loc, dar este obligată de o lege atenianã să amâne omorul. Ca urmare a înfrângerii lui Eurystheus, transfugii vor fi liberi să plece,în Argos, patria lor. (întoarcerea Heraklizilor în Pelopones este proiecţia mitologică a năvălirii triburilor doriene, prin care a luat sfârşit^cultura mykenianã.)

în *Heraklizii*, pornind de la tradiţii de origine thebană peloponesiacă şi atenianã, Euripides reia un subiect tratat de Aischylos într-o piesă cu acelaşi nume, despre care nu se ştie nimic, nesupravieţuind din ea decât foarte scurte fragmente.

Din păcate şi din piesa lui Euripides lipsesc părţi întinse, probabil un întreg episod, iar a doua ei jumătate nu se leagă decât parţial de prima. De aceea unele întrebări privitoare la scenariu nu-şi găsesc răspuns. Era povestită jertfirea Makariei, sau poate fecioara nici n-a fost ucisă? Revenea după luptă Demophon, sau Iolaos, pe scenă? Avea rol şi fiul lui Herakles, Hylos, a cărui participare la încleştarea armată a fost hotărâtoare? Se isca şi cuvânta în final Herakles ex *machina*, aşa cum îndrăzneşte să presupună Vellacott?[4]

Oricum, este limpede că tema dramei este războiul şi că mesajul ei privea poporul Atenei, aflat de câţiva ani în conflict cu Sparta. Autorul insistă asupra două norme de conduită militară cu certă valoare morală: obligaţia unei cetăţi de a-i primi, de a-i ocroti, la nevoie de a-i apăra cu orice preţ, pe refugiaţii proveniţi din altă cetate, dreptul la azil fiind sacru; interzicerea prin lege a executării prizonierilor de război. Dar mai sunt atinse şi alte aspecte ale activităţii marţiale: importanţa sacrificiului personal, inoportunitatea executării fără discernământ a spuselor oraculare, lipsa de îndreptăţire şi de relevanţă a răzbunării ca motiv al acţiunilor umane etc. Unele din aspecte

4 Ibid., p.79.

dramaturgul le-a tratat mai strălucit câţiva ani mai târziu în *Rugătoarele*, o tragedie cu subiect asemănător.

Până de curând majoritatea comentatorilor au considerat *Heraklizii* un elogiu al Atenei, adică o piesă de propagandă. Mai mult decât să aducă laude patriei sale, „filosoful scenei" pare să le propună atenienilor modelul unei cetăţi ideale: Atena cea ilustră (.*Athenai kleinai*) a eroilor dintr-un îndepărtat trecut mitic, sau barem a luptătorilor care au rezistat armatei persane la Marathon, această localitate fiind nu întâmplător locul dramei.

Euripides era fără îndoială patriot, dorind arzător ca Atena, şubrezită de război şi de ciumă, să-şi regăsească idealurile cele mai frumoase şi să ofere întregii Hellade o pildă de comportament responsabil. Totodată el spera ca oraşul său natal să câştige războiul cu Sparta, sau cel puţin să încheie o pace echitabilă. Dar în *Heraklizii*, ca şi în celelalte piese din acest volum, se oglindesc unele realităţi ateniene alterate de război. Drama începe cu un rege (Demophon) care acceptă o provocare primejdioasă, cu o fecioară (Makaria) care se jertfeşte eroic, pe fondul tradiţiei niarathoniene (reprezentată de Cor). Apoi, odată cu înaintarea acţiunii, accentul se mută de la comandamentele morale asupra proiectelor de *vendetta*, regele, depărtându-se de principii, devine şovăielnic, iar tradiţia de la Marathon se clatină sub vântul răzbunării. Aşadar, poetul, folosindu-se de procedeul ironiei tragice, îşi pune în gardă concetăţenii, ameninţaţi să-şi piardă sufletul într-un război absurd, de lungă durată, şi să le dea o lecţie de cumpătare.

Din aceeaşi perspectivă, Garzya, într-o analiză subtilă, este de părere că segmentele acţiunii, lipsite de unitate riguroasă, se ţin laolaltă printr-o interpretare constantă a vieţii sub semnul opoziţiei dintre *hybris* (nemăsură) şi *sophrosyne* (cumpătare). Astfel Eurystheus, împins de propria lui putere politică şi militară, se poartă nelegiuit şi violent cu suplicanţii lipsiţi de apărare; la fel în *exodos*, când raportul de forţe s-a răsturnat, Alkmene, sigură de ea^ însăşi, se năpusteşte asupra duşmanului său

făcut prizonier. „în această recurgere pendulară la putere, generatoare de *hybris* – cu avertizarea tacită de-a o evita – drama îşi află semnificaţia şi centrul. Drumul este acelaşi, dar Eurystheus şi Alkmene îl parcurg în direcţii contrare: de la rău spre bine <primul>, de la bine la rău <a doua>.”

Personajele dramei sunt în general mediocru conturate. Cel mai elaborat caracter teatral, aşa cum apare din textul conservat, este Demophon. La început se înfăţişează în buna tradiţie a regilor legendari atenieni: ocrotitor generos al dezmoşteniţilor sorţii, se hotărăşte să se înfrunte cu Argosul pe câmpul de bătaie şi merge să-şi mobilizeze armata. Dar după ce consultă „cântătorii de oracole” cu privire la unele misterioase preziceri arhaice şi aceştia cer să fie săvârşit un sacrificiu uman înaintea luptei, devine anxios, temător de gloată, şovăie, rosteşte fraze lipsite de nerv, reci, oficiale, lăsând impresia penibilă că ar da mai degrabă înapoi. Bătrânul Iolaos pare să înţeleagă aceasta, la fel şi Makaria. Este cel puţin ruşinos modul în care îi lasă pe transfugi să rezolve singuri impasul sacrificiului. De altfel, acestora le revine în mare măsură meritul propriei salvări, datorată jertfei voluntare a Makariei, isprăvii lui Iolaos întinerit şi sosirii în ultimul moment a unui puternic contingent de trupe, condus de Hyllos, cel mai mare dintre Heraklizi. Vestitorul, când relatează jubilant bătălia, nu-i rosteşte nici barem numele lui Demophon – un rege debil, cu posibilităţi de simţire şi făptuire limitate, o figură palidă faţă de cea a tatălui său Theseus din *Rugătoarele*.

Iolaos, erou în declin, este tipul omului de rând, vorbăreţ, capabil uneori de gesturi mari, înzestrat cu dârzenie simplă, nearogantă. Rolul său este să reamintească gloria de odinioară a lui Herakles şi în general a vârstei eroice. Dintre şirul de bătrâni pe care Euripides îi aduce pe scenă, Iolaos este poate cel mai ataşant. Makaria, inocentă, nobilă, lucidă, desluşeşte substratul atitudinii lui Demophon, căci în exil copiii se maturizează repede, şi prin sacrificiul său dovedeşte că spiritul eroic încă nu s-a stins cu totul. Alkmene, de unde la

prima intrare are mai degrabă ceva comic, părând că ar fi tare de ureche, devine ulterior cumplită, stăpânită doar de pofta răzbunării, însetată de sânge. I

Eurystheus, care păşeşte pe scenă numai în finalul piesei, parcă purifi- 1

cat de înfrângere, este blând, resemnat, vrednic de milă; el vine, asupritor asuprit, să nege că vina lui justifică pedeapsa supremă. Corul Bătrânilor reprezintă Atena aşa cum a fost în vechime şi cum încă ar; mai trebui să fie: apărătoarea codului grecesc al moderaţiei; primele '

sale cântece sună cam prozaic, sentenţios, dar ultimele două ode sunt la înălţimea poeziei Iui Euripides şi conferă o dimensiune lirică dramei.

Heraklizii a fost reprezentată în 427 î.Hr., la trei ani de Ia, masacrarea de către spartani a două sute de prizonieri la Plataia, fără ca atenienii, aliaţi tradiţionali ai acestei cetăţi, să fi încercat să-i salveze. Nepăsarea sau răspunsul inadecvat la crimele de război sunt metehne ruşinoase ale conducătorilor şi oamenilor politici din toate timpurile. i

Euripides, în veacul său, nu a încetat să le denunţe. j

ALEXANDRU MIRAN

CUVÂNT DESPRE TRADUCERE

La fel ca în tălmăcirile anterioare, m-am folosit şi aici de două moduri de transpunere în româneşte a versurilor dramei antice.

Am reprodus ritmurile iambic, predominant în tragedii, anapestic şi trohaic ale acelor părţi carc la greci erau declamate: prologuri, episoade, epiloguri. în vederea unei comunicări fluente de întâmplări, sentimente, idei, am divizat aceste părţi în versuri, versete sau conglomerate ritmice de măsuri diferite. în felul acesta dicţiunea, mai cu seamă cea iambică, se apropie de modurile fireşti ale rostirii, fără să inducă în auditor sau în cititor semnolenţa prilejuită de pastişarea versificaţiei clasice de-a lungul a mii de versuri.

Părţile care în spectacolul tragic erau cântate de cor sau de personaje, acele „librete” ale unor muzici pierdute,

paiodoi, *stasima*, monodii, le-am echivalat sub formă de versuri libere, rânduite, când originalul o cere, în structurile simetrice ale lirismului coral: strofă, antistrofă, epodă. Este cu neputinţă să se imite ritmurile şi măsurile deosebit de subtile şi de variabile, uneori de la un vers la altul, ale cântecelor din textul elin. De altminteri prosodia antică nu este aidoma cu cea modernă.

Pentru scrierea numelor proprii am urmat procedeul transliterării alfabetului grec, cu foarte rare excepţii, când am introdus formele tradiţionale, bunăoară din raţiuni stilistice, cum ar fi posibilitatea declinării unui nume feminin sau evitarea unor cacofonii, într-un singur caz am recurs atât la forma tradiţională pentru oraşul (statul) *Atena*, cât şi la forma transliterată pentru zeiţa lui ocrotitoare, *Athena*.

Am păstrat în traducere accentuarea corectă a numelor greceşti, aceasta putând să fie aflată prin scandarea pasajului respectiv. Totuşi, am însemnat selectiv silaba tare, fie în cazul unor nume proprii rar întâlnite, fie în cazul unora bine cunoscute, dar îndeobşte greşit accentuate. Am procedat astfel doar în textul dramelor, nu în comentarii, şi m-am slujit numai de accentul ascuţit: Artemis, Menelaos, Herakles.

Tot referitor la cuvintele eline îmi îngădui să amintesc că diftongii *ai*, *ei*, *eu*, *oi*, se pronunţă ca în română. Astfel *Zeus*, se rosteşte monosilabic, nicidecum Ze.—us, tot aşa grupul *eus* din componenţa altor nume ca *The-scus*, *Eu-ry-stheus*. în acest mod corect de

spunere s-ul final sună fatalmente mai moale; n-ar fi greşit nici dacă s-ar pronunţa ca în neogreacă: *Zevs*, *Thesevs* etc. Alte particularităţi de ortoepie le-am precizat în note.

Menţionez că în tălmăcire apar trei feluri de paranteze: rotunde, cuprinzând amănunte cu privire la decorul scenic, mişcarea şi jocul actorilor; drepte, subliniind interpolările din manuscrise; şi ascuţite, sporadice, rezervate unor minime clarificări ale textului,

care mi s-au părut necesare.

Adaug de asemenea că, o dată cu acest volum, am încheiat traducerea integrală, prima în limba română, a celor nouăsprezece drame câte au supravieţuit din vasta operă a lui Euripides.

AL. M.

RHESOS

PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)
CORUL străjilor troiene
HEKTOR, comandantul trupelor troiene şi aliate
AINEI AS, erou troian
DOLON, războinic şi spion troian
UN VESTITOR
RHESOS regele tracilor
ODYSSEUS 1 eroihelleni
DIOMEDES J neuern
ATHENA, ocrotitoarea hellenilor PARIS, fratele lui Hektor VIZITIUL lui Rhesos O MUZĂ, mama lui Rhesos

Drama se desfăşoară în tabăra troienilor, care s-au aşezat în câmpia de sub zidul cetăţii. E noapte. Dinspre tabăra heâlenilor şi lagărul Hotei lor se văd lumini de focuri. Hektor doarme în cortul său de comandant pe un pat aşternut cu frunze. Intră Corul, alcătuit din războinici troieni care tocmai făceau de strajă.

CORIFEUL Să meargă spre patul lui Hektor vreunul din voi, scutierilor fără de somn ce-i purtaţi basileului armele, şi care aţi fost rânduiţi, în straja a patra1, să vegheaţi peste toată armata.

Te sprijină, Hektor, în cot şi ridică-ţi capul, deschide-ţi ochii <cumpliţi> precum ai Gorgonei2, părăseşte culcuşul de frunze întins pe pământ!

Ascultă o ştire de seamă.
HEKTOR
(*ridieându-se, apoi coborând din pat*)
Hei! Cine-i acolo? E vocea vreunui prieten?
Stai! Cine eşti? Care-i parola? Rosteşte-o tare!
Oare cine se-apropie noaptea de patul meu?
Vorbeşte odată!
CORIFEUL Suntem străjile oastei.
HEKTOR
De ce s-a stâmit gălăgie? CORIFEUL
Să fii liniştit.
HEKTOR Dar eu sunt liniştit.
Am fost atacaţi, în beznă, pe neaşteptate?
CORIFEUL

Nu încă.

HEKTOR

De ce-aţi întrerupt veghea voastră şi-aţi iscat tulburare-n armată?

Ce ţineţi să-mi spuneţi în toiul nopţii?

Nu ştiţi că, în preajma oştirii argeilor, noi noaptea dormim lângă toate armele noastre?

CORUL

Strofă înarmează-te, Hektor, aleargă la corturi, aliaţii trezeşte-i, zoreşte-i să pună mâna pe lance.

Vesteşte-ţi prietenii să se unească şi ei cu războinicii tăi.

Inhămaţi-vă caii.

Cine va merge la fiul lui Pânthoos3, ori la fiul Europei4, căpetenia cetelor de lykieni5?

Unde sunt preoţii care scrutează măruntaiele jertfelor6?

Unde-s mai-marii celor cu arme uşoare7?

Arcaşi frigieni8, legaţi-vă iute coarda la arcul vostru de corn9.

HEKTOR

îmi vestiţi noutăţi ce-nfioară auzul, şi vreţi totodată să-mi daţi curaj.

Dar nu e nimic desluşit într-aceasta.

Ori Pan v-a lovit cu biciul, urmaşul lui Kronos10, şi vă zguduie groaza,

[încât, părăsindu-vă locul de veghe, iscaţi tulburare-n armată]?

Ce ştire-mi aduceţi? Voi mult aţi vorbit, dar în spusele voastre nimic nu e limpede.

CORUL *Antistrofă* Hektor, în tabăra oastei hellenilor focuri au ars toată noaptea; cerul şi navele lor sunt iluminate de torţe.

Toţi luptătorii cu larmă s-au dus noaptea spre cortul lui Agamemnon, ca să primească, desigur, poruncă nouă.

Nicicând n-a domnit asemenea frică în sânul oştirii marine11.

îngrijoraţi pentru ce s-ar putea să urmeze, noi am

venit să-ţi vestim întâmplările, ca, mai târziu, nu cumva să ne afli vreo vină.

HEKTOR

Voi aţi venit la timp; însă de ce vă temeţi?

Duşmanii vor, trăgând la vâsle, să părăsească Troia noaptea, s-o ia la fugă dispărând chiar de sub ochii noştri. Mă bucură aprinderea semnalelor nocturne.

De ce mi-ai smuls, Apollon, biruinţa, precum ai smulge prada unui leu, mai înainte să fi azvârlit în mare, să fi zdrobit cu lancea mea întreaga oaste argiană12? Căci, dacă nu m-ar fi împiedicat apusul soarelui strălucitor, eu lancea norocoasă n-aş mai fi oprit-o fără să dau foc la nave, fără să trec prin corturile-aheilor şi să-i ucid cu braţul meu acoperit de sânge.

Eu chiar şi pe-ntuneric eram pregătit să lupt, cât timp mă sprijineau norocul şi un zeu13. Dar, în deşteptăciunea lor, prezicătorii, având ştiinţa rânduielilor divine, m-au îndemnat s-aştept lumina zilei, şi-apoi să nu mai las niciun argeu pe continent14. Ei nu aşteaptă clipa hotărâtă de prezicătorii mei; fugarul pe-ntuneric e viteaz nevoie mare.

Hai, cât mai grabnic, trebuie să poruncim oştirii să se scuture de somn şi să apuce armele în mâini. Acelora dintre duşmani care sunt gata să se caţere în nave, străpungeţi-le spatele, ca să împroaşte scările cu sânge! Iar ceilalţi, prinşi, legaţi în lanţuri, să se deprindă a lucra din greu ogorul Troiei!

CORIFEUL ·

Tu, Hektor, te grăbeşti, fără să fi aflat ce se petrece. Nu este limpede dacă argeii fug într-adevăr.

HEKTOR

Cu ce alt gând ar fi aprins atâtea focuri?

CORIFEUL

Eu n-am habar, însă purtarea lor îmi dă de bănuit.

HEKTOR

Să ştii că toate te vor înfrica, dacă te temi de asta.

CORIFEUL

Aheii, până astăzi, n-au aprins nicicând atâtea focuri.

HEKTOR

Ei, până astăzi, n-au fost biruiţi nicicând atât de ruşinos. CORIFEUL

Noi ţie-ţi datorăm izbânda; acum dă ordin s-o desăvârşim.

HEKTOR

Da; cu duşmanii-n faţă, doar o vorbă are preţ: „la arme!” CORIFEţJL

Dar iată-l pe Aineias sosind cu pasul mare, el vine să le-aducă prietenilor săi o veste însemnată.

(*Intră Aineias*.)

AINEIAS15

Care-i temeiul, Hektor, că străjile de noapte, trecând prin tabără, s-au adunat la cortul tău, înspăimântate? De ce-au ţipat în toiul nopţii şi-au trezit oştirea?

HEKTOR

Ia-ţi armele, îmbracă-te, Aineias, cu armură!

AINEIAS

Ce se petrece? Ai primit înştiinţare că duşmanii, ocrotiţi de beznă, au dat năvală fără veste?

HEKTOR

Ei suie în corăbii, se pregătesc de fugă.

AINEIAS

Dar poţi să-mi dai dovadă hotărâtă despre asta?

HEKTOR

Argeii au aprins făclii, să ardă toată noaptea. Nu cred că vor mai aştepta până în zori, ci, pentru c-au iscat aceste focuri, vor părăsi pământul Troiei, suiţi în nave bine întocmite, şi vor goni spre casă.

AINEIAS

Şi tu ce vrei să făptuieşti într-asta? De ce te-ai înarmat?

HEKTOR

Când îşi vor face vânt pe vase, ca să fugă, am să-i opresc cu lancea pe duşmani, şi am să cad asupra lor cu toată greutatea mea.

Ar fi ruşine pentru Îlion, şi chiar mai mult decât ruşine, ar fi nenorocire, când zeul ne oferă duşmanii fără

luptă, noi să-i lăsăm să fugă, după ce-am îndurat din partea lor atâtea rele.

AINEIAS

De ce nu eşti un sfetnic tot aşa de bun, pe cât eşti de viteaz în fapte? Dar niciun muritor nu are toate însuşirile de la natură; primeşte fiecare câte-un dar deosebit. Tu eşti făcut să lupţi iar alţii să dea sfaturi înţelepte.

Ai auzit vorbindu-se c-au fost aprinse focuri, şi tu te înfierbânţi, crezi că aheii fug şi vrei să duci armata împotriva lor, să treacă noaptea peste şanţuri de-apărare.

Dar dacă, după ce vei fi săltat peste tranşeele adânci, îi afli pe duşmani, nu gata de-a fugi din ţara noastră, ci hotărâţi să'se împotrivească, iar dacă te vor birui, tu cum vei mai răzbi să intri în cetate? Cum va răzbate dincoace de palisade oastea în risipă? Cum vor conduce vizitiii carele pe poduri fără-a sfărnia butucii roţilor?

în schimb, de vei învinge, va intra în luptă şi feciorul lui Peleus16. El nu va-ngădui să dai corăbiilor foc, nici să-i măcelăreşti prea lesne, cum ai crede, pe ahei, căci omul e nestăvilit şi zdravăn ca un turn.

Armata haide s-o lăsăm să doarmă liniştită lângă scuturi, să se refacă după oboseala bătăliei. Mai nimerit îmi pare să trimitem un bărbat, cu voia lui, să iscodească tabăra duşmană. Dacă argeii tocmai stau să fugă, să ne-avântăm şi să cădem asupra lor. Dacă aceste focuri le-au aprins în tabără doar ca să ne atragă într-o cursă, vom şti de la spionul nostru ce uneltesc duşmanii, şi-atunci vom ţine sfat.

Aceasta-mi este judecata, Hektor.

CORUL

Strofă

La fel ne gândim şi noi.

Urmează-i părerea; leapădă-ţi gândul.

Cutezanţa prea mare la o căpetenie nu e pe placul nostru.

Ce-ar fi mai prielnic decât să trimiţi la corăbii un cercetaş iscusit, care să afle de ce luminează aceste focuri aproape de prorele navelor?

HEKTOR

Mă dau bătut, dacă vă place tuturor această cale.

Aineias, du-te, linişteşte aliaţii. Armata s-ar putea să fie tulburată de vestea întrunirilor din toiul nopţii. Eu, în ce mă priveşte, voi trimite la duşmani un spion.

De vom afla că uneltesc vreo viclenie, nimic nu-ţi vom ascunde, iar când vom ţine sfat vei fi de faţă. însă, de fac anume pregătiri, cu gând să fugă, ia seama, să auzi chemarea-naltă a trompetei. Căci eu nu voi întârzia. Mă voi apropia <năvalnic> de argei, în vreme ce-şi vor trage navele în mare şi chiar în astă noapte mă voi măsura cu oastea lor17.

AINEIAS

Trimite cercetaşul cât mai iute. Acum te-arăţi a fi prevăzător şi înţelept. Mă vei vedea* luptând alături de tine vitejeşte, când va fi nevoie.

(*Aineias pleacă*.)

HEKTOR

Troienilor, aţi auzit ce s-a rostit aici. Care din voi vrea să se ducă la corăbii, să-i spioneze pe argei? Cine doreşte să devină binefăcătorul patriei? Primeşte careva? Eu nu pot face toate slujbele deodată pentru ţara mea şi pentru aliaţi.

(*înaintează Dolon*.)

DOLON

Sunt gata pentru ţara mea să-nfrunt primejdia şi ca iscoadă să purced spre navele ar'geilor. Când voi fi desluşit tot ce urzesc aheii, mă voi întoarce; iată ce mă leg să duc la bun sfârşit.

HEKTOR

îţi meriţi numele18 şi patria ţi-e scumpă, Dolon.

Aveai şi până azi o casă părintească glorioasă; acum o faci de două ori mai glorioasă.

DOLON

Va trebui, fără-ndoială, să trudesc, dar oare truda-aceasta nu e vrednică să fie răsplătită pe măsură? Dacă la sarcină se-adaugă câştigul, plăcerea de-a o săvârşi e îndoită.

HEKTOR

Aşa e, ai dreptate, nu zic altfel. Alege-ţi tu răsplata, orice afară de regalitatea mea.

DOLON

Nu-ţi jinduiesc regalitatea grea de griji pentru cetate.

HEKTOR

Atunci însoară-te cu o copilă de-a lui Priamos19 şi fii cumnatul meu.

DOLON

Nu vreau să mă căsătoresc cu o femeie dintr-o vatră mai puternică decâti a mea.

HEKTOR

Pot să te răsplătesc cu aur, dacă acesta-i darul ce-l pofteşti.

DOLON

Acasă am şi eu; nimic dintr-ale vieţii nu-mi lipseşte.

HEKTOR

Ce ţi-ai putea dori din <toată> bogăţia Troiei?

DOLON

Făgăduieşte că-mi vei da, când vei fi biruit aheii...

HEKTOR

Făgăduiesc. Orice să-mi ceri, afară de mai-marii flotei.

DOLON

Ucide-i tu! N-am să împiedic braţul tău să-l piardă pe Menelaos.

HEKTOR

Doar nu-mi vei cere să ţi-l dăruiesc pe <Âias> fiul lui Oileus20...

DOLON

Atare braţe gingaşe lucrează prost pământul.

HEKTOR

Numeşte-mi un aheu, pe care-l vrei, drept plată, viu.

DOLON

Am spus-o adineauri; eu am acasă aur.

HEKTOR

Prea bine; vei alege ce pofteşti din prada de război.

DOLON

închină zeilor trofeele, atârnă-le de temple!

HEKTOR

Dar ce răsplată îmi vei cere, mai mare decât toate-acestea? DOLON

Caii lui Achilleus. Câştigul trebuie să fie pe măsura trudei, când însăşi viaţa ta o joci la zaruri cu Destinul.

HEKTOR

E un câştig pe care-l jinduiesc nu mai puţin ca tine. Din stirpe de nemuritori, sunt cai nemuritori21 cei care-l poartă pe nestăvilitul fiu al lui Peleus. Se spune că <fugarii> i-a primit Peleus de la stăpânul mării, zeul Poseidon, care-i domesticise22.

Eu ţi-am stâmit speranţa şi n-am să te înşel. Deci vei primi din parte-mi darul cel mai minunat din câte ai putea să stăpâneşti: caii şi carul <vajnicului> Achilleus.

DOLON

îţi mulţumesc. Dacă-i voi dobândi, voi spune răspicat că, dintre frigieni, eu am primit, pentru curajul meu, răsplata cea mai minunată. Iar tu nu trebuie să mă invidiezi: sunt mii de alte bunuri care te vor bucura, o tu, cel mai viteaz bărbat din Troia.

CORUL

Antistrofă E mare primejdia, mare-i de-asemeni răsplata spre care ţinteşti.

Vei fi fericit să o capeţi, încercarea te va umple de glorie, o cinste mai mare decât să ajungi cumnatul poameitorilor noştri.

Intru cât îi priveşte pe zei, roagă Dreptatea să-ţi poarte de grijă, întru cât îi priveşte pe oameni, ţi-au împlinit, se pare, toate dorinţele.

DOLON

Pornesc, dar merg întâi la casa mea, la vatra mea, să trag pe mine un veşmânt mai potrivit, apoi am să mă-ndrept spre navele argeilor.

CORIFEUL

Spune-mi ce strai vei îmbrăca în locul celui de acum?

' DOLON

Un strai mai potrivit cu misiunea mea şi cu un mers furiş.

CORIFEUL

înţelepciunea trebuie deprinsă de la omul înţelept. Răspunde, cum te vei înveşmânta?

DOLON

Am să-mi acopăr spatele cu pielea unui lup şi creştetul cu botul larg deschis al fiarei. Eu braţele-am să mi le vâr în labele de dinainte, picioarele în labele de dinapoi şi-am să imit cum umblă lupul patruped.

Le va fi greu duşmaniâor să dibuie <tertipul>. Mă voi apropia <tiptil> de şanţurile lor şi de întăriturile făcute din corăbii. Iar când voi trece printr-un loc pustiu, voi merge în picioare <ca un om>. Acesta-mi este şiretlicul23.

CORIFEUL

Să-ţi fie călăuz Hermes, feciorul <nimfei> Maia, domnul hoţilor, şi să te poarte înapoi cu bine24. Tu ştii ce ai de împlinit; acuma nu-ţi mai trebuie decât noroc.

DOLON

Mă voi întoarce sănătos. Am să-l ucid pe Odysseus şi-ţi voi aduce capul lui, ca o dovadă sigură, încât să poţi susţine c-am mers până la navele duşmane. Sau pe feciorul lui Tydeus <îl voi ucide>25.

Cu mâinile însângerate, voi reveni la casa mea mai înainte să se-aştearnă pe pământ lumina <zilei>.

(*Dolon pleacă*.)

CORUL

Strofa I

Tu, care eşti venerat în Thymbra şi-n <insula> Delos, şi care cobori în Lykia la templul tău26,

Apollon, o chip divin, haide la noi <înarmat> cu săgeţile tale, vino în toiul nopţii, ocroteşte-l pe omul acesta, pe fiii lui Dârdanos27 apără-i, o preaputernice, tu, care ai înălţat vechile ziduri troiene28!'

Antistrofa 1 Fie ca Dolon s-ajungă în preajma flotei, să iscodească armata hellenilor şi să se-ntoarcă nevătămat la altarele casei părinţilor săi din Ilion!

Iar mai apoi, când <Hektor> stăpânul nostru va fi zdrobit oştimea argeilor, să se urce şi el în carul tras de fugarii din Phthia29, dăruiţi de zeul marin lui Peleus

Aiakidul30!

Strofa 2

Doar el, pentru casele noastre şi pentru glia ţării, a cutezat să meargă la tabăra navelor, să iscodească.

îi lăudăm voinicia. Rari sunt bărbaţii viteji la vremea când soarele nu luminează largul mării şi când cetatea e bântuită de vijelie.

Dar se mai află şi alţi frigieni fără teamă. Câtă-ndrăzneală în oastea noastră!

A nesocoti alianţa <cu Ilion> este purtare <fricoasă> de mysian31.

Antistrofa 2 Pe care războinic aheu va fi să-l lovească de moarte, în cortul său, junghietorul nostru, păşind pe pământ că o fiară cu patru labe?

De l-ar sfârşi pe Menelaos, ori de l-ar ucide pe Agamemnon, şi de-ar aduce, să-i pună Helenei în mâini, s-o facă să verse lacrimi, capul cumnatului său mişel, care-a condus, împotriva pământului Troiei, luptători pe o mie de vase!

(*Soseşte în grabă un vestitor, păstor de pe muntele Tda.*). VESTITORUL

De-ar fi să Ie aduc stăpânilor întruna, rege, ştiri, bune precum cele ce ţi le voi spune.

HEKTOR

Câtă prostie poate zace-n sufletul acestor păcurari!

Desigur vii să le aduci stăpânilor vreo veste despre rodnicia turmelor. Dar ai picat în timp <şi-n loc> nepotrivite. Nu ştii unde se află casa mea şi tronul tatei32? Acolo trebuia să mergi să povesteşti despre belşugul staulelor noastre.

VESTITORUL

Da, noi păstorii suntem proşti; la fel socot şi eu. Dar nu e mai puţin adevărat că veştile ce ţi le-aduc sunt fericite.

HEKTOR

Destulă vorbărie despre soarta ţarcurilor tale.

Noi suntem gata să ne batem şi ţinem armele în mâini.

VESTITORUL

Eu tot despre război venit-am să-ţi vorbesc. Un luptător în fruntea oştii lui de multe mii de oameni soseşte ca prieten, să mântuie pământul ăsta.

HEKTOR

Din care patrie, din ce tărâm soseşte?

VESTITORUL

Din Tracia33. Grăieşte că-i feciorul lui Strymon34.

HEKTOR

Cumva e Rhesos? Zici c-a pus piciorul pe pământul Troiei?

VESTITORUL

întocmai. Mă scuteşti să ţi-o măi spun.

HEKTOR

De ce străbate văile din Ida35, ocolind câmpia şi calea largă pentru care?

VESTITORUL

Eu nu ştiu limpede, ci pot să-ncerc a lămuri. Nu-i lesne să strecori armata, în puterea nopţii, printr-o câmpie, când ai auzit că-i înţesată de duşmani.

Noi, păcurarii de pe Ida, muntele ce-i însăşi rădăcina şi vatra ţării <noastre>, am fost cuprinşi de spaimă, când <Rhesos> a pătruns la miezul nopţii în dumbrava doldora de fiare.

Trecea vuind cumplit, ca un şuvoi, armata tracilor.

Loviţi de groază, ne-am mânat spre vârfuri turmele; eram îngrijoraţi să^ nu se-abată hoţi argei să pustiască staulele <vitelor>. însă curând auzul nostru desluşi voci care nu erau ale unor helleni; şi-am încetat să ne mai temem.

Eu am înaintat spre cercetaşii oştii şi-am întrebat în limba tracă cine e poruncitorul lor, cine-i părintele acestuia şi dacă vine ca să sprijine cetatea Priamizilor.

Aflând tot ce voiam să ştiu, am înlemnit. Căci l-am văzut pe Rhesos, asemeni unui zeu, înfipt şi drept în carul lui de luptă trac. Avea un scut, pe umeri, cu ferecături de aur care scânteiau. Juguri de aur apăsau grumazul bidiviilor mai albi şi mai strălucitori ca neaua. Iar de pe

fruntea cailor, Gorgone de aramă, precum aceea de pe pavăza Athenei36, şi sumedenie de zurgălăi stârneau înfricoşare. Tăria-acestor luptători nici numărându-i n-ai putea s-o cântăreşti.

Vedeai trecând la nesfârşit: noian de călăreţi şi de peltaşi, noian de trăgători cu arcul, şi-o liotă de oameni. înarmaţi uşor, toţi îmbrăcaţi în straiul trac37.

Acesta e viteazul care, iată, vine să ajute Troia. Feciorul lui Peleus nu va putea să-i scape, fie că fuge, fie că-l întâmpină cu lancea.

CORIFEUL

Când oamenii unei cetăţi sunt ocrotiţi de zei, pe nesimţite mersul întâmplărilor se-ndreaptă către bine.

HEKTOR

Acum, când lancea-mi este cu noroc şi Zeus ne ţine partea, îmi voi afla mulţime de prieteni. Dar nu ne trebuie cei care nu ne-au ajutat odinioară, când Ares38 ne îndepărta <de port> şi sfâşia, suflând năprasnic, pânzele acestei ţări39.

Cât despre Rhesos, ne arată ce fel de prieten e cu Troia: soseşte <numai> la ospăţ; lipsea când vânătorii prindeau prada; el nu s-a canonit cu lancea lângă noi.

CORIFEUL

Dispreţuieşti, pe drept, şi veştejeşti asemenea prieteni. Primeşte-i totuşi <bine>, acum când vor să sprijine cetatea.

HEKTOR

Câţi suntem e de-ajuns: noi apărăm de multă vreme Troia.

CORIFEUL Eşti sigur că ai şi zdrobit duşmanii?

HEKTOR

Sunt sigur. Mâine o va dovedi lumina zilei.

CORIFEUL

Gândeşte-te la viitor: atâtea răsturnări aduce soarta! HEKTOR

Nu-mi place să se vină prea târziu în ajutor unor prieteni.

Deci Rhesos, dacă totuşi a sosit, să fie pentru noi nu

aliat, ci oaspete; să stea la masa oaspeţilor mei. însă, din partea fiilor lui Priamos, el n-are drept la vreo recunoştinţă.

CORIFEUL Stăpâne, a respinge aliaţii e primejdios.

VESTITORUL Numai privindu-l, şi duşmanii se vor îngrozi.

HEKTOR

(*adresându-se întâi Vestitorului, apoi Corifeului*)

Ţi-s bune sfaturile; felul tău de a gândi e potrivit.

Prea bine! Acest Rhesos cu armele de aur, dacă-i să cred ce spune Vestitorul, fie primit ca aliat al ţării.

(*Vestitorul pleacă.*)

CORUL

Strofa 1 Adrâsteia, fata lui Zeus, să abată invidia zeilor de la cuvintele noastre40! Căci noi vom rosti tot ceea ce pentru suflet e dulce să spunem. Iată-te dară, copile al râului!

Iată-te-ajuns la curtea regelui Frigiei: fii binevenit, de vreme ce te-au trimis maică-ta, una din Pieride41, şi râul cu poduri frumoase...

Λ

Antistrofa 1... <divinul> Strymon, care odinioară, din rotocoalele undelor sale, sub înfăţişare de apă, s-a strecurat în pântecul fără prihană al melodioasei Muze42 şi ţi-a dat viaţă, o tânăr erou! întocmai ca Zeus, al luminii părinte, tu vii către noi într-un car cu fugari focoşi.

O patria noastră, o Frigie, azi, când un zeu e cu noi, azi poţi să-l măreşti pe Zeus ca Liberatorul43.

Strofa 2

Oare acuma străvechea cetate Ilion va celebra din nou, ziua-ntreagă, sărbătoarea lui Bakchos44

prin cântece de iubire şi prin întreceri de cupe umblând de la dreapta la stânga, când cei doi Atrizi4^părăsi-vor ţărmul troian, ca să străbată marea şi să ajungă la Sparta?

Prietene <Rhesos>, după această izbândă a braţului tău şi a lăncii tale, fie să poţi să te-ntorci în patria ta!

Antistrofa 2 Vino, iveşte-te. Stai faţă-n faţă cu

Achilleus, opune-te lui, ridicând pieziş pavăza ta de aur deasupra inelului carului tău de luptă46.

Stârneşte-ţi fugarii şi saltă lancea cu două vârfuri.

Niciunul din cei ce te vor înfrunta să nu mai danseze vreodată în templul Herei din Argos47.

Această ţărână va fi fericită să le îndure povara cadavrelor, când daimonul trac al morţii va fi să-i răstoarne.

(*în clinchet de zurgălăi, intră Rhesos pe carul său de luptă tras de doi splendizi cai albi*.)

Io, io! Basileu măreţ!

Cât e de frumos să priveşti, o Tracie, puiul acesta de leu hrănit de tine ca să domnească peste cetăţile tale!

Priveşte armura de aur ce-i apără trupul.

Ascultă şi clinchetul de zurgălăi ce sună de lângă inelul scutului său.

El este un zeu, o llion, este un zeu, e însuşi Ares mânzocul acesta zămislit de Strymon cu Muza cântărilor şi venit să-ţi insufle viaţă.

(*Rhesos coboară din car şi se apropie de Hektor*.)

RHESOS

O Hektor, nobil fiu al unui tată nobil, bun găsit! De multă vreme năzuiam să-ţi pot vorbi. Mă bucură izbânzile ce ţi-au îngăduit să te găseşti aici, sub meterezele duşmanilor. Vin să te-ajut să le surpăm întăriturile şi să le-aprindem navele.

HEKTOR

O fiu al Muzei cântului melodios şi-al râului Strymon din Tracia, obişnuiesc să spun doar adevărul; făţărnicia n-o îndur, din fire.

De multă vreme, da, de multă vreme trebuia să fi venit să te împărtăşeşti cu noi şi tu din vitregiile acestei ţări şi, după cât îţi stă-n putere, să nu laşi lăncile argeilor să potopească Troia.

Tu n-ai putea susţine că prietenii nu te-au chemat şi că de-aceea n-ai venit să ne salvezi, ori barem să ne-ajuţi.

Câţi crainici frigieni, câte solii nu ţi-am trimis, rugându-te să sari în ajutorul Troiei? Cu câte daruri

scumpe nu te-am copleşit?

Iar tu, bărbat din neamul nostru, şi nu hellen, la fel ca noi[48], de-ar fi ţinut numai de tine, ne-ai fi lăsat hellenilor în seamă.

— Şi totuşi nu erai cândva decât o căpetenie măruntă, dar mâna mea din tine-a ridicat puternicul monarh al tracilor, când, lângă Pângaion şi-n câmpii Paioniei, pe cei mai vajnici traci i-am atacat pieptiş şi scuturile lor le-am sfărâmat, îngenunchind acest popor, ca şă ţi-l dau în stăpânire.

Iar tu, călcând sub tălpi recunoştinţa ce mi-o datorai, eşti ultimul care soseşte să ne-ajute în restrişte.

Alţi oameni, care nu-s din neamul nostru, de mult ni s-au alăturat. Din ei, o parte au pierit şi zac sub ţărnă în morminte: ce straşnică dovadă de credinţă faţă de cetatea <Ilion>! O parte stau sub arme, lângă caii <înhămaţi> la care, neclintiţi pe locurile lor, şi când viforniţa-i îngheaţă, şi când văpăile de soare-i fac să înseteze; ei nu se tolănesc pe paturi de ospăţ, ca tine, cu braţul ridicat, sorbind vârtos din cupe.

Acestea sunt învinuirile ce ţi le torn în faţă, ca să ştii că Hektor pururi spune ce gândeşte.

RHESOS

Tot astfel sunt şi eu; când am ceva de spus, merg drept la ţintă; nici eu, din fire, nu îndur făţărnicia.

Iar gândul că lipsesc din ţara-aceasta, mai mult decât pe tine, pe mine mă căznea, umplându-mi inima de chin şi nerăbdare.

Dar un popor de sciţi[50], dintr-un tărâm apropiat de graniţele mele, mi-a declarat război chiar când doream să plec la drum spre Troia şi să trec peste strâmtoare.

Sosit la ţărmul Mării Primitoare-de-Străini[51], urma să urc în nave oastea tracilor şi, iată, acolo am străpuns cu lancea sciţii, de-am închinat un sânge negru gliei, dar vai! amestecat cu sânge trac.

Această întâmplare m-a împiedicat s-ajung în şesul Troiei mai devreme, să lupt cu tine laolaltă. Dar după ce-am zdrobit armata <sciţilor> şi le-am luat odraslele

ostateci şi le-am cerut să verse, la palatul meu, tribut în fiecare an, m-am îndreptat spre voi.

Am traversat cu navele strâmtoarea <Bosporos>52 şi-am străbătut pe jos hotar după hotar, nu bând vârtos, cum m-ai învinuit, nici somnorind în case aurite, ci îndurând viforniţele ce se-abat cu gheaţă peste marea Traciei şi peste Paionia, culcat numai în straiul ăsta şi lipsit de somn.

E drept, sunt ultimul venit, însă la timp.

Căci, iată, zece ani s-au scurs de când te lupţi, fără să dobândeşti nimic. Tu zile după zile pierzi, jucând, contra hellenilor, la zaruri soarta înfruntării. Dar mie îmi va fi de-ajuns lumina unei zile, ca turnurile lor să le răstorn, să năvălesc în ţarcul navelor şi să ucid duşmanii.

Punând de grabă capăt chinurilor tale, eu mâine voi pleca din flion spre casă. Nu vă-narmaţi niciunul dintre voi cu scutul.

Eu însumi am să frâng orgoliul fără seamăn al aheilor şi-am să-i stârpesc, cu toate că sunt ultimul venit.

CORUL *Strofă* Ió! Ió! Cuvântare dragă!

Prietene, tu ai venit din partea lui Zeus.

Să apere Zeus cel de sus cuvintele tale de invidia zeilor, necruţătoare!

Flota de lemn sosită din Argos nu a purtat până azi <peste valuri> şi n-are vreun bărbat mai viteaz decât tine.

Cum ar putea, vă-ntrebăm, Achilleus, cum Âias53 să n-o ia la fugă din calea lăncii tale?

Fie s-ajungem, o rege, în ziua când le vei da pedeapsă cu suliţa ta, pentru mâinile lor pătate de sânge.

RHESOS

Am să vă dăruiesc acest prilej de bucurie, ca să uitaţi că am lipsit de-aici atâta vreme.

Adrâsteia să nu se mânie pe cuvântarea mea!

Dar când vom libera cetatea de duşmani şi tu din pradă vei alege fruntea hărăzită zeilor, vreau să purced cu tine <Hektor> la luptă împotriva gliei argiene şi ajungând acolo, cu lancea mea să pustiesc Hellada-ntreagă, ca să înveţe-a suferi şi ei, la rândul lor, năpastele <războiului>.

HEKTOR

De mi-ar fi dat ca, dezlegat de-atâta rele, să pot domni cândva nestingherit peste cetatea mea, precum odinioară, ah! cât aş fi de recunoscător faţă de zei!

în ceea ce priveşte Argosul şi Jocurile ce alcătuiesc Hellada, nu-i chiar atât de lesne, pe cât spui, să le zdrobeşti cu lancea-n mână.

RHESOS

Nu se vorbeşte că hellenii cei mai vajnici au venit aici?

HEKTOR

Nu pot să le topesc neînfricarea şi află că-i respingem anevoie.

RHESOS

Atunci, odată ce vor fi ucişi, şi lucrul nostru va fi gata.

HEKTOR

Nu te gândi la ţeluri depărtate, uitându-le pe cele de sub ochii tăi.

RHESOS

(*ironic*)

îmi pare că te mulţumeşti să-nduri, nu să stârneşti, nenorocirea.

HEKTOR

Chiar dacă nu mă mişc din flion, regatul meu este destul de larg.

Acuma poţi să te-narmezi cu scutul şi să-ţi aşezi cum vrei războinicii, în cornul stâng al oştii, sau în cornul drept, sau între aliaţi, la mijloc54.

RHESOS

Vreau singur să dau lupta cu duşmanii, Hektor. Dar dacă tu socoţi că este ruşinos să vii cu mine să le-aprindem flota, aşază-mă în fruntea oştii, să-l am pe Achilleus în faţă.

HEKTOR

Tu n-ai cum să îndrepţi asupra lui temuta-ţi lance.

RHESOS

Nu se zicea c-a debarcat şi el pe ţărmul Troiei?

HEKTOR

El a venit şi chiar aici se află, dar, mâniat pe capii oştii, nu mai apucă suliţa cu ei alături[55].

RHESOS

Care-i cel mai ilustru din armată, după el?

HEKTOR

Eu cred că Aias cu nimic nu-i mai prejos; nici fiul lui Tydeus[56].

Mai este, dintre toţi cel mai viclean, acest coţcar de Odysseus, căruia nu-i lipseşte bărbăţia, nici încumetarea; el cel mai mult a păgubit cetatea.

<De pildă> într-o noapte, a pătruns în sacra-mprejmuire a <templului> Athenei, a ridicat hoţeşte idolul zeiţei şi-a dus <statuia> la corăbiile lor[57]. Iar într-o zi pungaşul, în strai de cerşetor, trimis la Ilion să spioneze, s-a strecurat prin ziduri <înăuntru>, i-a blestemat în gura mare pe argei, apoi a omorât câţiva străjeri şi paznici de la porţi şi-a izbutit să scape. II dibuim întruna pregătindu-ne vreo cursă, pitit lângă altarul zeului din Thymbra, nu departe de oraş[58]; e un cumplit ponos în contra căruia luptăm[59].

RHESOS

Nicicând un om cu suflet mare nu se-ascunde, când vrea să-şi piardă un duşman, ci îl atacă drept în faţă.

Dar pe argeul ăsta, care, precum spui,, se-aţine în cotloane de tâlhari, ca să-şi urzească vicleniile, eu am să-l prind de viu şi am să-l trag în ţeapă, la porţile cetăţii, şi am să-l dau să prăznuiască vulturii din el. Fiind un hot ce jefuieşte capiştile zeilor, el trebuie de-o moarte pe măsura lui să piară.

HEKTOR

Voi faceti-vă deocamdată tabăra, căci încă este noapte. Am să-ţi arăt eu însumi unde-i nimerit să înnopteze-armata ta, deosebit de rândurile noastre.

Parola noastră este „Phoibos”[60]. Să ţi-o aduci aminte, dacă va fi nevoie, şi s-o împărtăşeşti războinicilor traci.

(*Se adresează Corului*.)

Voi mergeţi înaintea rândurilor să vegheaţi; să staţi

de strajă aţintiţi şi să-l întâmpinaţi pe Dolon, care spionează flota, căci, dacă este teafăr, trebuie să se apropie de corturile noastre.

(*Iese împreună cu Rhesos. începe să se lumineze de ziuă.*)

CORUL

Strofă

Cine-i la rând de veghe? Cine, în locul nostru?

Purced să se culce primele astre; cele şapte Pleiade61 răsar în zare, zboară alin în mijlocul cerului Vulturul62.

Treziţi-vă, nu zăboviţi!

Sculaţi-vă din aşternut pentru veghe!

Nu desluşiţi cum păleşte văpaia lunii?

Zorile sunt aproape; zorile stau să răsară; iată şi steaua ce le vesteşte.

ÎNTÂIUL HEMICOR Cine a fost rânduit pentru veghea dintâi?

... (*Lipseşte un vers*)...

AL DOILEA HEMICOR Koroibos63, fiul lui Mygdon64, se zice...

ÎNTÂIUL HEMICOR Cine <au fost rânduiţi> pe urmă?

AL DOILEA HEMICOR

Kilikienii, pe care i-au deşteptat din somn paionii, apoi mysienii, cărora noi le-am urmat65.

ÎNTÂIUL HEMICOR Aşadar este timpul, mergând, să trezim lykienii66, desemnaţi, după cum le căzură sorţii, pentru a cincea veghe.

CORUL

Antistrofa

Iată, acum auzim dinspre râul Simois67, din cuibul înalt, năclăit de sânge, privighetoarea melodioasă, pasărea de-copil-ucigaşă.

Auzim cum îşi cântă cu nenumărate triluri durerea68.

Pe <muntele> Ida turmele şi-au început păşunatul. Auzim răsunând în noapte şuier de flaut.

Somnul ne-adie, ne farmecă ochii; apropierea lui de

pleoape nu-i niciodată mai dulce decât în zori.

ÎNTÂIUL HEMICOR De ce nu vedem revenind cercetaşul trimis la corăbii de Hektor să iscodească?

AL DOILEA HEMICOR Ne tulbură frica; Dolon lipseşte de multă vreme.

ÎNTÂIUL HEMICOR Să fi căzut în vreo cursă pitită, ori să fi pierit?

AL DOILEA HEMICOR Prieteni, mergând, să trezim lykienii, desemnaţi, după cum le căzură sorţii, pentru a cincea veghe.

(*Luptătorii ce alcătuiesc Corul pleacă din scenă să-i trezească pe lykieni. Odysseus şi Diomedes intră târiş, cuspadele în mâini.*)

ODYSSEUS

<Ascultă> Diomedes; n-auzi un zăngănit de arme? Sau poate ne-a lovit urechile un zvon deşert?

DIOMEDES

Nu, ci sunt lanţurile spânzurând de care ce răspândesc un zvon de fier. Şi mie mi-a fost frică până să mă dumiresc că zgomotul e de la lanţuri.

ODYSSEUS

Ia seama, nu cumva, în beznă, să cădem peste străjeri. DIOMEDES

Iau seama, chiar dacă păşesc prin întuneric.

ODYSSEUS

Dacă trezeşti din somn pe careva, cunoşti parola frigienilor?

DIOMEDES

<Parola> este,,Phoibos"; am aflat-o de la Dolon. ODYSSEUS

Ah! iată corturi părăsite de duşmani. Le vezi? DIOMEDES

Şi totuşi, după cum mi-a spus-o Dolon, aici avea culcuşul Hektor, pe care am venit să-l surp cu lancea.

ODYSSEUS

Ce se petrece? Să fi mers cu ceata lui în altă parte? DIOMEDES

Poate-au plecat să pregătească pentru noi o cursă.

ODYSSEUS

Da, Hector este îndrăzneţ acum; victoriile l-au umplut de îndrăzneală.

DIOMEDES

Noi ce să facem, Odysseus? Nu l-am găsit în patul său pe omul nostru. Speranţa ne-a fost înşelată.

ODYSSEUS

Să ne întoarcem la corăbii cât mai iute! Căci Hektor este ocrotit de zeul ce i-a dăruit izbânda <ieri>. Nu trebuie să silnicim norocul.

DIOMEDES

Atunci să ne grăbim la cortul lui Aineias, ori al lui Paris, frigianul cel mai demn de ură; să le tăiem cu spada capul.

ODYSSEUS

Cum ai putea, pe întuneric, să-i găseşti în mijlocul unei oştiri duşmane şi să-i ucizi fără să fii primejduit?

DIOMEDES

E totuşi ruşinos să ne întoarcem la corăbii, nedând troienilor o cruntă lovitură.

ODYSSEUS

Cum? Chiar ή-ai făptuit nimic? Nu l-am ucis pe spionul flotei noastre, pe Dolon, şi l-am despuiat de arme? Socoţi că ai putea să nimiceşti întreaga oaste? Ascultă, haide să ne-ntoarcem; şi fie să ne sprijine norocul.

(*Se iveşte din văzduh Athena, înzestrată cu atributele sale cunoscute*: *casca, lancea şi egida – marele scut din piele de capră*.)

ATHENA

De ce plecaţi din tabăra troiană cu inimile mistuite de mâhnire deoarece Destinul nu vă-ngăduie să-l omorâţi pe Hekt'or sau pe Paris?

Voi n-aţi aflat că a sosit un om în ajutorul Troiei, anume Rhesos, cu o pompă demnă de luat în seamă? Dacă rămâne peste noaptev până dimineaţă, viu, nici suliţa lui Achilleus, nici a lui Âias, riu-l vor împiedica să nimicească navele argeilor, să le răstoarne zidurile şi, cu lancea, prin porţi intrare largă să-şi deschidă.

(*Lui Diomedes*.)

Ucide-l şi vei fi stăpân a toate. Pe Hektor însă lasă-l în culcuşul său; ia-ţi gândul să-l înjunghii, să-i tai capul; el va primi prin altă mână moartea.

ODYSSEUS

Stăpâna mea Athena, am recunoscut răsunetul, cu care sunt obişnuit, al vocii tale, căci tu întotdeauna la primejdie mă ocroteşti. Arată-ne bărbatul unde înnoptează şi care-i locul lui în tabăra barbarilor.

ATHENA

<Se odihneşte> în apropiere; însoţitorii lui nu sunt amestecaţi cu oastea frigiană. Căci Hektor i-a-ndemnat să se aşeze în afara crândurilor de războinici> până trece noaptea şi se luminează.

Şi nu departe sunt legaţi de carul trac fugarii săi bălani; pot lesne fi văzuţi în noapte; ei strălucesc ca aripile unei lebede pe râu. Ucideţi-l pe Rhesos şi luaţi-i; va fi cea mai frumoasă pradă pentru casa voastră, căci nu se află car şi bidivii mai mândri pe pământ.

ODYSSEUS

Ucide-l, Diomedes, tu pe capul tracilor, sau lasă-mi-l în seamă mie şi îngrijeşte-te de cai.

DIOMEDES

Eu îl voi omorî, iar tu vei îmblânzi fugarii; eşti priceput în a le dibui năravul şi ai scormonitoare mintea69. Bărbatul trebuie orânduit în locul unde este de folos.

(*în clar-obscurul zorilor se distinge silueta lui Paris, care se apropie*.)

ATHENA

îl văd acolo pe Alexandros70, venind spre noi. O strajă i-a adus la cunoştinţă zvonul că ar fi pătruns în tabără duşmani.

DIOMEDES

El vine însoţit de alţii sau e singur?

ATHENA

E singur. Se îndreaptă, pe cât pare, spre cortul fratelui său Hektor, să-i dea de veste că în tabără se află spioni.

DIOMEDES

Nu trebuie să-ncepem prin a-l doborî?

ATHENA.

Nu, n-ai putea să fii mai tare ca ursita lui. Nu este hărăzit prin mâna ta să moară, în schimb aici se află altul, pe care-l vei lovi de moarte. Grăbeşte-te.

Iar eu îl voi întâmpina pe Paris, luând înfăţişarea Aphroditei, aliata lui, care-l ajută în primejdii, şi prin cuvinte-amăgitoare îi voi da răsplata <cuvenită> omului pe care îl urăsc'1. Aceasta-i tot ce am avut de spus. El nu ştie că Rhesos va fi jertfa voastră şi nu m-a auzit, cu toate că-i aproape.

(*Odysseus şi Diomedes pleacă, îndreptându-se spre cortul lui Rhesos*.)

PARIS

Cu tine, Hektor, căpetenia şi fratele, vorbesc; tu dormi? N-ar trebui să stai de veghe? S-au strecurat în tabără duşmani; sunt fie hoţi, fie spioni.

ATHENA (*sub înfăţişarea Aphroditei*)

Fii liniştit; te ocroteşte Kypris72, binevoitoarea ta.

îmi este inima cu tine în războiul care-l porţi.

Nu am uitat cum m-ai cinstit şi-ţi sunt îndatorată.

La fel şi azi, ca să le dăruiesc războinicilor Troiei biruinţă, venit-am să-ţi aduc un mare luptător şi aliat, pe tracul <Rhesos>, fiul Muzei cântului melodios; iar tatăl lui, cum umblă vorba, e Strymon.

PARIS

Eşti pururi plină de bunăvoinţă pentru cetatea mea şi pentru mine. Acesta e tezaurul cel mai de preţ din lume: în clipa când te-am judecat <a fi cea mai frumoasă>, pot spune că l-am câştigat pentru cetate. Eu' am venit pentru c-am prins un zvon – nu era limpede, dar s-a lăţit prin străji – că s-ar găsi aici spioni ahei. De-aceea am sosit să-l scol din aşternut pe Hektor.

ATHENA

Dar n-ai temei să-ţi fie frică; nimic n-ameninţă armata. Hektor s-a dus să rânduiască pentru noapte oastea tracilor.

PARIS

Tu-mi dai încredere, şi, bizuindu-mă pe spusa ta, mă-ntorc să stau de strajă, dezlegat de orice teamă.

ATHENA

(*rostind cuvinte cu două înţelesuri*)

Te du; şi crede-mă că urmăresc de-aproape tot ce te priveşte; eu vreau să văd victoria prietenilor mei. Âi să cunoşti şi tu cândva... bunăvoinţa mea.

(*Paris pleacă. După o scurtă pauză, Odysseus şi Diomedes intră în goană, cu spadele în mâini.*)

Voi doi luaţi aminte. Prea tare v-aţi înfierbântat. Fecior al lui Laertes73! Ascundeţi săbiile voastre ascuţite. Monarhul tracilor e mort şi caii sunt ai voştri. însă troienii au aflat şi-acum vă urmăresc.

Fugiţi la adăposturile navelor cât mai degrabă! De ce întârziaţi, când vin duşmanii asupra voastră ca o vijelie? Scăpaţi cu viaţă!

(*Athena dispare, apoi Corul războinicilor intră năvalnic în scenă. Se stârneşe confuzie şi tumult.*)

ÎNTÂIUL HEMICOR74

Ah! Ah!

Trage-i, trage-i, trage-i, trage-i! Stinge-l, stinge-l! Cine-i omul?

Iată unul; să-i vorbim.

Sunt tâlhari care prin beznă iscă tulbnrarea-n oaste. Toţi aici, aici cu toţii!

Uite că l-am prins. II ţinem.

(*Lui Odysseus, pe care au izbutit să-l înşface*)

Spune repede. De unde ai venit? Din care ţară?

ODYSSEUS (*războinicului care îl ameninţă*)

Nu e treaba ta s-o afli.

Vei muri pe dată dacă îndrăzneşti să-mi faci un rău.

AL DOILEA HEMICOR Zi parola, sau altminteri îţi străpung cu lancea pieptul.

ODYSSEUS

Stai! Astâmpără-te.

ÎNTÂIUL HEMICOR Haide, daţi cu toţii de api'oape!

ODYSSEUS

(*prefăcându-se*)

Stai! Vrei să-l ucizi pe Rhesos?

AL DOILEA HEMICOR (*crezând că* a *grăit însuşi Rhesos*)

Nu; pe cel ce vrea să-l piardă. ODYSSEUS

Potoliţi-vă!

ÎNTÂIUL HEMICOR (*neîncrezător*)

Nici vorbă.

AL DOILEA HEMICOR

Nu ucide un prieten!

ÎNTÂIUL HEMICOR

Zi parola!

ODYSSEUS

„Phoibos”.

AL DOILEA HEMICOR

Bine. Lăsaţi lancea jos cu toţii.

(*Odysseus* $*i Diomedes izbutesc să scape*.)

ÎNTÂIUL HEMICOR Ştiţi unde s-au dus vrăjmaşii?

AL DOILEA HEMICOR

Au luat-o intr-acolo.

ÎNTÂIUL HEMICOR Fuga! Să le prindem urma. Sau, strigând, să dăm alarma?

AL DOILEA HEMICOR E primejdios, în beznă, să stârnim toţi luptătorii.

CORUL

Strofă

Cine-i bărbatul venit aici?

Cine se va lăuda c-a avut nespusa-ndrăzneală de-a ne scăpa din mână?

Unde-am putea să-l ajungem?

Cum am putea recunoaşte bărbatul care-a trecut, păşind fără frică, prin mijlocul cetelor noastre şi printre oameni de strajă?

Să fie un thessalian?

Un locuitor de pe ţărmul Lokridei75?

Vreun insular cu viaţă rătăcitoare?

Cine era şi de unde? Care e patria lui?

Care e zeul suprem căruia i se închină?

ÎNTÂIUL HEMICOR N-a dat cumva Odysseus lovitura? Cine, altminteri? Judecind după faptă, noi credem că el e.

AL DOILEA HEMICOR Credeţi de-a binelea?

ÎNTÂIUL HEMICOR

Cum să nu <credem>?

AL DOILEA HEMICOR Oricum, este plin de-ndrăzneală.

ÎNTÂIUL HEMICOR Cine e cutezătorul pe care-l măriţi?

AL DOILEA HEMICOR

Odysseus.

ÎNTÂIUL HEMICOR Nu preamăriţi isprava şireată a unui tâlhar.

CORUL *Antistrofă* A mai venit în cetate o dată, cu faţa scăldată de plâns <Odysseus>, înfăşurat în straie zdrenţoase şi ascunzând sub mânta-i o spadă.

El se târa, cerând de pomană, ca o slugă miloagă; avea căpăţâna jegoasă, plină de coji, şi-a împroşcat îndelung cu ocări neamul regesc al Atrizilor, de parcă era duşmanul capilor oştii.

De ce n-a pierit, de ce n-a pierit, cum i se cădea, înainte să lase urmele paşilor săi pe pământul Frigiei?

ÎNTÂIUL HEMICOR Fie c-a fost a lui Odysseus isprava, fie că nu, ne bântuie frica; Hektor pe noi, străjerii, va pune vina.

AL DOILEA HEMICOR Ce-nvinuire ne va aduce?

ÎNTÂIUL HEMICOR

El nu va ierta…

AL DOILEA HEMICOR Ce-am făptuit? De ce vă e teamă?

ÎNTÂIUL HEMICOR…că noi i-am lăsat să treacă…

AL DOILEA HEMICOR Pe cine?

ÎNTÂIUL HEMICOR…pe cei strecuraţi astă noapte în tabăra noastră.

(*Vizitiul lui Rhesos intră în mare grabă şi tulburare, plin de sânge.*).

VIZITIUL

Ió! Ió! Lovitură cumplită a sorţii! Ai! Ai!

CORIFEUL

Tăceţi cu toţii, aplecaţi-vă. E poate unul ce se prinde în năvod.

VIZITIUL

Ió! Ió! Cumplită năprasnă pe capul tracilor!

CORIFEUL Se tânguie un aliat de-al nostru.

VIZITIUL Ió! Ió! Urgisitul de mine!

Urgisitule rege al tracilor, ţi-a fost dat să cunoşti pârdalnica Troie!

Grozav ţi-au pus capăt vieţii!

CORIFEUL

Tu cine eşti din aiiaţi? Vederea-mi este tulbure pe întuneric şi nu pot să te desluşesc.

VIZITIUL

Unde-aş putea să dau de poruncitorii Troiei?

Unde să-l aflu pe Hektor?

Unde s-a dus să doarmă sub ocrotirea scutului său?

Căruia din căpitanii oştirii, neadormit, să-i spun, ai, ai, ai, ai!

pacostea ce-am îndurat-o, ce ne-au făcut pe ascuns <ticăloşii> şi-apoi au plecat? Dar cât de vădit e doliul urzit poporului trac!

CORIFEUL

Atât cât pot să înţeleg, armatei tracilor i s-a-ntâmplat un mare rău.

VIZITIUL Armata e ca şi pierdută, regele s-a năruit, lovit mişeleşte, ai, ai, ai, ai!

Rana mă chinuie, sunt vătămat de moarte.

Cât îmi doresc de mult să mă sting!

De ce-a trebuit să mor fără slavă şi Rhesos la fel, aici, unde-am ţinut să venim în sprijinul Troiei?

CORIFEUL

El n-a vorbit în ghicitori, ci ne-a vestit nenorociri; e limpede, după cum ţipă, că aliaţi <de-ai noştri> au pierit.

VIZITIUL

Ne prigoneşte răul, dar la năpastă se adaugă ruşinea, şi' astfel răul e de două ori mai mare. O moarte glorioasă,

de vreme ce suntem sortiţi pieirii, socot că este dureroasă pentru cel ce moare; şi cum n-ar fi? Dar pentru cei rămaşi în viaţă e temei de fală şi-aduce faimă bună unei case.

Noi din neprevedere am pierit; şi fără glorie.

Hektor ne-a arătat cu mâna-i locul unde să ne facem tabăra şi ne-a împărtăşit parola. Dormeam pe glie, sfârşiţi de oboseală.

Armata, în pofida nopţii, nu era păzită de străjeri, nici armele nu se aflau, cum se obişnuieşte, între rânduri; iar caii nu erau legaţi de care; bag seamă, regele fusese încunoştinţat că voi eraţi acuma cei mai tari <în bătălii> şi că ameninţaţi <cu nimicirea> navele-duşmane.

Aşa, nebănuind nimic, dormeam, topiţi de oboseală.

Eu, ca o slugă grijulie, mă trezesc din somn şi cailor <stăpânului> le tom o straşnică măsură de nutreţ, cu gândul că în zori urma să-nceapă lupta. Şi văd atunci, în bezna nopţii, doi oameni ce dădeau târcoale taberei. Mă mişc, ei se pitesc, înfricoşaţi, apoi se scoală şi-o tulesc de fugă. Le strig să nu se mai apropie de oaste; credeam că erau niscai aliaţi, umblând să fure. Nu mi-au răspuns nimic; mai multe nu ştiu, căci m-am întors la patul meu şi-am adormit.

Şi iată ce vedenie-am avut în somn.

Caii pe care îi hrănisem şi pe care-i conduceam din car, stând în picioare lângă Rhesos, i-am văzut cum ţi se pare că-i zăreşti în vis; doi lupi li se urcaseră-n spinare şi biciuiau pielea fugarilor cu cozile, ca să-i stârnească. Ei nechezau, îşi revărsau pe nări mânia, şi, scuturându-şi coamele, se răzvrăteau.

Voind să scap fugarii de dihănii, mă trezesc, înfiorat de spaima nopţii. Mă scol din aşternut şi-aud horcăituri de muribunzi.

Atunci mă plec asupra tânărului meu stăpân şi, vai, fusese junghiat, trăgea să moară; sângele lui, fierbinte încă, ţâşni în valuri peste mine.

Mă-nalţ şi sar, dar nu am armă la-ndemână. îmi caut suliţa din ochi, mă-ndrept s-o iau, când, iată, un bărbat se iscă lângă mine şi-mi loveşte pântecul cu spada. Era un om

vânjos; am înţeles după puterea loviturii ce m-a brăzdat, rănindu-mă adânc.

M-am prăbuşit cu faţa-n jos. <Mişeii> au luat fugarii înhămaţi la car, i-au îmboldit şi duşi au fost, în goană.

Ai! ai! durerea mă căzneşte, nu pot să mă îndrept, sărmanul!

Acest prăpăd eu l-am văzut cu ochii mei.

Dar cum au răposat cei morţi nu pot să ştiu, nici mâna cui i-a fulgerat. Totuşi înclin să presupun că sunt prieteni cei care ne-au îndoliat.

CORIFEUL

O vizitiule năpăstuit al <tânărului> rege trac, nu-i bănui c-au făptuit omorul decât pe duşmani. Dar însuşi Hektor a aflat nenorocirea. El vine şi împărtăşeşte, cum e cuvenit, necazul tău.

(*Revin în scenă Hektor şi însoţitori înarmaţi*.)

HEKTOR (*adresându-se Corului*)

Voi sunteţi pricina acestor mari năpaste. Cum? Spioni duşmani s-au strecurat aici, fără ca voi să-i fi văzut? Ruşine să vă fie! Au junghiat o groază de războinici76 şi nu v-aţi dat silinţa să-i împiedicaţi când au intrat în tabără, şi nici când au ieşit. Pe cine alţii trebuie să-i pedepsesc, de nu pe voi? Căci voi eraţi datori, mai spun o dată, să staţi de veghe peste-armată.

<Spionii>, fără să fi fost loviţi, s-au dus şi trebuie că râd vârtos de laşitatea frigienilor şi a lui Hektor, comandantul lor.

Luaţi aminte bine, mă jur pe tatăl Zeus, pentru asemenea greşeală, v-aşteaptă biciul sau tăierea capului; de nu, puteţi să-l socotiţi pe Hektor un nimic şi-un papă-lapte.

CORUL

Antistrofă

Io! Io! Cât de mare, de mare... (*lacună*)...

O suveran al cetăţii, pacostea s-a petrecut când venisem să te vestim că în jurul flotei ardeau focuri aprinse de-armata hellenilor.

Noi toată noaptea n-am închis ochii, n-am adormit şi

nici barem n-am aţipit, jurăm pe izvoarele <râului nostru> Simois.

Nu fi pornit împotrivă-ne, rege; în cele-ntâmplate n-avem vreo vină.

Dacă, odată, pe urmă, te vei lămuri că, fie prin faptă, fie prin vorbă, nu ne-am făcut datoria, poţi să ne-ngropi de vii sub pământ; nu te rugăm să ne ierţi.

VIZITIUL

De ce-i ameninţi pe străjeri? Eu unul nu-s aheu; nici tu nu eşti. De ce încerci, printr-o urzeală de minciuni, să-mi spulberi bănuielile? Omorul tu l-ai săvârşiţ. Alt vinovat noi nu vom recunoaşte [nici oamenii ucişi, nici noi, răniţii].

Ar trebui să ţii o lungă cuvântare iscusită ca să mă convingi că nu ţi-ai omorât prietenii, că nu dorinţa de-a lua fugarii <regelui> te-a îmboldit să-ţi dai pieirii aliaţii, pe care i-ai rugat mereu, stăruitor, să vină. Ei au sosit şi-acum sunt morţi.

Chiar Paris, când a pângărit căminul gazdei lui77, n-a fost aşa de vinovat ca tine când i-ai stins pe aliaţi. Doar n-o să spui c-a fost argeu cel care a venit să ne sfrrşească.

Şi cine-ar fi putut să treacă, nevăzut, prin cetele troienilor şi să ajungă pin' la noi? Voi înaintea noastră vă găseaţi, tu şi armata frigiană.

Dar cine-a fost rănit dintre ai tăi şi cine a murit, dacă, aşa cum zici, duşmanii sunt cei care au pătruns aici? In schimb, dintre ai noştri, unii sunt răniţi iar alţii, nimeriţi mai straşnic, nu mai văd lumina soarelui.

Pe scurt, noi nu învinuim niciun argeu. Care duşmani, de-ar fi ajuns <în tabără>, puteau să afle cortul regelui prin beznă [doar dacă vreun zeu nu i-a-nvăţat pe ucigaşi]? Ei nu ştiau nici barem că venise Rhesos.

Astfel de lămuriri nu-s decât goală născocire.

HEKTOR

Avem încă de multă vreme aliaţi, de când au năvălit aheii pe pământul ţării, dar niciodată, după ştirea mea, nu ne-au adus învinuire; eşti cel dintâi care o face.

De nu aş ţine niciodată la cai atât de mult încât <de dragul lor> să-mi nimicesc prietenii! Această crimă este a

lui Odysseus. Nu-i altul din argei care s-o fi urzit şi împlinit vreodată.

Mi-e frică, inima mi-e tulburată, că s-ar putea să-l fi-ntâlnit pe E>olon şi să-l fi ucis. Căci, iată, e plecat de mult şi încă nu se-arată.

VIZITIUL

Eu nu ştiu cine-s Odysseii despre care îmi vorbeşti.

în schimb, cei care ne-au lovit pe noi nu sunt duşmanii.

HEKTOR

Prea bine. Dacă asta-ţi place, crede ce pofteşti. VIZITIUL

O patrie, de ce nu mi-a fost dat să mor acasă? HEKTOR

— Să nu mori! Gloata morţilor e şi aşa destul de mare.

VIZITIUL

Eu încotro să mă îndrept, fără stăpân, de unul singur? HEKTOR

Te vei adăposti în casa mea şi <rana> ţi-o vom vindeca.

VIZITIUL

Cum ar putea să mă-ngrijească nişte mâini însângerate?

HEKTOR

Nu va-nceta odată tracul ăsta să dea glas mereu aceleiaşi învinuiri?

VIZITIUL

Să piară ucigaşul! Eu prin cuvântul meu nu te ţintesc pe tine, aşa cum dai să se-nţeleagă; Dreptatea ştie. cine-i vinovatul.

HEKTOR (*către Însoţitorii săi*)

Susţineţi-l şi duceţi-l în casa mea şi îngrijiţi-l bine, să nu ne afle vină.

(*în timp ce vizitiul iese*, *sprijinit de câţiva ostaşi*, *se adresează celorlalţi*.)

Voi mergeţi şi găsiţi-i pe cei rămaşi în Troia, pe Priamos şi pe bătrâni; grăiţi-le să-ngroape <aliaţii> morţi

la coturile drumurilor publice78.

CORUL

De ce, după marea izbândă a Troiei,

' un zeu duşmănos prăvale iarăşi cetatea în doliu?

Ce pregăteşte-mpotriva noastră? Ai! Ai!

(*Muza Terpsichora se iveşte deasupra scenei, ţinând în braţe trupul neînsufleţit al lui Rhesos.*)

Ah! Cine-i, rege, zeiţa care, deasupra frunţilor noastre, ţine în braţe un mort încă plin de sânge?

Ne umple de teamă această ivire.

MUZA

Priviţi-mă, nu vă opreşte nimeni, troienilor.

Sunt Muza cinstită de înţelepţi, una din cele nouă surori79.

Venit-am, văzându-mi feciorul drag ucis de vrăjmaşi mişeleşte.

Cel care l-a omorât, Odysseus, vicleanul, va fi osândit într-o zi, cum i se cuvine.

Strofă într-un cântec de jale, ţâşnit din adâncul <inimii mele>, te plâng, copile!

Crâncenă este durerea de mamă!

De ce ai venit la Troia?

Fără noroc, blestemată, călătorie!

De ce ai plecat, îndărătnic, în pofida mustrărilor mele, în pofida rugăminţilor tatălui tău?

Vai mie! cât sufăr din pricina ta, o, faţă nespus de dragă, nespus de dragă, copile, vai mie!

CORIFEUL

Atâta cât îmi este-ngăduit, deşi nu sunt din spiţa ta <divină>, jelesc şi eu pentru vlăstarul tău.

MUZA *Antistrofă* O, de-ar pieri Diomedes!

O, de-ar pieri Odysseus, cel ce mă lasă fără copil, răpunându-mi nobilul fiu care n-avea pereche!

<Piară> Helena, ce şi-a părăsit căminul, plecând peste mări cu ibovnicul său frigian!

Din pricina ei te-ai sfârşit sub flion, fiu preaiubit, <ai căzut> la Troia; din pricina ei numeroase cetăţi fost-au golite de vajnicii lor războinici.

Amarnic mi-ai frânt inima cât erai viu, fecior al lui Philămmon, amarnic când ai coborât în Hades! Din semeţia ce te-a năruit şi din gâlceava ta cu Muzele mi s-a-ntâmplat c-am zămislit acest nefericit copil80.

Trecând prin apele învolburate ale lui Strymon, am fost luată în culcuşu-i roditor de zeu] râului, când mă duceam cu celelalte Muze spre muntele bogat în aur, Pângaion; <mergeam> cu instrumentele la noi, să dăm o mare luptă muzicală, iscată de ilustrul, iscusitul Thâmyris, pe care l-am orbit <apoi>, deoarece şi-a râs adeseori de arta noastră.

Când te-am născut pe tine <Rhesos> eu, din sfială faţă de surori, faţă de fecioria lor, te-am slobozit în apele vijelioase ale lui Strymon. Iar tatăl tău, ca să te instruiască, nu te-a dat în grija unor mâini de muritor, ci fetelor izvoarelor81.

Crescut întru virtute de fecioare, tu ai domnit peste poporul trac şi-ai fost întâiul dintre toţi războinicii, copile.

Atâta vreme cât n-ai părăsit pământul Traciei, să-ţi mâni · la luptă cetele de care iubitoare, nu-mi era teamă că te voi vedea murind.

Eu nu-ţi îngăduiăm să mergi^ vreodată la cetatea flion, ştiind ce soartă ţi se hărăzise. însă soliile lui Hektor şi multele chemări ale bătrânilor cetăţii te-au hotărât să pleci, ca să le dai prietenilor ajutor.

Tu singură, Athena, ai căşunat nenorocirea, nu Odysseus, nici fiul lui Tydeus; ei doar făptaşi au fost, nu punători la cale. Nu crede că de asta n-aş avea habar.

Totuşi, noi Muzele, Surorile, cinstim în chip deosebit oraşul tău şi pe pământul tău ne-ntoarcem cel mai des82; acestora Orpheus le-a-mpărtăşit misterii de nespus şi el era văr bun cu Rhesos, pe care l-ai ucis83. Musâios84, veneratul cetăţean <atenian>, bărbatul, prin înţelepciunea lui, cel mai deplin, a dobândit de la Apollon măiestria, şi de la noi, Surorile.

Drept plată, ţin în braţe trupul fiului meu mort şi îl bocesc.

Dar nimenea n-ar şti mai bine să-i plângă soarta

decât mine.

CORIFEUL

Degeaba vizitiul trac, o Hektor, ne-a învinovăţit că noi am pus la cale crima.

HEKTOR

Aceasta o ştiam; nu-mi trebuia prezicător să-mi spună că Rhesos a căzut în plasa uneltirilor lui Odysseus.

Oare când am văzut războinicii Helladei tăbărând pe glia noastră, nu trebuia să Ie trimit prietenilor soli, cerându-le să vină în ajutorul Troiei? Ba le-am trimis. Şi regele-a venit – ţinea de datoria lui – să-mpărtăşească greul nostru. Fără-ndoială, moartea lui mă întristează şi-acum sunt gata să-i ridic mormântul şi pe rugul lui să ard belşug de straie scumpe. El ca prieten a venit şi a plecat răpus de soartă.

MUZA

Nu. Rhesos nu va coborî în negrele pământului adâncuri; atât de mult am s-o implor să-mi dea-napoi sufletul lui pe tânăra nevastă a lui Hades, fiica proteguitoarei roadelor, Demeter[85]. Ea trebuie prietenilor lui Orpheus să le arate preţuire[86].

Şi totuşi, pentru mine, fiul meu pe viitor va fi precum un mort ce nu poate vedea lumina zilei, căci nu va mai urca nicicând acolo unde voi fi eu şi nu-şi va mai privi vreodată mama.

într-un pământ cu vine de argint, om-zeu, ascuns în peşteri, el va vieţui, asemenea profetului lui Bakchos ce locuieşte-n stânca muntelui, pe Pângaion[87]; el va fi venerat ca zeu al celor ce iau parte la misterii[88].

Dar doliul meu va fi mai lesne de-ndurat decât acela al zeiţei mării, căci se va stinge şi vlăstarul ei, precum e hotărârea sorţii.

Întâi pe tine, Rhesos, te vom jelui în cântecele noastre, apoi pe Achilleus, fiul zeiţei Thetis, îl vom plânge. Pallâs-Athena, care te-a ucis, nu va putea să-l mai salveze; atare lovitură, din tolba lui Loxias[89], îl va doborî!

O voi, năpaste ale facerii de prunci, o chinuri ale muritorilor, oricine ştie limpede ce sunteţi va trăi fără

copii; nu-i va mai naşte, ca pe urmă să-i îngroape!

(*Muza, cu leşul lui Rhesos în braţe, dispare.*)

CORIFEUL

De îngroparea tracului se îngrijeşte maică-sa. Dar, Hektor, dacă vrei să împlineşti ce ai în gând, acum e clipa: iată zorii zilei.

HEKTOR

Porniţi, daţi aliaţilor poruncă să se-narmeze grabnic şi să-nhame perechile de bidivii la care, s-apuce torţe-n mâini şi să aştepte chemarea trâmbiţei tyrrheniene[90]!

Sfărmând lucrările de apărare, le voi străpunge-aheilor armata şi flota <de pe ţărm> o voi aprinde.

Sunt sigur, azi troienii vor vedea, în acelaşi timp cu razele de soare, cum le răsare ziua liberării.

CORUL Ascultaţi-l pe rege. Plecaţi şi duceţi poruncile lui aliaţilor noştri. Poate că zeul care ţine ca noi ne va da biruinţa.

TROIENELE

PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)

POSEIDON, zeul mărilor ATHENA, zeiţă, fiica lui Zeus HEKABE, văduva regelui Priamos al Troiei CORUL femeilor troiene captive TALTHYBIOS, crainicul armatei hellenilor KASANDRA, prorocită, fiica Hekabei ANDROMACHE, nora Hekabei MENELAOS, regele Spartei HELENA, soţia lui Menelaos

Copilul Astyanax, războinici ahei şi prizoniere troiene

Fundalul scenei înfăţişează cetatea Ilion fumegândă: citadela, templele, o parte din zidul de incintă. în primul plan, spre stingă,^ câteva corturi, unde sunt închise femeile troiene captive. în faţa intrării celui maţ impunător cort, întinsă pe pământ, zace regina Hekabe. în dreapta începe drumul spre tabăra hellenilor. E dimineaţa, în zori. Intră zeul Poseidon, nevăzut pentru Hekabe; are chipul unui bărbat maiestuos, cu pletele şi barba bogate, vălurite; în mâna dreaptă ţine tridentul.

POSEIDON[91]

Eu Poseidon, m-am ridicat aici din adâncimile sărate ale Mării Egeane[92], în care Nereidele[93] dănţuitoare se

rotesc cu paşi uşori.

încă din vremea când, în jurul Troiei, Apollon şi cu mine am clădit, din pietre bine potrivite, un cerc de ziduri şi de turnuri, nu mi s-a şters din inimă vreodată bunăvoinţa faţă de cetatea frigienilor94. Acum ea nu mai este decât fum; au jefuit-o lăncile argeilor şi-au nimicit-o.

Phokidianul Epeios, din părţile Parnasului, a meşterit, cum l-a-nvăţat Pallâs-Athena, un cal <cu pântec> greu de arme şi-a trimis prădalnica statuie între zidurile <Troiei>95. [De-aceea oamenii din viitor îl vor numi Calul de Lemn, căci ascundea în sine lemnul lăncilor96.]

<Azi> crângurile sfinte sunt pustii şi în lăcaşurile zeilor bălteşte sânge. Pe treptele altarului lui Zeus Ocrotitorul <Vetrei> zace Priamos, cosit de moarte97.

Grămezi de aur şi de prăzi troiene vor fi cărate-n navele aheilor. Acolo se aşteaptă doar un vânt prielnic98; căci ei tânjesc să-şi vadă iar nevestele şi fiii, hellenii care zece primăveri la şir99 au numărat, de când se războiesc în ţara-aceasta.

Iar eu, învins de Hera, zeiţa argiană şi de Athena, care s-au unit să-i sfarme pe troieni, voi părăsi ilustrul flion şi-altarele-nchinate mie*00.

Intr-un oraş unde domneşte pustiire cruntă, se stinge cultul zeilor, nemaiprimind cinstiri de cuviinţă101.

Răsună râul Skâmandros de vaierul fără sfârşit al prinselor, care aşteaptă să le hărăzească sorţii un stăpân10-. Pe unele le-au câştigat bărbaţi din Arkadia, pe altele din Thessalia, iar înainte-stătători atenieni, urmaşi de-ai lui Theseus, pe încă altele.

Troienele ce nu au fost supuse tragerii la sorţi stau laolaltă în aceste corturi, păstrate pentru căpeteniile oastei. Fiica Iui Tyndăreos se află printre ele, Helena de la Sparta, cu-ndreptăţire socotită ca fiind captivă.

Dacă pofteşte cineva să vadă o privelişte de jale, aceasta e Hekabe103, zăcând în faţa uşii <cortului>, vărsând potop de lacrimi pentru mulţi, şi din temeiuri multe.

Ea încă nu ştie că Polyxene, copila ei, să-i plângi de

milă, i-a fost adusă jertfă, la mormânt, lui Achilleus104.

S-au prăpădit şi Priamos şi fiii săi.

Fecioara <prorociţă>, Kasandra, căreia stăpânul Phoibos i-a iscat porniri de nebunie105, va fi silită, împotriva zeului şi-a pietăţii, să facă nuntă pe ascuns cu Agamemnon106.

Rămâi cu bine, aşadar, cetate altădată norocoasă, cu ziduri de-apărare întărite! De nu te-ar fi sfârşit fata lui Zeus, Pallăs-Athena, încă şi-acum te-ai sprijini <vârtos> pe temelii.

(*Intră Athena*, *înarmată*; *poartă coif*, *egida pe piept şi lancea în mână*.)

ATHENA

Tu eşti cel mai de-aproape înrudit cu tatăl meu107 şi zeu puternic, preacinstit de zei; te învoieşti, lăsând de-o parte ura noastră veche, să-ţi vorbesc?

POSEIDON

Mă învoiesc, augustă-Athena. Vorbirea laolaltă dintre rude revarsă farmec nu mărunt în inimi.

ATHENA

îţi mulţumesc pentru mărinimie. Ceea ce vreau a-ţi spune ne priveşte deopotrivă pe-amândoi.

POSEIDON

Mi-aduci vreo-nştiinţare de la zei? Poate că de la Zeus, ori de la alt nemuritor?

ATHENA

Ba nu, ci privitor la Troia, pe-al cărei sol păşim. Eu vin să ne unim puterile, noi doi.

POSEIDON

Te-ai scuturat cumva de ura dinainte şi te-a cuprins mila de Troia, ce ărde-acuma până la cenuşă?

ATHENA

Răspunde, mai întâi: vrei să mă sprijini şi să-ţi uneşti voinţa cu a mea?

POSEIDON

Cum să nu vreau? împărtăşeşte-mi gândul tău: venit-ai să-i ajuţi pe-ahei sau pe troieni?

ATHENA

Doresc să-i bucur pe troieni, duşmanii de odinioară, şi să le hărăzesc aheilor o-ntoarcere amară.

POSEIDON

De ce sari astfel dintr-un fel de-a fi în altul, urând prea mult sau îndrăgind prea mult, la întâmplare?

ATHENA

Nu ştii c-am fost jignită şi templul meu de-asemeni[108]?

POSEIDON

Ba ştiu; când, silnic, Âias a târât-o pe Kasandra[109].

ATHENA

Şi când el n-a primit de la ahei pedeapsă, nici învinuire.

POSEIDON

Totuşi ei, sprijiniţi de tine, au nimicit <oraşul> flion.

ATHENA

Tocmai de-aceea vreau, cu ajutorul tău, să-i fac să pătimească.

POSEIDON

Eu, dinspre partea mea, sunt pregătii să-ţi împlinesc dorinţa. Dar ce ţi-ai pus în gând să faci?

ATHENA

M-am hotărât să le preschimb întoarcerea într-o năpastă.

POSEIDON

în timp ce se mai află pe pământul <Troiei>, sau <când vor naviga> prin undele sărate?

ATHENA

Când, de la Ilion, ei vor pluti spre casă, Zeus îi va potopi cu ploi neîncetate şi cu grindini, cu vijelii ce vor întuneca văzduhul. El mi-a făgăduit să-mi împrumute focul fulgerului său, ca să lovesc corăbiile-aheilor şi să le-aprind.

Iar tu, la rândul tău, fă să răsune drumul lor prin Marea Egeană de bubuitul uriaşelor talazuri şi al viitorilor sărate; adâncul golf de lângă Euboia[110] acoperă-l cu morţi ca să se-nveţe-aheii să-mi cinstească în viitor altarele şi-n faţa zeilor să se smerească.

POSEIDON

Aşa va fi. Ca să primeşti din parte-mi ajutor, nu e nevoie să rosteşti cuvinte multe.

Voi răscoli adâncurile Mării Egeane. La Mykonos, pe maluri, la Delos, Skyros, Lemnos111, pe recifuri, la Kaphereus112, pe promontorii, cadavre de ahei vor zace fără număr.

Hai, suie-n Olympos113, şi după ce vei fi primit mănunchiul fulgerelor114 de la tatăl tău, aşteaptă clipa când corăbiile-argeilor vor fi în larg.

Nebun e muritorul care spulberă cetăţi şi temple şi morminte, sălaşurile sacre ale celor răposaţi, Iăsându-le pustii; el însuşi piere mai pe urmă115.

(*Poseidon şi Athena ies din scenă. Hekabe se zbuciumă, încearcă să se ridice şi începe să cânte jalnic.*)

HEKABE116 Ridică-ţi din pulbere capul, năpăstuito.

Aceasta nu mai e Troia, nici noi nu mai suntem regina Troiei.

îndură-ţi ursita ce pururi se schimbă.

Pluteşte în voia mersului apei, pluteşte în voia destinului, nu-ţi întoarce spre valuri prora vieţii, navighează cum suflă-ntâmplările!

Aiai! aiai! pentru câte mi-e dat să plâng!

Pierdute-mi sunt patria, fiii, bărbatul.

Belşugul măreţ al strămoşilor mi-a fost risipit, prefăcut în nimic.

De ce să păstrez tăcere? de ce să nu strig? de ce să nu cânt de jale?

Oropsita de mine, o soartă grea mă sileşte să zac cu spatele-ntins pe culcuş de piatră.

Mă chinuie capul şi tâmplele,

<mă chinuie> coastele.

îmi vine să-mi leagăn trupul, să-mi aplec într-o parte şi-n alta spinarea, precum o corabie, în timp ce jelesc şi vărs lacrimi întruna117.

Pentru cei prăvăliţi de ursită, aceasta e totuşi singura muzică, prin care îşi cântă ruina şi chinul.

(*Hekabe izbuteşte să se ridice şi îşi urmează plângerile.*)

Strofă

Corăbii cu sprintene prore, împinse de vâsle spre sfintul Ilion, de-a curmezişul mării de purpură, trecând prin frumoasele porturi ale Helladei, voi aţi navigat în ritmul unui pean războinic, sunat de flaute118, şi-a unor glasuri înalte de fluiere.

Odgoanele voastre, ca în Egipt împletite, au fost legate119 aiai! în golf, lângă Troia, când aţi mers s-o aflaţi pe nevasta demnă de ură a lui Menelaos, oprobriul lui Kastor120 şi-a Spartei ruşine121, ucigaşa lui Priamos, semănătorul a cincizeci de fii <Helena>, care, pe mine, urgisita Hekabe, m-a prăbuşit în nimicire şi-n deznădejde.

Antistrofă Vai mie! ce loc e acesta, în care şed acum, lângă cortul lui Agamemnon?

Sunt dusă, sclavă, departe de casa mea, o femeie bătrână cu capul tuns jalnic, până la piele, în semn de doliu.

Pojarul mistuie Troia; bociţi pentru ea, oropsite soţii de troieni cu lănci de aramă, şi fete ce nu veţi nunti niciodată!

Ca o pasăre-mamă ce plânge în jurul puilor săi becisnici, am să-ncep a cânta pentru voi, nu însă ca odinioară, când, sprijinită în sceptrul lui Priamos,

<sacră> cântare-nălţam, în cinstea zeilor Troiei, şi băteam îndesat cu piciorul cadenţa, din fruntea pilcului de dansatori122.

(*Din conuri iese întâiul hemicor*, *alcătuit din femei*, *de toate vârstele*, $*i din fete troiene*; *acestea se adună în jurul reginei*.)

ÎNTÂIUL HEMICOR *Strofa 1*

Ce vor să vestească, Hekabe, aceste cuvinte şi-aceste chemări?

Ce noimă au spusele tale?

Am auzit, dinăuntru, jelania ta şi groaza, prin piept, ne-a pătruns în inimi, nouă, troienelor, care ne plângem în corturi sclavia.

HEKABE Aheii, suiţi pe corăbii, copilelor, sunt gata, cu vâslele-n mâini, să se-avânte <în larg>.

ÎNTÂIUL HEMICOR Ah! ce au de gând? A venit oare clipa să ne ducă pe mare departe de patrie?

HEKABE

Eu nu ştiu, dar cred că ruina se-apropie.

ÎNTÂIUL HEMICOR Ió, io! troienelor nefericite, auziţi ce nevoi vă aşteaptă, ieşiţi din sălaşe; iată, hellenii se pregătesc să plutească spre case.

HEKABE

Aiai! n-o lăsaţi pe Kasandra să iasă precum o bakchantă pradă delirului123, s-o facă argeii, cumva, de ruşine, şi să-mi sporească durerile.

Ió! Troia, Troia, nefericito, nimic n-a rămas din tine!

Năpăstuiţi sunt şi cei care te părăsesc, fie vii, fie morţi.

(*Intră, venind din corturi, al doilea hemicor.*)

AL DOILEA HEMICOR *Antistrofa 1* Ah! noi părăsim, tremurând, aceste corturi ale lui Agamemnon, ca să-ţi ascultăm cuvântul, regină.

Au luat hotărâre argeii să ne ucidă, pe noi, urgisitele, sau, poate, acum, rânduiţi pe punţi, năierii sunt gata să tragă la vâsle?

HEKABE

Copilelor, încă din zori mă aflu aici, fulgerată în suflet de spaimă.

AL DOILEA HEMICOR A sosit vreun crainic din partea danailor124?

In mâinile cui vom cădea, fiecare, sclave?

HEKABE

Nu mai e mult şi se vor alege sorţile noastre.

AL· DOILEA HEMICOR Ió, io! ce războinic din Argos, din Phthia, ne va duce departe de Troia, năpăstuitele?

Sau, poate, în insule vom locui?

HEKABE Aiai! voi fi sclava cărui stăpân şi unde, în care tărâm, oropsita de mine, femeie bătrână,

<netrebnică> precum un trântor, asemenea unui cadavru, sărmana de mine, o întruchipare becisnică-a morţii?

Aiai! trebui-va să stau, la vreo poartă, de pază, ori să-

ajung crescătoare de prunci, când eu, până ieri, în Troia primeam cinstiri de regină?

(*Cele două hemicoruri se unesc.*)

CORUL125 *Strofa 2* Aiai, aiai! prin ce tânguiri îţi plângi decăderea!

Noi nu vom mai face să umble suveica nicicând, în mişcare de du-te-vino,

<ţesând> la războiu în Îlion.

<Acum> ne uităm pentru ultima oară la casele înaintaşilor noştri,

<ne uităm> pentru ultima oară.

Dar vom avea de-nfruntat încercări şi mai aspre.

Vom fi nevoite, ori să ne-aşternem în patul hellenilor

— blestemate să fie nopţile-acelea şi soarta noastră! — ori <ziua> să scoatem apă, jalnice slugi, <bunăoară>

din sfânta fântână Peirene126.

Noi am alege să mergem în ţara ilustră şi dăruită de soartă a lui Theseus127. îndeosebi, nu dorim să vedem vreodată râul sălbatic Eurotas, leagănul respingător al Helenei, unde, căzute-n robie, l-am întâlni pe Menelaos, pustiitorul Troiei.

Antistrofa 2 Am auzit că nobila ţară scăldată de Peneios128, temelia frumoasă a <piscului> Olympos, e doldora de bogăţie şi de culesuri îmbelşugate,

Acela-i al doilea loc, după sacra, divina patrie a lui Theseus, în care am vrea să ajungem.

Ţara <vulcanului> Etna, maica Siciliei, unde trudeşte faurul Hephaistos, având în faţă <peste talazuri> Fenicia, auzim că-i vestită până departe pentru cununa virtuţilor sale129.

Se mai află, aproape de Marea Ionică, un ţinut umezit de Krâthis, cel mai frumos dintre râuri130.

Undele sale, prin har divin, colorează părul în galben aprins-ca-focul, hrănesc pământul şi-l binecuvântă să aibă parte de oameni întregi.

CORIFEUL Dar iată-l pe crainicul oştii danailor.

Purtând o poruncă nouă, el înaintează cu paşi grăbiţi s-o-mplinească.

Oare ce ne aduce? Şi ce va să spună?

Noi ştim prea bine că suntem robite pământului doric.

(*Intră* Talthybios131, *neînarmat, ţinând în nună toiagul de crainic*.)

TALTHYBIOS

Hekabe, pot să-ţi spun pe nume, căci am făcut la Troia drumuri dese, ca sol al luptătorilor ahei. Eu sunt Talthybios, femeie, o veche cunoştinţă; vin să-ţi aduc vestire nouă.

1

HEKABE Aceasta, troienelor dragi, aceasta-mi era dinainte frica.

TALTHYBIOS *

Prin hotărârea sorţilor, voi aţi fost împărţite <la stăpâni>, dacă aceasta-ţi era frica.

HEKABE Aiai, în care cetate a Thessaliei? în Phthia? Sau poate-n pământul lui Kadmos132?

TALTHYBIOS N-aţi fost atribuite laolaltă, ci fiecare altui om.

HEKABE

Dar cine, pe cine; s-a nimerit s-o câştige?

Care femeie din Ilion poate spera într-o soartă mai bună?

TALTHYBIOS

Eu ştiu, dar pune-mi întrebările pe rând, nu dintr-o dată. HEKABE

Deci spune, sărmana-mi copilă, Kasandra, cărui bărbat i-a fost hărăzită?

TALTHYBIOS

Ea nu a fost sortită rău. Ca pradă scumpă, a dobândit-o regele-Agamemnon.

HEKABE

Cum? Să ajungă sclava nevestei sale din Sparta133?

Vai mie, câtă durere!

TALTHYBIOS

Nu, ci să-mpartă patul cu stăpânul ei, legată printr-o nuntă tainică.

HEKABE

Ah! asta să i se-ntâmple tocmai fecioarei, căreia Phoibos, zeul cu părul de aur, îi dete, ca dar ales, să vieţuiască lipsită de soţ.

TALTHYBIOS

<Pe rege> l-a lovit o dragoste fierbinte pentru fata inspirată de Apollon134.

HEKABE

Azvârle, copilo, cheile <templului>, despoaie-ţi trupul de podoabele sfinte şi de însemnele care te-acoperă135.

TALTHYBIOS Nu-i oare lucru mare să câştigi culcuşul unui rege?

HEKABE Şi cealaltă fată, mezina, pe care mi-aţi smuls-o din braţe, unde se află?

TALTHYBIOS Vorbeşti de Polyxene sau despre cine-ntrebi?

HEKABE

De Polyxene. Cui au menit-o sorţii?

TALTHYBIOS

Au rânduit-o să-i slujească, la mormânt, lui Achilleus136.

HEKABE

Vai mie, şi-amar! am născut o copilă ca să slujească unui mormânt!

Dar ce obicei legiuit sau ce rit al hellenilor este acesta, Talthybios?

TALTHYBIOS

Să-ţi socoteşti copila fericită; <acum> cât o priveşte, toate-s bune.

HEKABE Din cuvintele tale ce să-nţeleg?

Mai vede lumina zilei?

TALTHYBIOS Destinul său e întocmit; ea nu mai are nicio grijă.

HEKABE

Şi care-i destinul sărmanei <mele nurori>,

Andromache, soţia lui Hektor, viteazul cu arme de-aramă?

TALTHYBIOS

Pe ea, de-asemenea, ca dar de cinste, a dobândit-o <Neoptolemos> fiul lui Achilleus.

HEKABE Dar eu cui am să-i fiu servitoare, eu, care sunt nevoită, când umblu, să-mi sprijin mâna bătrână într-un toiag?

TALTHYBIOS

Te-a tras la sorţi, ca sclavă, Odysseus, poruncitorul <insulei> Ithâka.

HEKABE

Aiai! dă-ţi <cu pumnii> în capul ras, cu unghiile zgârie-ţi obrajii!

Vai mie, nenorocire!

îmi este sortit să fiu roaba unui om de nimic şi viclean, un duşman al dreptăţii, un monstru certat cu legea, având două limbi în gură, care, ţie, pe unii ţi-i ponegreşte, iar pe tine <te vorbeşte de rău> acelora, şi care schimbă oriunde dragostea-n ură.

Plângeţi pentru mine, femei troiene!

Mă copleşeşte o soartă haină, sărmana de mine, sunt nimicită; am fost pedepsită cu sorţul cel mai lipsit de noroc.

CORIFEUL

Tu îţi cunoşti, regină, viitorul, dar eu cărui aheu, cărui hellen am să-i fiu sclavă137?

TALTHYBIOS

Purcedeţi, servitorilor, şi-aduceţi-o aici cât mai degrabă pe Kasandra. Eu trebuie s-o dau în mâinile mai-marelui armatei, apoi şi celorlalte căpetenii să le-mpart <femeile> captive ce şi le-au ales.

Hei! văd ţâşnind din cort văpăi de torţe. Troienele aprind sălaşul dinăuntru? Urmând, cât de curând, să fie strămutate-n Argos, ţin oare, dându-şi trupurilor foc, să moară? Drept este, în asemenea împrejurări, un suflet liber îşi îndură anevoie prăbuşirea.

Intraţi, intraţi în cort! Mi-e teamă că această încheiere, prea lesnicioasă pentru ele, aheilor să nu le placă şi să mă afle vinovat pe mine.

HEKABE

Nu-i foc, nu e pojar, ci fata mea, Kasandra, care năvăleşte către noi, ca o menadă[138] rătăcită.

(*Din cort ţâşneşte Kasandra, dansând violent. Ea poartă însemnele unei prectese a lui Phoibos-Apollon: crengi de dafin, panglici de li iă şi, atâmată la brâu, cheia templului. Inchipuindu-şi că iz parte la propria nuntă, ţine în mâini torţe aprinse, pe care le agită.*)

KASANDRA[139]

Strofă

Sus, flacăra, sus! arat-o, ad-o!

Iată, iată cum venerez lăcaşul acesta divin; îl luminez cu văpăile tortelor.

O rege Hymenaios[140]!

Fericit este mirele, fericită şi eu, mireasa făgăduită să intru în patul regesc al lui Agamemnon!

Hymen, o rege Hymenaios!

Mamă, tu plângi şi suspini mereu pentru moartea părintelui meu şi pentru patria noastră iubită.

Dar iată, chiar eu, la nunta mea, înalţ vâlvătăile torţelor ce pâlpâie şi strălucesc întru cinstirea ta, o Hymenaios, întru cinstirea ta, o Hekâte[141], cum e-ndătinat să ardă lumina la cununia fecioarelor.

Antistrofă

Saltă piciorul în aer, porneşte, stârneşte dansul, euhăn! euhoi[142]!

ca-n zilele preafericite ale lui Priamos, tatăl nostru.

Dansul e sacru; condu-l tu însuţi,

Phoibos, <prin curtea> templului tău, pe sub dafini, pentru a ta preoteasă[143].

Hymen, o Hymen, Hymenaios!

Nu fi mâhnită, mamă, prinde-te-n joc, apleacă-te şi răsuceşte-te, potriveste-ţi cu mine paşii!

Cântaţi „Hymenaios, oh!”, întâmpinaţi mireasa cu imne şi chiote de bucurie!

Haideţi, fecioare troiene, purtând minunate veşminte[144], cântaţi-l pe soţul meu, pe cel hărăzit aşternutului nunţii mele!

CORIFEUL

Fiica ta, regină, are mintea rătăcit;!. Nu poţi s-o potoleşti? Altfel ajunge, dănţuind, în tabăra duşmană.

HEKABE

Eşti purtătorul' torţei, Hephaistos, când oamenii nuntesc, însă aici aţâţi o flacără cumplită, străină de înaltele-mi speranţe dinainte145.

Vai mie! fata mea, nu mi-am închipuit că te vei mărita sub spadele şi lăncile argeilor. Dă-mi torţa, căci tu n-o ţii drept146, în razna ta înverşunată de menadă. Năpastele nu te-au înţelepţii, copilă, ci stărui în aceeaşi rătăcire.

Femeilor troiene, duceţi tortele-nâuntru şi plângeţi ca răspuns la cântul ei de nuntă147.

KASANDRA148 încununează, mamă, fruntea mea biruitoare, fii bucuroasă pentru măritişul meu regesc149. Căluzeşte-mă şi, dacă-ţi pare că-mi lipseşte zelul, cu sila să mă-mpingi!

Dacă Loxias încă este <zeu profet>, atunci ilustrul Agamemnon, regele aheilor, luându-mă, în mine va-ntâlni o soaţă mai ruinătoare ca Helena. Am să-l ucid şi am să-i surp tot neamul, că să răzbun pieirea fraţilor şi-a tatei150.

Dar unele nemernicii le las deoparte. Nu voi cânta securea care va cădea pe gâtul meu şi-al altuia, nici luptele, de însoţirea mea stârnite, când un fecior îşi va ucide mama, nici răsturnarea casei lui Atreus151.

<Acum> voi arăta doar întru cât cetatea noastră e mai fericită ca Hellada152. Şi ca să pot susţine asta, deşi eu sunt cu totul în puterea zeului-, am să mă smulg din plasa nebuniei.

De dragul unei singure femei şi-a unei singure iubiri, aheii au vânat-o pe Helena, trimiţând la moarte zece mii de oameni.

Iar comandantul lor cel înţelept153 şi-a omorât tot ce avea mai scump pe lume, pentru fiinţa cea mai vrednică de ură154; copila, bucuria casei, şi-a jertfit-o lui Menelaos, din pricina nevesti-si, femeia care nu silită a plecat de-acasă, ci de bună voie.

Când au ajuns la ţărmul unde curge Skâmandros, ei

pentru ce mureau, <aheii>? Le-au fost cumva hotarele călcate sau turnurile-nalte ale patriei ameninţate? Nicidecum.

Cei seceraţi de Ares nu şi-au revăzut copiii niciodată, nici n-au fost înveliţi de mâinile <soţiilor> în pânze. Zac îngropaţi în sol străin.

Nici pentru cei de-acasă nu era mai bine. Femeile piereau în văduvie, părinţii nu lăsau, la moarte, fii în vetre, căci îşi crescuseră odraslele zadarnic, pentru alţii. Nu vor avea pe nimeni la morminte, să verse în pământ prinos de sânge'55.

Doar de atare laude sunt demni cei care au stârnit şi dus războiul. Dar despre unele nemernicii mai bine să păstrez tăcere156.

Să nu-mi insufle niciodată muza vreun cântec, în care aş îngrămădi numai năpaste,.

Acum despre troieni. în primul rând, gloria lor era cea mai frumoasă cu putinţă, căci viaţa şi-o jertfeau pentru cetate. Iar trupurile celor doborâţi de lănci erau cărate-acasă de prieteni şi pregătite pentru-nmormântare cu mâini pioase, după cuviinţă, pe urmă îngropate în pământul părintesc.

Troienii care nu mureau în lupte reveneau, seară de seară, la neveste şi copii, plăceri de care nu aveau hellenii parte.

Cât despre soarta, după tine cruntă, a lui Hektor, ascultă adevărul. El nu mai este viu, dar înaintea morţii şi-a vădit înalta vitejie. Sosirea luptătorilor ahei a fost temeiul faimei sale; de nu iscau războiul, curajul lui ar fi rămas pe veci necunoscut.

Tot astfel Pâris; el s-a însurat cu o fiică a lui Zeus157. De nu ar fi luat-o <pe Helena>, ar fi avut în casă o soţie <ştearsă>, şi nime n-ar mai fi vorbit despre-nrudirea lui.

A ocoli războiul: aceasta-i datoria oricărui om cu mintea-ntreagă; şi dacă, totuşi, luptele încep, atunci este de preţ cununa unei morţi eroice pentru cetate; <în schimb> o moarte ticăloasă aduce numai faimă proastă.

De-aceea, nu mai plânge, mamă, nici pentru glia

noastră, nici pentru nunta mea. Acelora, pe care îi urâm mai aprig, tu şi eu, din însoţirea mea li se va trage nimicirea. — CORIFEUL

îţi place să zâmbeşti, <vorbind> de propriile-ţi rele. Ne cânţi un cântec de-alinare. Dar nu cumva te amăgeşti?

TALTHYBIOS

De nu ţi-ar fi stârnit Apollon însuşi rătăcirea minţii, tu n-ai scăpa nepedepsită pentru menirile de rău cu care-mpovărezj plecarea căpeteniilor mele din această ţară.

însă cei mari, deşi solemni şi cu renume de înţelepciune, nu-s mai presus decât nimicnicia noastră. Tot astfel preaputernicul poruncitor al tuturor hellenilor, feciorul drag al lui Atreus, alege şi iubeşte pătimaş o fată pradă nebuniei, la patul căreia, cu toate că sunt om sărac, eu n-aş râvni vreodată.

Deoarece ţi-e mintea zdruncinată, bârfeşte-i <cât pofteşti pe-argei şi laudă-i pe frigieni; eu las în seama vântului spusele tale. Urmează-mă către corăbii, mireasă mândră a lui Agamemnon!

Şi tu, Hekabe, când feciorul lui Laertes va trimite după tine, purcede fără-ntârziere. Ai să fii sluga <Penelopei>, o femeie virtuoasă, cum se vorbeşte printre cei veniţi la flion158.

KASANDRA

Tu eşti isteţ, nevoie mare, slugă!

De ce să poarte numele cinstit de crainici aceşti ciraci ai regilor şi ai cetăţilor, urâţi de toată omenirea159?

Zici despre maică-mea că-l va urma, până-n palatul lui, pe Odysseus? Dar unde laşi' prezicerile lui Apollon, ce mi le-a răspicat chiar mie, că viaţa ei se va sfârşi aici160?

Mai sunt şi altele, pe care, de ruşine, nu vreau să le spun.

Sărmanul <Odysseus> nu ştie câte suferinţe îl aşteaptă!

Năpastele care ne-au copleşit, pe mine şi pe cei din flion, aur curat îi vor părea, faţă de soarta lui. Se vor mai scurge zece ani, pe lângă ceilalţi petrecuţi aici, până când, singur, va sosi în patrie.

El va vedea strâmtoarea-ngustă şi stâncoasă unde hălăduieşte crunta Châribdis161, apoi Ciclopii canibali, prin munţii lor, şi vrăjitoarea Kirke din Liguria, care preschimbă oamenii în porci, şi frângerile navelor în largul mării, şi ţărmul mâncătorilor de lotos, şi boii Soarelui, cei sfinţi, a căror carne, într-o zi, va slobozi un glas amarnic pentru Odysseus. Ca să scurtez, la urmă, el va coborî de viu în Hades, iar după ce va izbuti să scape de primejdiile mării, acasă, la întoarcere, se va-nfrunta cu altă sumedenie de rele.

Dar de ce să-i zvârl grozave profeţii lui Odysseus162?

(*Se adresează lui Talthybios*)

Du-mă grabnic; vreau în Hades să nuntesc cu Agamemnon.

Tristă-ţi va fi-nmormântarea, noaptea, nu în faptul zilei, cap al oştilor hellene, încă strălucind de slavă.

Şi pe mine, moartă, goală, aruncată într-o râpă unde spumegă şuvoaie şi va fi-ngropat Atridul, mă vor părăsi-ntre fiare ce se vor nutri din mine, preoteasa lui Apollon. Rămâneţi cu bine, panglici ale zeului drag mie şi veşminte rituale!

Mă despart şi de fervoarea sărbătorilor preasfinte. Mergeţi, vă smulg de pe mine, cât mi-e trupul încă pur!

Las însemnele în grija adierilor de vânt, să ajungă pân' la tine, <Phoibos> domn al profeţiei163.

Unde-i nava capului oştirii? Unde să mă-mbarc?

Ia numaidecât aminte, vezi cum suflă vântu-n pânze.

Vei căra o Erinye164· pe corabie în Argos.

Mamă, bun rămas! nu plânge.

Fraţi ai mei, aflaţi adânc sub glia scumpei mele patrii, şi tu, Priamos, părinte, în curând vom fi-mpreună.

Voi sosi biruitoare printre umbre, însă după ce voi spulbera tot neamul celor care ne-au pierdut.

(*Kasandra iese din scenă, dusă de Talthybios, în timp ce Hekabe, istovită, cade la pământ.*)

CORIFEUL

Prietenelor, nu vedeţi cum a căzut, întinsă, fără glas, Hekabe, stăpâna noastră grea de ani? De ce n-o sprijiniţi?

îngăduiţi să zacă o bătrână, relelor? Veniţi s-o ridicaţi.

(*Câteva slujitoare încearcă s-o ridice*.)

HEKABE165

Ba nu, copilelor. Lăsaţi-mă pe jos, unde-am căzut.

O consolare nedorită nu e consolare. Era firească prăbuşirea mea la câte-ndur şi-am îndurat şi încă voi mai îndura.

O zeilor! Chem nişte aliaţi becisnici, pe care totuşi e cuviincios să-i invocăm, când nenorocul ne dă brânci în deznădejde.

Iar ca să-ncep, doresc să-mi deapăn fericirea de-altădâtă; aşa, nefericirea mea va inspira mai multă milă.

Fiind de neam regal, m-am măritat c-un rege şi de la el am dobândit copii fără pereche, nu datorită numărului lor, ci pentru că erau <într-adevăr> cei mai de seamă frigieni.

în Troia, în Hellada sau în Asia, nicio femeie nu se poate lăuda cu astfel de copii. Şi, unul câte unul, i-arn văzut pierind sub lăncile hellenilor; şi la mormintele feciorilor mi-am retezat, în semn de doliu, pârul.

L-am plâns pe Priamos, tulpina neamului, şi despre moartea lui nu ştiu din auzite, ci l-am văzut cu ochii mei măcelărit lângă altarul casei noastre, în ceasul capturării Troiei166.

Fecioarele, pe care le-am crescut cu grijă, ca să le pot alege miri de rang înalt, eu le-am crescut pentru necunoscuţi, ce mi le-au smuls din braţe. Nici licăr de speranţă nu e ca ele să-şi revadă mama, iar eu să le mai văd vreodată.

La urmă, ca încununarea atâtor rele urgisite, mă vor sili, deşi-s bătrână să merg ca sclavă în Hellada. Şi mă vor umili cu sarcini de nendurat la bătrâneţe, sau să fiu slugă la vreo poartă şi păstrătoarea unor chei, eu, mama <falnicului> Hektor, sau să frământ şi să coc pâine.

Pământul gol va fi crivatul spinării mele scorojite, nu patul moale de regină. Peste făptura-mi chinuită, voi îmbrăca zdrenţoase straie," dovezi ale surpării mele.

Ah! cât am suferit, sărmana, de când cu nunta

blestemată a unei singure femei, şi cât mai am de suferit!

Copila mea, Kasandra, tu care împărţeai extazul tău cu zeii, în ce împrejurări cumplite ţi-ai pierdut neprihănirea!

Şi tu, nefericită Polyxene, unde eşti?

Dintre atâţi copii rodiţi de mine, nicio fiică, niciun fiu nu poate să m-ajute în restrişte.

De ce să mă sculaţi de pe pământ? Cu ce speranţă? Călăuziţi-mi paşii, care până ieri, la Îlion, erau atât de mândri, dar care azi sunt înrobiţi. Purtaţi-mă în locul unde voi avea, pe jos, ca să mă-ntind, culcuş de paie şi-un pietroi drept pernă.

Lăsaţi-mă să mor acolo, de-atâtea lacrimi istovită.

Din cei oblăduiţi de soartă, nu socotiţi pe nime norocos, până nu moare167.

CORUL

Strofă

Cântă, o Muză, Troia, imnuie jalnic, în lacrimi, un cântec de mort168!

Noi pentru Îlion vom viersui, spunând cum am pierit, urgisitele, cum ne-au luat în prinsoare, când calul de groază, cu patru roţi169, a fost lăsat de ahei la poarta <cetăţii>, umplut cu războinici

— încât armele lor zăngăneau pân’ la cer – şi-acoperit cu zorzoane de aur170.

Stând în picioare pe stânca Troiei, poporul scoase un ţipăt înalt:

„Iată sfârşitul caznelor noastre.

Mergeţi şi-aduceţi <uluitorul> idol de lemn, să-l închinaţi fecioarei Pallăs din Îlion, fiica lui Zeus!”

Care din tinere, care moşneag n-a ieşit din casă?

Cântând, fericiţi, au băgat înăuntrul <oraşului> moartea vicleană.

Antistrofă Tot neamul troian năvăli la poartă, să vadă isprava hellenilor, monstrul din lemn de pin de la munte, făţuit spre ruina Troiei, şi să-l închine fecioarei, zeiţa cailor nemuritori.

Înconjurându-l cu funii de in răsucit cu fusul, ca pe

carena întunecată a unei corăbii, l-au tras până la templul divinei Pallâs171, pe podeaua de piatră, unde urma să curgă sângele patriei noastre.

Tocmai luase sfârşit istoveala şi bucuria, când noaptea veni, răspândind întunericul.

Glasuri de flaut sunară şi melodii frigiene; fecioare făceau să vibreze în ritmul paşilor aerul, în timp ce cântau, strigând, cu inima veselă.

Prin case, văpaia strălucitoare a torţelor se micşorase, până ajunse un licăr sumbru în mijlocul somnului.

Epodă Iar noi, în clipele-acelea, lângă palatul ei, o slăveam prin cântec şi dans pe fecioara munţilor, <Ârtemis>, fata lui Zeus172.

Şi iată, un ţipăt de moarte umplu cetatea, coborând dinspre Pergamon173.

Pruncii, cu mâini tremurânde, se agăţară de straiele mamelor.

Războiul ieşea din ascunzătoare.

Aşa se-mplinea urzeala Pallâs-Athenei.

Şi-atunci avu loc, la altare, masacrul troienilor.

Pe paturi, în singurătate, abia despărţite de soţii decapitaţi, femeile tinere-au fost nevoite

— <cumplită> cunună! — să zămislească, pentru Hellada, feciori şi să sporească durerile ţării troienilor174.

(*Intr-un car, sub pază militară, soseşte Andromache, avându-l pe Astyânax în braţe. Carul este plin cu prăzi de război troiene, purtând la vedere, scutul uriaş al lui Hektor.*)

CORIFEUL

Hekabe, uite, vine Andromache, adusă într-un car duşman, şi lângă ea, lipit de sânu-i zbuciumat, se află Astyânax, dragul ei, fiul lui Hektor.

Unde te vor muta, femeie oropsită, având alături armele de bronz ale lui Hektor şi prăzile luate de la frigieni prin luptă, cu care Neoptolemos175 va-mpodobi pereţii templelor din Thessalia, când el se va întoarce de la Troia?

ANDROMACHE176

Strofa 1
Aheii, stăpânii noştri mă duc de aici.
HEKABE
Ah, vai!
ANDROMACHE Tânguirea ta e la fel cu a mea...
HEKABE
Aiai!
ANDROMACHE...datorită aceloraşi chinuri...
O Zeus!
ANDROMACHE...şi-aceloraşi nenorociri.
HEKABE
Copiilor mei...
ANDROMACHE...noi eram altădată <ai tăi>.
HEKABE *Antistrofa 1* Pierdută e vlaga noastră, pierdută e Troia..
ANDROMACHE
...sărmano!
HEKABE...şi nobilii mei urmaşi.
ANDROMACHE
Vai ţie!
HEKABE Vai mie! pentru atâtea...
ANDROMACHE
...năpaste!
HEKABE Ce jalnică soartă are...
ANDROMACHE
...cetatea...
HEKABE...cuprinsă de fum!
ANDROMACHE *Strofa 2*
întoarce-te, Hektor, la mine...
HEKABE II strigi pe feciorul meu, dar el este-n Hades, biată copilă.
ANDROMACHE...ocroteşte-ţi nevasta!
Antistrofa 2 Tu, care îi doborai pe ahei...
HEKABE Pe el l-am născut cel dintâi lui Priamos, odinioară.
ANDROMACHE...<condu-mă> s-adorm în Hades!
Strofa 3 Mari sunt aceste dorinţe...
HEKABE

Tot astfel ne sunt şi durerile.

ANDROMACHE Ţara ne-a fost risipită...

HEKABE

Chinuri ne copleşesc, peste chinuri.

ANDROMACHE Zeii ne sunt potrivnici, de când a scăpat cu viaţă Paris, vlăstarul tău177, şi-a făcut să cadă de dragul unei neveste mârşâve acropola Troiei.

Insângerate cadavre zac înaintea <zeiţei> Pallâs178, pradă la vulturi. Cetatea se frânge sub jugul robiei.

HEKABE

Antistrofa 3

Patrie năpăstuită...

ANDROMACHE

...deşi eşti pustie, plâng pentru tine...

HEKABE...jalnic îţi este sfârşitul.

ANDROMACHE..... şi pentru casa în care-am născut.

HEKABE

Toate s-au dus, copiilor! Gol e oraşul, de voi sunt lipsită.

Câte jelanii şi dolii, lacrimi şi iară lacrimi, s-au revărsat în lăcaşele noastre!

Barem când moare omul îşi uită durerea şi plânsul.

CORIFEUL

Cei oropsiţi îşi află alinare-n lacrimi, în bocete suspinătoare şi-n melodii îndurerate.

ANDROMACHE Eşti mama luptătorului care, cu lancea lui, a stins mulţime de helleni. O, mamă a lui Hektor, vezi unde-am ajuns!

HEKABE

Lucrarea zeilor o văd, cum, din neantul lor, pe unii oameni la-nălţimea turnurilor îi ridică, şi cum îi prăbuşesc pe alţii, care păreau a fi puternici179.

ANDROMACHE Eu şi copilul suntem duşi ca pradă <de războix Nobleţea coborâtă în sclavie: câtă răsturnare!

HEKABE

De spaimă e necesitatea. Chiar adineaori mi-au luat-o pe Kasandra, smulsă cu de-a sila.

ANDROMACHE Alei, alei, se pare că i s-a ivit, din

nou, un Âias fetei tale180. Dar vei avea de pătimit şi alte rele.

HEKABE

într-adevăr, fără măsură, fără număr. Se-ntrece rău cu rău, să mă lovească.

ANDROMACHE

Fiica ta e moartă, Polyxene. I-a fost jertfită, la mormâilt, lui Achilleus, ofrandă unui leş golit de viaţă.

HEKABE

Vai mie, oropsita! S-a limpezit acum ce-a vrut Talthybios să spună, când vorbea nelimpede, în ghicitori.

ANDROMACHE

Eu însămi am văzut-o; am coborât din car, ca să-i acopăr trupul cu o pânză, şi, jeluind-o, să-mi izbesc cu pumnii pieptul*81.

HEKABE

Aiai, copila mea! nesfintă junghiere! Aiai, mai strig o dată, ce crunt ţi-a fost sfârşitul!

ANDROMACHE

Ea s-a sfârşit cum s-a sfârşit. Dar moartea, pentru ea, îmi pare un destin mai fericit decât e viaţa pentru mine.

HEKABE

Copilă, a fi mort nu e totuna cu a privi <lumina>, căci una e neant şi cealaltă speranţă.

ANDROMACHE

O mamă, mamă, lasă-mă să-ţi spun un adevăr destul de bine-ntemeiat, care să-ţi potopească focul inimii.

A nu te fi născut este la fel cu a fi mort, aşa cred eu, dar moartea este mai de preţ decât o viaţă chinuită. Căci mortul, după câte a-ndurat <când era viu>, este iertat de orice suferinţă.

Dar cel care se prăbuşeşte în soartă rea, din soartă bună, acela rătăceşte bântuit de gândul fericirii spulberate.

Cât despre Polyxene, iată a murit. E ca şi cum n-ar fi văzut lumina <zilei> niciodată; deci nu ştie nimic de propriile rele.

în schimb, eu care am ţintit spre un frumos renume şi

l-am atins, în bună parte, n-am izbutit să mă-ntâlnesc cu fericirea.

M-am străduit întruna, ca soţie a lui Hektor, să-mi însuşesc virtuţile de cuviinţă pentru o femeie.

în primul rând, fie c-a fost, fie că n-a fost <mai devreme> înfierată, doar pentru faptul că-i femeie, aceasta se alege cu o faimă proastă, când zăboveşte pe afară182. Dar eu am stat <mereu> în casă şi n-am îngăduit să-mi intre sub acoperiş subţirele palavre femeieşti. ^

M-am străduit să-mi aflu dascăl înţelept în însăşi mintea mea. Aveam, când soţul meu era de faţă, obraz senin şi limbă liniştită. Ştiam când trebuia să-nvingă gândul meu şi când să-l las pe-al lui să-nvingă.

Numai că zvonul despre mine s-a lăţit până la tabăra hellenilor; tocmai din asta mi s-a tras pierzarea. Căci, de îndată ce m-au prins, fiul lui Achilleus pe mine m-a cerut, să-i fiu soţie183. <Aşa> în casa celui care mi-a ucis bărbatul, voi fi sclavă.

Dacă-mi alung din amintire figura scumpului meu Hektor şi îl primesc pe noul soţ cu inima deschisă, îi voi părea celui dintâi o trădătoare; iar dacă-l duşmănesc pe cestălalt, atunci mă va urî <fără-ndoială>, iar el e chiar stăpânul meu.

Se spune că-i de-ajuns o noapte184, ca să se risipească sila unei femei faţă de patul unui om.

Ah! mult dispreţuiesc nevasta185 necredincioasă soţului dintâi, care iubeşte, într-o nouă legătură, alt bărbat. Nici calul, dacă i se-nlătură tovarăşul de ham, nu va purta cu uşurinţă jugul. Şi totuşi animalul n-are glas, nici folosinţa raţiunii, şi este, de la fire, mai prejos ca omul.

în tine, preaiubite Hektor, am avut tot ce mi-aş fi dorit să-nsemne un bărbat, şi încă din belşug: nobleţe, socotinţă, bogăţie şi curaj. Din casa părintească m-ai luat neprihănită şi tu, întâiul, ai pătruns în patu-mi de fecioară. Acum zaci fără viaţă, iar pe mine o navă mă va duce în Hellada, captivă hărăzită jugului de sclavă.

Sfârşitul Polyxenei, care-ţi stârneşte plânsul, nu-i oare mai puţin <amar> decât ce-mi este dat să sufăr mie?

Până şi ultimul refugiu l-am pierdut, ce le rămâne muritorilor: speranţa. Şi nu mă-mbăt cu gândul că m-ar aştepta în viitor vreo bucurie, deşi asemenea iluzii sunt plăcute186.

CORIFEUL

Nenorocirea ta e şi a noastră. Plângându-ţi soarta, ne înveţi să înţelegem adâncimile năpastei.

HEKABE

Eu până azi n-am fost în vreo corabie, dar ştiu cum este, din picturile văzute şi din povestiri. Când vântul suflă nu prea tare, încât să-l poată înfrunta navigatorii, aceştia sârguiesc din răsputeri să scape: un om este la cârmă, alţii stau la pânze, iar alţii scot din navă apa. însă când marea e năprasnic răscolită, ei nu mai cred decât în întâmplare, lăsându-se în seama goanei de talazuri187.

Tot astfel eu, necazurile-mi sunt atât de numeroase, că nu mai am cuvinte s-o rostesc. Le las să fie şi-mi ţin gura, căci n-aş putea să-nving cumplitul val rostogolit de zei <asupra mea>.

Dar, scumpa mea copilă, nu-l mai jeli pe Hektor. Nu poţi să-l mai salvezi cu lacrimile tale.

Pe noul tău stăpân cinsteşte-l şi astfel farmecă-l, încât pentru purtarea ta să te iubească188. Dacă vei izbuti, va fi spre bucuria tuturor care ţi-s dragi şi vei putea s-aduci un foarte mare ajutor cetăţii îlion, crescându-l pe acest nepot al meu, pentru ca, poate, într-o zi, vreun vlăstar ivit din el să-ntemeieze iar cetatea şi Troia să renască.

Dar iată, vom schimba îndată vorba. Ce s-a mai petrecut, ca iar să văd venind această slugă a hellenilor? Ne va vesti şi alte hotărâri, mai noi?

(*Intră Talthybios însoţit de oameni înarmaţi*.)

TALTHYBIOS

Soţie a lui Hektor, cândva cel mai viteaz bărbat din Troia, să nu mă duşmăneşti, căci nu de bună voie-ţi fac înştiinţare în numele hellenilor şi al-nepoţilor lui Pelops189.

ANDROMACHE

Ce s-a-ntâmplat? Aceste vorbe de-nceput vestesc nenorociri.

TALTHYBIOS

S-a hotărât pentru copilul tău... Cum oare să ţi-o spun?

ANDROMACHE Doar n-o să fie dat altui stăpân decât al meu.

TALTHYBIOS Niciun aheu, vreodată, nu va fi stăpânul lui.

ANDROMACHE <Aheii> vor lăsa în urma lor această rămăşiţă a poporului troian?

TALTHYBIOS

Nu ştiu cum aş putea să-ţi spun mai blând nenorocirea ta.

ANDROMACHE îţi mulţumesc pentru sfială, dar nu când spui „nenorocire”.

TALTHYBIOS

Copilul tău va fi ucis. Acum cunoşti cumplitul adevăr.

ANDROMACHE ’

Vai mie, ce aud? O pacoste cu mult mai mare decât noua mea căsătorie.

TALTHYBIOS

în adunarea tuturor hellenilor, a biruit propunerea lui Odysseus.

ANDROMACHE Aiai! îndur năpastă depăşind orice măsură.

TALTHYBIOS

A zis să nu hrănim feciorul unui erou atât de mare...

ANDROMACHE O, de-ar avea şi fiii lui aceeaşi soartă!

TALTHYBIOS...ci să-l zvârlim de la-nălţimea turnurilor Troiei.

Dar lasă astfel să se-ntâmple, şi vei părea mai înţeleaptă. Nu te lipi de fiul tău, îndură-ţi chinul cu nobleţe.

Să nu-ţi închipui că eşti tare, când îţi lipseşte orice vlagă, şi sprijin nu primeşti de nicăieri. Ia bine seama la împrejurări: cetatea este nimicită, bărbatul tău e mort, eşti

o captivă, iar noi suntem destui în stare să ne măsurăm puterea cu o singură femeie.

De-aceea încetează să mai lupţi, fereşte-te de orice josnicie, de orice aţâţare; te sfătuiesc nici barem să nu-i blestemi pe ahei. Căci dacă vei rosti cuvinte ce vor mânia oştirea, băiatul n-o să aibă parte de mormânt şi nici de rânduieli funebre. Dar dacă taci şi te împaci cu soarta, nu va rămâne fiul tău neîngropat şi vei afla hellenii mult mai binevoitori faţă de tine.

ANDROMACHE

O preaiubitul meu copil, comoara mea fără pereche, un braţ vrăjmaş te va ucide, rupându-te de mama ta îndurerată! înalta naştere-a lui Hektor, tatăl tău, care le-a fost atâtora spre mântuire, înseamnă pentru tine moarte. Nobleţea tatălui nu ţi-a adus noroc.

O pat al căsniciei şi zi a nunţii mele, când i-am intrat lui Hektor în palat! Nu m-am gândit <atunci> că voi da viaţă unui fiu care să fie victima danailor, ci ca să fac din el un rege-al Asiei mult-roditoare.

Tu plângi, copilul meu? Simţi relele ce-ţi dau năvală?

De ce mi te agăţi de strai, precum un pui de pasăre venind la cuib sub aripile mele? Nu se va mai întoarce Hektor, înarmat cu lancea lui vestită, de sub pământ, să te salveze, nici rudele nu vor sosi, nici toţi care alcătuiau puterea frigienilor.

în salt nimicitor, de foarte sus, cu gâtul înainte, te vor împinge fără milă ca să-ţi dai, zdrobit, suflarea de pe urmă.

O gingaş prunc, nespus de drag, pe care maică-ta te alinta, <ţinându-te> în braţe, o trupul tău cu dulce aburealăˆ190. Zadarnic te-am hrănit la sânul meu pe când erai în scutece, degeaba m-am trudit <cu tino şi-am fost de-atâta grijă vlăguită.

Acum sărută-ţi mama, pe născătoarea ta îmbrăţişeaz-o pentru cea din urmă dată, petrece-ţi mâinile pe după gâtul meu, apasă-ţi buzele pe ale mele.

Hellenilor, voi care aţi scornit cruzimi barbareˆ191, de ce vreţi să-l sfârşiţi pe-acest copil nevinovat?

O mlada casei lui Tyndareos, <Helena>, tu nu te

tragi din Zeus, Ó spun deschis, ci ai avut mai mulţi părinţi; în primul rând e Duhul Răzbunării192, apoi Invidia, Omorul,

Moartea şi toate iazmele pe care le hrăneşte glia. Nu, niciodată nu voi cuteza să cred că Zeus te-a zămislit pe tine, pacoste ucigătoare pentru atât de mulţi helleni şi nehelleni. De-ar fi să pieri! Cu ochii tăi frumoşi193 adus-ai pustiire hâdă faimoaselor câmpii troiene.

Luaţi de-aici copilul, duceţi-l, zvârliţi-l morţii, de vă place să-l zvârliţi! Hai, ospătaţi-vă din carnea lui!

Prin voia zeilor suntem sfârşiţi şi n-am putere să împiedic stingerea lui Astyânax. Acoperiţi-mi trupul oropsit şi aruncaţi-l într-o navă.

Spre minunată nuntă mă îndrept, acum că mi-am pierdut copilul!

(*Talthybios ia băiatul din braţele mamei, apoi carul cu Andromache părăseşte scena*.)

CORIFEUL

Nefericită Troie, mii şi mii de oameni ai pierdut, de dragul unei singure femei şi-a nunţii sale blestemate!

TALTHYBIOS Să mergem, copile. Acum eşti desprins din gingaşa îmbrăţişare a mamei tale mâhnite. Porneşte spre coronamentul străbunelor turnuri.

Acolo, grăieşte sentinţa, va trebui să-ţi dai suflarea <din urmă>. Luaţi-l!

(*Oamenii din escorta lui Talthybios îl duc pe Astyânax*.) Ca să vestească atare porunci, ar trebui un crainic lipsit de milă şi mai prieten cu neruşinarea decât îmi îngăduie firea.

(*Talthybios pleacă în urma escortei*.)

HEKABE

Copile, fecior al feciorului meu nimicit, pe nedrept ni se smulge sufletul tău, mamei tale şi mie. Ce-am să mai pat?

Ce pot să mai fac pentru tine, aşa urgisită? îţi pot închina <jelind> aceste bătăi cu pumnii în cap şi în piept.

Atâta putere mai am.

Vai mie! pentru cetate si vai! pentru tine <copile>!

Ah! ce-a mai rămas să-ndurăm?

Acestui prăpăd oare ce-i mai lipseşte ca pierzania noastră să fie cu totul desăvârşită?

(*Hekabe se lasă iarăşi, moale, pe pământ.*)

CORUL194 *Strofa 1*

In Salamis ţi-a fost vatra de rege, o Telamon, în ostrovul prielnic albinelor, înconjurat de talazuri şi povârnit înspre sfânta colină, unde Athena le-a dăruit <muritorilor>

ramul dintâi de măslin argintiu, să-i fie cunună şi-mpodobire strălucitoarei <cetăţi> Atena195.

Tu ai venit, ai venit să lupţi vitejeşte laolaltă cu fiul Alkmenei, arcaşul, care voia să spulbere Troia,

Troia, patria noastră, odinioară, [când ai lăsat în urmă Hellada].

Antistrofa 1 <Herakles> aducea cu sine floarea hellenilor, jignit că nu i se dau armăsarii <făgăduiţi drept răsplată>196.

La râul frumos-curgător Simois, el a pus capăt avântului vâslelor sale, a legat cu.odgoane pupa de ţărm şi a luat din corabie arcul care lovea totdeauna ţinta, ca să-l omoare pe Laomedon. într-un vârtej purpuriu de foc şi flăcări, a prăbuşit bolovanii tăiaţi de Phoibos ai <zidului> Troiei şi tara a fost cucerită197.

<Astfel>, de două ori, în două navale, lănci sângeroase au spart apărarea cetăţii.

Strofa 2

Zadarnic, o Ganymedes al lui Laomedon, păşeşti molatic printre ulcioare de aur, umplându-i lui Zeus paharul – frumoasă slujbă198! <Priveşte!> Cetatea naşterii tale e mistuită de foc.

<Ascultă!> Ce fel de gemete cresc dinspre ţărmul mării?

Ţipete de pescăruşi să fie, în zbor peste cuiburi sfărmate?

Nu! Văduve plâng pentru soţi, neveste pentru odrasle şi fete jelesc după mame bătrâne.

Nu mai sunt văile care-ţi plăceau,.. cu apă ca roua,

nici câmpii de-ntreceri pe care goneai, între timp, lângă tronul lui Zeus, tânărul tău obraz îşi păstrează seninătatea frumoasă.

Dar lancea hellenilor a pustiit pământul lui Priamos!

Antistrofa 2 Eros, Eros[199], care, pe vemuri, ai pătruns în casa lui Dârdanos[200] şi ai stârnit pentru neamul acestuia patimi în cer, cât de înaltă-ai clădit măreţia Troiei, unind-o prin căsătorie cu zeii!

Nici gând să-i aducem învinuire lui Zeus.

însă cum de-a-ndurat Aurora cu aripi albe, lumina-ndrăgită de muritori, să vadă căzând în ruină ţara <noastră>, să vadă făcută morman <fortăreaţa> Pergamon?

Doar zămislitorul copiilor ei, <Tithonos>, soţul aflat în odaia nunţii sale, e fiul acestui pământ, ridicat de ea însăşi la cer, prin sfera-nstelată, într-o cvadrigă de aur.

El, pentru glia părinţilor noştri fost-a o mare speranţă.

Dar <astăzi> Troia, lipsită de orice farmec, nu mai încântă zeii.

(*Intră Menelaos cu o ceată de oameni înarmaţi.*)

MENELAOS

Cât de strălucitoare ţi-e văpaia, soare, azi, când voi pune mina pe Helena!

[Eu sunt Menelaos, care cu trupele aheilor am îndurat atât de multe încercări.] Venirea mea la Îlion n-a fost pricinuită de-o femeie, cum se crede, ci de-un bărbat, care m-a înşelat, pe mine, gazda lui, şi mi-a furat nevasta din palat. Acela şi-a primit, cu voia zeilor, osânda; el şi pământul lui s-au prăbuşit sub lancea noastră.

Eu am venit aici, ca pe spartană[201] s-o ridic – nu mi-e uşor să-i spun pe nume femeii ce mi-a fost soţie. Acum se află în sălaşul prinselor, acolo; au numărat-o şi pe ea printre femeile troiene.

Aheii, care au luptat din greu s-o cucerească, m-au încuviinţat s-o isprăvesc <aici>, sau, dacă vreau, s-o duc în tară vie.

Am hotărât să nu închei la flion destinul ei, ci să o

trec, plutind pe mare, în Hellada, într-o corabie mânată de vâslaşi. Acolo voi însărcina să-i facă seama cei ce au de răzbunat prieteni morţi în jurul Troiei.

Hai, servitorilor, intraţi în cortA aduceţi-o afară, ţinând de plete ucigaşa lacomă de sânge! îndată ce se va isca un vânt prielnic, noi o vom duce în Hellada.

(*Oamenii lui Menelaos intră în cort. Hekabe se ridică anevoie, rugându-se.*)

HEKABE O tu, care susţii pământul şi care pe pământ ai tronul, oricine-ai fi, greu de pătruns pentru gândire, Zeus, nestrămutată lege a naturii sau raţiune-a muritorilor, te proslăvesc!

Urmându-ţi fără zgomot calea, mâni pururi soarta omului la ţintă dreaptă202.

MENELAOS

Ce vrea să-nsemne asta? E un fel ciudat şi nou de-a te ruga.

HEKABE

Eu înţeleg, Menelaos, prea bine voinţa ta de-a-ţi omorî soţia. însă fereşte-te s-o vezi, să nu te năpădească iarăşi dorul pentru ea. Privirile băi'baţilor ea le-nrobeşte, surpă cetăţile, aprinde casele, atât de mari sunt farmecele sale. Eu, tu şi alţii care-am pătimit, o ştim cu toţii.

(*Oamenii lui Menelaos ies din cort, trăgând-o pe Helena, luxos îmbrăcată* $*i împodobită, în contrast cu celelalte captive.*)

HELENA

Menelaos, acesta e un început menit să mă-nspăimânte, căci servitorii tăi m-au înşfăcat şi silnic m-au târât afară.

Nu mă-ndoiesc că mă urăşti; eu totuşi vreau să te întreb ce hotărâri aţi dat, tu şi hellenii, privitor la viaţa mea? '

MENELAOS

Dar nu s-a hotărât nimic anume. Oştirea mi te-a-ncredinţat, mie celui jignit, să te ucid.

HELENA

Nu-mi este cel puţin îngăduit să dovedesc cu

argumente că moartea mea ar fi o nedreptate?

MENELAOS

Nu pentru argumente am venit, ci ca să te ucid.

HEKABE

Ascult-o, fă-i acest hatâr, Menelaos, dacă numai atât doreşte înaintea morţii, iar mie înlesneşte-mi să-i răspund <în locul tău>. Tu nu ştii câte mârşăvii a făptuit la Troia. Le voi dezvălui pe toate; iar cuvântarea mea va însemna sfârşitul ei fără scăpare.

MENELAOS

Pentru dezbateri e nevoie de răgaz. Dacă pofteşte să vorbească, fie, mă înduplec. Şi fă-o să priceapă, acest drept i-l dau numai ca să te-ascult vorbind pe tine, în niciun fel de dragul ei.

HELENA

Poate că tu nu-mi vei răspunde, oricum mi-ar fi cuvântul, bun sau prost, deoarece mă socoteşti vrăjmaşă. Totuşi, gândindu-mă cum ai putea să mă-nvinovăţeşti, dacă te-ai înfrunta cu mine într-un schimb de vorbe, am să-ţi arăt temeiurile mele, unul după altul.

în primul rând, obârşia necazurilor noastre a fost femeia-aceasta, când l-a născut pe Pâris203. Al doilea la rând, ruinătorul Troiei şi al meu a fost bătrânul <rege>, care n-a ucis noul născut ivit <în visul maică-si> ca un funest tăciune-aprins, Alexandros de mai târziu.

Ascultă ce s-a petrecut pe urmă.

Alexandros a fost judecător în cearta celor trei zeiţe. Pallăs îi oferea să nimicească, în fruntea unei oşti de frigieni, Hellada. De-asemeni, Hera îi făgăduia regatul Asiei şi-al marginilor Europei. Iar Kypris, admirând nespus înfăţişarea mea, i-a răspicat lui Pâris că voi fi a lui, dacă, în faţa celorlalte două, va câştiga întrecerea de frumuseţe.

Acum scrutează câte nu s-au tras de-aici.

Cum Aphrodita birui zeiţele, din nunta mea Hellada se alese cu cel puţin folosul următor: voi nu aţi fost luaţi în stăpânire de barbari, n-aţi dus cu ei război de apărare, nici nu le-aţi îndurat regalitatea204. Dar tocmai ce a revărsat noroc peste Hellada, pe mine m-a pierdut. Am fost vândută

datorită frumuseţii mele, şi-acum sunt umilită pentru ceea ce, de fapt, m-ar fi îndrituit să port pe frunte o cunună.

Tu ai să spui că încă n-am răspuns la întrebarea cea mai însemnată: cum de-am scăpat pe-ascuns din casa ta?

A fost <la mijloo o puternică zeiţă[205], care l-a însoţit pe geniul rău, rodul Hekabei, numeşte-l cum pofteşti, Alexandros ori Pâris. Pe omul ăsta l-ai lăsat în casa ta, o soţ nevrednic! şi, plecând din Sparta, te-ai îmbarcat spre Creta.

Nu ţie am să-ţi pun de astă dată, ci mie, altă întrebare: ce s-a schimbat în mintea mea, de l-am urmat pe un străin, trădându-mi patria şi casa?

Tu n-ai decât să osândeşti zeiţa. Arată-te mai straşnic decât Zeus, care îi ţine sub porunca lui pe ceilalţi zei, dar însuşi el e robul Aphroditei[206].

Nu mai încape îndoială că trebuie să fiu iertată.

Acum tu ai putea să mă înfrunţi <din nou> c-un argument amăgitor: o dată ce Alexandros murise[207] şi coborâse <printre umbre> sub pământ, iar nunta mea, de zei urzită, se sfârşise, se cuvenea să părăsesc palatul şi să mă duc la vasele argeilor.

Chiar asta-am încercat să fac. Mi-s martori paznicii din turnuri şi străjile de pe fortificaţii; ei m-au aflat adesea spânzurând de metereze printr-o funie, şi, pe furiş, lăsându-mi trupul să coboare spre pământ. [Dar noul meu bărbat, Deiphobos, ce mă luase cu puterea, voia să mă păstreze de soţie, deşi troienii se împotriveau[208].]

Menelaos, cu ce îndreptăţire ai putea să mă ucizi în urma unei judecăţi cinstite, pe mine, care silnic am nuntit cu Pâris, şi-apoi s-a întâmplat să lunec în robie-amară, în loc să dobândesc un preţ de biruinţă? Iar dacă vrei <prin asta> să ajungi mai straşnic decât zeii, atunci dorinţa ta este nătângă.

CORIFEUL

Regină, apără-ţi odraslele şi ţara şi spulberă isprava darului <Helenei> de-a convinge. Ea cuvântează iscusit, cu toate că-i răufăcătoare. Şi arta-aceasta e de spaimă.

HEKABE

în primul rând, <să ştiţi> că vreau să lupt de partea celor trei zeiţe şi să arăt că apărarea sa e mincinoasă.

Nu pot să cred că Hera şi Pallăs, fecioara, au fost în stare de atâta nebunie, încât una să fi voit să vândă Argosul barbarilor209, şi cealaltă, Pallâs, să facă din Atena o cetate înrobită de troieni. De ce-ar fi coborât pe Ida pentru sprintare jocuri şi capriciul unui concurs de frumuseţe?

Zeiţa Hera ce temei ar fi avut să fie-ngrijorată pentru frumuseţea sa? Poftea cumva să-şi afle vreun soţ de rang mai mare decât Zeus?

Vâna Pallâs-Athena vreun zeu, să se mărite? ea care, de la tatăl ei, a dobândit îngăduinţa să-şi păstreze fecioria – atât de mult respinge <gândul> nunţii.

Nu încerca, împrumutându-le zeiţelor sminteala ta, să-ţi poleieşti nemernicia; pe înţelepţi nu-i vei convinge.

Cât despre Kypris, e de râs ce spui, că a sosit în casa lui Menelaos cu fiul meu, de parcă rămânând în cer, tihnită, ea nu te-ar fi putut muta la Îlion, cu <Sparta şi> Amyklai210 laolaltă.

Fecioml meu era de-o frumuseţe fără seamăn şi, la vederea lui, inima ta s-a preschimbat în Kypris211. Smintelile neruşinate, după muritori, se cheamă pururi Aphrodita, şi numele zeiţei nu degeaba-ncepe la fel ca aphrosyne, <care înseamnă la helleni smintealăx Văzându-l pe feciorul meu în straie asiatice, sclipind de aur, îndată ţi-a luat foc mintea.

Acasă nu duceai decât un trai măaint. Lăsând în urmă Sparta pentru Îlion, oraş prin care curge aur, tiăgeai nădejde să te scalzi în bogăţii. Palatul lui Menelaos nu sătura nevoia ta de lux obraznic.

Ei bine: spui că Pâris te-a târât cu sila212. Chiar n-a băgat niciun spartan de seamă? Ce ţipăt de-ajutor ai slobozit? Doar mai hălăduia pe-acolo Kastor, tânăr în putere, şi fratele său geamăn; ei încă nu fuseseră mutaţi la stele213. <Apoi>, când ai ajuns în Troia, argeii te-au urmat de-aproape, şi-a izbucnit, ucigător, războiul.

<în vremea-aceea> de ţi se vestea că partea lui

Menelaos învinge, îl lăudai, ca să-mi căzneşti feciorul şi să-i arăţi cât de măreţ era potrivnicul ce suspina după iubirea ta. Când, dimpotrivă, întâmplarea sprijinea partea troiană, nu mai aveai nevoie de Menelaos.

Astfel, privind doar spre noroc, te străduiai necontenit să-l poţi urma, fără să-ţi pese de virtute.

Mai vii să ne vorbeşti de funii, de care îţi legai în taină trupul, ca să cobori din turnuri, şi că zăboveai <la Troia> în pofida vrerii tale. Dar te-a găsit vreodată cineva în timp ce atârnai un laţ <pentru spânzurătoare> sau ascuţeai vreun jungher <să te străpungi>? Aşa s-ar fi căzut să facă o femeie nobilă, tânjind de dorul soţului dintâi.

De câte ori nu ţi-am adus o seamă de mustrări, <zicându-ţi>:

„Pleacă din îlion, copila mea; feciorul meu se va căsători cu alta.

Te voi conduce pe furiş la navele aheilor. încearcă să pui capăt luptelor dintre helleni şi noi.” Dar ţie-amar ţi se părea îndemnul meu. îţi trebuia palatul lui Alexandros, în care să domneşti, sfruntată, şi să-i primeşti pe asiaticii care se prosternau în faţa ta2i4. Doar asta era pentru tine lucru mare.

Iar după cele petrecute, tu ieşi în faţa lumii dichisită şi nu ţi-e teamă să priveşti acelaşi cer cu soţul tău, fiinţă vrednică de tot dispreţul215! Umilă, îmbrăcată-n zdrenţe, tremurând de spaimă, cu capul ras ca sciţii, trebuia să fi venit! Smerenia ţi s-ar fi potrivit mai bine ca neruşinarea, după trecutul tău nemernic.

Menelaos, aceasta mi-a fost cuvântarea. Să încununi cu glorie Hellada, pe desfrânată dând-o morţii. Va fi spre cinstea ta, şi-n ţară vei statornici o lege: femeia ce-şi trădează soţul cu moartea să se pedepsească.

CORIFEUL

Menelaos, fii vrednic de strămoşii tăi, de casa ta, şi pe nevastă pedepseşte-o, să nu te poată-nvinui hellenii de slăbiciune femeiască; fii chiar pentru duşmani o pildă de nobleţe.

MENELAOS

Părerea ta se potriveşte cu a mea: de bunăvoie, pentru aşternutul altuia, şi-a părăsit căminul; iar despre Kypris, tot ce-a susţinut este scorneală.

Mergi şi găseşte-i pe aceia ce te vor omorî cu pietre, o plată scurtă pentru lungul şir de suferinţe al hellenilor. Mori şi învaţă-te să nu mă mai acoperi de ruşine!

HELENA

Oh, nu! Cad la genunchii tăi. Nu mă învinui de un necaz ce vine de la zei. Nu mă ucide, iartă-mă.

HEKABE

Să nu-ţi trădezi tovarăşii de lupte, omorâţi prin ea. Nu-i da uitării, te implor, pe ei şi pe copiii lor.

MENELAOS

Bătrâno, încetează. Nu-mi pasă câtuşi de puţin de viaţa ei.

Călăuziţi-o servitorilor, la bordul navei care o va duce înapoi la Sparta.

(*Oamenii lui Menelaos o duc pe Helena*.)

HEKABE

Să nu călătoreşti cu dânsa în aceeaşi navă.

MENELAOS

De ce? Este mai mare greutatea ei decât era216?

HEKABE Orice îndrăgostit iubeşte pe vecie.

MENELAOS Atârnă şi de sentimentele fiinţei îndrăgite.

/ Aşa voi face, cum doreşti. Ea nu se va sui cu mine în aceeaşi navă. Nu-i fără noimă sfatul tău.

Când va sosi la Sparta, ticăloasa va pieri de moartea ticăloasă ce i se cuvine. Şi le va fi spre pildă tuturor femeilor să nu se desfrâneze. Aceasta nu e lesne, dar sfârşitul ei le va schimba în frică nebunia, chiar dacă sunt şi mai nemernice decât Helena.

(*Menelaos pleacă*. *Hekabe se prăbuşeşte iarăşi, istovită de durere*.)

CORUL *Strofa 1*

Ne-ai părăsit aşadar, lăsând în mâinile-aheilor templul tău din îlion, Zeus,217 altarul tău, cu plăcute

miresme, şi-o dată cu ele, flacăra ofrandelor sacre, şi fumul de smirnă suind la cer, şi sfântul Pergamon, şi <muntele> Ida,

Ida cu văi îmbrăcate în iederă şi râuri prin care curge zăpadă topită, şi cu piscul lovit cel dintâi, dimineaţa, de razele soarelui

— locul acela divin, scânteietor în lumină.

Antistrofa 1 Jertfele ţie-nchinate s-au isprăvit, la fel şi cântările dulce-sunând ale corurilor, şi sărbătorile zeilor desfăşurate în beznă de-a lungul nopţii; nu vor mai fi statui de lemn sau de aur, nici turte, rotunde ca luna, aduse prinos, în număr de douăsprezece218.

Suntem îngrijorate, stăpâne, suntem îngrijorate: oare din aer, cum stai pe tronul ceresc, fnai cauţi spre pătimirile noastre şi spre văpăile focului care ne-a mistuit cetatea219?

Strofa 2 Dragă, dragul meu soţ, sufletul tău rătăceşte neîngropat, nespălat cu apă lustrală220, în vreme ce eu, peste valuri, într-o corabie înaripată, voi fi mutată în Argos,

<ţinutul> păscut de cai, unde se-nalţă <semeţe> spre cer ziduri clădite, din bolovani, de Ciclopi221.

Copiii, grămadă, se-agaţă de porţile <Troiei>, plângând şi gemând.

Ei strigă, tot strigă: x,Vai, mamă, sunt fără tine.

Intr-un vas cu vânătă proră şi vâsle ce spintecă undele, aheii mă duc departe de ochii tăi, poate că în Salamis222,

<ostrovul> cu temple preasfinte, sau către vârful isthmic aflat între două mări, unde sunt porţile ţării lui Pelops223.”

Antistrofa 2 Ah! când Menelaos va naviga cu sprintena lui galeră în largul mării, fie să-i cadă, chiar între vâsle, fulgerul strălucitor, azvârlit de braţul lui Zeus!

Noi <prinsele> vom fi trimise departe de patrie, bocind după îlion fără-ncetare, să slujim în Hellada ca sclave, pe când fiica lui Zeus <Helena> se răsfrânge-n oglinzi de aur, maimuţărind purtarea fetelor tinere224.

Fie să nu mai ajungă <Menelaos>

vreodată la Sparta, la vatra lui strămoşească, nici în Pitâna225, nici în lăcaşul cu porţi de bronz al zeiţei <Athena>226, căci el şi-a luat înapoi nevasta, care aduse ruşine Helladei celei puternice şi suferinţe cumplite popoarelor Asiei!

CORIFEUL Ió, io! năpaste şi iar năpaste se revarsă în valuri asupra pământului ţării.

Troienelor nefericite, priviţi,

Astyânax a fost aruncat năprasnic, precum un disc, din turnuri.

Ucigaşii danai vin aici, aducându-i cadavrul.

(*Intră Talthybios însoţit de o ceată de luptători, care poartă cadavrul lui Astyânax şi scutul lui Hektor.*)

TALTHYBIOS

Doar o corabie, Hekabe, mai aşteaptă, şi oamenii sunt pregătiţi, la vâsle, să navigheze, cu ce-a mai rămas aici din prăzile lui Achilleus, spre ţărmurile Thessaliei.

Iar Neoptolemos a şi purces pe mare, la ştirea proastă că Peleus a fost gonit din ţara lui de Ăkastos, vlăstarul lui Pelias227. De-aceea nu şi-a-ngăduit să zăbovească, ci a pornit în mare grabă,' luând-o şi pe Andromache.

Aceasta mi-a vărsat potop de lacrimi, când părăsea pământul <Troiei>, plângându-şi ţara şi luându-şi bun rămas de la mormântul soţului pierit. Ea l-a rugat pe Neoptolemos să poată fi înmormântat copilul, care şi-a dat suflarea când a fost împins de la-nălţimea zidului de apărare.

Şi pavăza cu spatele de-aramă, spaima luptătorilor ahei, de care tatăl lui se folosea ca să-şi ferească trupul, nu va fi dusă-n vatra lui Peleus, nici în iatacul unde, pentru

Andromache – soţia nouă şi cernita mamă – ar fi un chin s-o vadă.

Nu-i va fi dat băiatului să aibă sicriu de cedru, nici lăcaş de piatră, ci scutul îi va fi-nvelişul în mormânt.

Ea mi-a cerut copilul să ţi-l pun în braţe, ca să-i împodobeşti cu văluri şi coroane trupul, atât cât ai putere

şi mijloace. Căci maică-sa este departe şi, cum stăpânul ei a fost zorit, n-a izbutit să-i facă însăşi ea înmormântarea. Când trupul <celui dus> îl vei fi pregătit <cum cere datina>, noi ceilalţi îl vom îngropa şi ne vom îndrepta spre largul mării.

îndeplineşte-ţi cât mai grabnic datoria.

De-altminteri te-am scutit de-o trudă. Trecând, prin preajmă, peste râul Skâmandros, cadavrul l-am scăldat şi rănile i le-am spălat228. îndată voi deschide, glia ca să-i sap mormântul.

Astfel, de ne vom duce fiecare, tu si eu, îndatoririle până la capăt, vom naviga curând pe drumul către casă.

(*Talthybios si însoţitorii săi pleacă*.)

HEKABE

Aduceţi pavăza lui Hektor, aşfezaţi-o jos. Mă doare să privesc acest rotund, vederea lui îmi chinuieşte ochii.

Aheilor! umflaţi doar de războinică trufie, mai mult decât este cuminte, de ce aţi făptuit o crimă nemaipomenită? Vă era teamă de copil? Să nu ridice mâine Troia din ruine?

Nimic nu cântăreşte, deci, puterea voastră.

Cum? Nici isprăvile în lupte-ale lui Hektor, nici ale altor mii de braţe n-au putut să ne împiedice căderea; şi astăzi, când oraşul este cucerit şi frigienii spulberaţi, vă temeţi de un prunc?

îmi face silă frica omului lipsit de socotinţă.

O scump copil! ce moarte fără milă te-a răpus! De-ai fi murit pentru cetatea ta, la vârsta bărbăţiei, după ce te-ai fi bucurat de nuntă şi de regalitatea deopotrivă cu dumnezeirea, ai fi fost barem fericit, dacă intr-adevăr acestea-nseamnă fericire.

Acum atâtea bunuri, pe care le-ai văzut şi cunoscut, nu eşti în stare să le preţuieşti, copile, ccăci ai răposat>; deşi-ţi fuseseră menite, tu nu te-ai bucurat de ele229.

Ah! cap cu tristă soartă, zidul strămoşesc şi turnurile ridicate de Loxias,, cât de cumplit îţi retezară cârlionţii, pe care născătoarea ta de-atâtea ori i-a potrivit şi sărutat. Ah! sângele ce licăreşte dintre oasele sfărmate, nu vreau să

spun cât e de-ngrozitor. O mâinilor, atât de dulce semănând cu-ale lui Hektor, cum atârnati, scrântite din încheieturi! Iubite buze fără viaţă, voi mi-aţi făcut cândva făgăduinţe mari, sortite să dea greş:

„<La moartea ta> bunico, am să tai din părul meu cârlionţat o buclă groasă, am să conduc alaiul de prieteni la mormânt, şi-am să-ţi rostesc cuvinte gingaşe de bun-rămas230.” Dar nu tu eşti cel care mă jeleşti, ci eu, bătrână fără patrie, fără copii, am să-ţi îngrop sărmanul trup nevârstnic. Vai mie! dezmierdări nenumărate, dulci îngrijiri şi nopţi de veghe, zadarnice-au fost toate. Ce ar putea vreun poet să scrie pe mormântul tău?

„Hellenii au ucis odinioară acest copil de care se temeau”?

Un epitaf atât de ruşinos pentru Hellada!

Acum, dacă tu n-ai primit de la părinte partea ta <de moştenire>, ai barem scutul lui cu spatele de-aramă, care-ţi va fi sicriu.

<O, pavăză,> ce-i ocroteai^ lui Hektor braţul arătos, de nobilul tău paznic eşti lipsită! îmi place pe mâneral tău să văd întipărită forma palmei lui şi urmele sudorii pe rotundul tău frumos, <ale sudorii> care i s-a scurs adeseori, în toiul luptelor, lui Hektor de pe frunte, când îşi pleca bărbia către tine.

Haide, aduceţi pentru bietul mort podoabe din puţinul ce ne-a mai rămas.

(*Câteva femei intră în cort.*)

Destinul se împotriveşte să te-mpodobim frumos dar îţi voi dărui ceea ce am.

Nebun e muritorul ce trăieşte vesel, încrezător în fericirea lui. Norocul are toane, ca un om ciudat; el saltă când la dreapta, când la stânga, şi nime nu-i de-a pururi norocos.

(*însoţitoarele reginei vin din cort, aducând straie şi podoabe funebre, cu care acoperă trupul lui Astyânax.*)

CORIFEUL

Iată, femeile se-ntorc, ţinând în mâini câte ceva din lucrurile frigienilor <ucişi>, cu care să gătească mortul.

HEKABE

Copilul meu, tu nu ţi-ai biruit tovarăşii la vreo întrecere de care sau la tragere cu arcul – aceste jocuri preţuite, dar nu din cale-afară de troieni; totuşi, pe trup, bunica ta îţi va aşterne lucruri scumpe, abia fărâme din belşugul tău de altădată. Aceasta pentru că Helena, cea de zei urâtă, te-a jefuit şi pe deasupra ţi-a pus capăt vieţii şi toată casa noastră a surpat-o.

CORUL

Ah! <tânguirea> ne zguduie, ne zguduie inima. Ani <Astyânax> noi aşteptam să ajungi un puternic poruncitor în cetate.

HEKABE

Te învelesc în slava frigienelor veşminte, pe care trebuia să le îmbraci, odată, la nunta-ţi cu mlădiţa unor regi ai Asiei.

Şi tu, o pavăză-a lui Hektor, îndrăgită, cândva mereu frumos-învingatoare şi mamă-a numeroaselor trofee, primeşte o cunună. Urmând în groapă acest leş, vei fi nemuritoare. Mai multă preţuire ţi se cade decât armelor lui Odysseus, cel iscusit şi ticălos231.

CORUL

Aiai, aiai!

amară durere! Copile, te-aşteaptă pământul.

Strigă puternic, mamă...

HEKABE

Aiai!

CORUL...un bocet lui Astyânax.

HEKABE Vai mie!

CORUL

Vai ţie, vai ţie! De neîndurat sunt caznele tale.

HEKABE

Am să-ti acopăr rănile cu feşi, biet vraci, numai cu numele şi nu cu fapta. <De-acum> părintele îti va purta de grijă, printre morţi.

CORUL

Loviţi-vă capul, iară şi iară, izbiti-l cu mâna în ritmul mişcării de vâsle, vai nouă232!

HEKABE

O, dragi femei...

CORUL Hekabe, rosteşte-ţi gândul.

Ce vrea să-nsemne strigătul tău?

HEKABE

întotdeauna zeii n-au ţintit decât să mă căznească. în van le-am închinat atâtea jertfe. Totuşi, dacă divinitatea n-ar fi răsturnat cu susu-n jos întreaga lume, am fi rămas necunoscuţi, iar Muzele nu ne-ar fi celebrat prin imne şi n-am fi înzestrat cu cânturi generaţiile viitoare233.

(*Intră câţiva din oamenii lui Talthybios. Hekabe se întoarce spre ei.*)

Porniţi şi puneţi-i cadavrul în mormântul trist. El are-acum găteala cuvenită celor răposaţi. Dar eu socot că morţilor le pasă prea puţin dacă-au primit ofrande din belşug <sau nu>; aceasta nu-i decât o pompă găunoasă-a celor vii.

(*Războinicii duc scutul lui Hektor, în care se află cadavrul copilului.*)

CORIFEUL

Ió, io!

Cu tine odată, sărmana ta mamă şi-a văzut sfărmată înalta nădejde a vieţii.

Până ieri ta erai preţuit ca fiul celor mai nobili părinţi, şi-acum ai pierit de o moarte cumplită.

Ah, iată! ah, iată! dar ce vor bărbaţii aceia, în partea de sus a cetăţii?

Cu torţe aprinse în mâini fac valuri încoace şi-ncolo.

Ce nouă năpastă ameninţă Troi^J

(*Intră Talthybios, energic, si câţiva ofiţeri, cărora le comandă.*)

TALTHYBIOS

Luaţi aminte, ofiţerilor însărcinaţi s-aprindeţi a lui Priamos cetate, să nu vă lenevească torţele în mâini, daţi foc oraşului, culcaţi-l în ruină, ca să putem începe, bucuroşi, călătoria de la îlion <spre casă>.

Iar voi, fiice ale Troiei, deoarece porunca mea priveşte şi destinul vostru, porniţi spre vasele aheilor,

îndată ce vor răsuna trompetele, cu voia comandanţilor armatei; acela va fi semnul de plecare.

Şi tu, Hekabe, tu dintre femeile bătrâne cea mai urgisită, urmează-i pe aceşti războinici. Ei vin să te ridice, trimişi de Odysseus, căci vei fi sclava lui, precum au vrut-o sorţii, departe de <păniântul> ţării tale.

HEKABE

Ah! cât sunt de năpăstuită. Aceasta-i încheierea, ultimul hotar al tuturor necazurilor mele. Eu patria mi-o părăsesc iar focul mi-a cuprins cetatea. Sus! hai, picioare-mbătrânite, mişcaţi-vă din răsputeri, ca să salut sărmana mea cetate pentru cea din urmă oară.

O Troie, ţie, care respirai mândrie printre neamurile Asiei, curând ţi se va risipi slăvitul nume. Tu arzi în focul pus <de-ahei>; pe noi ne duc din ţară în sclavie.

O zeilor! dar zeii pentru ce i-aş mai striga? Ei nu mi-au ascultat chemările nici înainte.

Hai, repede, să ne-aruncăm în flăcări! Acesta-i felul cel mai nobil de-a muri, în vâlvătaia ce-mi preface patria-n cenuşă[234].

(*Se îndreaptă spre oraşul arzând.*)

TALTHYBIOS

Ţi-au rătăcit, sărmano, atâtea chinuri mintea.

Luaţi-o <luptătorilor>, nu vă sfiiţi. Noi trebuie s-o dăm în mâinile lui Odysseus, să-i ducem partea sa <din prada de război>.

(*Războinicii o ţin pe Hekabe cu sila.*)

HEKABE[235]

Ototoi!

Fiu al lui Kronos, poruncitor peste Frigia, părinte al neamului nostru, văzut-ai ce soartă nedemnă îndură spiţa lui Dărdanos[236]?

CORUL

El a văzut, dar marea cetate, acum necetate, s-a prăpădit.

Nu mai e Troia.

HEKABE

Ototoi!

Îlion nu e decât vâlvătaie.

Pârjolul mistuie acoperişuri în <citadela> Pergamon, străzi în cetate şi creste de ziduri.

CORUL

Patria noastră, căzută sub lance, se risipeşte ca fumul ce suie la cer <mânat> de aripa vântului.

[Bântuie năprasnic prin case pârjol şi suliţi duşmane.]

(*Hekabe şi apoi Corul se trântesc pe jos şi lovesc violent pământul cu mâinile, invocându-şi morţii.*)

HEKABE

Strofă

Ió! glie, doica odraslelor mele!

CORUL

Aiai!

HEKABE Ió! ascultaţi-mă, fiilor, luaţi aminte la strigătul mamei voastre!

CORUL

Jelania ta funebră zguduie morţii.

HEKABE Trapul bătrân mi-l aştern pe sol şi lovesc cu mâinile glia.

CORUL

Şi noi, căzând în genunchi pe glie, bieţii bărbaţi ni-i chemăm din tărâmul morţii.

HEKABE Noi suntem duse, suntem târâte...

CORUL

Dureros, dureros e ţipătul tău!

HEKABE...spre un lăcaş al robiei...

CORUL departe de ţara noastră.

HEKABE

Ió! Priamos, Priamos, tu, după moarte, n-ai nici mormânt, nici prieteni, nici ştire de soarta-mi cumplită.

CORUL O sfântă moarte ţi-a coborât peste ochi întunericul, cu toate c-ai fost răpus de-un omor nesfânt237.

(*Toate femeile se ridică* $*i se îndreaptă spre oraşul în flăcări.*)

HEKABE *Antistrofă* Io! temple-ale zeilor, scumpă

cetate...

CORUL

Aiai!

HEKABE

...sunteţi cuprinse de pălălăi ucigaşe şi de puterea războiului!

CORUL

în curând veţi cădea pe scumpul nostru pământ,

<ruini> fără nume.

HEKABE

Praful şi fumul suie spre cer, aripate,

<acoperă> totul, nu pot să-mi văd palatul.

CORUL

Până şi numele ţării, aiai! se va pierde.

Pretutindeni e doar risipire.

Troia, sărmana, de-acum nu mai este.

(*Se aude*, *din depărtare*, *un zgomot de prăbuşire*.)

HEKABE Pricepeţi <troienelor>, aţi auzit?

CORUL

Pergamon <citadela> cade cu vuiet.

HEKABE

Cutremurai trece prin toate, cutremurul...

CORUL

...se-ntinde precum un talaz.

(*Răsună chemarea trompetelor*.)

HEKABE

Ió, io! urmaţi-vă calea, şovăitoarelor, tremurătoarelor mele picioare! înainte! Intraţi în ziua sclaviei!

CORUL

Ió, io! te plângem, nefericită cetate!

Dar mersul să ni-l îndreptăm spre navele-aheil or.

(*Hekabe este condusă*, *Talthybios şi Corul o urmează*.)

ANDROMACHE

PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)

ANDROMACHE, principesă troiană captivă O SERVITOARE troiană CORUL femeilor din Phthia

HERMIONE, soţia lui Neoptolemos, fiica lui

Menelaos MENELAOS, regele Spartei MOLOSSOS, fiul lui Neoptolemos cu Andromache PELEUS, rege thessalian, tatăl lui Achilleus şi bunicul lui

Neoptolemos

DOICA Hermionei

ORESTES, nepotul de frate al lui Menelaos UN VESTITOR

THETIS, zeiţă marină, mireasa de odinioară a lui Peleus. Escorta lui Menelaos, servitorii lui Peleus, purtătorii cadavrului lui Neoptolemos

Drama se desfăşoară în Thessalia, la Phthia238. Decorul reprezintă, în fund, micul templu al zeiţei Theiis şi intrarea în reşedinţa regelui Neoptolemos. în mijloc se înalţă altarul şi statuia zeiţei. Lipită de altar, în atitudinea suplicanţilor, zace Andromache.

ANDROMACHE

Podoabă-a gliei Asiei, cetate Theba239, de unde, înzestrată din belşug cu aur şi comori, venit-am în regeasca vatră a lui Priamos, să-i fiu soţie roditoare de copii lui Hektor, cât era odinioară de invidiată Andromache!

Dar astăzi nu-i altă femeie mai nefericită. [Şi nici nu va mai fi vreodată.] Eu mi-am văzut bărbatul, Hektor, omorât de Achilleus, şi pe feciorul ce i l-am născut soţului meu, pe Astyânax, aruncat din vârful meterezelor, când au cuprins hellenii ţara Troiei240.

Iar eu, a cărei casă era socotită cea mai liberă <din toate>, am fost luată sclavă în Hellada şi dată-n dar lui Neoptolemos, un insular241, ca o răsplată pentru vitejie, ca parte-a lui din prada de la Troia.

Aici, aproape de hotarul dintre Phthia şi cetatea Phârsalos242, eu locuiesc în şesul unde, împreună cu Peleus, trăia zeiţa mării, Thetis, ferită de apropierea gloatei243. Poporul Thessaliei a numit acest meleag Thetideion, în amintirea lunei lor de miere. Aici îşi are Neoptolemos lăcaşul, iar pe Peleus îl lasă să domnească peste Phârsalos, nevrând, cât timp bătrânul este viu, să poarte sceptrul lui.

Eu, în aceste case, am născut un prunc de parte bărbătească, din unirea cu stăpânul Neoptolemos[244]. La început, cu toate că mă copleşiseră atâtea rele, speranţa pururi mă-ndemna să aflu în feciorul meu, dacă era salvat, un sprijin şi o alinare de necazuri.

Dar după ce-a luat-o de soţie pe spartana Hermione[245], stăpânul meu dispreţuieşte dragostea-mi de sclavă şi ea mă prigoneşte fără milă. Susţine că, prin băuturi vrăjite, o fac să fie stearpă şi urâtă de bărbat, că vreau, luându-i locul, să ajung stăpâna casei, pe urmă s-o alung din patul ei cu sila, <din patul> unde-a trebuit să intru odinioară peste voia mea, însă pe care-acum l-am părăsit[246].

Să-mi fie martor Zeus cel Mare, [că am intrat în aşternutul ăsta peste voia mea.] Dar nu pot s-o încredinţez pe Hermione <că astfel s-a-ntâmplat>; ea vrea să mă ucidă şi tatăl ei Menelaos îi ţine partea. El, în palat, se află lângă ea, sosit anume pentru asta de la Sparta.

Iar eu, înspăimântată, am venit să mă aşez la templul Thetidei, din preajma casei, sperând că poate nu mă va lăsa să mor[247]. Peleus şi toţi urmaşii lui Peleus îl preacinstesc ca monument al nunţii Nereidei.

Pe singurul meu fiu, în taină, l-am trimis în altă casă; mi-e frică nu cumva să mi-l ucidă. Căci <omul> ce l-a zămislit nu-i lângă mine, să-mi ajute, şi pentru fiul său nimic nu poate face, fiind plecat la Delphi, să-i plătească lui Loxfas datoria pentru o sminteală. N-a fost <tot el> odinioară la oracol, să-i ceară lui Apollon să răzbune sângele tatălui său, pe care îl vărsase <chiar acesta>? <Acum> el vrea să capete pentru greşeala din trecut iertarea şi pentru viitor bunăvoinţa zeului[248].

(*Intră, neliniştită, o servitoare troiană.*)

O SERVITOARE Stăpână – căci eu nu mă dau în lături să te chem cu numele ce ţi se cuvenea odinioară, în palatul tău, când locuiam în şesul Troiei – v-am fost întruna credincioasă, şi ţie şi lui Hektor, soţul tău, cât a trăit; azi încă am venit la tine, aducându-ţi noutăţi. Mă tem vreunul din stăpânii mei să nu mă dibuiască, însă de tine-mi este

milă. Menelaos şi fata lui urzesc cumplite gânduri împotriva ta: păzeşte-te.

ANDROMACHE O scumpă soaţă de sclavie – căci tu eşti soaţa de sclavie a celei care-a fost regina ta odinioară, dar care azi e urgisită – ce fac <duşmanii mei>? Ce uneltiri mai ţes cu gând să mă ucidă? Nu-mi sunt nenorocirile destule?

SERVITOAREA îl vor ucide pe feciorul tău, nefericito, pe care l-ai ascuns afară din palat.

ANDROMACHE Vai mie, mi-au descoperit vlăstarul pus la adăpost! Cum? Când? Biata de mine, sunt pierdută!

SERVITOAREA Eu nu ştiu, am aflat-o de la <sclavii casei>. Menelaos a părăsit palatul, ca să-l caute.

ANDROMACHE Ah! sunt pierdută! Te vor omorî, copile, dacă te-nhaţă, cei doi vulturi! Şi cel care se cheamă tatăl tău tot mai întârzie la Delphi.

SERVITOAREA Eu cred că, dacă el era aici, n-ai fi atât de oropsită; tu astăzi eşti lipsită de prieteni.

ANDROMACHE Dar cum e cu Peleus? Nu se zvoneşte c-a sosit?

SERVITOAREA E prea bătrân ca prin sosirea lui să-ţi fie de folos.

ANDROMACHE I-am dat de ştire, totuşi, nu numai o dată.

SERVITOAREA Crezi că-i mai pasă vrunui vestitor de tine?

ANDROMACHE De fel. Nu te-nvoieşti să-mi duci vestirea tu?

SERVITOAREA Cum aş putea lipsi atâta vreme din palat?

ANDROMACHE Vei şti să născoceşti pretexte câte vrei, doar eşti femeie24·9.

SERVITOAREA Mă tem, căci Hermione nu-i o strajă slabă.

ANDROMACHE Vezi! La necaz te lepezi de prieteni.

SERVITOAREA Nu, nu mă ponegri în felul ăsta. Ei bine, mă voi duce

— mai ales că viata unei sclave nici nu-i de luat în

seamă – chiar de-aş păţi vreun necaz.

(*Servitoarea pleacă*.)

ANDROMACHE Te du. Iar eu, care trăiesc necontenit în tânguiri, în gemete şi-n lacrimi, îmi voi striga văzduhului durerea250; femeilor le place să-şi aline relele de fiecare zi, avându-le mereu pe buze.

N-am numai pentr-un singur rău, ci pentru multe, a mă plânge: sfârşitul patriei, moartea lui Hektor, destinul aspru, care m-a-njugat în ziua când m-am prăbuşit în chip nevrednic în sclavie.

Să nu se spună despre niciun muritor că-i fericit, pân' la sorocul morţii, când s-a văzut cum îşi petrece ziua de pe urmă şi coboară-n Hades251!

Când Pâris sosi cu Helena la Troia cea-naltă252, el nu o mireasă şi-aduse, ci o năpastă-n iatac.

Ai fost cucerită din pricina ei, cetate Îlion!

Te-a trecut prin foc şi prin spadă,

<venit> cu o mie de nave,

Ares cel iute-al hellenilor253.

Din pricina ei, vai mie! soţul meu Hektor,

<legat> de un car, a fost tras împrejur, pe sub ziduri, de fiul zeiţei marine, Thetis254; iar eu, din iatac am fost dusă pe ţărmul mării, cu capu-nvelit în năframa cumplită-a robiei.

O, câte lacrimi din ochi nu mi-au curs, când mi-am lăsat cetăţuia şi camera nunţii, şi soţul căzut în pulbere!

Năpăstuita de mine, de ce trebuia să mai văd lumina zilei, doar ca să-i fiu Hermionei sclavă?

Căznită de ea, fierbinte mă rog, aici, sub statuia zeiţei, şi-o prind în braţe, şi lacrimi vărs, ca izvorul mustind din stâncă.

(*Intră Corul alcătuit din cincisprezece femei din Phthia*)

CORUL255 *Strofa 1*

Femeie, de mult stai <lipită> de solul şi templul <zeiţei> Thetis şi nu vrei să le părăseşti.

Noi, cu toate că suntem din Phthia, venit-am la tine, vlăstar asiatic, sperând să găsim un leac năpastelor

voastre de nedezlegat, în care v-aţi prins

Hermione şi tu, oropsita de tine!

urmare a certei sinistre pentru culcuşul, pe care '

l-aţi împărţit cu feciorul lui Achilleus, pe rând, amândouă.

Antistrofa 1 Cunoaşte-ţi ursita, gândeşte-te la nenorocul fără ieşire în care te afli.

Lupţi împotriva stăpânilor tăi, tu, o fiică ă Troiei, potrivnică fiilor Spartei.

Părăseşte lăcaşul de oi primitor al zeiţei marine. Ce-ţi foloseşte să-ţi iroseşti în lacrimi şubredul trup, lăsându-te, înspăimântată, pradă silnicei legi a stăpânilor?

Marea lor forţă te va răpune.

Tu nu eşti nimic: de ce te căzneşti zadarnic?

Strofa 2

Mergi, părăseşte splendidul lăcaş al Nereidei divine.

Recunoaşte că eşti în ţară străină şi sclavă într-o cetate cu altă ocârmuire, lipsită de toţi prietenii tăi, tu, cea mai nefericită captivă şi-atoturgisită soţie.

Antistrofa 2 O, cât de milă ne este de tine, femeie din Îlion, strămutată în casa stăpânilor noştri!

Dar, în pofida milei stârnită în noi de năpastele tale, frica ne face să fim tăcute. <Ne temem> copila fiicei lui Zeus256 să nu desluşească bunăvoinţa noastră faţă de tine.

(*Intră Hermione, purtând vesminte şi podoabe scumpe*.)

HERMIONE (*iidresându-se Corului*)

Bogata diademă de aur de pe creştet şi straiele brodate ce-mi înfăşoară trupul nu-s daruri nupţiale, pe care le-am adus aici din casele lui Achilleus ori ale lui Peleus, ci vin din Sparta, din pământ laconian. Menelaos, al meu părinte, mi le-a dăruit, cu multă zestre laolaltă. De-aceea pot vorbi deschis. Deci, iată ce răspuns vă dau257.

(*Se întoarce spre Andromache*.)

Tu eşti o sclavă, o femeie prinsă în război, şi vrei să mă alungi din casă, spre a domni <în locul meu>. Cu băuturi <vrăjitoreşti> îl faci pe soţul meu să mă urască.

Stârpit de tine, pântecele meu e mort, căci la asemenea isprăvi voi, asiaticele, sunteţi înfricoşător de iscusite.

Dar eu sfruntării tale îi voi pune capăt. Nu-ţi va sluji întru nimic lăcaşul fetei lui Nereus, nici templul, nici altarul ei: nu vei scăpa cu viaţă.

Iar dacă se-nvoieşte oarecine, muritor sau zeu, să te salveze, nu trebuie să te mai ţii trufaşă pentru propăşirea din trecut, ci să te ghemuieşti, umilă, pe pământ, căzută la genunchii mei, să-mi mături casa, să răspândeşti cu mâna ta din vase aurite apa limpede ca roua258, să recunoşti în ce tărâm trăieşti. Aici nu se mai află Hektor, nici Priamos şi nici cbelşug de> aur259, ci o cetate din Hellada.

Tu ai ajuns, nemernico, atât de fără minte încât cutezi să te aşterni'cu un bărbat al cărui tată l-a ucis pe soţul tău, şi să-i aduci copii pe lume unui ucigaş!

La toate neamurile de barbari aşa se-ntâmplă: părintele se-mperechează cu fiica, mama cu feciorul, fratele cu sora, şi cele mai apropiate rude se ucid pe rând; la toate-acestea nicio lege nu se-mpotriveşte260. Să nu strămuţi aici asemenea năravuri!

Nu e frumos ca un bărbat să mâne, înhămată, o pereche de femei261. Cel care vrea să aibă casa rânduită, nu caută decât spre patul căsniciei, doar pe acela-l îndrăgeşte.

CORIFEUL

Femeia pururi este pradă geloziei, cu inima fierbând de rea-voinţă faţă de rivale.

ANDROMACHE

Vai! pentru muritori ce rău e tinereţea, îndeosebi când tânărul nu ţine seama de dreptate!

Mă tem că starea mea de sclavă te va-mpiedica să înţelegi temeiurile mele, cu tot ce au într-însele adevărat, şi că, de te voi birui, va trebui să sufăr. Cei ce respiră măreţie întâmpină cu ţâfnă argumentele mai tari de la inferiori.

Totuşi, nu-mi voi îngădui să mă trădez pe mine însămi. Arată-mi, tânără femeie, ce m-ar îndritui să te lipsesc de drepturile tale de soţie legiuită?

<Cumva> e Sparta o cetate mai prejos ca Troia? Ursita mea o-ntrece pe a ta? Mă vezi c-aş fi neatârnată? Ori m-aş putea mândri cu tinereţea mea, cu trupul doldora de viaţă, cu bogăţia mea cea mare, cu sprijinul prietenilor mei, ca să voiesc a stăpâni peste această casă, a ta, în locul tău?

Să fie pentru ca, în locul tău, să odrăslesc eu nişte sclavi, trăgând în urma mea nenorocirea <ca pe-o luntre>262? Şi cine va-ndura, dacă tu n-ai copii, ca fiii mei s-ajungă regi în Phthia?

Neîndoios, hellenii ţin la mine în amintirea <soţului meu> Hektor. Eram doar o <femeie> ştearsă <pentru ei>, şi nu regina frigienilor.

<Apoi,> nu <magicele> mele băuturi sunt pricina că te urăşte soţul tău; nu te pricepi zăbava lui cu tine să i-o faci plăcută. Şi asta-i tot o băutură <magică>. Nu frumuseţea noastră, Hermione, ci virtuţile îi farmecă pe soţii noştri. Tu, de îndată ce te vatămă ceva, grăieşti despre cetatea Spartei că e lucru mare, dar nu spui vorbă despre Skyros cunde s-a născut bărbatul tău>263. Doar tu te crezi avută între neavuţi, iar pe Menelaos îl preţuieşti mai mult decât pe Achilleus.

Da, iată pentru ce te urgiseşte soţul.

Chiar dacă omul după care a fost dată este rău, femeia trebuie să aibă <pentru el> îngăduinţă, să nu se-nfrunte laolaltă cu trufie. De te-ai fi măritat cu vreun rege din ţara năpădită de zăpezi a Traciei264, unde un singur om, pe rând, împarte patul cu mai multe <soaţe>265, le-ai fi ucis <pe celelalte>? Prin asta tu ai fi îndreptăţit învinuirea ce se-aduce tuturor femeilor că nu se satură de aşternut. Ruşine! Adevărul e că noi, mai mult decât bărbaţii, bolim de boala asta, dar ne pricepem s-o ascundem266.

Preascumpe Hektor! ca să-ţi fiu pe plac, iubeam şi eu pe cine îndrăgeai, dacă vreodată Kypris te smintea, şi-ades, pentru a nu te necăji, ţi-am alăptat bastarzii!

Purtându-mă într-astfel, prin virtute, îl atrăgeam spre mine pe bărbatul meu. Dar tu, dacă pe-al tău l-ar fi atins

numai un strop de rouă din văzduh, <de gelozie> speriată, l-ai fi-ndepărtat.

Nu încerca, femeie, în iubirea de bărbaţi, s-o depăşeşti pe născătoarea ta267. Când mama este vicioasă, copiii trebuie să nu-i urmeze pilda, dacă sunt înzestraţi cu minte.

CORIFEUL

Stăpână, întrucât ţi-e lesne să o faci, înduplecă-te şi împacă-te cu Andromache.

HERMIONE

De ce atâta semeţie? De ce te lupţi cu mine din cuvinte, ca şi cum ai fi neprihănită, pe când eu, după purtare, n-aş fi fost?

ANDROMACHE

Tu nu eşti, cel puţin după cuvintele rostite.

HERMIONE

De n-ar sălăşlui în mine niciodată un cuget ca al tău, femeie!

ANDROMACHE Eşti încă tânără şi, iată, spui cuvinte de ruşine.

HERMIONE

Tu nu le spui, dar contra mea, atât cât poţi, le schimbi în fapte.

ANDROMACHE Nu eşti în stare să înduri, tăcând, necazurile dragostei?

HERMIONE

Nu-i pretutindeia dragostea, pentru femeie, binele dintâi?

ANDROMACHE Aşa-i, când sunt cuviincioase, dar altfel e ticăloşie268.

HERMIONE

Nu legile barbarilor domnesc peste cetatea noastră.

ANDROMACHE Ceea ce-i ruşinos acolo e de ruşine şi aici.

HERMIONE

Isteaţă eşti, tare mai eşti isteaţă, şi totuşi trebuie să mori269.

ANDROMACHE Nu vezi statuia Nereidei, cu ochii

aţintiţi spre tine?

HERMIONE

Ea îţi urăşte patria, pentru uciderea lui Achilleus.

ANDROMACHE Nu eu, Helena l-a făcut să piară, maică-ta.

HERMIONE

Ai să mai stărui multă vreme să mă ponegreşti?

ANDROMACHE Iată, păstrez tăcere, gura mi-o închid.

HERMIONE

Vorbeşte, însă doar cât să-mi răspunzi la întrebări.

ANDROMACHE Răspunsul meu este că n-ai atâta minte cât s-ar cuveni.

HERMIONE

Nu vrei să părăseşti incinta simtă a zeiţei mării270?

ANDROMACHE Doar dacă nu sunt hărăzită morţii; altminteri niciodată.

(*Se aşază pe treptele altarului.*)

HERMIONE

Ba vei muri, e hotărât; n-am să aştept să mi se-ntoarcă soţul.

ANDROMACHE în schimb eu, până nu se-ntoarce, n-am să mă predau.

HERMIONE

Voi da foc templului, nu-mi va păsa de tine27!.

ANDROMACHE Aprinde-l, n-ai decât, dar au s-o ştie zeii.

HERMIONE Şi trupul tău va îndura cumplite chinuri.

ANDROMACHE înjunghie-mă! Varsă-mi sângele pe-altar. Zeiţa te va pedepsi.

HERMIONE

Făptură bărbară ce eşti! Sfruntare-ncrâncenată! Te ţii vârtos în faţa morţii? Dar eu am să te fac să părăseşti acest azil tu însăţi; ai să te scoli numaidecât. Am, împotriva ta, momeala potrivită.

Acum ajunge! Nu-ţi voi spune gândul meu; prin însăşi fapta mea ţi se va dezveli curând. Stai aşezată, n-ai decât, în locul ăsta! Chiar dacă, împrejur, ai fi lipită de pământ cu

plumb topit <ca o statuie^72, voi şti să te urnesc mai înainte să se-ntoarcă Neoptolemos, în care te încrezi <atât de mult>.

ANDROMACHE Da, mă încred. Ciudat! că muritorii, împotriva şerpilor ce muşcă, au remedii născocite de vrun zeu273, dar împotriva uneia mai cruntă decât vipera şi focul, <vorbesc> despre femeia rea, n-a izbutit să afle nimeni până astăzi leac, atât este de aspră pentru oameni răutatea noastră274!

CORUL *Strofa 1*

A fost început de mari suferinţe <ziua> când fiul lui Zeus cu Maia276 a venit în valea frunzoasă a <muntelui> Ida, mânând carul cu trei bidivii,

<atelajul> cu jug măiestrit a <trei> zeiţe-ncoifate277, pentru funesta lor întrecere de frumuseţe, spre sălaşele boarului <Pâris>, în preajma păstorului tânăr şi singuratic, la coliba pustie a vetrei sale.

Antistrofa 1 Ele, odată ajunse-n desişul văii, şi-au scăldat în izvoarele muntelui trupul lucind de apă; pe urmă s-au înfăţişat Priamidului.

Schimbând ascuţite cuvinte, şi-au asemuit frumuseţile.

Iar biruinţa Kypris a dobândit-o prin viclenia cuvintelor sale, dulci la auz <pentru Pâris>, dar atât de amare, încât urmau să răstoarne şi să risipească biata cetate a Frigiei şi cetăţuia troiană, Pergamon.

Strofa 2

De ce n-au vrut zeii ca născătoarea lui Pâris să fi aruncat peste creştet răul, înainte ca el să hălăduiască pe stâncile <muntelui> Ida278, când, lângă profeticul dafin279,

Kasandra ţipa să fie ucis acest mare prăpăd al cetăţii lui Priamos?

Spre cine nu s-a-ndreptat <prorociţa>?

Pe cine, din sfatul bătrânilor, nu l-a rugat să fie stârpit nou-născutul?

Antistrofa 2 <Astfel> troienii n-ar fi-ndurat niciodată jugul robiei şi tu, Andromache, ai fi avut lăcaşul în casă

regească.

Ar fi fost şi Hellada scutită de dureroasele trude, pe care le-au pătimit împrejurul Troiei, vreme de zece ani,

1

tinerii săi războinici rătăcitori.

N-ar fi fost paturi cu văduve însingurate, nici oameni în vârstă lipsiţi de odrasle.

(*Intră Menelaos, trăgându-l pe Molossos, copilul Andromachei; sunt însoţiţi de gărzi.*)

MENELAOS

Sosesc <aici> cu fiul tău; iată, l-am prins. L-ai pus la adăpost în altă casă, fără să fi ştiut fiica mea. Credeai că tu vei fi salvată de statuia Nereidei şi el de oamenii ce l-au ascuns. Dar te-ai trezit având, femeie, judecata mai şubredă decât Menelaos.

(*Arătându-l pe Molossos*)

De nu vei părăsi pământul templului, el va fi junghiat' în locul tău.

Alege, deci: sau te-nvoieşti să mori, sau el se va sfârşi pentru o vină de care numai tu, faţă de mine şi faţă de fiica mea, eşti vinovată.

ANDROMACHE

Părere, ah, părere! câţi oameni de nimic au fost umflaţi de răsuflarea ta! li fericesc pe cei a căror glorie se sprijină pe adevăr; dar faima ridicată pe minciună n-o cinstesc, ea nu e decât amăgire datorită întâmplării.

Cum? tu, care în fruntea celor mai aleşi helleni, ai cucerit odinioară Troia de la Priamos, te-arăţi <acum> atât de ticălos? şi, la îndemnul fetei tale, încă un copil280, te umpli de mânie şi te prinzi în luptă cu o mamă urgisită, cu o sclavă? Nu s-ar fi cuvenit nici tu să birui Troia, nici Troia să fi fost de tine biruită.

[Numai pe dinafară strălucesc cei care par altminteri înţelepţi, pe dinăuntru sunt la fel cu ceilalţi oameni, dar ' poate se deosebesc prin bogăţie; adevărat că şi aceasta e o straşnică putere.]281

Menelaos, hai să-ncheiem schimbul acesta de cuvinte.

<Să spunem> c-aş fi moartă, de mâna fetei tale, că ea m-a prăpădit: cum va putea să scape nemânjită de acest omor? Şi-n faţa celor mulţi, tu însuţi cum vei dovedi că nu eşti vinovat de crimă? Vei fi silit, fără scăpare, să te recunoşti părtaş.

Iar dacă cizbutesc să> mă feresc de moarte, îl veţi ucide pe copilul meu? Crezi tu că Neoptolemos va îndura cu resemnare moartea lui? El nu e un mişel; la Troia şi-a făcut o altă faimă. Va merge până unde-i cere datoria; va dovedi prin fapte că e demn de tatăl său, de Achilleus, şi de cbunicul său> Peleus. îţi va goni fiica din palat.

Şi tu, ca s-o măriţi cu altul, ce.vei spune? Că fuge de un soţ nemernic, din prea multă curăţie? Dar spusa asta va fi strâmbă. Cine se va căsători cu ea? O vei păstra în casa ta, fără bărbat – o văduvă căruntă.

Nefericitule, nu vezi câte necazuri te vor copleşi? Şi cum n-ai vrea să aibă fiica ta jignită mai bine câteva rivale de-aşternut[282], decât să suferi toate relele ce ţi le-am înşirat?

Nu trebuie, din pricina unor mărunte neplăceri, să-ţi pregăteşti năpaste mari. Şi dacă noi, femeile, suntem o pacoste funestă, de ce bărbaţii vor să semene cu noi la fire[283]?

Iar eu, de-am folosit cumva contra copilei tale băuturi vrăjitoreşti şi i-âm făcut, cum zice, pântecele sterp, <atunci>

de bună voie, nesilită, fără să mă trântesc pe jos pe la altare, mă voi supune judecăţii ginerelui tău[284], pe care, dacă este-aşa, lipsindu-l de urmaşi, nu-l vatăm mai puţin decât pe tine.

Aceasta-i ce-am avut a-ţi spune.

Dar, ah, inima ta! E înăuntrul ei ceva care mă-nfricoşează, <îmi amintes» că tot pentru o ceartă femeiască ai prăpădit cetatea frigienilor, cea fără de noroc.

CORIFEUL

Ai cuvântat mai mult decât se cade să vorbească o femeie c-un bărbat; ai întrecut măsura şi n-ai lovit în ţintă.

MENELAOS

Isprava mea este măruntă, Andromache, şi, după cum ai zis, nevrednică de un monarh şi de Hellada. Dar află, pentru orice om, a dobândi ce jinduieşte e mai de preţ decât luarea Troiei285.

Şi eu socot că nu e fleac pentru fiica mea să fie-nlăturată din culcuşul <căsniciei>; de-aceea sunt aici, să-i fiu de ajutor. Tot restul cântăreşte mai puţin, din câte poate să îndure o femeie: când pierde soţul, însăşi viaţa ei şi-o pierde.

El are dreptul <Neoptolemos> să dea porunci sclavilor mei, dar şi fiica mea cu mine alor săi286; prietenii nu au nimic numai al lor, când sunt adevăraţi prieteni; ei îşi aduc averile-n comun.

<Apoi>, dacă-l aştept pe <ginerele meu>, care lipseşte, ca treburile să mi le aşez cât mai spre bine, înseamnă că sunt un becisnic, nu un înţelept. Deci, hai, ridică-te şi părăseşte templul Nereidei. Căci dacă mori, copilul scapă de pieire; dar dacă nu primeşti să mori, am să-l ucid. Din voi doi, unul va plăti neapărat cu viaţa.

ANDROMACHE

Vai mie, cumpănă amară! Alegere cumplită! De voi alege viaţa, mă va munci mereu durerea, de nu o voi alege, soarta mea va fi de-asemenea nefericită.

Tu, care săvârşeşti o crimă-atât de grea pentru o pricină uşoară, ascultă-mă, de ce-mi iei zilele? Şi pentru ce mă pedepseşti? Care cetate am trădat-o? Ţi-am omorât vreunul din copii? Ţi-am dat cumva foc casei tale?

Am fost silită să împart culcuşul cu stăpânul meu şi vrei să mă ucizi pe mine, nu pe el, cel vinovat de toate-acestea. Nu-ţi pasă de izvorul <întâmplărilor>, nu vrei să vezi decât sfârşitul lor, care decurge din acela.

Vai, cât sunt de năpăstuită! Nefericită patrie, cumplite chinuri pătimesc! De ce-a mai fost nevoie să fiu iarăşi mamă şi să adaug la durerea-mi dinainte încă o durere?

Dar pentru ce mă văicăresc din pricină că am născut, şi nu îndur, fără să plâng, tot ce mă copleşeşte azi? Căci am văzut de sus287 cum a fost Hektor junghiat, cadavrul

lui târât de-un car şi Troia dată pradă fără milă focului. Iar eu, căzută în sclavie, am fost de plete apucată şi trasă pe o navă argiană, şi de îndată ce-am ajuns la Phthia, a trebuit să mă-mpreun cu fiul celui care mi-a ucis bărbatul288.

Prin ce ar mai putea să-mi pară dulce viaţa?

Privirea încotro să mi-o întorc? Spre pacostele petrecute sau spre cele de acum? Nu-mi rămânea decât copilul, ochiul vieţii mele, pe care-l vor ucide, căci ei au hotărât-o.

Dar nu, cu preţul ăsta nu vreau să-mi salvez sărmana viaţă. El are, dacă scapă viu, <barem> speranţa; eu am.<în schimb> ruşinea, dacă nu mor pentru fiu.

(*Părăseşte altarul*.)

Priveşte, părăsesc altarul, mă dau pe mâna ta: poţi să mă-njunghii, să mă spulberi, să mă legi, să mă sugrumi!

Copile, născătoarea ta, pentru ca tu să nu te stingi, coboară-n Hades. De scapi cu zile, n-o uita pe maică-ta, câte-a-ndurat până să moară. Să mergi la tatăl tău şi, printre sărutări, îmbrăţişări şi lacrimi, să-i spui cum m-am purtat.

Copiii pentru oameni le sunt însăşi viaţa. Cel fără de copii şi care-i defăimează îndură mai puţine chinuri <decât noi>, dar fericirea lui cât este de nefericită289!

CORIFEUL

Mi-e milă s-o ascult. Pe orice muritor îl podideşte mila de nenorocul celorlalţi, chiar dacă sunt străini. Tu trebuia, Menelaos, să-ţi fi adus fiica, să pui necazurilor sale capăt şi s-o împaci cu Andromache.

MENELAOS

Luaţi-o, sclavilor, legaţi-i mâinile; va auzi cuvinte care nu vor fi pe placul ei.

Ca să te fac să părăseşti altarul sacru al zeiţei <Thetis>, eu te-am ameninţat c-am să-ţi ucid copilul; în felul ăsta, te-am adus să mi te dai în mâini, spre junghiere. Deci află, în privinţa ta, e hotărât <să mori>. în ce-l priveşte pe copilul tău, fiica mea va judeda de trebuie sau nu să-l piardă.

Hai, mişcă-te290 în casă şi învaţă, tu care nu eşti

decât sclavă, să nu mai vatămi niciodată oameni liberi!

ANDROMACHE Vai mie! M-ai ademenit prin vicleşug, m-ai înşelat.

MENELAOS Vesteşte-o tuturor: eu nu tăgăduiesc.

ANDROMACHE La voi, spartanii, asta trece drept înţelepciune?

MENELAOS Dar şi troienii la jigniri răspund cu fapte.

ANDROMACHE Socoţi că zeii nu sunt zei, că nu le pasă de dreptate?

MENELAOS

Am s-o îndur, când va să vină; dar mai întâi te voi ucide.

ANDROMACHE Tot astfel şi pe puiul ăsta, smuls de sub aripile <mamei>291.

MENELAOS

Nu; îl voi da fiicei mele, să-l stingă ea, dacă pofteşte.

ANDROMACHE Vai mie, cum să nu mă tângui pentru tine, fiul meu?

MENELAOS Da, nu ştiu sigur ce-l aşteaptă-n viitor.

ANDROMACHE Voi, oamenii cei mai urâţi de toată lumea292, locuitori ai Spartei, sfătuitori de viclenii, regi ai minciunilor, uneltitori de crime, minţi răsucite şi dăunătoare, ce puneţi numai înşelătorii la cale, voi pe nedrept vă bucuraţi de soartă bună în Hellada!

Există vreun viciu să nu-l aveţi şi voi? Unde se fac mai numeroase crime? Nu sunteţi lacomi de câştiguri necinstite? Nu sunteţi dovediţi mereu că una vă e vorba şi altul vă e gândul?

Blestemul meu de nimicire-asupra voastră!

Iar moartea pentru mine nu va fi atât de grea cum ţi se pare. Eu m-am sfârşit încă de mult, când au căzut cetatea îlion, nefericita, şi Hektor, soţul meu vestit, a cărui lance te-a silit adeseori să părăseşti uscatul şi să cauţi adăpost, ca un becisnic, pe corăbii.

Acum te-arăţi a fi un crunt hoplit contra unei femei şi vrei să mă ucizi? Ucide-mă! însă din gura mea nu va scăpa vreo linguşire pentru tine, nici pentru Hermione. Dacă eşti mare <azi> la Sparta, eram şi eu la Îlion <odată>. Iar de

mă aflu în năpastă, nu te sumeţi, căci ai putea s-ajungi şi tu năpăstuit.

(*Menelaos, însoţit de oameni înarmaţi, îi duc pe Andromache* $*i pe fiul său, Molossos, în palat. Hermione părăseşte, de asemenea, scena.*)

CORUL293 *Strofa 1*

Nicicând noi nu vom socoti de cuviinţă ca oamenii să aibă două aşternuturi, nici fiii două mame felurite294: izvor, în case, de gâlcevi, de uri şi chinuri.

Un singur pat de nuntă să-ndrăgească soţii noştri!

Cu altele să nu-l împartă niciodată295!

Antistrofa 1 De-asemeni, două căpetenii, în cetăţi, nu sunt mai lesne decât una de-ndurat: se-adaugă povară la povară şi cetăţenii se răscoală296.

Tot astfel, Muzelor le place, între doi poeţi ce făuresc acelaşi imn, să scapere gâlceavă.

Strofa 2 Părerile a două minţi la cârmă, când vânturile repezi poartă nava, şi <într-un stat> o adunare de-nţelepţi nu valorează cât voinţa mai de rând a unuia ce porunceşte singur297.

Doar o putere afle-se în case şi în cetăţi, de vor să fie cârmuite potrivit.

Antistrofa 2 O pildă despre asta e spartana, copila căpeteniei Menelaos. înverşunată contra celuilalt culcuş <al soţului>, ea vrea s-o piardă pe fiica Troiei, sărmana, şi pe fiul ei, arzând de ură şi de gelozie.

Omor nelegiuit, nedrept, nemilostiv!

Se va-ntâmpla, stăpână <Hermione>, într-o zi, să te căieşti de-aceste fapte.

(*Din palat iese Andromache, purtând panglici funerare şi având mâinile strâns legate, până la sânge, cu şireturi de piele.*

Alături de ea înaintează fiul său, Molossos.)

CORIFEUL Dar iată, zăresc înaintea casei <regale> această pereche atât de unită, osândită la moarte printr-un decret.

Sărmană femeie! Nefericite şi tu, copile ce mori pentru patul mamei, deşi nepărtaş la pricina ei şi fără să le

fi greşit cu, ceva basileilor noştri.

ANDROMACHE

Strofă

Iată-mă; mâinile îmi sângerează de legăturile care le strâng.

<Ei> mă coboară sub glie.

MOLOSSOS Mamă, mamă, cobor cu tine şi eu, sub aripa ta.

ANDROMACHE Un sacrificiu nimicitor, o voi, stăpânii meleagului Phthiei!

MOLOSSOS.

Tată, vino şi-ajută-i pe cei ce ţi-s dragi!

ANDROMACHE Fiule, dragule, tu să te culci pe sânul maică-ti, când vei fi mort, sub pământ, laolaltă cu morţii!

MOLOSSOS Vai mie! Ce mi se-ntâmplă? Mamă, amândoi suntem năpăstuiţi!

(*Menelaos se întoarce în scenă.*)

MOLOSSOS Porniţi <spre morminte>, subpământenilor, <aici> aţi venit dintre ziduri duşmane; voi doi veţi muri, urmare a două sentinţe fără iertare.

Pe tine <femeie> te pierde sentinţa mea, pe copilul acesta fiica mea, Hermione.

E mare sminteală să-ţi cruţi duşmanii, feciori de duşmani, când poţi să-i ucizi şi să-nlături din casă frica.

ANDROMACHE

Antistrofă Soţule, soţule, unde sunt · braţul şi lancea ta să ne-ajute, o fiu al lui Priamos298!

MOLOSSOS Nefericitul de mine! Ce cântec alungător de moarte să aflu?

Roagă-l, copile, îmbrăţişează genunchii stăpânului!

MOLOSSOS

(*căzând la genunchii lui Menelaos şi cuprinzându-i*) Fie-ţi, prietene, milă; de moarte mă scapă!

ANDROMACHE Ochii mei sunt scăldaţi de lacrimi, picură ca dintr-o netedă stâncă izvorul neînsorit, sărmana de mine.

MOLOSSOS Vai mie, ce leac să aflu năpastelor mele?

MENELAOS De ce te trânteşti înainte-mi <ca

rugătorii>?

Mai bine imploră stânca marină sau valul.

Eu rudele trebuie să mi le sprijin.

Ce drag aş putea să mai am pentru tine, când mi-am cheltuit cu luarea Troiei şi-a mamei tale atâta viaţă?

Din pricina ei cobori în bezna lui Hades.

(*Intră bătrânul Peleus*[299], *bunicul lui Neoptolemos*, *susţinut de sclavi şi ţinând un sceptru regal în mână*.)

CORIFEUL

Dar, iată-l, văd acolo pe Peleus, care se-apropie, grăbindu-şi mersul încărcat de ani.

PELEUS

Vă cer, vouă, <femeilor,> şi ţie, celui ce supraveghezi omorul, să-mi spuneţi ce-i asta? Ce se întâmplă? Din ce se trage tulburarea casei? Ce faceţi? Ce urziţi acolo, fără judecată?

(*Menelaos ridică spada*, *gata s-o lovească pe Andromache*.) Menelaos, opreşte-te! Nu te pripi, n-ai dreptul!

(*Se adresează unui sclav*.)

Şi tu, mai grabnic du-mă, nu-i vreme de pierdut. Ah! de-aş putea să-mi aflu iar, acum ori niciodată, vigoarea tinereţii!

Eu vreau să suflu mai întâi spre Andromache, precum asupra pânzelor unei corăbii, o adiere de folos[300]. Răspunde-mi, în puterea cărui drept ei ţi-au legat în felul ăsta mâinile şi vă târăsc, pe tine şi pe fiul tău? Ca o mioară care-şi alăptează mielul, era să pieri, în timp ce eu şi domnul tău lipseam <din Phthia>.

ANDROMACHE (*Arărându-i pe Menelaos* $*i oamenii lui înarmaţi*)

Bătrâne <rege>, precum vezi, aceşti bărbaţi mă duc la moarte, laolaltă cu copilul. Ce să-ţi spun? Nu doar o dată te-am chemat să vii degrabă, ci veste după veste ţi-am trimis.

Desigur, ştii, din ce ţi-am dat de ştire, despre gâlceava casnică stârnită împotrivă-mi de fiica lui Menelaos, şi pentru ce sunt hărăzită morţii. Acum, de la

altarul mamei nobilului tău fecior, <zeiţa> Thetis, pe care tu o venerezi atât de mult, m-au smuls, ca să mă ducă la pieire, fără judecată şi fără să-l aştepte pe stăpânul meu, care lipseşte de acasă. Ei au ştiinţă despre părăsirea mea <de către toţi>, şi a copilului, pe care, deşi este nevinovat, îl vor ucide cu mine, urgisita, laolaltă.

(*Se trânteşte la picioarele lui Peleus*.)

Te rog, fierbinte, rege, căzându-ţi la genunchi, căci nu mi-e-ngăduit cu.mâna să ating bărbia ta cea scumpă301, în numele atâtor zei, salvează-mă! Altminteri, spre ruşinea voastră, vom pieri, şi spre nenorocirea mea, bătrâne.

PELEUS (*oamenilor lui Menelaos*)

Desfaceţi legăturile, vă poruncesc, mai înainte să se căineze careva din voi, şi libere lăsaţi-i cele două mâini.

MENELAOS

Iar eu le zic să nu te-asculte; căci întru toate sunt egal cu tine, şi am asupra ei mai multe drepturi de stăpân.

PELEUS

Cum? Ai venit să dai porunci în casa mea? Nu ţi-e destul că stăpâneşti la Sparta?

MENELAOS

Eu am luat-o, prinsă de război, <pe Andromache> la căderea Troiei.

PELEUS

Nu, ci nepotul meu a dobândit-o, drept răsplată.

MENELAOS

Nu-mi aparţin şi mie bunurile sale, precum îi aparţin şi ale mele lui?

PELEUS

Da, pentru a sluji spre bine, nu spre rău, nu pentru a ucide cu sălbăticie.

(*Vrea s-o tragă pe Andromache*; *Menelaos se opune*.)

MENELAOS

Nicicând n-ai să mi-o smulgi din mâriă.

PELEUS (*ridicând sceptrul*)

Am să-ţi însângerez cu sceptrul ăsta capul.

MENELAOS

Atinge-mă numai, şi ai să vezi! Hai, vino lângă mine!

PELEUS

O tu, cel mai nemernic om, odraslă de nemernici[302], cu ce temei vrei să se creadă că faci parte dintre oameni, tu, căruia un frigian ţi-a cucerit nevasta, căci ai lăsat nezăvorâtă casa ta şi vatra ta şi fără sclavi <de pază>, ca şi cum ai fi avut o soaţă nestricată în palat, când ea, din toate, era cea mai ticăloasă[303]?

De altfel, chiar dacă-ar dori, la Sparta, cum ar putea o fată să rămână nestricată? Femeile <acolo> ies din case cu coapse goale şi tunici în vânt şi, laolaltă cu bărbaţii tineri, se-ntrec la fugă şi-n palestră; cu asta nu pot să mă-mpac[304]. Mai trebuie să se uimească cineva că nu creşteţi femei cinstUe?

întreab-o pe Helena, care-a lăsat palatul tău şi zeul lui ocrotitor, ca să trăiască, în altă ţară, cu un tânăr!

Ai strâns, pe urmă, pentru ea mulţime de helleni şi i-ai condus la Îlion. Se cuvenea s-o fi gonit <cu scârbă>, în loc să fi pornit război <de dragul ei>, când i-ai descoperit ticăloşia, s-o fi lăsat să-şi treacă zilele acolo, ba chiar să fi plătit, numai să nu se-ntoarcă în lăcaşul tău. Dar gândul nu ţi-a fost împins de niciun vânt prielnic.

Jertfit-ai sumedenie de vieţi, din cele bune; tu ai făcut ca mame vârstnice să nu mai aibă fii în case şi unor taţi cărunţi le-ai ridicat copiii nobili. Şi eu sunt unul din aceşti părinţi nefericiţi. In tine văd numai un duh răufăcător[305], cel care l-a ucis cu-adevărat pe Achilleus. Iar de la Troia. fără nicio rană te-ai întors, doar tu; căci falnicele-ţi arme n-au ieşit din tocurile lor frumoase şi le-ai adus aici precum le-ai dus acolo[306].

Eu, pe nepotul meu, când trebuia să se însoare, l-am sfătuit să nu se facă neam cu tine, să nu primească îri lăcaşul lui odrasla unei ticăloase, deoarece fiicele primesc neruşinarea, zestre, de la mame[307].

Băgaţi de seamă, voi, care vă căutaţi nevastă, nu vă căsătoriţi decât cu fata unei mame fără pată.

Şi câte nu i-a căşunat fratelui tău mândria ta, căci l-ai împins <pe Agamemnon> să-şi sacrifice, prosteşte,

fata[308]. Atât de mult îţi era teamă că nevasta rea nu va mai fi a ta.

Apoi, la cucerirea Troiei – căci am să spun şi asta despre tine – când iar ţi-a încăput în mâini femeia, n-ai ucis-o. îndată ce privirea ţi-a căzut pe sânul ei[309], zvârlindu-ţi spada, ai primit să te sărute, ai dezmierdat căţeaua trădătoare, robit prin însăşi firea ta zeiţei Kypris, nemernice fără pereche!

Pe urmă, intri la nepotul meu în casă, o răvăşeşti în lipsa Iui şi vrei în chip nevrednic să-i ucizi pe oropsita Andromache şi pe fiul ei, care, de trei ori dacă-ar fi bastard, te va sili să plângi, o dată cu fiica ta aflată în palat. Adesea un pământ uscat e mai prielnic, decât unul gras, seminţei, şi mulţi bastarzi sunt mai de preţ decât copiii legiuiţi.

Deci ia-ţi odrasla înapoi la Sparta.

Mai bine este pentru muritor să-i fie socru şi prieten un calic cinstit, decât un bogătan mişel. Dar tu eşti o fiinţă de nimic.

CORIFEUL

Chiar dacă e la început măruntă, gâlceava creşte, când o biciuieşte limba. De-aceea, dintre oameni, înţelepţii se feresc să lunece în schimb de vorbe cu prietenii.

MENELAOS

Cum ai putea susţine că sunt înţelepţi bătrânii, chiar cei care le par hellenilor a fi mintoşi?

Peleus, tu, fiul unui tată renumit[310] şi mda mea prin alianţă, spui cuvinte pe cât de ruşinoase pentru tine, pe-atât de jignitoare pentru mine, din pricina unei femei barbare. Tu dincolo de apa Nilului se cuvenea s-o fi gonit, ori dincolo de Phâsis[311], ori să mă fi somat mereu pe mine <s-o alung>, fiind de felul său din continentul <asiatic>, în care zac atâtea trupuri de helleni căzuţi sub lăncile duşmane şi care-a fost udat, nu fără partea ei de vină, cu sângele fiului tău[312]. [Căci Pâris, cel ce l-a ucis pe Achilleus, feciorul tău, era cu Hektor frate, şi ea lui Hektor îi era soţie.J

In schimb tu zăboveşti sub un acoperiş cu ea, te

învoieşti să staţi la masă împreună, să vieţuieşti în preajma ei şi, în palatul tău, o laşi să nască feciori care ne sunt duşmanii cei mai răi. Dar când, bătrâne, spre folosul tău şi-al meu, vreau s-o ucid, mi-o smulgi din mâini. Iată – nu mi-e ruşine să aduc şi argumentul ăsta – dacă fiica mea nu mai dă naştere unui copil, în vreme ce <străina> zămisleşte fii, mă-ntreb, i-ai pune regi în Phthia? Vor porunci hellenilor <stăpâni> de neam barbar?

Şi-apoi smintitul sunt tot eu, care urăsc purtările nedrepte! Iar tu eşti cel cu judecată!

[Ia seama încă şi la asta: de ai fi dat-o pe copila ta vreunuia din cetăţenii tăi şi de-ar fi îndurat asemenea jignire, ai fi rămas pe loc, tăcând? Nu pot să cred. Tu, pentru o străină, umpli de ocări nişte prieteni înrudiţi cu tine313. Bărbatul şi femeia, totuşi, au aceleaşi drepturi: soţia, când e vătămată de bărbat, şi soţul, când femeia care stă cu el e desfrânată. Dar, dacă soţul are braţele vârtoase, soţia n-are sprijin altul decât în rude şi-n prieteni. Nu-i, prin urmare, drept să sar în ajutorul Hermionei?]

Tu eşti acum bătrân, adevărat moşneag. Vorbind despre ce-am isprăvit în fruntea oştii, <aşa cum ai făcut-o>, mai mult mi-ai folosit, decât tăcând.

Cât o priveşte pe Helena, ea nu a pătimit din vina sa, ci prin voinţa zeilor, altminteri dăruind cel mai înalt câştig Helladei. Căci <înainte> nu erau <hellenii> pricepuţi întrale armelor^şi ale luptei; dar <astfel> şi-au zidit curajul bărbătesc. în toate, lucrul împreună instruieşte muritorii314·.

Iar faptul că, aflându-mă din nou în faţă cu Helena, n-am ucis-o, a fost dovadă de purtare cumpănită; tot astfel, aş fi vrut să nu-l fi omorât nici tu pe Phokos315.

Aceste. spuse împotriva ta eu cu bunăvoinţă le-am rostit, nu cu pornire. Dar tu eşti iute la mânie, din vina limbii tale prea nestăpânite; <în schimb> dobânda mea e prevederea.

CORIFEUL

Opriţi această înfruntare de cuvinte fără rost – e tot

ce-aveţi mai bine de făcut – să nu vă pară rău la amândoi <pe urmă>.

PELEUS

Cât sunt de rele obiceiurile în Hellada!

Când o armată-nalţă, după bătălii, trofee316, izbânda nu e socotită lucrul celor care au trudit; strategul se acoperă de slavă. El, totuşi, nu e decât unul dintre zece mii ce mânuiesc o lance; dar fără-a face cu nimic mai mult decât un singur lupător, se bucură de toată cinstea317. Semeţi, ca nişte magistraţi şezând în mijlocul cetăţii, <strategii> cred că preţuiesc mai mult decât poporul, când ei de fapt nu sunt nimic. Poporul e de zece mii de ori mai valoros, dar îi lipseşte îndrăzneala şi voinţa.

La fel şedeaţi <pe tronuri>, tu şi Agamemnon, umflaţi de semeţie pentru c-aţi răpus cetatea Troiei şi pentru felul cum aţi poruncit oştirii; dar trudele şi chinurile altora v-au ridicat acolo.

Am să-ţi arăt eu ţie, încât nu-l vei mai socoti pe Pâris, bouarul de pe Ida, drept un duşman mai de temut decât

Peleus, dacă tu iu te mistui, chiar acum, de sub acest acoperiş, cu Hemione cea nevrednică-mpreună, pe care <altminteri> o va goni nepotul meu şi-o va târî de plete prin palat318! Această juncă stearpă nu dă voie altora să nască, deoarece este lipsită de copii! Dar pentru că o soartă rea n-a dăruit-o cu odrasle, de ce să nu avem nici noi moştenitori?

(*Se adresează însoţitorilor lui Menelaos*)

In lături, slugilor, de la femeia-aceasta! Doresc să ştiu dacă mă veţi împiedica să o dezleg?

(*Către Andromache*)

Ridică-te. Deşi sunt tremurând, vreau să desfac curelele de piele, înnodate.

(*Băgând de seamă rănile provocate de legături*)

Deci astfel i-ai căznit, netrebnicule, mâinile! Credeai că trebuie să priponeşti un taur sau un leu? îţi era frică nu cumva să ia vreo sabie şi -să se apere de tine?

(*Lui Molossos*)

Strecoară-mi-te, pruncule, aici, sub braţe. Ajută-mi s-

o descătuşăm pe maică-ta din legături. Pe tine te voi creşte eu la Phthia şi vei ajunge pentru ei un îndârjit duşman.

(*Corului*)

Numai lipsiţi-i pe spartani de slava armelor şi de înfierbântarea lor în luptă şi, precum bine ştiţi, în celelalte nu le mai rămâne vreo întâietate!

CORIFEUL

Moşnegii sunt un soi nestăpânit; cu greu ţii piept mâniei lor pripite.

MENELAOS Eşti prea zorit să spui cuvinte jignitoare.

Eu unul am venit la Phthia împotriva vrerii mele; drept care mă feresc să fac, ori să îndur, ceva nedemn de mine. Şi-acum, nemaiavând decât puţină vreme de pierdut, mă voi întoarce-acasă. Se află, în apropierea Spartei, o cetate, care ne-a fost prietenă odinioară şi care azi ne duşmăneşte; doresc, în fruntea oştii mele, să mă abat asupra ei şi s-o aduc sub mâna mea319.

îndată ce voi isprăvi războiul cum poftesc, voi reveni aici. Şi ginerelui meu, obraz către obraz, vorbind deschis, am să-i arăt de ce mă plâng. Dacă va pedepsi această <sclavă>, dacă va fi, în viitor, faţă de mine cumpănit, si eu voi fi la rându-mi cumpănit; dar dacă se va mânia, îi voi răspunde cu mânia mea; precum se va purta cu mine, aşa mă voi purta cu el.

Cât despre vorbele-ţi umilitoare, lesne le îndur;. arăţi precum o umbră, doar glasul ţi-a rămas; de altceva, decât să cuvântezi, nu eşti în stare.

(*Pleacă împreună cu oamenii săi înarmaţi*.)

PELEUS

(*întâi lui Molossos*, *apoi mamei sale*)

Condu-mă, fiule, ţinându-te aici sub braţul meu, şi tu la fel, nefericito: după sălbatecă furtună, ai nimerit în port, la adăpost de vânturi.

ANDROMACHE Bătrâne, să vă dăruiască zeii cu noroc, pe tine şi pe <toţi> ai tăi, căci mi-ai salvat copilul şi pe mine, oropsita.

Bagă de seamă însă, ca duşmanii, pitiţi în vreun loc pustiu al căii, să nu mă ia cu sila, văzându-ne, pe tine-atât

de vârstnic, pe mine-atât de slabă şi pe copilul meu atât de crud. Ai grijă, nu cumva fugindu-le din mâini acum, să ne înşface iarăşi mai târziu.

PELEUS

Nu mai rosti asemenea cuvinte speriate de femeie. Purcede! Cine va-ndrăzni să vă atingă? S-o facă numai, şi-l va ustura! Har zeilor, e numeroasă oastea de hopliţi şi călăreţi, care ascultă de porunca mea la Phthia. Eu încă mă ţin drept şi nu-s moşneagul care crezi.

Asupra unui om de felul lui <Menelaos> ajunge să arunc o singură privire, ca s-o ia la fugă, aşa cum sunt, împovărat de ani. Bătrânul, dacă are suflet mare, prin forţa lui este deasupra multor tineri. Fricosului la ce-i slujeşte trupul viguros?

(*Pleacă împreună cu Andromache, Molossos* $*i însoţitorii*.)

CORUL

Strofă

Omului nu-i foloseşte să fie <în lume>, dacă nu s-a născut din părinţi iluştri, dacă nu face parte din casă bogată.

Celor aflaţi în restrişte, dacă sunt nobili, nu le lipseşte-ajutorul320.

Cinstea şi gloria sălăşluiesc în vetrele celor de stirpe aleasă.

Urmele marilor oameni, nu le acoperă timpul; chiar *după moarte, virtutea lor străluceşte321.

Antistrofă Nu-i foloseşte o neruşinată izbândă bărbatului care, prin ura şi forţa lui, striveşte-n picioare dreptatea.

Dulce-i o clipă atare izbândă, însă cu timpul se veştejeşte, lăsând în cămine numai ocară.

Iată, iată ce îndreptar de viaţă vrem să urmăm şi-l purtăm în minte: a nu încălca niciodată dreptatea în cârmuirea familiei şi a cetăţii.

Epodă322

Credem acum, bătrâne Peleus, că tu, aliat al Lapithilor, ai înfruntat, <mânuind> suliţa ta renumită,

Centaurii323 şi-ai străbătut cu argonauţii Marea Neprimitoare, trecând printre Stâncile-ce-se-ciocnesc, udate de valuri, într-o faimoasă plutire de corăbieri324, iar mai pe urmă, când <Herakles>, slăvitul fecior al lui Zeus, a-nfăşurat în măcel cetatea Ilion, însuţi avut-ai parte de glorie, şi te-ai întors în Europa325.

(*Intră doica Hermionei, în mână cu o spadă.*)

DOICA

Preascumpelor femei, cum dau năvală azi nenorociri după nenorociri, şi cum se înnoiesc întruna!

Stăpâna mea, în casă – vorbesc de Hermione! — lăsată singură de taică-său şi dumerită că urma să facă o ticăloşie ucigându-i pe Andromache şi pe fiul ei, vrea zilelor să-şi pună capăt.

Ea tremură de teamă ca bărbatul, drept osândă, să n-o alunge, umilind-o, din palat, ori s-o ucidă pentru a fi vrut să piardă vieţi de care n-avea dreptul să se-atingă. Deci umblă să se spânzure; cu greu pot sclavii care o păzesc s-o ţină, şi-i smulg, îndepărtându-i, sabia din mână32". Atât <de mult> o chinuieşte remuşcarea! Atât <de bine> ştie c-a urzit o faptă ticăloasă.

Şi eu, prietenelor, n-am lăsat-o pe stăpâna mea să se atârne-n laţ; dar, iată, m-a cuprins sfârşeala. Intraţi în casă voi, la rândul vostru, şi salvaţi-o de la moarte. Prietenii obişnuiţi sunt mai puţin convingători decât cei noi veniţi.

CORIFEUL

Se-aude, vai, cum strigă servitorii în palat şi <astfel> veştile ce ni le-ai spus le întăresc. Ea, pare-mi-se, ne va arăta, sărmana, cât se căieşte pentru groaznicele-i fapte. Acum ţâşneşte din palat, le scapă servitorilor din mâini, dorind să moară.

(*Hermione irumpe din palat, adânc tulburată, cu straiul sfâşiat.*)

HERMIONE

Strofa 1

Vai mie, vai mie!

Lăsaţi-mă părul să-mi smulg, să-mi zgârii năprasnic faţa327!— DOICA

Fiica mea, ce vrei să faci! să te răneşti?
HERMIONE
Antistrofa 1 *
Aiai, aiai!
Ridică-te-n aer, departe de pletele mele, gingaş văl!
DOICA
Acoperă-ţi, copilă, pieptul, leagă-ti rochia.
HERMIONE *Strofa 2*
De ce să-mi acopăr pieptul cu văluri?
Tot ce-am făcut [împotriva soţului meu] oare nu-i la vedere, vădit şi de neascuns?
DOICA
Te doare vina de-a fi pus la cale uciderea duşmancei tale?
HERMIONE *Antistrofa 2*
Mă căinez pentru cruntele mele-ndrăzneli, blestemată ce sunt, blestemată [de oameni]!
DOICA
Greşeala-aceasta soţul tău o va ierta.
HERMIONE De ce mi-ai luat din mână spada?
Dă-mi-o, prietenă, dă-mi-o, să mă lovesc în inimă!
De ce mă opreşti să mă spânzur?
DOICA
Cum? să te las în voia nebuniei tale şi să mori? HERMIONE
Vai mie, ce soartă!
Unde să aflu focul, dragile flăcări unde?
Cum să mă sui pe stânci, să mă zvârl în mare, ori să fug în pădliri de munte, ca, murind, să ajung printre umbre328?
DOICA
La ce să te căzneşti în felul ăsta? Tuturor muritorilor le vin nenorociri din partea zeilor, când azi, când mâine.
HERMIONE
Tată, m-ai părăsit, m-ai părăsit pe ţărm singuratic,
<ca o luntre> lipsită de vâsle.
El mă va ucide, el mă va ucide.
N-am să mai sălăşluiesc sub acoperişul nunţii

<mele>.

Cărui zeu să-i cuprind, rugătoare, statuia?

Ca o sclavă să cad înaintea unor genunchi de sclavă[329]?

Spre a pleca din ţinutul Phthiei, de ce nu sunt oare o zburătoare cu aripi sumbre, sau o navă din lemn de pin, asemenea celei care-a plutit, cea dintâi, printre Stâncile Vinete[330]?

DOICA *

Fiica mea, n-am încuviinţat atunci prea vinovatele-ţi porniri contra femeii de Ia Troia; dar nici nu încuviinţez acum prea multa spaimă ce te stăpâneşte. Nu, soţul tău nu va sfărma unirea voastră, împins de asmuţirile unei femei barbare. Tu nu eşti o captivă, adusă de la Troia, ci fata unui om de neam ales, care ai fost <aici> primită laolaltă cu o zestre mare, sosind dintr-o cetate nu puţin înfloritoare.

Iar tatăl tău nu te va părăşi, precum te temi, copila mea; el nu va-ngădui să fii gonită din palat.

Hai, du-te înăuntru! Nu te-arăta în faţa casei, să nu te defăimeze lumea[331].

CORIFEUL

Dar iată un străin, un călător din altă ţară; el se grăbeşte, vine cu paşi repezi către noi.

(*Intră precipitat Orestes*.)

ORESTES

Acesta e, femeilor străine, palatul fiului lui Achilleus, regescul său acoperiş?

CORIFEUL

Precum ai zis. Dar cine eşti, tu, cel care ne-ntrebi?

ORESTES

Eu sunt fiul lui Agamemnon şi al Klytaimnestrei: Orestes e numele meu. Merg la Dodona, să consult oracolul lui Zeus[332]. Dar ajungând la Phthia, vreau să aflu ştire despre o femeie, ruda mea[333]: se mai întâmplă să trăiască Hermione de la Sparta? E oare fericită? Deşi hălăduieşte într-un şes[334], departe de cetatea noastră, ea tot îmi este dragă.

HERMIONE

O,' tu mi te iveşti, Orestes, ca marinarilor un port pe vreme de furtună; cad la genunchii tăi! Fie-ţi de mine milă, ale cărei pacoste le vezi! Oare n-au preţ cât panglicile <rugătorilor> aceste braţe ce-ţi cuprind genunchii335?

ORESTES

Ah! ce se-ntâmplă? Nu mă-nşel cumva? O văd într-adevăr pe fata lui Menelaos şi doamna-acestor case.

HERMIONE

întocmai, singura născută în lăcaşul tatei de Helena, fiica lui Tyndâreos; nimic nu-ţi voi ascunde.

ORESTES

Apollon, tămăduitorule, îndură-te să-i risipeşti durerile! Dar ce se-ntâmplă? Relele care te copleşesc sunt de la zei sau de la muritori?

HERMIONE

Pricina lor sunt eu şi omul care mi-e stăpân, şi unul dintre zei; toate s-au întrunit ca să mă piardă.

ORESTES

Femeia care încă n-a născut copii336 poate să pătimească altfel decât din iubire?

HERMIONE

Da, iată răul meu. Te-ai priceput a mă aduce să-l mărturisesc.

ORESTES

Bărbatul ţi s-a-ndrăgostit de aşternutul337 alteia?

HERMIONE Iubeşte o captivă, pe văduva lui Hektor.

ORESTES

Ce-ai spus? Ce mişelie! Un bărbat să aibă două aşternuturi!

HERMIONE

Aşa stau lucrurile; însă eu am vrut să mă răzbun.

ORESTES

<Şi-atunci> contra femeii ai urzit o răzbunare de femeie?

HERMIONE

<Urzit-am> s-o ucid, pe ea şi pe copilul ei, bastardul.

ORESTES

I-ai omorât? Sau vreo-ntâmplare i-a scăpat de uneltire? HERMIONE

Peleus, bătrânul, <i-a făcut scăpaţi> apărătorul licăloşilor.

ORESTES

Ai mai avut vreun părtaş la punerea omorului la cale?

HERMIONE Pe tatăl meu, sosit anume de la Sparta.

ORESTES

El s-a lăsat învins de braţul unui moş?

HERMIONE

Da, de ruşine <s-a lăsat învins>; pe urmă, părăsindu-mă, s;i dus.

ORESTES

Am înţeles; te temi de soţ, în urma celor făptuite.

HERMIONE

Da, el mă va ucide, şi pe drept. Ce i-aş răspunde?

Te rog, în numele lui Zeus, ocrotitorul rudelor338, cât mai departe du-mă de acest meleag sau în palatul părintesc! îmi pare că prind zidurile glas şi mă gonesc de-aici. Pământul Phthiei mă urăşte.

Dacă, de la oracolul lui Phoibos, bărbatul meu se-ntoarce până nu plec eu, mă va ucide pentru josnicele-mi fapte, sau voi ajunge roaba ţiitoarei, căreia mai înainte îi dădeam porunci.

Tu mă vei întreba cum de-am făcut asemenea greşeală? Mă cercetau femei mişele, care m-au pierdut. Ele umflau trufia mea, grăindu-mi astfel de cuvinte:

„Cât o să mai înduri ca prinsa asta de război şi sclava casei, cea mai nemernică femeie, <Andromache> să-mpartă aşternutul conjugal cu tine? Mă jur <pe Hera> doamna noastră339, că nu în casa mea i s-ar îngădui să mai privească razele luminii, dacă s-ar înfrupta din <farmecul> patului meu!”

Eu, ascultând cuvintele acestor agere sirene, pălăvrăgelile stricate şi viclene, am fost purtată de un vânt de dragoste nebună. De ce a fost nevoie să-mi supraveghez bărbatul? N-aveam ce-mi trebuia? Averile-mi erau

nenumărate. Domneam peste palat. Aş fi putut să nasc copii legitimi, şi ea bastarzi340, pe jumătate înrobiţi fiilor mei.

Dar niciodată, niciodată – n-am să încetez a spune – bărbatul, dacă are minte, n-ar trebui să-ngăduie nevestei să primească în casă vreo tovărăşie de femei. Căci ele sunt învăţătoare de ticăloşii. Una trage folos din a sfărma o căsnicie; alta, căzută în greşeală, vrea ca toate să greşească precum ea; şi multe făptuiesc din desfrânare.

De-aceea se întâmplă tulburare şi prăpăd prin case. Dar ca să vă păziţi de-aceste neajunsuri, închideţi bine cu încuietori şi cu zăvoare porţile. Nicicând n-aduc nimic de-afară sănătos femeile venite să vă cerceteze, doar un noian de rele.

CORIFEUL

Ţi-ai asmuţit prea tare limba asupra celora cu tine de o seamă. Desigur, ţie trebuie să ţi se ierte; totuşi, femeile se cade să acopere păcatele femeilor.

ORESTES

A fost cuminte cel ce i-a deprins pe muritori să creadă numai când aud ceva ei înşişi. Ştiam despre furtuna din căminul tău şi despre cearta ta cu Andromache; dar stam de veghe, aşteptam să aflu dacă vrei să mai rămâi, ori dacă, îngrozită din pricina captivei, alegi să-ţi părăseşti lăcaşul. Eu n-am venit aici chemat de tine, ci hotărât ca, dacă se-ntâmpla să-mi ceri, aşa cum ai făcut-o, să te scot din Phthia.

Căci mie mi-ai fost hărăzită, până să fi ajuns nevasta altuia, din pricina necinstei lui Menelaos. El, înainte de a năvăli peste hotarul Troiei, mi te dăduse <în cuvinte> de soţie, pe urmă te-a făgăduit celui cu care vieţuieşti acum, dacă va răsturna cetatea flion341.

Când s-a întors fiul lui Achilleus acasă, eu l-am iertat pe tatăl tău; dar l-am rugat pe Neoptolemos la nuntă să renunţe. I-am depănat necazurile mele, i-am spus cât mă împovăra ursita şi că puteam mai lesne să-mi găsesc mireasă printre rude decât în altă parte, cum eram exilat din tara mea şi cum sunt încă342. El însă m-a jignit

amarnic, drept răspuns, învinuindu-mă de omorârea mamei şi amintindu-mi de zeiţele cu ochi însângeraţi ccare mă hăituiau>343.

Eu, copleşit de nenoroacele de-acasă, tot sufeream, şi sufeream, dar îmi purtam nevoile cu resemnare. Nemaiputând să mă căsătoresc cu tine, plin de regrete, am plecat. Acum, deoarece asupra ta s-au adunat nefericirile de pretutindeni, şi nu mai poţi să ieşi din pacostea în care ai căzut, am să te scot de-aici şi-am să te dau în mâinile tatălui tău.

CORIFEUL

Ciudată e puterea legăturilor de sânge: nimic nu are la restrişte preţ mai mare decât prietenia unei rude.

— λ HERMIONE

In ce priveşte măritişul, acesta cade-n grija tatei; nu-i datoria mea să hotărăsc. Tu du-mă cât mai grabnic şi departe de acest palat; mi-e teamă soţul meu să nu mă-ntreacă şi să revină înainte de plecarea mea, ori ca Peleus, aflând că mi-am lăsat pustiu căminul, să nu ajungă iar aici, moşneagul, şi să-şi trimită călăreţii după mine344.

ORESTES

Nu-ţi fie frică de un braţ bătrân. Iar în privinţa fiului lui Achilleus, să nu ai nicio teamă după cât m-a umilit, atât de iscusită-i viclenia ce-am împletit-o contra lui, şi-atât de fără greş e plasa crimei, pe care i-a întins-o mâna mea345.

Nu vreau să-mi dau pe faţă gândul deocamdată, dar, de îndată ce va fi înfăptuit, îl vor cunoaşte stâncile din Delphi346. Dacă părtaşii mei la uneltire îşi vor împlini în ţara pythiană jurământul, am să-i arăt <lui Neoptolemos> eu, ucigaşul mamei, că n-ar fi trebuit să facă nuntă cu femeia hărăzită mie.

Amarnic îi va fi că a cerut dreptate lui Apollon-Rege pentru uciderea tatălui său şi nu îi va sluji căinţa înaintea zeului, care-i va da pedeapsa <cuvenită>. El va pieri cumplit prin mâna lui Apollon, în urma defăimării mele; el va cunoaşte ura mea.

Când oamenii îi duşmănesc, nemuritorii le răstoarnă soarta şi nu le-ngăduie să se trufească.

(*Pleacă*; *luând-o pe Hermione*.)

CORUL

Strofa 1

Phoibos, tu carele ai înzestrat cu straşnice ziduri şi metereze colina Troiei, şi tu, Poseidon, zeu al mărilor, ce treci prin întinderi sărate în carul tău tras de vineţi fugari, de ce aţi lăsat lucrarea mâinilor voastre

<pe seama> mâniei lui Enyâlios, domnul lăncii, de ce aţi lăsat de izbelişte nefericita, vai, nefericita cetate a Troiei347?

Antistrofa 1 De ce, lângă <râul> Simois348, pe maluri, aţi înhămat la mulţime de care mândreţe de cai şi-aţi stârnit între războinici atâtea ciocniri sângeroase, fără cununi de izbândă?

S-au dus, au pierit basileii din stirpea lui Îlos349; pe-altarele Troiei focul, în cinstea zeilor, nu mai luceşte: nu se mai urcă-n văzduh fumul cu <bună> mireasmă a jertfelor.

Strofa 2

S-a dus Agamemnon, răpus de nevastă.

Ea însăşi pentru omor a plătit cu moarte; au prăpădit-o copiii.

Glasul fatidic al zeului, al lui Apollon, a dat porunca; pornit din Argos, Orestes, înaintea uciderii mamei, fusese <la Delphi> să-ntrebe oracolul.

O Soartă, o Phoibos, cum să o credem350?

Antistrofa 2 Multe mame şi-au plâns în Hellada pe străzi, prin jalnice cânturi, sărmanii feciori!

Văduve multe căminele şi le-au lăsat pentru alte culcuşuri!

Nu numai tu şi ai tăi <Andromache> aţi fost năpădiţi de chinuri cumplite;

Hellada întreagă a pătimit de prăpăd, de prăpădul războiului.

Fulgerul s-a năpustit peste rodnice ţarini la Troia, răspândind, spre plăcerea lui Hades, omorul.

(*Peleus*, *neliniştit*, *se întoarce în scenă*, *împreună cu escorta*.)

PELEUS

Răspundeţi-mi, femeilor din Phthia, la-ntrebare! Am auzit spunându-se – e doar un zvon ceţos – că fata lui

Menelaos şi-a părăsit căminul şi că lipseşte de aici. Dorind să aflu adevărul, am venit degrabă. Nepotul meu este departe, dar noi, cei de acasă, suntem datori să ne-ngrijim de treburile sale.

CORIFEUL

Ce s-a zvonit e adevărul, o Peleus. Nu mi-ar sta bine să ascund nenorociri în care sunt şi eu amestecată: regina e plecată, a fugit din casă.

PELEUS

Ce frică a gonit-o? Spune-mi totul.

CORIFEUL

Ea tremura să n-o azvârle soţul din palat.

PELEUS

Din pricină c-a uneltit uciderea copilului?

CORIFEUL

De-aceea, dar ea şi de Andromache se temea.

PELEUS

A părăsit cu tatăl ei palatul sau cu altul?

CORIFEUL

Orestes a mutat-o din pământul Phthiei.

PELEUS

Cu ce speranţă? Vrea să se însoare?

CORIFEUL

întocmai: ba, mai mult, se pregăteşte să-ţi ucidă şi nepotul...

PELEUS

Lovindu-l dintr-un ascunziş, ori înfruntându-l drept în faţă?

CORIFEUL

...în templul sfânt al lui Loxias[351], ajutat de delphieni.

PELEUS

Vai mie, mă-ngrozesc! Porniţi <însoţitorilor> în goană spre altarul din Pytho[352], grăiţi-le prietenilor noştri de acolo ce se întâmplă-aici, mai înainte să-l sfârşească pe nepotul meu duşmanii.

(*Intră în fugă un vestitor*.)

VESTITORUL

Vai mie, ce năpaste, oropsitul, vin să-ţi vestesc bătrâne, ţie, şi celor ce ţineau la Neoptolemos, stăpânul nostru!

PELEUS

Aiai, mi-e sufletul cuprins de-o presimţire!

VESTITORUL

Nu mai e viu nepotul tău, să ştii, bătrânule Peleus! S-a prăbuşit sub numeroase spade, lovit de oamenii din Delphi şi de străinul din Mykene[353]!

(*Peleus se clatină, copleşit de emoţie*.)

CORIFEUL

Ah, ah, bătrâne, ce vei face? Să nu te nărui. Ţine-te.

PELEUS

Sunt isprăvit. Mă sting. Nu mai am glas; picioarele mă lasă.

VESTITORUL

Ascultă ce s-a petrecut, dacă doreşti pe dragul tău <nepot> să ţi-l răzbuni; îndreaptă-ţi trupul.

PELEUS

Cu ce necaz mă asupreşti, ursito, la graniţa cea de pe urmă-a bătrâneţii, pe mine, oropsitul!

Cum a pierit unicul fiu al unicului meu copil? Vorbeşte: vreau să te ascult, chiar dacă spusele nu-ţi sunt de ascultat.

VESTITORUL

De când venisem la Pytho, ilustra ţară a lui Phoibos, lumina soarelui îşi străbătuse drumul de trei ori şi noi tot mai priveam, răpiţi, spectacolul <acelor locuri>[354].

Fie şi-atâta i-a făcut pe delphieni bănuitori.

Poporul care locuieşte în tărâmul sfânt al zeului se aduna în sfaturi şi în pâlcuri[355]; fiul lui Agamemnon străbatea cetatea, şoptindu-i la ureche fiecăruia cuvinte duşmănoase:

„Vedeţi bărbatul care cercetează tainiţele zeului, tezaurele închinate, doldora de aur? A doua oară a venit aici, mânat de-acelaşi gând ca şi odinioară: să jefuiască

templul lui Apollon356.”

Atunci un zvon sinistru se revarsă în cetate şi magistraţii umplu sălile de sfat. Iar cei răspunzători de paza bogăţiilor lui Phoibos, cu de la ei putere, înfiripă străji în peristilul templului.

Cât despre noi, fără să ştim încă nimic din ce se pregătea, noi adusesem oile crescute în dumbrăvile Parnasului şi-naintasem la altar; ne însoţeau prezicători din Delphi şi cei care ne-au găzduit357. I-a zis unul din ei <lui Neoptolemos>:

„Ce vrei să cerem, tinere, în rugă pentru tine de la zeu? ce grijă te-a mânat aici?”

El a răspuns:

„Odinioară am greşit faţă de Phoibos, cerându-i să răzbune sângele <vărsat> al tatei; <pentru aceasta> vreau să ispăşesc.”

Atunci mi s-a vădit ce forţă mare dobândise zvonul lui Orestes, anume că stăpânul meu minţea şi că spre faptă mârşavă venise.

Acesta urcă treptele, ca să-l invoce pe Apollon, în faţa sanctuarului profetic şi stă privind la victimele ce ardeau. Dar nu departe se afla un pâlc de purtători de spade şi printre ei vlăstarul Klytaimnestrei, care urzise singur tot complotul.

Stăpânul, în picioare, sub ochii tuturor, se roagă lui Apollon. Ceilalţi, armaţi cu spade straşnic ascuţite, îl lovesc mişelnic pe feciorul fără apărare al lui Achilleus. Acesta se retrage <ca să scape>; din fericire nu era rănit de moarte. Apucă spada şi desprinde o armură spânzurmd de colonadă; se-nalţă, înarmat, lângă altar, cumplit la-nfăţişare şi strigă; întrebându-i pe feciorii delphienilor:

„De ce vreţi să mă omorâţi? Eu am venit aici ca pelerin cucernic. Ce-nvinuiri mi-aduceţi pentru a mă pierde?”

Niciunul, din mulţimea ce-l înconjură, nu-i dă răspuns, ci, năvălind, aruncă pietre. Sub groasa grindină bătând de pretutindeni, ca să oprească loviturile, îşi ţine armele în faţă şi mânuieşte pavăza când într-o parte, când

în alta. Dar în zadar; noian de-aruncături deodată, săgeţi, lănci cu sau fără legături <de piele>358, suliţe cu două vârfuri, cuţite pentru junghieri de boi zboară spre el, <căzându-i> la picioare. Ai fi putut să vezi ce dans al spadelor359, uluitor, făcea nepotul tău, ca să evite loviturile.

Dar cum ei strâng întruna cercul împrejurul lui şi nu-i dau nici răgazul unei răsuflări, el lasă vatra jertfelor, care-i primise oile, şi dintr-o săritură măsurând două picioare, aidoma cu saltul zis troian360, se năpusteşte-asupra lor. Ei, ca porumbii la vederea şoimului, se-ntorc cu spatele şi-o rup la fugă. Se prăbuşesc, amestecaţi, grămadă, răniţi sau năbuşiţi unii de alţii prin locurile de ieşire prea înguste.

în casa <zeului>, unde tăcerea este legeA se-mprăştie, nesfânt, un ţipăt, căruia stâncile-i răspund. In nefireasca molcomire <ce-a urmat>, stăpânul meu sta drept, învăpăiat de armele-i strălucitoare, când, din adâncul sanctuarului, s-a înălţat un glas cumplit361, care-a stârnit printre oşteni înfiorare, le-a-nsufleţit virtutea şi i-a făcut să lupte iarăşi.

Atunci s-a năruit fiul lui Achilleus, străpuns în coastă de-ascuţişul spadei unui delphian şi a pierit, cu alţii, mulţi, deodată362. Când a căzut pe glie, cine nu l-a vătămat cu fierul spadei, cine nu i-a zvârlit <barem> o piatră, lovindu-l din apropiere sau nimerindu-l de departe? Frumosul trup i-a fost golit, prin răni sălbatice, de sânge. <Apoi> cadavrul lui, care zăcea aproape de altar, l-au aruncat afară din incinta unde jertfele mai fumegau.

Dar noi, noi de îndată l-am luat în braţe şi ţi-l aducem, ca să-l plângi şi să te tângui pentru el, bătrâne, şi să-l aşterni cu cinste în mormânt.

Iată-l pe regele <Apollon>, care le spune oamenilor viitorul, mai-marele judecător al tuturor, cum s-a purtat cu

Neoptolemos, venit <la sanctuarul lui> să-şi ispăşească vina! El, zeul, ca un om mişel, şi-a amintit de certuri vechi. Atunci de ce să-i spunem „înţeleptul”?

(*însoţitorii lui Neoptolemos îi aduc cadavrul.*)

CORIFEUL

Dar, iată, cadavrul regal, adus din pământul delphic, de palat se apropie.

Sărmană jertfă! Şi tu, sărmane bătrân, primeşti acasă puiandrul de leu al lui Achilleus, dar altfel decât te-aşteptai.

Tu însuţi, lovit de-aceeaşi năprasnă... surpat de aceeaşi ursită363.

PELEUS364 (*aplecat asupra cadavrului*)

Strofa 1

Vai! am trăit să văd şi aceste

<rămăşiţe trupeşti> cumplite, să le primesc în braţe, în casele mele!

Vai mie, aiai!

Sunt nimicit, ah, cetate a Thessaliei!

Mort sunt şi fără urmaşi, nu mi-au rămas în case copii.

Nefericitul de mine, cât pătimesc!

Cărei fiinţe iubite să-i mai împart bucuros privirile mele?

Gură, şi faţă, şi mâini iubite!

Ah! pentru ce n-ai căzut sub Îlion, lovit de soartă, pe mal, lângă <râul> Simois?

CORIFEUL

Murind <atunci> ar fi primit cinstire pe măsura faptelor şi chinul tău, moşnege, n-ar mai fi fost atât de jalnic.

PELEUS *Antistrofa 1* Nuntă, ah, nuntă, ce mi-ai pierdut, aiai, palatul şi ţara mea!

Fiule, ah, de ce s-a-ntâmplat ca soţia ta, Hermione, cu numele vrednic de ură, să-mi învelească neamul întreg şi casa în năvodul lui Hades, îngrozitor pentru tine, copile?

Mai bine pierea dinainte, lovită de fulger!

Iarăşi, din pricina unei săgeţi, care ţi-a doborât părintele, vrând să răzbune divinul său sânge, de ce s-a-ntâmplat să-l învinuieşti pe Phoibos, tu <Neoptolemos> un muritor, pe un zeu?

CORUL *Strofa 2*

Otototototoi!

Mort e stăpânul! Să-ncepem jelirea pe modul funebru.

PELEUS

Otototototoi!

La rându-mi, sărmanul de mine, vărs lacrimi din ochii bătrâni!

CORUL Astfel a vrut-o un zeu, un zeu ţi-a trimis năpasta.

PELEUS

Fiule drag, pustiu mi-ai lăsat palatul, [nenorocire, sărmanul de mine!] ai părăsit un moşneag lipsit de urmaşi!

CORUL De ce n-ai murit, moşnege, de ce n-ai murit înaintea copiilor tăi?

PELEUS

Părul aş vrea să mi-l smulg şi capul de moarte să mi-l izbesc.

<Ascultă> cetate365,

Phoibos de fiu şi nepot m-a lipsit!

CORUL *Antistrofa 2* Tu, care ai pătimit şi-ai văzut asemenea rele, bătrânule nefericit, care-ţi va fi mai departe veacul?

, PELEUS Fără copii şi pustiu, nemaisperând într-un capăt al relelor, îmi voi urma încercările până la moarte.

CORUL

Zeii zadarnic ţi-au hărăzit o nuntă divină366.

PELEUS

Toate-au zburat, risipite-n văzduh; eu zac pe pământ, <prăbuşit> din cerul mândriei mele.

CORUL

Singur, te-nvârţi în palatul tău singuratic.

PELEUS

Nu mai am patrie, patrie <nu mai am>.

Sceptrul mi-l lepăd. Şi tu, Nereido, din peştera ta înnoptată, priveşte-mă, cu totul sfârşit sunt, căzut [la pământ]!

(*Se aude un zgomot de tunet prelung*.)

CORIFEUL Ió, io, ce-i cutremurul ăsta?

Ce minune divină mă tulbură?

Priviţi, uitaţi-vă, thessalienelor!

O zeiţă pluteşte prin strălucitorul văzduh, păşeşte spre câmpul de cai hrănitori al Phthiei.

(*Zeiţa Thetis se opreşte deasupra scenei.*) THETIS

Peleus, în amintirea nunţii noastre de demult, eu, Thetis[367], vin, părăsind lăcaşul lui Nereus[368]. Întâi, pentru

/

ca nenorocul tău de azi să nu-ţi fie prea greu de îndurat; acesta mi-e îndemânul. Eu însămi, care n-ar fi trebuit să-mi plâng născutul, l-am pierdut pe fiul meu şi-al tău, pe Achilleus cel iute de picior, fără pereche în Hellada.

Am să-ţi dezvălui pentru ce-am venit aici. Ascultă-mă.

Pe mortul ce i-a fost fecior lui Achilleus, ai să-l îngropi lângă altarul pythian[369]; mormântul lui să fie spre ruşinea delphienilor şi să mărturisească despre silnicia lui Orestes, despre omorul săvârşit de braţul său.

Femeia prinsă <în război>, vorbesc de Andromache, trebuie să locuiască pe pământul Molossiei[370], bătrâne, după ce se va uni cu Helenos printr-o căsătorie legiuită[3'1]. Copilul său e singurul, din sângele lui Aiakos[372], rămas în viaţă; dar din el se va ivi un şir de regi, ce vor domni în Molossia, răsfăţaţi de soartă. Nu-i drept să fie astfel nimicită stirpea noastră, şi nici a celor de la flion, căci zeilor de Troia încă le mai pasă, cu toate că s-a năruit, fiind urâtă de Pallâs-Athena.

Iar tu, ca să cunoşti cât de prielnic ţi-a fost patul meu [al meu, zeiţă şi odrasla unui zeu], te voi scăpa de pacostele muritorilor şi vei fi fără moarte, fără stricăciune, o divinitate.

De-acum vei sta cu mine în lăcaşul lui Nereus, ca zeu ce însoţeşte o zeiţă. De-acolo, ridicându-te cu trup uscat din mare[373], vei merge să-l priveşti pe fiul nostru preaiubit, pe Achilleus, ce locuieşte în palatul lui de insular, pe Ţărmul Alb din marea Primitoare-de-străini[374].

Purcede, aşadar, du acest mort la Delphi, cetatea ctitorită de un zeu, şi, după ce îl vei aşterne în pământ,

revino să te-aşezi în peştera boltită din promontoriul vechi al Sepiei375. Aşteaptă-mă acolo, până voi ieşi din mare, cu ceata Nereidelor, cincizeci la număr, şi te vom însoţi <acasă>.

Tu trebuie să-nduri până la capăt ceea ce-ţi este hărăzit: aşa voieşte Zeus'. Dar încetează să mai suferi pentru răposaţi. Căci zeii au statornicit o lege: toţi oamenii, până la unul, sunt datori să moară.

PELEUS

' Augustă, nobilă soţie-n patul nunţii mele, fiică-a lui Nereus, fii bucuroasă! Ceea ce faci de tine vrednic este, de fiul tău şi de nepotul tău. îmi voi curma durerea, dacă porunceşti, zeiţo, şi după ce-mi voi îngropa nepotul, voi merge-n grotele din Pelion376, unde am prins <demult> în braţe preafrumosul trup al tău.

(*Zeiţa Thetis dispare prin văzduhul scenei*.)

Oricine, dacă este înţelept, ar trebui să nu se-nsoare decât cu nevastă din părinţi de nobil soi şi fetele să şi le dea numai după bărbaţi aleşi; apoi să nu tânjească după vreo femeie rea, chiar de-ar aduce în cămin cea mai bogată zestre. Purtându-se aşa, nicicând nu va stârni asupra lui mânia zeilor377.

(*Pleacă din scenă*.)

CORIFEUL

(*în vreme ce corul se îndepărtează şi iese*) Numeroase sunt formele sorţii, numeroase-ntâmplări nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările noastre nu se-mplinesc, un zeu le deschide neaşteptărilor cale.

La fel s-a-ncheiat şi această <dramă>378.

HELENA

PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)

HELENA, fiica lui Zeus şi a Ledei

TEUKROS, un aheu

CORUL femeilor spartane captive

MENELAOS, soţul Helenei şi regele Spartei

BĂTRÂNĂ portăreasă a palatului

ÎNTÂIUL VESTITOR, om de încredere al lui Menelaos

THEONOE, prorociţă, sora lui Theoklymenos
THEOKLYMENOS, regele Egiptului
AL DOILEA VESTITOR, sclav al lui Theoklymenos
DIOSKOR1I, fiii divinizaţi ai lui Zeus şi ai Ledei
Femei egiptene, oameni din suita lui Theoklymenos şi servitori.

Acţiunea dramei se desfăşoară la Pharosi'19, în Egipt, nu departe de malul mării şi de Nil, în faţa palatului regal. Intr-o parte a *scenei se află mormântul impunător al fostului rege Proteus. Pe treptele templului funerar şi-a căutat sacru adăpost Helena.*

HELENA

Aici curg undele, frumoasele fecioare ale Nilului, ce umezesc pământul egiptean în locul ploilor lui Zeus, când se topesc zăpezile strălucitoare380.

Cât a trăit, mai-marele acestei ţări a fost Proteus; avea palatul în ostrovul Pharos, dar era regele întregului Egipt381. El a luat-o de nevastă pe Psamâthe382, o fiică-a mării, al cărei soţ fusese înainte Aiakos. Aceasta i-a născut în casă doi urmaşi: unul de parte bărbătească, Theoklymenos, [aşa se cheamă, în pofida lipsei lui de pietate], şi o fecioară nobilă, Eido383, care a fost podoaba mamei sale, în pruncie, şi care, ajungând în floarea vârstei, când este coaptă pentru nuntă, i se spune Theonoe, deoarece cunoaşte tainele divine, cele ce sunt şi cele viitoare, un dar de cinste, moştenit de la bunicul său Nereus.

Cât despre mine, locul meu de baştină e Sparta, o ţară nu lipsită de renume, şi tatăl meu era Tyndâreos. Dar o legendă spune că Zeus, odinioară, luând înfăţişarea unui lebădoi, veni la Leda, maică-mea, bătând din aripi, ca şi cum îl urmărea un vultur, şi dobândi prin viclenie adăpost la sânul ei. Oare să fie de crezut legenda?

Eu mă numesc Helena384 şi-am să vă spun ce mi-a fost dat să-ndur. Pe Ida, într-o vale-ascunsă, în jurul lui Alexandros, veniră, ca duşmance, trei zeiţe, anume Hera, Kypris şi <Athena> fecioara care s-a născut din Zeus385, nerăbdătoare fiecare să treacă drept cea mai frumoasă. Şi,

ca momeală, folosindu-se de frumuseţea mea – de poate fi numită astfel o năpastă mare – Kypris a biruit, căci i-a făgăduit arbitrului Alexandros culcuşul meu386.

Lăsându-şi <turmele> în staule pe Ida, <curând> sosi la Sparta Pâris, să mă ia în stăpânire ca soţie.

Dar Hera, mânioasă că a fost înfrântă, nu l-a lăsat să-mbrăţişeze decât un chip umflat cu aer. Nu i-am fost dată eu lui Paris, ci o imagine însufleţită, aidoma cu mine, pe care <Hera> a tăiat-o din văzduh. Fiul lui Priamos credea că sunt a lui: deşartă amăgire! El nu ţinea <în braţe> decât o nălucă387.

De altfel, hotărârile lui Zeus <pe urmă> mi-au sporit amarul; el a iscat războiul între fiii solului Helladei şi sărmanii frigieni, ca să despovăreze glia-mumă de gloata muritorilor, prea numeroasă388, şi să-l vădească lumii pe cel mai viteaz hellen, <pe Achilleus>389.

Dar ceea ce troienii se mândreau să apere şi forţele aheilor ţineau să cucerească nu era trupul meu, ci doar un nume, <acela de Helena>. Căci m-a luat Hermes prin slava cerului şi într-un nor m-a-nfăşurat – bag seama Zeus nu şi-a uitat fiica – şi-apoi m-a coborât în casa lui Proteus, ales drept muritorul cel mai virtuos, ca să mă pot păstra <la el> neprihănită pentru <soţul meu> Menelaos.

De-aceea mă găsesc în locurile-acestea, pe când sărmanul soţ a strâns armată mare şi i-a urmărit pe răpitorii mei până sub zidurile Troiei. Şi iată, multe suflete s-au stins, la râul Skâmandros, de dragul meu.

Iar eu, în mijlocul atâtor încercări, sunt <veşnic> blestemată pentru că mi-aş fi trădat bărbatul şi că aş fi împins într-un război cumplit Hellada.

Dar cum de pot să mai trăiesc? Pot, căci am fost încredinţată de Hermes că într-o bună zi voi locui din nou, în renumitul şes al Spartei, cu soţul meu, care va fi aflat că nu am pus în flion piciorul şi nu m-a-mbrăţişat niciun iubit390.

Atâta vreme cât a vieţuit Proteus, căsătoria nu mi-a fost ameninţată. Dar de când zace învelit în bezna gliei, feciorul regelui defunct încearcă să mă ia cu sila.

Eu, pururi credincioasă soţului dintâi, îngenunchez ca rugătoare la mormântul lui Proteus, cerându-i să-mi păzească patul neatins, pentru Menelaos. Destul că în Hellada port un nume urgisit, vreau trupul barem, în Egipt, să-mi fie fără pată391.

(*Intră Teukros, cu arcul în mână, plivind mirat în jur, ca un străin într-o ţară necunoscută.*)

TEUKROS392 – Cine domneşte în acest palat fortificat? Privind regeştile porticuri şi zidurile crenelate, ai spune că lăcaşul este al lui Plutos393.

(*Constată surprins jprezenţa Helenei.*)

Ah! zeilor, ce arătare! In faţa mea văd chipul unei blestemate, portretul ucigaş al celei care ne-a pierdut, pe mine şi pe toţi aheii. Respingă-te cu scârbă zeii de la ei, ca pe o copie leită a Helenei! O, dacă n-aş păşi aici pe sol străin, cum te-aş ucide cu săgeata-mi care nu dă greş, căci prea mult semeni cu odrasla Ledei!

HELENA

De ce, nefericitule? Oricine-ai fi, de ce-ţi întorci obrazul şi mă urăşti pentru năpastele Helenei?

TEUKROS

Ştiu c-am greşit; prea m-am lăsat cuprins de-nverşunare. [Hellada-ntreagă o urăşte pe fiica Ledei.] îţi cer, femeie, pentru ce-am rostit iertare.

HELENA

Tu cine eşti? De unde ai sosit aici?

TEUKROS

Sunt unul din acei nefericiţi ahei, femeie...

HELENA

Atunci nu-i de mirare că o blestemi pe Helena. Dar cine eşti, din ce melşag? Cum trebuie să te numim?

TEUKROS

Mă cheamă Teukros; tatăl meu zămislitor e Telamon, iar ţara hrănitoare Salamina.

HELENA

Cum de-ai venit în valea Nilului?

TEUKROS

Sunt exilat; am fost gonit din patrie.

HELENA

Poţi să te socoteşti un oropsit. Dar cine te alungă de pe pământul ţării tale?

TEUKROS

Cel care ar fi trebuit să ţină cel mai mult la mine: părintele meu Telamon.

HELENA

De ce te-a exilat? La mijloc va fi fost nenorocire mare.

TEUKROS

Eu am avut un frate, Âias, mort la Troia, care m-a pierdut.

HELENA

Cum? L-ai lipsit cu sabia de viaţă?

TEUKROS

Nu! A murit zvârlindu-se în spada lui.

HELENA

Era nebun? Nu-i fapta unui om întreg la minte.

TEUKROS

Ai auzit de Achilleus, feciorul lui Peleus?

HELENA

Da... Zice-se c-ar fi peţit-o, între alţii, pe Helena394.

TEUKROS

Când a murit, cei care au luptat alături de el s-au gâlcevit pentru armura lui.

HELENA

In ce fel cearta lor l-a vătămat pe Âias?

TEUKROS

Cum armele le-a câştigat un altul, el şi-a pus capăt vieţii395.

HELENA

Napăsta lui a fost, se pare, pricina năpastei tale.

TEUKROS

Da; ar fi trebuit să mor cu el deodată.

HELENA

Deci ai luptat şi tu, străine, la cetatea flion.

TEUKROS

Am ajutat să fie nimicită; acum mă pierde ea pe mine.

HELENA

A fost cumva lăsată pradă unui foc pustiitor?

TEUKROS

N-a mai rămas <în scrum> nici urma unui zid.

HELENA

Biată Helena! pentru tine au murit troienii.

TEUKROS

De-asemeni şi aheii. Ce rele fără seamăn a iscat!

HELENA

Cât timp s-a scurs de când aţi pustiit cetatea?

TEUKROS

De-atunci s-au petrecut aproape şapte secerişuri.

HELENA

Dar înainte cât aţi zăbovit luptând la Troia?

TEUKROS

Luni fără număr, zece ani de-a rândul.

HELENA

Aţi prins-o pân' la urmă pe regina Spartei?

TEUKROS Menelaos de păr a prins-o şi-a târât-o.

HELENA

Biata femeie! Ai privit-o, sau povesteşti din auzite?

TEUKROS

Cu ochii mei; nu mai puţin decât te văd pe tine.

HELENA

Ia seama, zeii nu cumva să-ţi fi stârnit vreo nălucire.

TEUKROS

Vorbeşte-mi despre altceva; niciun cuvânt despre <Helena>.

HELENA

[Voi credeţi deci adevărat tot ce-aţi văzut?

TEUKROS

Eu am privit-o, ţi-am mai spus, cu ochii mei, şi însăşi mintea mea o vede396.]

HELENA

Menelaos acum este acasă, cu soţia lui?

TEUKROS

Ei nu sunt nici la Argos, nici pe malul râului Eurotas397.

HELENA

v, Aiai! rea veste... pentru cei care sperau în ştiri mai bune.

TEUKROS

El ar fi dispărut, aşa e zvonul, împreună cu Helena.

HELENA

Dar n-au plutit spre casă toţi argeii laolaltă?

TEUKROS

Ba da, însă i-a risipit o vijelie, pretutindeni.

HELENA

în ce deşert marin i-a prins furtuna?

TEUKROS

Când îşi tăiau prin valuri cale, în plină Mare Egeană.

HELENA

Şi nimeni, pe Menelaos, nu l-a văzut de-atunci, trăgând la ţărm?

TEUKROS

Chiar nimeni; prin Hellada se vorbeşte că e mort.

HELENA (*aparte*, *apoi Iui Teukros*)

Ah! sunt pierdută... Spune-mi, a lui Thestios copilă mai trăieşte398?

TEUKROS

întrebi de Leda? Ea s-a dus, e moartă <vreau să zio.

HELENA

E moartă de ruşinea fetei sale, a Helenei, nu-i aşa?

TEUKROS

Aşa se spune. Cum era din neam de regi, s-a spânzurat.

HELENA

Dar barem fiii lui Tyndareos sunt vii sau nu sunt vii399?

TEUKROS

Sunt morţi şi nu sunt morţi; despre destinul lor ştiu două versiuni.

HELENA

Şi care-i mai adevărată? (*Aparte*) O, cât amar, biata de mine!

TEUKROS

Se spune c-au fost prefăcuţi în zei, sub forma unor aştri400.

HELENA

Destin frumos, într-adevăr! Dar versiunea cealaltă cum sună?

TEUKROS

Din pricina surorii lor, şi-ar fi luat cu spada viaţa.

Insă destul am povestit despre trecut. Nu vreau să plâng de două ori pentru aceleaşi întâmplări. Venit-am la palatul regelui, mânat de gândul să o văd pe prorocită Theonoe. Vrei să mă însoţeşti la ea, rugând-o să-mi dezvăluie cum mă va duce aripata navă, sub vânt bun, în Cipru?

. Acolo, pe tărâmul înconjurat de mare, mi-a poruncit Apollon, prin oracol, să mă mut, iar noua-mi vatră să se cheme Salamina, în amintirea insulei în care m-am născut401.

HELENA

Străine, însăşi nava tâ va nimeri cărarea.

Dar părăseşte-acest pământ, să nu te vadă Theoklymenos, stăpânul ţării, care-acum este plecat cu haitele de câini, să facă jaf printre jivine. Fugi! El ucide orice călător hellen îi cade-n mâini. Nu cerceta de ce. Eu nu-ţi voi spune; nu ţi-e de folos să ştii.

TEUKROS

întemeiat e sfatul tău, femeie. Să-ţi răsplătească zeii din belşug bunăvoinţa. într-adevăr, la-nfăţişare semeni cu Helena, dar nu la inimă. Cât de aleasă, cât de altfel e a ta! O, de-ar pieri de moarte grea Helena, de nu s-ar mai întoarce-acasă niciodată! Dar tu, femeie; fii de-a pururi fericită!

(*Teukros pleacă*.)

HELENA

La grozave dureri se cuvin tânguiri grozave.

Ah! cum să suspin, pe ce mod să mă vaier, cu lacrimi, cu bocete sau cu strigări de doliu? Aiai!

(*în timp ce Helena îşi cântă jalea în strofa următoare la mormântul lui Proteus intră Corul, alcătuit din captive*

spar tane, *însoţitoarele sale*.)

Strofa 1

Tinerelor înzestrate ou aripi, fecioarelor născute de Glie,

Sirenelor402, de ce nu răspundeţi plânsului meu, <şuierând>

din fluier libyan403 sau din syrinx404? Aiai!

Aduceţi prinos de lacrimi tânguirilor mele funebre, însoţiţi cu dureri durerile mele, cu <mâhnite> cântări, cântările mele <mâhnite>.

înalţe spre mine Persephassa405

melodii jeluite, să răsune-mpreună cu bocetul meu, şi, ca un ecou, în lăcaşele sale nocturne, primească peanul406 înlăcrimat pe care-l închin cenuşii sărmanilor morţi.

CORUL *Antistrofa 1* Lângă undele vinete, întindeam veşminte de purpură prin iarba-ncreţită, sub aurul razelor soarelui.

Le uscam pe tulpini de trestii, când, jalnic, un strigăt izbi urechile noastre, o tânguire de doliu, o elegie neînsoţită de liră, un vaier gemut, al unei femei.

Părea că vreo nimfă sau vreo naiadă407, lipsită de dragostea <zeului> Pan408, îşi ţipă prin munte cântecul ei plângător de fugară, izvorât din peşteri stâncoase.

HELENA

Strofa 2

Ió, io! asculta i, femei din Hellada, voi prada tâlharilor mării, a venit un năier aici, un aheu a venit, să-mi stârnească lacrimi şi lacrimi.

Ilion s-a prăbuşit sub vâlvătăile focului, mistuitoare, din pricina mea, de-mulţi-ucigaşa, din pricina numelui meu, sămânţă de chinuri.

<Maică-mea> Leda nu mai e vie, s-a legănat într-un lat la auzul ruşinii mele.

Soţul meu, după ce-a rătăcit îndelung pe mări, a pierit, secerat de moarte.

<Fraţii mei>, Kastor şi geamănul lui, mândria şi gloria patriei, nu se mai văd călărind zgomotos, nu se mai

văd prin gimnazii, pe malul cu trestii al lui Eurotas, unde se iau la întrecere tinerii.

CORUL *Antistrofa 2* Aiai, aiai! Un daimon[409] ţi-a hărăzit o soartă grea de suspine, Helena.

Ai avut parte de-o viaţă neviaţă, ai avut parte tocmai din clipa când ai fost zămislită în pântecul mamei tale de către Zeus, a cărui aripă de lebădoi a tras prin ether o dâră ca neaua.

De care năpastă ai fost cruţată?

Care jignire a soiţii n-ai îndurat-o?

Leda e moartă; gemenii, dragii feciori ai lui Zeus, nu se răsfaţă în fericire; ochii tăi nu mai văd pământul patriei tale; prin cetăţi se împrăştie zvonul că te-ai întins în culcuşul unui barbar; soţul tău şi-a-ncheiat în marea-nspumată zilele; nu te vor mai bucura niciodată palatele tatălui tău şi templul de bronz <al Athenei>[4]!O.

HELENA

Epodă

Alelei! Mâinile cărui troian, sau ale cărui bărbat din pământul Helladei au doborât <cu securea> pinul, un pin ce-a făcut să curgă şuvoi de lacrimi la Îlion[411]?

Din lemnul acesta, fiul lui Priamos a dulgherii blestemata corabie care l-a dus peste valuri, împinsă de lopătari asiatici, până la vatra mea, până la prea-păguboasa mea frumuseţe, ca să mă smulgă de lângă Menelaos. îl însoţea vicleana, de-mulţi-ucigaşa Kypris, aducându-le moarte urmaşilor lui Danaos [şi Priamizilor][412].

Cât sunt de năpăstuită! Ce soartă!

Hera, <zeiţa> cu tron de aur care cunoaşte augustele. strângeri în braţe ale lui Zeus, mi l-a trimis pe <Hermes> fiul cel sprinten la fugă al Maiei.

El m-a găsit culegând proaspete ruje în poală, ca să le-nchin Athenei din templul de bronz, m-a ridicat şi m-a strămutat prin văzduh în acest urâcios tărâm.

Şi astfel a iz;bucnit războiul hellenilor cu Priamizii.

De-atunci, la râul Simois, numele meu, fără să am vreo vină, iscă un murmur de ponegrire.

CORIFEUL

Ştim; ai de ce să suferi; dar cel mai bine este să înduri năpastele cu inima nerăzvrătită.

HELENA

Femeilor prietene, luaţi aminte la ce poveri m-a înjugat destinul. Dintru-nceput, felul în care m-am născut a fost <prilej de> uluire pentru oameni. [Căci nu s-a mai văzut, nici în Hellada, nici în ţările barbarilor, ca o femeie să aducă prunci pe lume într-un ou <de pasăre:> cu coajă albă, aşa cum a făcut-o Leda, care, se spune, că m-a zămislit cu Zeus]413.

Da, toată viata, toate câte mi s-au întâmplat au fost uluitoare; în parte Hera e de vină, în parte frumuseţea mea.

O, de s-ar fi putut, să mi se şteargă, precum o pictură, chipul, să mi se schimbe frumuseţea cu trăsături respingătoare şi, în acelaşi timp, din minţile hellenilor să piară tristul meu renume, ca ei să-mi laude neprihănirea, aşa cum azi îmi veştejesc greşeala!

Mânia zeilor, chiar când loveşte muritorul doar o dată, e grea, într-adevăr, ci se cuvine-a fi-ndurată. Dar eu de câte ori n-am fost lovită de nenorociri!

Intâi, deşi nu am vreo faptă rea pe conştiinţă, sunt socotită vinovată. Acesta-i un destin mai crud decât al celuia cu-adevărat nemernic: să fii învinuită de o crimă pe care nu ai săvârşit-o.

Apoi, zeii m-au dezrădăcinat din glia părintească şi m-au adus printre barbari, unde, lipsită de cei dragi ai mei, duc trai de sclavă, eu care mă trag din oameni liberi: barbarii toţi sunt sclavi, afar' de unul singur.

Unica ancoră care-mi ţinea speranţa, venirea lui Menelaos ce m-ar fi scos din neajunsuri, acum, dacă el este mort, s-a frânt.

De-asemeni, mama mea e moartă şi lumea spune c-am ucis-o eu; se spune pe nedrept, dar nedreptatea-aceasta mă apasă. Copila şi mândria mea, podoaba casei mele, lipsită de un mire, va cărunţi fecioară414. S-au dus şi fraţii mei, fiii lui Zeus, Dioskorii cei renumiţi.

Iar eu, strivită de restrişte, văd cum în mine totul moare, deşi încă mai vieţuiesc. Dar iată, din atâtea rele, cel mai mare: chiar de-aş ajunge într-o zi acasă, spartanii m-ar zvârli la închisoare, crezând că sunt Helena de la Troia şi că mă-ntorc fără Menelaos.

Căci dacă soţul meu trăia, ne-am fi recunoscut unul pe altul, după anume semne, doar de noi ştiute. Acum aceasta e cu neputinţă şi nu mai sper să-l văd vreodată.

De ce să mai rămân în viaţă? Ce soartă mă aşteaptă?

De bunăvoie, după-atâtea pătimiri, să mă mărit cu Theoklymenos? Să locuiesc cu el sub un acoperiş, să stau la masa lui îmbelşugată? Când o femeie-ncheie căsnicie-amară, amară i se pare chiar şi bogăţia.

Urmarea cea mai înţeleaptă e să mor. Dar cum să pier în chip frumos? Prin spânzurare? Nu! Eu nu vreau să atâm în laţul unui ştreang. Până şi sclavii socotesc aceasta înjosire. în schimb jungherul are ceva nobil şi frumos; retează-atât de iute firul vieţii.

Vedeţi în ce adânc al disperării am căzut. Pentru femeie frumuseţea e un izvor de fericire; însă pe mine frumuseţea m-a pierdut.

CORIFEUL

Helena, orişicine-ar fi străinul care a trecut pe-aici, să nu crezi c-a grăit doar adevărul, privitor la toate.

HELENA

Dar el a răspicat că soţul meu e mort.

CORIFEUL

Destule spuse limpezi adesea sunt minciuni.

HELENA

în spuse limpezi mai curând se recunoaşte adevărul.

CORIFEUL

Eşti înclinată să-ţi închipui că totul merge rău, nu bine.

HELENA

Mă prinde teama şi mă face să cred că sunt ameninţată.

CORIFEUL

<Spune-mi,> te bucuri de bunăvoinţa celor din

palat?

HELENA

Cu toţii-mi sunt prieteni, afar’ de cel ce vrea să-i fiu nevastă.

CORIFEUL

Atunci, ascultă sfatul meu şi părăseşte-altarul funerar.

HELENA

Să părăsesc altarul? Ce fel de sfat îmi dai?

CORIFEUL

Mergi în palat la Theonoe, care-i atoateştiitoare, fecioara mării, rodul Nereidei[415], întreab-o dacă soţul tău trăieşte sau dacă i s-a stins lumina zilei. Când îţi vei şti fără greşeală soarta, vei fi îndreptăţită să te bucuri sau să plângi. Dar câtă vreme n-ai ştiinţă sigură despre nimic, la ce ţi-ar ajutajsă te mâhneşti?

Increde-te în sfatul meu, mormântul părăseşte-l, mergi s-o-ntâlneşti pe Theonoe şi vei afla, prin ea, întregul adevăr. Când ai chiar în palat asemenea oracol, de ce ai căuta în altă parte?

Aş vrea să te-nsoţim şi noi în casă şi să-ntrebăm, cu tine laolaltă, fecioara prorocită. Femeile au datoria să se ajute între ele.

HELENA

Voi urma, prietenelor, sfatul vostru.

Intraţi, intraţi în palat, să aflaţi înăuntru lăcaşului ce înfruntări îmi găteşte ursita!

CORUL

Noi suntem gata; răspundem chemării tale.

Ió! zi de năpastă!

Ce noutate voi auzi, sărmana de mine?

Ce mă va face să plâng?

CORUL

Prietenă, nu te grăbi să prezici întruna mai-răul, nu suspina înainte de vreme!

HELENA Amară-a fost soarta soţului meu!

Oare mai vede lumina zilei, cvadriga lui Helios[416], căile stelelor, sau şi-a-nceput, printre morţi, nesfârşitul

surghiun, sub pământ?

CORUL

Orice va fi să:-;e-ntâmple, Helena, încrede-te în bunătatea ursitei.

HELENA Eurotas <râu d; acasă> unduind între maluri cu trestii verzui, te invoc şi mă jur: dacă vestea morţii bărbatului meu se-adevereşte...

CORUL

Ce vrei să spui? Cuvinte lipsite de noimă?

HELENA...sunt hotărâtă să pier.

Voi strânge în jurul gâtului meu un juvăţ de moarte, un şţreang atârnat, sau îmi voi înfige, pân' la plasele, un jungher de oţel în came şi din gâtlej îmi va curge şuvoi de sânge417.

Astfel mă voi jertfi celor trei zeiţe418

şi Priamidului <Pâris>, care cânta din syrinx odinioară, lângă sălaşele turmelor sale.

CORUL O, fie să afli altă ieşire din suferinţe şi să te bucuri de fericire!

HELENA

Ió! Troia, năpăstuită <cetate>, ai fost răpusă de-o biruinţă nemernică şi pătimirile tale n-au capăt!

După ce Aphrodita <zeiţa plăcerilor> m-a dăruit lui Paris, darul acesta făcu să se verse şiroaie de sânge, şiroaie de lacrimi; dolii urmară la dolii, plângeri la plângeri.

Mamele s-au mistuit pentru pierderea fiilor, fecioarele şi-au închinat cosiţele pe mormintele noi ale fraţilor, aproape de undele râului Skâmandros.

Hellada-a pornit să ţipe, să ţipe jalnic, vaier lugubru de bocitoare, şi-a lovit cu mâinile fruntea şi frageda faţă şi-a zgâriat-o din unghii, umplând-o de sânge.

O Kallisto, fecioară preafericită din Arkadia, care, sub chipul unei jivine cu patru labe, ai avut parte de aşternutul lui Zeus, soarta ţi-a fost cu mult mai uşoară decât a mamei!

Te-ai prefăcut într-o fiară păroasă, într-o leoaică zvârlind priviri cumplite, şi ai scăpat de povara durerilor

tale419.

O Titanido, fiica lui Merops, preafericită ai fost şi tu! Pe tine, fiindcă erai atât de frumoasă,

Ârtemis te-a alungat din cortegiul său şi te-a schimbat într-o ciută cu coarne de aur420.

Doar frumuseţea mea <blestemată> a nimicit, a spulberat fortăreţele Troiei şi-a secerat mulţimi de ahei.

(*Helena şi Corul intră în palat421. Scena rămâne o vreme goală, apoi apare Menelaos, îmbrăcat în bucăţi de pânză de corabie şi acoperit de alge, ca un naufragiat.*)

MENELAOS

O Pelops, tu care, odinioară, într-o faimoasă cursă de cvadrige, l-ai biruit la Pisa pe Oinomâos, de ce nu ţi-ai sfârşit încă de tânăr viaţa 422, mai înainte să-l fi zămislit pe tatăl meu, Atreus, a cărui soaţă, Aerope, i-a dăruit doi fii, pe Agamemnon şi pe mine, Menelaos – pereche renumită!

Eu cred, şi-o spun fără trufie: corăbiile mele au cărat la Îlion armată cea mai mare din câte-au fost vreodată, dar nu de-a sila înjghebată, precum obişnuiesc monarhii, căci tinerii Helladei m-au urmat de bună voie. O parte din războinici nu mai sunt; se poate socoti numărul lor, la fel şi-al celor care, izbăviţi din valurile mării, au adus doar numele răpuşilor acasă.

în schimb eu nu am încetat să rătăcesc pe marea sură, clătinat de vijelii, de când am ruinat cetatea Troia, şi zeii-ntârzie să-mi împlinească dorinţa de a reveni în ţară.

Am navigat pe lângă ţărmuri despuiate, prin neprietenoase golfuri libyene; însă, de câte ori corabia se-apropia de glia părintească, un vifor duşmănos mă respingea din nou în larg. Nu mi-a suflat în pânze vânt prielnic niciodată, ca să mă poarte-n patrie.

Acum eu mă găsesc aici, sărman’ de mine, zvârlit de o furtună pe acest meleag. Prietenii mei s-au pierdut şi, nimerind în nişte stânci, corabia mi s-a făcut fărâme; şi din aceste rămăşiţe felurite, cândva cu măiestrie îmbinate, nu a rămas decât carena, pe care numai anevoie, doar printr-un nesperat noroc, am izbutit să ne salvăm, eu şi Helena,

ce-mi căzuse-n mâini la Troia.

Nu ştiu nici numele acestei ţări, nici a poporului de-aici. Aş fi putut să-ntreb, dar m-am ferit să mă-ntâlnesc cu lumea, în straiul ăsta zdrenţuit şi, totodată, de ruşine vreau să nu-mi dau în vileag nenorocirea.

Un om de rang înalt, când cade în restrişte, se simte amarnic de stingher, altminteri decât un biet sărăntoc, deprins cu soarta rea mai dinainte. Dar iată că nevoia mă-mboldeşte <să-ndrăznesc>: n-am demâncare, nici veşminte – dovadă e că mă acopăr cu rupturi de pânză, culese când s-a sfărâmat corabia. Veşmintele-mi de altădată, mantale somptuoase, haine scumpe, le-au-risipit talazurile mării.

Cât o priveşte pe soţia mea, izvorul pentru mine-al multor chinuri, am tăinuit-o în adâncul unei peşteri cu cotloane şi-am pus câţiva <năieri> prieteni, scăpaţi cu viaţă, s-o păzească, pe urmă am venit încoace.

Umblam de unul singur, să găsesc, dacă se poate, pentru prietenii rămaşi acolo ajutoare. îndată ce-am văzut palatul, înconjurat cu-nalte ziduri, şi porţile impunătoare, dovezi de mare bogăţie, <am îndrăznit> să mă apropii. De la o casă-mbelşugată sper să capăt, pentru sărmanii mei năieri, unele daruri, în timp ce nişte oameni nevoiaşi nu ar putea să ne ajute.

Hei, paznicule! Vino din palat, ca să le dai <apoi> stăpânilor de veste că a bătut la poarta lor un oropsit!

(*O portăreasă bătrână deschide marea poartă a palatului şi se opreşte în prag.*)

BĂTRÂNA PORTĂREASĂ

Cine-i la poartă? Haide, pleacă de lângă palat! Nu sta în pragul porţii dinspre curte, nu-mi tulbura stăpânii! Altminteri vei muri, căci eşti hellen, şi noi n-avem de-a face cu hellenii.

MENELAOS

Bătrâno, greu ţi-a fost cuvântul, şi nu fără urmare. Mă voi supune, fie! Dar potoleşte-ţi fierea.

BĂTRÂNA

Străine, pleacă! Asta e porunca: niciun hellen să nu

se-apropie de casă.

MENELAOS

Nu mă ameninţa cu pumnul, nu mă-mpinge!

BĂTRÂNĂ

Tu nu faci cum ţi-am spus; a ta e vina.

MENELAOS Vesteşte-le stăpânilor, în casă...

BĂTRÂNĂ

Să ştii c-ai s-o păţeşti, dacă voi duce veste de la tine.

MENELAOS

Sunt un străin, scăpat din naufragiu; am dreptul de-a primi azil.

BĂTRÂNĂ

Mergi, caută-ţi un alt sălaş în locul celui de aici.

MENELAOS

Ba nu. Am să pătrund în casă. Ascultă-mă şi tu pe mine.

BĂTRÂNĂ

Dar ştii că eşti sâcâitor. Am să te dau afară cu de-a sila.

MENELAOS Aiai! Unde-i armata mea de altădată?

BĂTRÂNĂ

Chiar dacă-n ţara ta erai om mare, aici nu preţuieşti nimic.

MENELAOS O zeilor! nevrednice insulte!

BĂTRÂNĂ

De ce ţi-s pleoapele înlăcrimate? Cui te tângui?

MENELAOS Ursitei mele fericite din trecut.

BĂTRÂNĂ

Atunci, lipseşte de aici şi plângi-le prietenilor tăi.

MENELAOS

Ce ţară este-aceasta? Al cui acest palat regesc?

BĂTRÂNĂ

în case locuia Proteus, iar ţara dimprejur Egiptul este.

MENELAOS

Egiptul? Poate fi ceva mai rău? Ah! unde-am nimerit?

BĂTRÂNĂ

Ce vină îi găseşti acestui giuvaer al Nilului?

MENELAOS

Nimic nu-i bag de vină. Doar suspin pentru nenorocirea mea.

BĂTRÂNĂ

Tu nu eşti singurul; sunt mulţi cei care n-o duc bine.

MENELAOS Monarhul ce mi l-ai numit se află în palat?

BĂTRÂNĂ

El zace în acest mormânt. Azi fiul său domneşte peste ţară.

MENELAOS

Unde se află cnoul rege> aşadar? în casă ori afară? BĂTRÂNĂ

Afară, dar păzea! Căci el îi duşmăneşte aprig pe helleni. MENELAOS

Ce i-au greşit hellenii, ca să mă pedepsească şi pe mine?

BĂTRÂNĂ

Helena locuieşte în palat, fata lui Zeus.

MENELAOS

Ce spui? Ce vorbă ai rostit! Mai spune-odată!

BĂTRÂNA

Fiica lui Tyndâreos, care pe vremuri locuia la Sparta.

MENELAOS

De unde a venit? Ce înţeles să dau acestor întâmplări?

BĂTRÂNA

Ea ne-a sosit aici din Lakedâimon423.

MENELAOS

Când? (*Lui însuşi*) Nu-mi vor fi răpit din peşteră nevasta!

BĂTRÂNA

Mai înainte să fi mers la Îlion aheii. Acuma părăseşte· acest palat regal cuprins de tulburare.

Tu n-ai venit la vreme potrivită <în Egipt>. Să nu îricapi în mâinile stăpânului, căci darul lui de bun-venit va fi chiar moartea ta. Eu cu hellenii sunt prietenă, cum vezi, şi, dacă ţi se pare c-am vorbit mai aspru, e. pentru că mi-e frică de stăpân.

(*Bătrâna portăreasă intră în palat.*)

MENELAOS

Ce-nseamnă asta? Ce să cred? Dezvăluirile <bătrânei> m-au făcut şi mai nefericit decât fusesem. ^

Să fie cu putinţă? îmi cuceresc la Îlion soţia, ajung aici cu ea <din întâmplare>, o ţin ascunsă într-o peşteră <sub pază> şi iată, dau de o femeie, ce locuieşte în palatul ăsta, purtând acelaşi nume cu nevasta mea! Iar după spusa <portăresei> tatăl său e Zeus. Pe malurile Nilului poţi oare să-ntâlneşti un muritor care se cheamă astfel?

Zeus nu e decât unul singur, cel din cer.

Şi unde să se-nalţe Sparta, în altă parte, decât în vecinătatea râului Eurotas cu frumoase trestii? La fel, să fie doi bărbaţi cu numele Tyndâreos? Care cetate îşi împarte numele cu Lakedâimon sau cu Troia?

Nu ştiu de fapt ce să răspund. Totuşi pământul este larg; fără-ndoială că acelaşi nume se întâlneşte de mai multe ori, fie că-i vorba de cetăţi sau de femei, nimic nu e într-asta uimitor.

Şi iar, de ce m-aş teme de ameninţarea unei sclave? Nu vieţuieşte om cu sufletul atât de crud, încât să nu-mi dea hrană, ştiind cine sunt eu. Faimos este incendiul Troiei şi braţul care l-a iscat. Menelaos. e cunoscut de toţi în lumea largă.

Deci îl voi aştepta pe domnul casei şi două căi, la fel de sigure, mi se deschid: dacă bărbatul este un sălbatic, voi sta pitit, apoi mă voi întoarce <grabnic> la epavă; sau, dacă desluşesc la el vreo trăsătură de blândeţe, îndată îi voi cere ajutoarele de care ducem lipsă în restrişte.

Dar umilirea de pe urmă, a unui oropsit ca mine, e să cerşesc cmijloace pentru supravieţuire> de la un tiran, cu toate că şi eu sunt rege. N-am încotro, nevoia mă sileşte. Ştiu un dicton; nu l-am spus eu, ci înţelepţii: nimic nu e mai tare ca necesitatea.

(*Men6laos se ascunde. Revin din palat Helena, pe scenă, Corul în orchestra.*)

CORUL Am auzit profeţia fecioarei, în casa regală, oracolul său a dezvăluit că Menelaos nu s-a pierdut pân-

acum sub pământ, printre umbre, în Erebos424, unde lumina e neagră, ci rătăceşte şi pătimeşte pe mări furtunoase, fără să poată ajunge în portul sau pe pământul patriei sale.

Sărman vagabond din greu încercat, lipsit de prieteni, pe câte ţărmuri străine n-a pus piciorul, de când a plutit cu corabia lui departe de Troia!

(*Helena îşi caută din nou refugiu la mormântul lui Proteus*.)

HELENA

Iată, mă-ntorc să mă aşez pe treptele acestui sanctuar.

<Fecioara> Theonoe, care ştie totul, mi-a-mpărtăşit cuvinte dătătoare de speranţă, spunând deschis că soţul meu e viu sub cer şi vede strălucirea zilei, că rătăceşte la-ntâmplare, plutind mereu din mare-n mare, dar că-ntr-o zi, sleit de-atâtea grele încercări, el va sosi pe-aceste maluri, când i se va-mplini sorocul încetării suferinţelor.

Un lucru doar nu mi l-a desluşit; dacă, venind aici va izbuti să plece teafăr. Nu mi-am îngăduit să-i pun mai multe întrebări, fiind nespus de fericită să aud că soţul meu trăieşte.

El se găseşte, spune prorociţa, prin apropiere, doar cu o seamă de prieteni, scăpaţi pe coastă dintr-un naufragiu.

Aiai, Menelaos, când vei veni? Ce dor îmi este să te văd.

(*Menelaos se arată*; *Helena*, *speriată*, *aleargă la sanctuar*.)

Ah! Cine-i omul ăsta? Să fie vreo capcană?

Vreun complot urzit de Theoklymenos, duşmanul zeilor?

Degrabă, la mormânt, în goană, ca o mânză sprintenă, ca o bakchantă pradă nebuniei zeului!

Ce-nfăţişare <de sălbatio are necunoscutul care vrea să mă înşface!

MENELAOS

Ascultă-mă! De ce alergi cu-atâta deznădejde la

mormânt şi la altarul înnegrit de fumul jertfelor? Stai, nu fugi! Acum că-ţi văd obrazul, rămân înmărmurit, cuvintele mi se opresc în gât.

HELENA

Femeilor, mă simt ameninţată. Bărbatul ăsta nu mă lasă la altarul funerar; el vrea să mă apuce, ca să mă dăruiască poftelor tiranului de care încercam să scap.

MENELAOS

Eu nu sunt nici tâlhar, nici servitorul unui ticălos.

HELENA

Atunci de ce ţi-e trupul îmbrăcat în zdrenţe?

MENELAOS Alină-ţi temerile. Pune capăt fugii tale.

HELENA

Acum, că strâng în braţe piatra funerară, mă opresc. MENELAOS

Ah! cine eşti? Ce văd, femeie? Al cui este obrazul tău? HELENA

' A

Dar tu, tu cine eşti? Iţi pun aceeaşi întrebare. MENELAOS

Nu, niciodată n-am văzut o astfel de asemănare. HELENA

O zeilor! Da, e ceva divin în recunoaşterea unei fiinţe dragi.

MENELAOS

Părinţii tăi sunt în Hellada sau te-ai născut prin partea locului?

HELENA

Eu din Hellada sunt. Dar tu? Aş vrea să ştiu de unde eşti?

MENELAOS Mi te vădeşti a fi aidoma Helenei.

HELENA

Tu mie-mi pari a fi leit Menelaos. Dar nu ştiu ce să cred.

MENELAOS

întocmai. Sunt Menelaos, cel mai năpăstuit bărbat din lume.

HELENA (*întinzând mâinile'spre soţ*)

O, vino-n braţe la soţia ta! Prea mult te-am aşteptat.

MENELAOS

Soţia mea? Ce înţelegi să zici? Să nu-mi atingi îmbrăcămintea.

HELENA

Eu sunt chiar cea pe care tatăl meu Tyndâreos ţi-a dat-o. MENELAOS

Hekate purtătoare de făclii, trimite-mi vise bune! HELENA

Dar nu sunt vis nocturn, nu m-a trimis zeiţa ce pândeşte la răscruci425.

MENELAOS Dar nici eu nu-s bărbat având două neveste.

HELENA

Asupra cărui altui pat ai drepturi de stăpân? MENELAOS

Asupra patului cunei femei> pe care am adus-o de la Îlion şi-acuma stă ascunsă într-o peşteră.

HELENA

Nu, niciodată n-ai avut soţie alta decât mine. MENELAOS

Mă cred a fi cu mintea-ntreagă. Să-mi fi slăbit cumva vederea?

HELENA

Văzându-mă, nu crezi că-ţi stă în faţa ochilor nevasta? MENELAOS

La trup îi semeni mult, dar n-am altă dovadă.

HELENA

Priveşte-mă! Ce mai doreşti? Mai cauţi vreo dovadă?

MENELAOS într-adevăr, parcă eşti ea, nu voi tăgădui.

HELENA

Ce altceva te va încredinţa, dacă nu ochii tăi?

MENELAOS Aici e tot necazul: eu am altă soţie.

HELENA

Dar eu n-am fost nicicând la Îlion; era numai năluca mea

MENELAOS Stă cineva să făurească umbre-

nsufleţite?

HELENA

Văzduhul, prin lucrarea zeilor. Ei ţi-au înfiripat nevasta din văzduh.

MENELAOS

Şi care zeu a plăsmuit-o? Ceea ce-mi spui mă năuceşte.

HELENA

Zeiţa Hera, ca să nu mă dea lui Pâris, a plăsmuit o înlocuitoare.

MENELAOS

Nu se putea să fii deodată şi la Troia, şi aici.

HELENA (*apucându-i mâinile*)

Un nume poate fi în multe locuri, un trup, cu neputinţă.

MENELAOS (*desprinzându-se*)

Nu! lasă-mă. Destulă-mi este povara chinurilor mele.

HELENA

Vrei să mă părăseşti, să ai în patul căsniciei o nălucă?

MENELAOS

Să-ţi fie spre noroc asemănarea cu Helena! Bun rămas!

HELENA

Ah! sunt sfârşită. Iar îl pierd pe soţul meu abia găsit.

MENELAOS

Eu cred în tot ce-am pătimit la Troia, nu în tine.

HELENA

Vai mie! Cine-i mai năpăstuită decât mine? Bărbatul meu mă părăseşte. Nu voi ajunge în Hellada şi nu-mi voi revedea căminul.

(*Intră un vestitor, om de încredere ed lui Menelaos.*)

ÎNTÂIUL VESTITOR

Menelaos, te-am căutat şi te-am găsit cu greu, după destulă rătăcire prin acest tărâm străin. Am fost trimis la tine de prietenii rămaşi în viaţă.

MENELAOS

Ce s-a-ntâmplat? Doar n-aţi fost jefuiţi de băştinaşi?

VESTITORUL

Minune s-a-ntâmplat; cuvânt prea slab faţă de faptul petrecut.

MENELAOS

Vorbeşte! Zorul tău arată că aduci o ştire uimitoare.

VESTITORUL

Pot spune răspicat: în van ai îndurat noianul tău de chinuri.

MENELAOS

De ce să te mai văicăreşti pentru necazurile vechi. Hai, spune noutăţile!

VESTITORUL

Soţia ta s-a dus, pierdută în cotloanele văzduhului; s-a ridicat şi nevăzută s-a făcut. Acuma cerul o ascunde, iar sfânta peşteră în care o păzeam e goală. Şi până să se-nalţe, a rostit:

„Troienilor năpăstuiţi şi oropsiţilor ahei, voi pentru mine aţi murit, prin uneltirea Herei, la râul Skămandros, pe maluri. Credeaţi cu toţii că Helena sta cu Paris, dar n-a stat ea <cu-adevârat>. Eu, după ce-am rămas cu voi cât timp mi-a poruncit Ursita, acum mă-ntorc în cer, care mi-e tată. Iar numele nefericitei fete-a lui Tyndâreos zadarnic a fost ponegrit; ea cu nimic nu-i vinovată.41

Dar iat-o însăşi pe Helena. Bun găsit! Aici erai? Şi eu, care vesteam că te pierduseşi printre stele! Bag seamă n-am ştiut că ai şi aripi. Nu voi îngădui să ne mai păcăleşti o dată. Destulă trudă ne-ai făcut să îndurăm la Îlion, şi soţul tău, şi noi cei care am luptat de partea lui.

MENELAOS

Acum e limpede. Tot Ce spunea Helena este-adevărat; a dovedit-o el. O, cât am aşteptat această zi şi cât mi-a fost de dor să te cuprind în braţe!

HELENA

O soţ preascump, Menelaos, ani după ani la şir te-am aşteptat! Mi s-a ivit în faţă însăşi bucuria.

Ah! ce bucurie, dragile mele!

Sori fără număr au înflăcărat tăria, până să-mi strâng în braţe bărbatul, să-l înlănţui cu mâini iubitoare.

MENELAOS

Şi eu te strâng la pieptul meu. Atât de multe am a-ţi spune, că nici nu ştiu cu ce să-ncep.

HELENA Sunt copleşită de bucurie, părul, pe frunte, îmi flutură, din pleoape îmi picură lacrimi, mâinile mele te ţin, o Menelaos!

Gust iară dulceaţa îmbrăţişării.

MENELAOS O faţă nespus de dragă!

Departe de mine gândul să-ţi aflu vreo vină.

Eşti a mea şi te ţin în braţe, rod al iubirii lui Zeus cu Leda!

<Gemenii>, fraţii tăi tineri, sub lumină de torţe, călări pe cai albi, ţi-au menit fericire, belşug ţi-au menit, odinioară, de mult. Dar, iată,

Hera de mine te-a despărţit, hărăzindu-te unui destin mai înalt, şi mi-a lăsat palatul pustiu.

HELENA

<Ultima ta> năpastă, spre binele nostru, acum ne uneşte, Menelaos, chiar dacă mult prea târziu426.

Fie să mă pot bucura de norocul acesta zăbavnic!

CORIFEUL

Da, bucură-te! Asta îţi doresc şi eu. Din doi, de sunt uniţi, nu trebuie să fie unul trist şi altul fericit.

HELENA

Dragile mele dragi, nu se mai cade să gemem pentru trecut; mi s-a topit suferinţa.

Al meu e, al meu e Menelaos, cel întors de la Troia.

O, cât de lungă mi-a fost aşteptarea!

MENELAOS

Eu sunt al tău, tu eşti a mea. După atâtea mii de zile grele, am înţeles ce-a pus regina zeilor la cale.

Vărs lacrimi, dar sunt lacrimi vesele, vădind plăcere, nu amărăciune.

HELENA

Fericire nespusă! Ce muritor putea să mai spere aceasta?

Nu-mi vine să cred că te strâng la piept.

MENELAOS

La fel te strâng şi eu, pe tine despre care am crezut că ai fugit la Troia, între zidurile sale triste. De dragul zeilor, <spune-mi> cum ai plecat atunci din casa mea?

HELENA

Aiai, te întorci spre acel început amarnic!

Aiai, amarnic îmi e să-ţi răspund la-ntrebare!

MENELAOS

Vorbeşte! Omul e dator să se împace cât mai bine cu tot ce vine de la zei.

HELENA

Mi-e silă să dau în vileag întâmplări cumplite, cumplite urechilor tale.

MENELAOS

Vorbeşte, totuşi; e plăcut să depeni încercări trecute.

HELENA

Nu am zburat peste mare spre patul unui tânăr din Asia, nu am zburat mânată de pofta vreunei nelegiuite-nsoţiri.

MENELAOS

Ce soartă sau ce zeu te-a smuls atunci din patrie?

HELENA Hermes, fiul lui Zeus cu Maia, m-a mutat lângă Nil.

MENELAOS Minune! Cine l-a trimis? Ciudată povestire!

HELENA Am plâns îndelung şi-acum iar mi-s umede pleoapele.

Am fost nimicită, da, de soţia lui Zeus.

MENELAOS De Hera? însă ce temei avea să ne lovească?

HELENA, · ·

Vai mie, năprasnic destin!

O băi, o izvoare, în care zeiţele şi-au scăldat luminoasele trupuri!

De-acolo s-a tras, li s-a tras <faimoasa> gâlceavă.

MENELAOS

De ce, din pricina gâlcevii, Hera te-a făcut să suferi?

HELENA

Ca să-l lipsească de mine pe Pâris...

MENELAOS

Cum? Lămureşte-mă.

HELENA

...căruia Kypris mă făgăduise.

MENELAOS

Sărmano!

HELENA

Sărmana de mine, astfel am fost mutată, plângând, în Egipt, sărmana de mine!

MENELAOS

Mi-ai spus că Pâris a primit, în locul tău, năluca ta. HELENA

O mamă, cât ţi-a fost dat să suferi, câte dureri acasă!

MENELAOS Ce vrei să spui prin asta?

HELENA

Mama e moartă. S-a sugrumat într-un laţ atârnat, de-atâta ruşine, închipuindu-şi că ţi-am prihănit căsnicia.

MENELAOS

O zeilor! Dar fata noastră, Hermione, mai trăieşte?

HELENA Nemăritată, fără copii, bărbate, suspină mereu pentru mama ei desfrânată.

MENELAOS

Mi-ai nimicit căminul, Pâris, din creştet până-n temelie. Iată de ce aţi pierit, şi tu, şi nenumăraţi urmaşi, cu arme de bronz, ai lui Danaos.

HELENA

Pe mine, nemernica şi blestemata, un zeu m-a zvârlit departe de ţara mea, departe de tine, în ziua când – mi-am părăsit palatul şi patul, dar nu pentru destrăbălate plăceri.

CORIFEUL

Dacă de-acuma s-ar putea să vi se schimbe soarta înspre bine, tot răul vostru din trecut ar fi răscumpărat.

VESTITORUL

Menelaos, împărtăşeşte-mă din bucuria voastră, pe care o-nţeleg, dar încă nu destul de limpede.

MENELAOS Bătrâne, poţi intra şi tu în vorba noastră.

VESTITORUL

Cum? Nu din pricina uşurătăţii ei am îndurat la îlion atâta trudă?

MENELAOS

Ea barem nici n-a fost la Îlion. Smintiţi de zei, n-am prins acolo decât o nălucă tristă, plăsmuită dintr-un nor.

VESTITORUL Ce spui? Am sângerat zadarnic pentru o nălucă?

MENELAOS

Da, prin lucrarea Herei, în urma certei celor trei zeiţe.

VESTITORUL

Atunci, fiinţa de aici într-adevăr îţi e nevastă.

MENELAOS

Ea însăşi. Nu te îndoi de spusa mea.

VESTITORUL

Regina mea, greu de pătruns şi felurită e divinitatea; ne mută cum pofteşte sorţile, ba într-o parte, ba în alta. <De pildă:> unul este chinuit fără-ncetare şi altul, care niciodată nu a pătimit deloc, se surpă din senin de moarte rea – norocul lui stătuse pe ţărână lunecoasă.

Voi, amândoi, aţi îndurat destule; tu, datorită ponegririi, el, istovindu-se în lupte. Şi, în pofida multor vitejii, n-a dobândit ce urmărea să cucerească, iar azi, încredinţându-se destinului, a dobândit, ca de la sine, tot ce-şi dorea mai tare.

Nu l-ai făcut nici pe bătrânul tău părinte de ruşine, şi nici pe fraţii tăi, Dioskorii. N-ai făptuit nimic din ce ţi se punea pe seama unei faime <proaste>.

îmi amintesc de ziua nunţii tale, revăd făcliile, sub pâlpâirea cărora fugeam alături de cvadrigă, în timp ce tu, mireasă tânără, alături de Menelaos, în carul nupţial, plecai din fericita casă <părintească>.

(*îşi şterge ochii umezi de lacrimi*.)

E josnic insul care nu-şi cinsteşte cu evlavie stăpânii, împărtăşindu-se din bucuria sau mâhnirea lor. încalţe, dacă m-am născut din robi, vreau să mă număr între cei cu suflet nobil, în ciuda numelui de sclav. Aceasta-i calea de ales; altminteri ai deodată două rele: primeşti porunci din

toate părţile, de la oricine, şi, în acelaşi timp, simţi ca un sclav.

MENELAOS

O vechiul meu prieten, care, în mâini cu scutul, ai străbătut, pe lângă mine, numeroase încercări, ia-ţi astăzi partea <cuvenită> din norocul meu şi mergi la dragii mei năieri pe care i-a cruţat războiul; vesteşte-le cum e cu noi şi ce ni s-a-ntâmplat spre bine.

Tu spune-le să stea pe ţărm de veghe, în aşteptarea luptelor, care, prevăd, se vor isca şi, dacă pot să-mi scot nevasta pe furiş din ţară, să fie gata ca, unindu-ne destinele, să ne salvăm cu voia sorţii, dintre băştinaşi.

VESTITORUL[427]

Aşa va fi, stăpâne. Dar acum, ascultă ce gândesc despre profeţi: din partea lor poţi să te-aştepţi doar la minciuni şi nerozii.

Deşertăciune goală e ghicitul în flăcările jertfelor şi-n ţipetele zburătoarelor. De-asemeni, trebuie să fii nătâng să crezi că păsările ar putea să facă pentru muritori ceva.

Şi Kâlchas[428], când vedea că-i mor prietenii, de dragul unei arătări desprinse dintr-un nor, o vorbă n-a rostit, ca să prevină oastea. Tot astfel, Helenos nimic n-a spus, lăsând să fie pustiită Troia[429].

Se va răspunde, poate, că un zeu le-a poruncit să tacă.

Atunci de ce mai întrebăm profeţii? <Mai bine> să aducem jertfe zeilor şi să le cerem ajutorul, lăsând de-o parte ghicitorii. Căci profeţiile au fost scornite doar ca să momească muritorii cu făgăduinţe. Dar niciun leneş nu s-a pricopsit cândva, după scrutarea flăcărilor pe altare.

Cunoaşterea şi bunul simţ sunt cei mai siguri ghicitori.

CORIFEUL

Asupra ghicitorilor şi eu sunt de-o părere cu bătrânul. Bunăvoinţa zeilor, mai mult ca orişice oracol, e de folos pentru cămine.

(*Vestitorul pleacă*.)

HELENA

Ajunge! Pân-acuma totul este bine.

Dar cum ai izbutit să scapi, sărmane, din atâtea încercări, după plecarea de la Troia? Aflând aceasta nu câştig nimic, dar când iubeşti, simţi nu ştiu ce dorinţă să cunoşti necazurile celor dragi.

MENELAOS

Prin numai un cuvânt, mi-ai pus deodată numeroase întrebări.

De ce vrei să înşir urgiile din Marea Egeană, şi focurile-aprinse <ca să ne sminteâscă> de Nâuplios în Euboia[430], şi porturile cercetate, în Creta sau pe ţărmurile libyene, şi promontoriul lui Perseus[431]?

Oricât ţi-aş povesti de mult, nu aş putea să isprăvesc ce am de spus; n-aş face decât să-mi trezesc durerile care m-au chinuit odinioară; ar însemna să-mi îndoiesc povara suferinţelor.

HELENA

Răspunsul tău e mai cuminte decât întrebarea mea. Un singur lucru să mi-l spui, pe celelalte uită-le: cât timp s-a clătinat pe valuri nava ta şi-a rătăcit de colo până colo?

MENELAOS

Am petrecut în jurul Troiei zece ani, pe urmă am călătorit pe mare şapte veri şi şapte ierni.

HELENA

Aiai, nefericitule! O, cât amar de vreme! Şi te-ai salvat din tot ce-a fost să-nduri doar ca să vii aici spre junghiere.

MENELAOS

' Ce vrei să spui? Ce aflu? O veste rea, Helena!

HELENA

[Fugi cât mai grabnic, părăseşte ţara!] Bărbatul ce domneşte din acest palat te va ucide.

MENELAOS

Cu ce-am greşit, ca să se poarte-atât de crunt?

HELENA

El vrea morţiş cu mine să se-nsoare. Venirea ta neaşteptată îi va fi piedică, desigur.

MENELAOS

Cum? Un barbar să facă nuntă cu nevasta mea?

HELENA

întocmai; să mă ia cu sila. Sunt ţinta urmăririi sale.

MENELAOS

El este vreun om de rând puternic sau dintre principii acestei ţări?

HELENA

E regele Egiptului, feciorul lui Proteus.

MENELAOS

Deci asta îmi dădea de înţeles <bătrâna> portăreasă.

HELENA

La care poartă egipteană ai bătut?

MENELAOS

La poarta regelui, aici; şi-am fost gonit ca un milog.

HELENA

Doar nu cerşeai mâncare?! Vai de mine!

MENELAOS

Ba chiar cerşeam, oricum ar fi numită fapta mea.

HELENA

Acum ştii totul despre nunta <silnică> ce mi se pregăteşte.

MENELAOS

Da; însă nu ştiu dac-ai izbutit să scapi de stăruinţa lui.

HELENA

Să nu-ţi faci grijă. M-am păstrat fără prihană, pentru tine.

MENELAOS

Cu ce-mi poţi dovedi <că l-ai respins>? M-aş bucura să cred.

— HELENA

Vezi tu acest mormânt, la care mi-am găsit refugiu?

MENELAOS

Un pat de frunze văd, sărmano, dar la ce-ţi slujeşte?

HELENA

Eu m-am adăpostit aici ca rugătoare, să pot scăpa de nuntă.

MENELAOS

Ei n-au altare <de refugiu>432 sau aşa e obiceiul în

Egipt?

HELENA

Acest mormânt m-a ocrotit precum un templu. MENELAOS

Deci nu pot să te iau cu mine şi să te duc pe mare-acasă?

HELENA

Te-aşteaptă spada mai degrabă decât patul meu.

MENELAOS Ah! voi fi omul cel mai oropsit din lume.

HELENA

Să nu-ţi fie ruşine, fugi din ţara-aceasta!

MENELAOS

Cum şă te las aici, când eu, de dragul tău am spulberat <cetatea> Îlion?

HELENA

Mai bine să mă laşi, decât să fii ucis pentru culcuşul meu.

MENELAOS

Ar fi purtare de fricos, nedemnă de biruitorul Troiei.

HELENA

Tu, pare-mi-se, cugeţi să ucizi tiranul. Va fi cu neputinţă.

λ MENELAOS

Şi cum să nu? în trupul lui, nu crezi că poate să pătrundă fierul?

HELENA

Te vei convinge. Nu-i purtare înţeleaptă să stărui în ceva ce nu se poate face.

MENELAOS

Cum? Trebuie să-mi dau, fără revoltă, mâinile, să-mi pună lanţul?

HELENA

Tu eşti în grea încurcătură. Să căutăm, deci, o ieşire. MENELAOS

E mai plăcut să mori în plinul faptei decât nefăcând nimic.

HELENA

întrezăresc doar o speranţă, o singură salvare.

MENELAOS

De ce să ne slujim: de mită, cutezanţă sau discursuri?

HELENA

Tiranul nu ar trebui să afle de sosirea ta.

MENELAOS

Cine-ar putea să-i spună? Şi-apoi, el nici nu mă cunoaşte.

HELENA

El are, în palat, de partea lui, pe cineva egal cu zeii.

MENELAOS E vorba de un glas profetic dinăuntrul casei?

HELENA

Nu, ci de sora sa, pe nume Theonoe.

MENELAOS

Un nume prorocesc433. Cu ce se îndeletniceşte? Spune-mi.

HELENA

Ea ştie totul şi-i va da de veste fratelui că eşti aici.

MENELAOS Deci voi muri. Nici n-are rost să mă ascund.

HELENA

De-am izbuti s-o-nduplecăm, noi doi, ca rugători!

MENELAOS Ce s-o rugăm anume? Ce speranţă-mi fluturi?

HELENA

Să nu-şi vestească fratele că te găseşti aici.

MENELAOS

Şi dacă se va-ndupleca, putea-vom să fugim din ţară?

HELENA

Cu ajutorul ei, chiar lesne, dar pe furiş, cu neputinţă.

MENELAOS

Acesta-i lucrul tău; femeile se înţeleg mai bine între ele.

HELENA

Am să-i cuprind, fără să-i dau răgaz, cu braţele genunchii.

MENELAOS Şi dacă va fi surdă Ia implorarea noastră?

HELENA

Tu vei muri, iar eu, sărmana, voi nunti, silită.

MENELAOS

Nu spune. Mă vei înşela, mutând pe silă vina?

HELENA

Ba nu. Mă jur solemn, pe capul tău, să mă păstrez neprihănită.

MENELAOS

Te juri mai repede să mori, decât să te măriţi cu altul?

HELENA

Să mor de-o sabie cu tine, să-mi aflu-n preajma ta odihna.

MENELAOS

Dă mâna dreaptă, să pecetluim făgăduinţa!

HELENA

Mă jur, ţinându-ţi mâna, dacă pieri, să părăsesc lumina zilei.

MENELAOS – Mă jur şi eu să mă omor, de te voi pierde.

HELENA

In ce fel ne vom săvârşi, ca să ne-acoperim de slavă?

MENELAOS

Eu însumi te voi junghia, pe-acest mormânt, apoi mă voi ucide şi pe mine. Dar mai întâi voi da o mare luptă de apărare a iubirii noastre. Cel care vrea n-are decât să vină <să mă-nfrunte>, căci nu-mi voi face astăzi de ruşine renumele de-nvingător al Troiei.

Nu mă voi duce în Hellada ca să mă umplu de ocară.

Cum? Eu, din vina căruia <zeiţa> Thetis l-a pierdut pe Achilleus, care-am văzut cum Âias al lui Telamon s-a omorât cu spada[434] şi care l-am lipsit pe Nestor de fecior[435], cum, eu, pentru soţia mea, să nu fiu pregătit să mor?

Când cade un viteaz în luptă cu duşmanii, zeii, dacă sunt înzestraţi cu-nţelepciune, ţărâna i-o presară pe mormânt, uşoară[436]; dar peste gropniţa unui fricos îngrămădesc pietroaie.

CORIFEUL

O zeilor, îngăduiţi-le urmaşilor lui Tăntalos437 să fie fericiţi şi liberaţi de orice rău!

(*Din palat răzbat voci şi zgomote de zăvoare grele*.)

HELENA

Ah! zeilor, fie-vă milă! Cruntă soartă! Suntem pierduţi, Menelaos. Din casă vine prorociţa Theonoe. Răsună zgomot greu de porţi ce se deschid. Ah, fugi! — dar ce folos să fugi? Ori că lipseşte, ori că e de faţă, ea ştie de sosirea ta. Vai mie, sunt sfârşită!

Tu ai scăpat la Troia din atâtea grozăvii, doar ca să cazi, venind aici, sub altă sabie grozavă.

(*Printr-una din porţile palatului, apar Theonoe, în veşminte rituale, şi însoţitoare cu torţe, alcătuind un cortegiu sacru*.

Preoteasa se adresează pe rând însoţitoarelor.)

THEONOE Mergi înaintea mea, purtând în mâini văpaia torţelor aprinse.

Sfinţeşte prin augustul ritual văzduhul, ca să pătrundă boarea cerului, curată.

Şi dacă locyl a fost prihănit de paşi necuvioşi, purifică-l cu pâlpâiri lustrale, să pot umbla nemolipsită, deschide-mi calea tu, mişcând făclia răşinoasă.

Şi când veţi fi sfârşit, cum v-am cerut, ceremonia închinată zeilor, aduceţi flăcările înapoi la vatra casei438.

Cum ţi se par, Helena, prezicerile mele? Iată-l sosit, îl vezi cu ochii, pe soţul tău Menelaos; acum el nu mai are nave, nici ştima plăsmuită după chipul tău.

Sărmane, câte încercări ai biruit până să vii, şi n-ai habar dacă te vei întoarce-acasă, ori dacă vei mai zăbovi! Căci zeii, astăzi, adunaţi de Zeus, vor hotărî destinul tău.

Duşmanca ta de altădată, Hera, îţi este binevoitoare, dorind să vă salveze pe-amândoi şi să ajungeţi iar în patrie, ca toţi helenii să se-ncredinţeze că nunta lui Alexandros, frumosul dar al Aphroditei, a fost doar amăgeala unei nunţi.

Iar Aphrodit; stăruie să nu vă-ntoarceţi, temându-se că va fi osândită, de< arece renumele de-a fi cea mai frumoasă şi l-a cumpărat cu măritişul neprielnic al

Helenei439.

Dar, iată, în puterea mea stă dezlegarea: ori să te pierd, ceea ce vrea şi Aphrodita, spunând fratelui meu că eşti aici, ori, cum doreşte Hera, să-i ascund <prezenţa ta> şi să te scap cu viaţă în pofida lui şi a poruncilor primite de la el. El mi-a cerut să-i dau de veste când vei sosi pe ţărmul nostru.

Aşa voi face, pentru siguranţa mea. Hai, cineva, mergând la rege, să-i spună c-a venit Menelaos.

(*Helena se prosternă înaintea preotesei, în atitudine de suplicantă.*)

HELENA

Fecioară, cad ca rugătoare la genunchii tăi; mă plec în faţa ta, umilă, cerându-ţi îndurare pentru mine şi pentru el, nefericitul, abia găsit, după noian de chinuri, pe care, iată, trebuie să-l văd murind. Să nu-i spui nicio vorbă fratelui despre Menelaos, bărbatul mult-iubit ce mi s-a-ntors în braţe. Salvează-l, rogu-te fierbinte, nu-ţi trăda evlavia, de dragul unui frate, nu-ţi cumpăra hatâruri ticăloase cu o crimă!

Divinitatea nu iubeşte violenţa; ne porunceşte tuturor nimic să nu agonisim prin jaf şi să ne lepădăm de bogăţie, dacă e nedreaptă. Cum cerul este bunul fiecărui om şi cum la fel este pământul, să nu ne umplem casele cu lucrurile altora, nici să ni le-nsuşim de-a sila.

Sosirea mea <-n Egipt> a fost o fericire, dar s-a schimbat pe urmă îq năpastă. Hermes m-a dat tatălui tău în grijă, să mă păstreze neatinsă pentru soţ. Acum Menelaos este aici şi vrea să capete ce-i aparţine. [Cum ar putea, dacă-i ucis, să mă primească? Iar tatăl tău cum să mă dea pe mine, vieT unui leş?440]

întreabă, aşadar, divinitatea, întreabă-l şi pe tatăl tău: vor zeii şi <Proteus> ce nu mai este, da sau nu, să-napoieze bunul altuia? Părerea mea este că vor.

Nu trebuie să ţii mai mult la fratele netemător de zei decât la virtuosul tău părinte. Apoi, tu eşti o prorociţă şi crezi în pronia divină; dacă te rupi de dreapta pildă părintească, doar ca să fii pe placul fratelui nedrept, te-

acoperi de ruşine. Tu, care toate tainele divine le pătrunzi, cele ce sunt şi cele ce vor fi, cum să nu ştii de partea cui este dreptatea?

Salveazâ-mă, nefericita, de relele care m-apasă.

Aprinde-n bezna sorţii mele barem atâta licărire.

Nu-i muritor să n-o urască pe Helena: oricine, în Hellada, este-ncredinţat că ea şi-a părăsit bărbatul de dragul auritelor palate ale Troiei. Ah! dacă m-aş întoarce-acasă, din nou să locuiesc la Sparta, atunci hellenii, auzind şi desluşind că pierderile lor s-au datorat tertipurilor zeilor şi că eu nu i-am înşelat, nepăsătoare, pe cei dragi, mi-ar dărui înalta lor cinstire; mi-aş mărita copila, pe care n-o vrea nimeni, ş.i, liberându-mă de traiul amarnic în străinătate, m-aş bucura de strălucirea şi de belşugul casei noastre.

Chiar dacă-ar fi pierit la Troia sau pe mare, tot i-aş fi fost datoare cu prinos de lacrimi lui Menelaos. Dar el trăieşte, mântuit. De ce să-mi fie-acum luat? Nu asta, nu, fecioară! Te implor, fă-mi parte de bunăvoinţa ta, urmează-l în purtări pe tatăl tău cel drept.

Nu este mai frumoasă slavă, pentru odrasla unui tată generos, decât să-i semene întru virtute.

CORIFEUL

Cuvintele ce le-ai rostit, Helena, m-au umplut de milă! De milă m-ai umplut tu însăţi! Sunt însă dornică s-aud ce va grăi Menelaos, în apărarea vieţii sale.

MENELAOS

Nu vreau să mă prostern în faţa ta, cu pleoape umede, fecioară: atare slăbiciune mi-ar face de ruşine isprăvile troiene.

E drept, se spune că nu-i şade rău bărbatului de neam ales să verse lacrimi la restrişte441. Dar eu, faţă de frumuseţea plânsului, dacă-i frumos într-adevăr să plângi, pun preţ mai bun pe îndrăzneală. Fecioară, dacăai de gând s-ajuţi un oaspe, un străin ce tocmai a venit să-şi ceară, deplin îndreptăţit, nevasta, tu dă-i femeia, şi salvează-l, pe deasupra.

Iar, dacă, dimpotrivă, pregeţi, nu pentru-ntâia dată

am să-ndur asprimile ursitei. Sunt prea deprins cu ele. Dar tu, în judecata lumii, ai să apari ca o haină.

Eu, ceea ce socot că-i drept şi demn de mine, şi în măsură să-ţi atingă adâncul inimii mai lesne, voi spune, aplecându-mi fruntea, la monumentul funerar al lui Proteus: (*Se aşază în genunchi în faţa mormântului*.)

„Bătrâne duh ce ocroteşti acest mormânt de piatră, dă-mi, rogu-te, dă-mi înapoi soţia, pe care ţi-a trimis-o Zeus, să o salvezi anume pentru mine.

Ştiu că eşti mort şi n-ai cum să mi-o-napoiezi.

Copila ta, în clipa când te strig din lumea morţilor, nu va lăsa să-i fie veştejit părintele atât de cuvios odinioară.

Noi suntem astăzi în puterea ei.

Stăpânule subpământean, o Hades, te invoc, fii aliatul meu, căci ţi-am trimis, pentru Helena, atâtea trupuri secerate de tăişul spadei; tu ţi-ai primit simbria, Hades.

Pe toate-aceste victime redă-le vieţii, sau, dacă nu, sileşte-o pe fecioara Theonoe să fie mai evlavioasă decât noul rege şi patul căsniciei să mi-l ocrotească/1

(*Se ridică în picioare şi se întoarce spre Theonoe*.)

In schimb, dacă voi -ţineţi să-mi răpiţi nevasta, aflaţi ceea ce nu v-a spus, în cuvântarea sa, Helena. Să ştii că m-am jurat, fecioară, să mă bat; îl voi chema pe Theoklymenos la luptă şi unul dintre noi va trebui să moară; aşa va fi sfârşitul.

Dar dacă regele nu va primi să mă înfrunte şi-ar încerca să ne învingă prin înfometare, pe noi, doi rugători ce-şi caută scăpare la mormânt, am hotărât să-i sting Helenei viaţa, apoi să mă străpung în inimă cu spada, ca sângele să şiroiască pe mormânt şi trupurile noastre, pe piatra şlefuită, să zacă-ntinse, unul lângă altul – o veşnică mustrare pentru tine, o pată veşnică pe amintirea lui Proteus.

Helena nu-i va fi fratelui tău soţie, niciodată, şi nici vreunui alt bărbat; eu am s-o duc de-aici în casa mea, dacă se poate, iar dacă nu, la morţi.

Dar ce-mi veni? Asemenea femeilor, vărs lacrimi,

încerc să vă storc mila, în loc să făptuiesc. Ucide-mă, dacă aşa ţi-e gândul! Nu voi muri ca uit nemernic. Mai bine însă, lasă-te înduplecată de cuvântul meu; slujind dreptatea, dă-mi-o pe Helena!

CORIFEUL

De tine-atârnă, Theonoe, să-i judeci fiecărui spusa şi să alegi o hotărâre, care pe toţi să-i mulţumească.

THEONOE

Atât natura mea, cât şi voinţa, mă-nclină să urmez evlavia. Eu nu-mi sunt propria duşmană şi nu vreau faima latălui s-o-ntunec; nu am de gând să-i fac lui Theoklymenos liatârul, dezonorându-mă pe mine. în suflet port, din naştere, un templu al Dreptăţii, şi-am moştenit de la Nereus imboldul <facerii de bine>; de-aceea, pe Menelaos îl voi salva.

Eu voi susţine partea Herei, dându-i votul meu, deoarece doreşte să te-ajute. Iar Kypris n-are decât să mă lase-n pace; nu merg cu ea pe-aceeaşi cale; silinţa mea e să rămân de-a pururea fecioară.

Cuvintele cu care, la mormânt, l-ai dojenit pe tata le-ncuviinţez. Da, vinovaţi am fi de nu ţi-am da soţia. Dacă trăia Proteus, ţi-ar fi încredinţat-o pe Helena şi ei te-ar fi încredinţat pe tine.

De-aceea muritorii, pentru astfel de greşeli, primesc pedepse pe pământ; la fel şi morţii, în Infern. Sufletul celor răposaţi, deşi lipsit de viaţă, nu-şi pierde conştiinţa veşniciei, căci se uneşte cu văzduhul veşnic.442.

Dar, ca să-nchei în câteva cuvinte: eu voi păstra doar pentru mine tot ce m-aţi rugat să nu dezvălui şi nu-l voi sprijini pe Theoklymenos în rătăcirea lui. De fapt, deşi nu pare, încerc să-i fac un bine, smulgându-l din impietate şi aducându-l la virtute. Găsiţi voi înşivă un mijloc de-a fugi.

Eu mă voi depărta, păstrând tăcere.

Întâiul vostru gând să meargă către zei: pe Kypris implorаţi-o, nu cumva să vă împiedice întoarcerea acasă, pe Hera, să-şi păstreze hotărârea de-a vă mântui pe amândoi, soţ şi soţie.

Părinte-al meu înmormântat, mă voi sili din răsputeri

nimic, nicicând, să nu-ţi umbrească faima pietăţii tale!

(*Theonoe şi cortegiul intră în palat.*)

CORIFEUL

Nu-i niciodată fericit cel care lasă căile dreptăţii. Speranţa mântuirii n-are alt temei decât dreptatea.

HELENA

Noi, dinspre partea prorociţei, n-avem a ne teme. Acum gândeşte-te cum s-ar putea să punem, împreună, la cale fuga noastră.

MENELAOS

Ascultă-mă: trăieşti aici de multă vreme, şi servitorii regelui îţi sunt apropiaţi.

HELENA

Ce vrei să spui cu asta? Tu-mi dai, oricum, speranţa că planul de scăpare ţi-a răsărit în minte.

MENELAOS

Nu l-ai putea cumva îndupleca pe unul din vizitiii de cvadrige să ne dea un car?

HELENA

Nimic mai lesne. Crezi că poate să izbutească fuga noastră prin şesurile nesfârşite ale acestei ţări străine?

MENELAOS

Intr-adevăr, nu-i cu putinţă. Şi dacă m-aş ascunde-n casă, cu spada straşnic ascuţită, şi l-aş răpune pe monarh?

HELENA

Fecioara n-ar putea să-ndure <lovitura>, să nu-i vestească fratelui că vrei să-l pierzi.

MENELAOS

Şi n-avem barem o corabie, să ne salvăm; a mea <sfărmată> zace-n fundul mării.

HELENA

Menelaos, ascultă-mi sfatul chibzuit, chiar dacă sunt femeie. Te prinzi, deşi tu n-ai murit, să mori în vorbe?

MENELAOS

Ar fi o piază rea, desigur; dar dacă-i rost să-mi folosească, sunt pregătit, deşi eu n-am murit, să mor în vorbe.

HELENA

Eu, pentru ochii regelui trufaş, mă voi îndolia, tăin-
(Iu-mi părul şi bocind, cum fac femeile.

MENELAOS

Cu asta, pentru noi, ce mijloc de salvare întrevezi? Iar inie unul, şiretlicul mi se pare învechit.

HELENA

Spunându-i *cp*. te-ai înecat în mare, voi cere voie să-ţi închin un cenotaf.

MENELAOS

Să zicem că primeşte. Dar, neavând o navă, mormântul gol cum ar putea -ă ne salveze?

HELENA

îl voi ruga si-mi dea o navă, ca să cărăm prinoasele pentru mormântul tău din largul mării.

MENELAOS

E totul bine-afară de ceva: dacă tiranul porunceşte să-mi faceţi pe uscat mormântul, la ce mai foloseşte planul?

HELENA

Am să-i răspund că, în Hellada, sunt rânduieli ce nu dau voie să li se facă pe uscat morminte celor înecaţi în inare.

MENELAOS

Am înţeles, aşa se poate. Am să mă-mbarc şi eu cu line, luând prinoasele în navă.

HELENA

Mai ales tu va trebui să fii acolo, dar şi năierii tăi care-au scăpat din naufragiu.

MENELAOS

Să aflu numai, ancorată, nava, şi mateloţii mei vor sta, orânduiţi, om lângă om, cu spadele în mâini.

. HELENA

Ai grijă tu de asta. De ne-ar sufla în pânză vânt prielnic şi de ne-ar fi plutirea norocoasă!

MENELAOS

Aşa se va-ntâmpla. Vor pune zeii capăt chinurilor mele. Dar, despre moartea mea, cum vei susţine c-ai aflat?

HELENA

Din gura ta. La rândul tău, să spui c-ai supravieţuit doar tu, că navigai cu fiul lui Atreus şi l-ai văzut murind.

MENELAOS

Se-ntâmplă că aceste zdrenţe, rupturile care mă-mbracă, vor dovedi c-a fost un naufragiu.

HELENA

Sfărmarea navei a venit la timp, deşi a fost un nenoroc, o pacoste ce, totuşi, s-ar putea să ne ajute.

MENELAOS

Ce crezi? Acum să te-nsoţesc în casă ori să rămân aici, în linişte, lângă mormânt?

HELENA

Aici să stai. Dacă încearcă să te vateme tiranul, mormântul îţi va fi azil şi te vei apăra cu spada. Eu intra în palat, să-mi tai degrabă cârlionţii, să-mbrac, în locul peplosului alb, veşminte negre, şi să-mi brăzdez cu unghiile faţa443.

(*Menelaos încearcă să protesteze.*)

Va fi o luptă grea şi două căi se-arată: ori trebuie să mor, dacă sunt prinsă uneltind, ori să mă-ntorc în patrie cu tine.

Stăpână Hera, care-mparţi cu Zeus iatacul, îngăduie, după noian de chinuri, să scape doi năpăstuiţi.

Rugămu-te, întindem mâinile spre cerul smălţat cu stele, unde-ţi ai sălaşul.

Şi tu, care ai dobândit cu preţul nunţii mele slavă, fiică a Dionei444, Kypris, nu mă pierde.

Mi-ai revărsat destule pustiiri în viaţă,

[lăsându-mi numele, dacă nu trupul, în seama unor asiatici.]

Şi dacă ţii, într-adevăr, să mă ucizi, îngăduie-mi să mor barem în patrie.

De ce nu te mai saturi să stârneşti necazuri: capcane, pofte, intrigi şi otrăvuri de iubire, ce fac să curgă sânge în cămine?

Dacă ai şti să ţii măsura, ai fi zeiţa pentru oameni cea mai plăcută; nu spun vorbe goale.

(*Helena intră în palat.*)

CORUL

Strofa 1

Pe tine, ce ai în desişul pădurii sălaş vecin cu al Muzelor, noi te chemăm, cântăreaţă fără pereche, pasăre melodioasă, privighetoare cu glas plângător!

Vino, nălţând dureroasele triluri ale gâtlejului tău de aur, să însoţeşti tânguirile noastre445.

Noi cântăm nenorocul sărmanei Helena şi suferinţa femeilor Troiei, care bocesc pentru cei căzuţi sub lăncile-aheilor, după ziua sosirii lui <Pâris>

în caicul său frigian, plutitor prin câmpia spumoasă, după ziua sosirii la Priamizi a unei neveste năpăstuite, adusă din Lakedâimon de Pâris, funestul tău mire, Helena, căruia chiar Aphrodita-i suflase în pânze.

Antistrofa 1 Mulţime de-ahei şi-au dat duhul, străpunşi de lănci, sfărâmaţi de pietre; acum se prefiră-n adâncul lugubrului Hades.

Soţiile şi-au retezat mohorâtele plete; căminele lor sunt deşarte de soţi.

Mulţi au pierit şi din pricina focului amăgitor scăpărat de Nauplios, luntraş singuratic <şi rege>

în Euboia scăldată de valuri; au fost aruncaţi pe tancuri la Kaphareus446, pe stânci la Aigâi447,

<noaptea,> chemaţi de văpaia vicleană, ca de un astru..

O munţi <ai Frigiei> neprimitori, munţi urgisiţi,' spre care, purtând asiatice straie, încă departe de patria lui, gonea răpitorul, ducând în corabia sa, bătută de vifore, darul acela, ce nu era dar, chipul de abur, sfânta lucrare a Herei, care-a stâmit <duşmănia>

feciorilor lui Danaos.

Strofa 2 Ce e divin? Ce nu e divin?

Şi ce e la mijloc, între aceste două?

Niciun om nu se poate făli că ştie, chiar după ce-a stăruit îndelung să le prindă esenţa, când vede cum se îndreaptă zeii mai întâi într-o parte, pe urmă în alta, iară şi iară schimbându-se, în neaşteptate salturi întâmplătoare448.

Tu te-ai născut ca fiica lui Zeus, Helena; el a făcut, părintele tău aripat, să rodească pântecul Ledei.

Şi totuşi, Hellada, cu ţipete mari, te-a numit adulteră, nedreaptă, vicleană, atee.

Nimic, printre oameni, nu este sigur.

Noi am aflat adevărul numai din spusele zeilor.

Antistrofa 2 Smintiţi sunteţi, voi care vreţi să vă clădiţi în lupte renumele, în ciocniri de războinice lănci, crezând, prosteşte, că astfel veţi despovăra de nevoi muritorii.

Dacă-ncercaţi, prin masacre, să puneţi gâlcevilor capăt449, dihonia dintre cetăţi, dintre oameni, nu va-nceta niciodată, dihonia, care pustii a lăsat odăile casei lui Prfamos.

Şi nu era greu, o Helena, să se topească prin înţelegeri gâlceava iscată în jurul tău.

Dar astăzi bărbaţii <troieni> se află sub glie, în straja lui Hades, şi flăcări năprasnice, parcă aprinse prin fulger de Zeus, s-au năpustit peste ziduri.

Iar tu, după-atâtea cumplite-ncercări, sub altă-ncercare te zbuciumi <Helena>, şi din restrişte se-nalţă un bocet funebru.

(*Intră Theoklymenos cu însoţitorii, venind de la vânătoare*. La *început nu-l vede pe Menelaos, ci se opreşte, plin de veneraţie, la mormântul părintelui său*.)

THEOKLYMENOS Salut, o monument al lui Proteus! în pragul casei, ţi-am săpat mormântul, tată, să-ţi dau în fiecare zi bineţe. Când iese şi când intră, Theoklymenos, feciorul tău, smerit te agrăieşte.

Hai, duceţi câinii, servitorilor, şi plasele pentru vânat, în aşezările regeşti. Cât despre mine, adineaori m-am luat de scurt. Oare-am uitat să pedepsesc cu moartea ticăloşii? Am auzit că un hellen s-a strecurat în ţară, înşelându-mi străjile. El a venit să spioneze, sau s-o răpească pe Helena? Oricum, tot va muri, doar să-l în ş fac.

(*Constată lipsa Helenei de la mormânt*.)

Ah! am întârziat, se pare; căci faptele s-au petrecut. Mormântul e deşert. Fiica lui Tyndâreos l-a părăsit, a

dispărut de-aici, poate din ţară.

Ehei! Deschideţi porţile! Daţi fuga, străjilor, şi scoateţi din staule fugarii, aduceţi carele degrabă. Siliţi-vă cu toţii. Să nu mi se răpească din pământul meu femeia cu care vreau să mă însor. Barem să ştiu c-am încercat s-o ţin.

(*Uşile se deschid*; *apare Helena*, *plânsă*, *în straie cernite*. *Menelaos stă ghemuit lângă mormânt*, *neobservat de regele egiptean*.)

Opriţi-vă! Iată femeia căutată. Ea încă n-a fugit. De ce ţi-ai aruncat, Helena, pe trup veşminte mohorâte, în locul vălurilor albe dinainte? De ce ţi-ai retezat cu foarfecele părul nobil? De ce îţi curge, valuri, plânsul pe obraz? Să fie vreun vis nocturn, care te face să suspini? Vreun oracol, poate, rostit în casa mea <de Theonoe>, te-a-ndurerat până la rătăcirea minţii?

HELENA

Stăpâne – căci aşa te voi numi de azi încolo – sunt pierdută; speranţe nu mai am; nu mai trăiesc.

THEOKLYMENOS

Ce nenoroc te-a copleşit? Ce s-a-ntâmplat! Ce te-a zdrobit?

HELENA

Menelaos – vai mie, cum să spun? — Menelaos e mort.

THEOKLYMENOS

Această ştire nu mă-ncântă, cu toate că am aşteptat-o. De unde ai aflat? Ţi-a dat de veste sora mea?

HELENA

O spune Theonoe şi martorul acesta, care la moartea lui a fost de faţă.

THEOKLYMENOS Chiar a sosit un om cu veste demnă de crezare?

HELENA (*cu două înţelesuri*)

Da. Ducă-se... unde-aş dori să-l văd plecat!

THEOKLYMENOS Dar cine este şi de unde vine? Poftesc a şti în amănunt.

HELENA

Acela este; şade ghemuit, de teamă, la mormânt.

THEOKLYMENOS Apollon! Ce mai arătare, un milog în zdrenţe!

HELENA

Ah! îmi închipui că bărbatul meu la fel este-mbrăcat.

THEOKLYMENOS Din ce popor se trage omul? De unde-a navigat la noi?

HELENA

El e hellen, vreun năier aheu, care-a plutit cu soţul meu.

THEOKLYMENOS Ce spune? Cum s-a prăpădit Menelaos?

HELENA

în chipul cel mai groaznic, răsturnat de valuri, scufundat în mare.

THEOKLYMENOS în care latură a mării noastre naviga?

HELENA

A fost zvârlit pe ţărmul libyan lipsit de porturi.

THEOKLYMENOS Dar omul ăsta cum de n-a murit, dacă era pe-aceeaşi navă?

HELENA

Un sărăntoc e uneori mai norocos decât un rege.

THEOKLYMENOS Corabia sfărmată unde a lăsat-o?

HELENA

In locul unde-aş fi dorit să moară el, nu soţul meu.

THEOKLYMENOS (*cu vădită satisfacţie*)

Menelaos s-a înecat. Dar el cum a plutit încoace?

HELENA

A fost găsit, se pare, de nişte mateloţi şi l-au cules.

THEOKLYMENOS Şi pacostea primită de troieni în locul tău?

HELENA

Figura plăsmuită dintr-un nor? S-a risipit în aer.

THEOKLYMENOS

O Priamos, pământ al Troiei, voi aţi pierit zadarnic!

HELENA

Şi eu avut-am partea mea din. suferinţa Priamizilor.

THEOKLYMENOS Pe soţul tău l-au pus în groapă, sau

a rămas fără mormânt?

HELENA

Fără mormânt, vai mie! Năpăstuită sunt!

THEOKLYMENOS De-aceea ţi-ai scurtat <în semn de doliu> părul tău bălai?

HELENA

El încă-mi este drag, ca la-nceput, oriunde s-ar găsi.

THEOKLYMENOS

(*bănuitor*)

La grija ta de-acum, să fie lacrimile tale-adevărate?

HELENA

(*ironică*)

Să fie Theonoe prea uşor de înşelat?

THEOKLYMENOS Desigur nu. Dar ce se-ntâmplă? Ţii să trăieşti lângă mormântul lui?

HELENA

De ce îmi spui cuvinte-amare? De ce nu-mi laşi <în pace> mortul?

THEOKLYMENOS Tu *încă* îi păstrezi credinţă şi urmăreşti să fugi de mine.

HELENA

Eu nu mai fug de tine; fii gata pentru nuntă.

THEOKLYMENOS Târzie consimţire! îmi pare, totuşi, bine.

HELENA

Dar ştii ce-i de făcut? Hai, să uităm trecutul.

THEOKLYMENOS Ce-mi dai în schimb? La faptă bună se răspunde tot cu faptă bună.

HELENA

Să ne-mpăcăm. Redă-mi prietenia ta.

THEOKLYMENOS Renunţ la toată supărarea şi vrajba să o ducă vântul.

HELENA,

Cad la genunchii tăi ca rugătoare şi, dacă-mi eşti prieten...

THEOKLYMENOS Ce ai de gând să dobândeşti, rugându-mă în felul ăsta?

HELENA

Bărbatul meu e mort. Vreau rânduiala îngropării s-o-mplinesc.

THEOKLYMENOS Cum? Vrei, în lipsa trupului, să-i faci mormânt? Să-ngropi o umbră?

HELENA

E sfântă la helleni o datină: când moare cineva...

THEOKLYMENOS Ce trebuie să facă? în datini Pelopizii[450] sunt maeştri.

HELENA

Să împlinească ritul, aşezând în gropniţă un giulgiu gol.

THEOKLYMENOS Urmează-ntocmai rânduiala şi fă mormântul unde-ţi place.

HELENA

Nu asta-i datina, când oamenii şi nava pier în mare.

THEOKLYMENOS Dar cum, atunci? Nu mă descurc în obiceiurile voastre.

HELENA

Noi toate darurile pentru mort le coborâm în larg, în valuri.

THEOKLYMENOS Şi, prin urmare, ce vrei de la mine pentru răposat?

HELENA

Nu mă pricep; n-am mai trecut prin asta. Aheul îţi va spune.

THEOKLYMENOS Străine, mi-ai adus o veste fericită.

MENELAOS

Nefericită pentru mine... şi pentru cel ce nu mai este.

THEOKLYMENOS Cum sunt cinstiţi la voi cei care pier în mare?

MENELAOS

Nu toţi la fel, ci după cum e bogăţia fiecărui mort.

THEOKLYMENOS Tu n-ai decât să ceri. De dragul ei, nimic nu-mi va părea prea scump.

MENELAOS

Întâi se-nchină umbrelor din Hades un prinos de sânge[431].

THEOKLYMENOS Ce animal se-aduce jertfă? învaţă-

mă, şi ţi-l voi da.

MENELAOS

Alege ce pofteşti; noi vom fi mulţumiţi cu darul tău.

THEOKLYMENOS Aici, de obicei, se junghie un taur sau un cal.

MENELAOS Ai grijă doar, să fie victima de stirpe bună.

THEOKLYMENOS Am turme din belşug, cu vite fără de cusur[452].

MENELAOS

Noi ducem şi un pat, acoperit cu scoarţe, dar lipsit de leş.

THEOKLYMENOS îl veţi avea. Ce altfel de ofrande se mai cere să-nchinaţi?

MENELAOS

I se cuvin şi arme de aramă, căci el iubea războiul.

THEOKLYMENOS Am să vă dau şi arme şi armură, vrednice de Pelopizi.

MENELAOS

Mai oferim din roadele pământului, din cele mai alese.

THEOKLYMENOS Cu toate-acestea ce veţi face? Cum le veţi scufunda în mare?

MENELAOS Ne trebuie o navă, cu vâslaşi cu tot.

THEOKLYMENOS Şi cât de mult vreţi să vă depărtaţi de coastă?

MENELAOS

Până la locul unde, de pe mal, nu se mai vede dâra vâslei.

THEOKLYMENOS Ce noimă are obiceiul ăsta la helleni?

MENELAOS

Să nu aducă fluxul darurile mortului cumva pe mal.

THEOKLYMENOS Am să vă dau o sprintenă corabie feniciană.

MENELAOS Preabine; duhul lui Menelaos va fi-mpăcat.

THEOKLYMENOS Dar nu ajunge să-mplineşti tu

singur, fără ea, ceremonia?

MENELAOS E datoria mamei, a nevestei, a copiilor...

THEOKLYMENOS Am înţeles. Helena e datoare să-şi cinstească soţul.

MENELAOS

Cei temători de zei nu-i văduvesc pe morţi de rituri.

THEOKLYMENOS

Aşa să fie. Ţin şi eu să am soţie-evlavioasă. Tu intră în palat şi-alege darurile pentru mort.

Neîndoios, dacă Helena va fi mulţumită, nu vei pleca din ţara mea cu mâna goală. Fiindcă mi-ai adus o veste bună, în locul hainelor zdrenţoase, vei îmbrăca veşminte cumsecade şi vei primi merinde, să te-ntorci în patrie, căci deocamdată ai căzut în grea nevoie. Iar tu, nefericito, nu te istovi cu o durere fără leac. Menelaos şi-a îndurat destinul; e mort şi nu mai poate să învie.

MENELAOS

Da, fă-ţi femeie, datoria; pe soţul egiptean iubeşte-l, nu te gândi la cel care s-a risipit. în starea ta de-acum, e lucrul pentru tine cel mai de folos. Dacă voi izbuti s-ajung acasă, în Hellada, voi pune capăt vorbelor urâte despre tine, numai să fii, pentru bărbatul tău, soţia care trebuie să fii.

HELENA

Aşa voi face. Niciodată n-am să-i dau bărbatului prilej de supărare. Ai să te-ncredinţezi chiar tu, cu ochii tăi...

Dar intră în palat acuma şi îmbăiază-te, sărmane, şi schimbă-ţi hainele zdrenţoase; pe loc eu îţi voi da răsplata. Vei fi mai dornic să-mplineşti ce se cuvine pentru scumpul meu Menelaos, dacă eşti sigur de mărinimia mea.

(*Theoklymenos si Helena intră în palat, armaţi de însoţitori, care îl conduc pe Menelaos.*)

CORUL453 *Strofa 1* Odinioară, din inima munţilor, purcese <Demeter> a Zeilor Mumă454, gonind prin văi păduroase, pe lângă râuri cu ape şuvoitoare, de-a lungul mării tălăzuite, cu vuiet gros, scoasă din minte, căci i se pierduse fiica, fecioara cu nume oprit a-l rosti.

Tunătorul Dionysos umplea văzduhul cu zgomotul

pătrunzător al chimvalelor sale455, când Nemuritoarea, din carul tras de lei frigieni înjugaţi, îşi căuta copila răpită, smulsă din roatele dănţuitoarelor fete.

Şi două zeiţe fecioare cu glezne vijelioase au ajutat-o în căutările sale:

Ârtemis, nebiruita săgetătoare, şi <-Athena> Gorgopis456, înarmată cu lancea. Zeus veghea peste lume din tronul ceresc, dar copila, cmutată sub glie,> era hărăzită altui destin.

Antistrofa 1 Când Muma, pe urmă, puse capăt chinului goanei sale rătăcitoare întru aflarea fiicei răpită prin viclenie, ajunsese chiar la zăpezile-naltelor piscuri, unde bântuie nimfele muntelui Ida457

şi, sub năpasta durerii, căzu într-un hăţiş omătos, <îngheţat> ca piatra.

Atunci, contenind să mai facă, spre binele omului, rodnice brazdele în câmpiile sterpe, fără verdeaţă, ea părăsi muritorii, să piară, şi nu înlesni, pentru turme, să înflorească păşunile grase cu iarbă creaţă.

Viaţa tânjea prin cetăţi; încetară divinele jertfe, nu mai ardeau pe altare prinoase.

De-asemeni, zeiţa secă apa izvoarelor limpezi ca roua, sorbită de neistovitul doliu pentru copilă.

Strofa 2

Cum astfel ea desfiinţase ospeţele, atât pentru zei, cât şi pentru oameni,

Zeus, voind să aline mohorâta mânie a Mumei, rosti:

„Haideţi, mergeţi, Charitelor458, s-o aflaţi pe De<5459 răvăşită de cele-ntâmplate fiicei sale, alungaţi-i mâhnirea cu strigăte de bucurie, şi voi, aşişderea, Muzelor, cu horele voastre melodioase!11 Atunci preafrumoasa Kypris făcu pentru-ntâia dată să sune glasul aramei, subpământean460, şi răpăiala de tamburine cu pieile-ntinse: deodată Muma porni să râdă, fermecată de muzica gălăgioasă, şi puse mâna pe flautul său cu accente adânci.

Antistrofa 2 Din adâncul palatului tău, ai deşteptat o patimă clocotitoare, Helena, interzisă de legea divină şi de evlavie; tu nu ai cinstit-o, umilă, prin sacrificii pe Marea

Mumă, şi, uite, s-a mâniat pe tine.

Totuşi puteri de temut revarsă <în lume>

nebrida pestriţă, iedera fragedă încununând sfânta tulpină de naithex, tamburina rotundă, care se-nvârte, zguduită, prin aer, şi răvăşitele plete fluturând pentru Bromios la mijlocul nopţilor tainice închinate Zeiţei.

Acum înfrânează-ţi mândria, <Helena,> nu te încrede numai şi numai în frumuseţea făpturii tale461!

(*Helena iese din palat, împreună cu Menelaos, care nu mai poartă haine zdrenţoase, ci armură şi arme de bronz.*)

HELENA

O dragi prietene, în casă totul se petrece bine pentru noi. Fiica lui Proteus, care-mi ajută să-ascund prezenţa lui Menelaos, deşi tiranul a-ntrebat-o, n-a trădat nimic. Ba, dimpotrivă, ca să mă slujească, susţine că bărbatul meu se află sub pământ, că nu mai vede razele de soare.

Şi^ pentru el totul decurge bine, căci s-a înstăpânit pe arme. în loc să le aşeze în corabie şi să le zvârle-apoi în mare, le poartă însuşi el, ţinând în mâna stângă, vajnică, mânerul scutului, în dreapta lancea, şi se preface că prin portul armelor cinsteşte mortul. Iar astfel este gata pentru luptă, fiind încredinţat ca va răpune numeroşi barbari, când, laolaltă vom fi pus piciorul în corabia cu vâsle trainice.

I-am dat veşminte noi, să se dezbare de hainele zdrenţoase de la naufragiu, apoi l-am îmbăiat cu apă din belşug, căci multă vreme trupul său a fost lipsit de unda proaspătă a unui râu.

(*Helena se întoarce şi îl vede venind din palat pe Theoklymenos, însoţit de servitori, care aduc prinoasele funebre făgăduite.*)

Dar tocmai iese omul care crede că nunta noastră e ca şi făcută, că pe Helena o şi strânge-n braţe. însă eu cată să păstrez tăcere. Vă rog, femeilor, nu mă trădaţi, fiţi mute. Dacă vom fi salvaţi, poate vom izbuti vreodată şi pe voi să vă salvăm.

THEOKLYMENOS înaintaţi în şir, cum a voit aheul,

robilor! Purtaţi aceste daruri hărăzite mării.

Iar tu, ascultă sfatul meu, Helena, dacă-ţi pare potrivit: rămâi aici! Pe soţul tău poţi tot aşa de bine să-l cinsteşti, fiind, sau nu, de faţă la ceremonie. îmi este teamă că pe tine, aşa cum eşti prea simţitoare, durerea cruntă sau credinţa să nu te-mpingă în talazuri. Chiar şi aşa suspini prea tare pentru acel ce nu mai este.

HELENA

O Theoklymenos, am datoria să-mi cinstesc întâiul soţ şi amintirea căsniciei noastre. Eu, din iubire pentru el, n-aş pregeta să mă sfârşesc; dar lui, mă-ntreb, i-ar folosi să-l întâlnesc în moarte? îngăduie-mi să merg şi să-i închin prinoasele.

Reverse zeii peste tine binefacerile lor, aşa cum îţi doresc, şi peste călătorul ăsta, care deşi străin, mi-a fost de ajutor! Voi fi, în casa ta, femeia ce ţi se cuvine, căci te-ai purtat mărinimos cu mine şi cu soţul meu dinţii, iar întâmplările îmi pare că decurg prielnic.

Acum, ca să-ţi desăvârşeşti mărinimia, dă unui om de-al tău poruncă să ne facă rost de-o navă, în care să mulăm ofrandele.

THEOKLYMENOS

Mergi tu şi dă-le o corabie sidoniană462, cu cincizeci de vâslaşi.

HELENA

N-ar comanda mai bine nava chiar cel răspunzător de ritual?

THEOKLYMENOS

Ba da; vâslaşii mei vor trebui să îl asculte.

HELENA

Mai spune ordinul o dată, să-l ştie straşnic fiecare.

THEOKLYMENOS

Am să-l rostesc şi-a treia oară, de socoteşti că e nevoie.

HELENA

Rog zeii să te-ajute şi să-mi ajute să-mplinesc ce-am chibzuit.

THEOKLYMENOS Nu-ţi ofili obrazul, vărsând prea

multe lacrimi!

HELENA

Chiar astăzi îţi voi dovedi recunoştinţa mea.

THEOKLYMENOS Pe mort nimic nu-l mai atinge; zadamică-i atâta caznă.

HELENA '

Mi-s gândurile împărţite între vii şi morţi.

THEOKLYMENOS Eu, pentru tine, nu voi fi un soţ mai rău decât Menelaos.

HELENA

Tu n-ai niciun cusur. Ce mi-ar mai trebui acum? Puţin noroc!

THEOKLYMENOS De tine-atârnă să-l câştigi, fii deci statornică-n iubire.

HELENA

Nu astăzi voi fi învăţată să-i iubesc pe cei care mi-s dragi.

THEOKLYMENOS N-ai vrea să te ajut, să te-nsoţesc, trecând la cârma navei?

HELENA

Cu niciun preţ! Să nu ajungi, stăpâne, sclavul propriilor sclavi.

THEOKLYMENOS Preabine; ritul Pelopizilor nu-mi aparţine; iar casa mea este curată, căci nu aici şi-a dat Menelaos suflarea de pe urmă.

(*Adresându-se unui însoţitor*)

Hai, du-te tu şi spune nobililor mei să vină toţi cu daruri pentru cununie, la palat. întreaga ţară să vestească prin cântece de fericire că n-a fost nuntă mai frumoasă decât;i mea şi a Helenei.

(*Lui Menelaos*)

Iar tu, străine, pleacă şi aruncă, pentru bărbatul ei de-odinioară, aceste daruri în adâncul mării. Pe urmă ad-o jU'abnic pe mireasă în căminul meu, ca să te veseleşti cu mine la ospăţul nunţii, şi-apoi, sau să pluteşti spre patrie, sau rămânând, să-ţi afli fericirea în Egipt.

(*Theoklymenos intră în palat*.)

MENELAOS O Zeus, dumnezeire înţeleaptă şi

părinte, priveşte către noi, dezleagă-ne de rele!” – Purtăm pe drum costiş povara pătimirii noastre. Atinge-ne numai cu vârful degetelor tale, şi vom ajunge, bucuroşi, la ţinta urmărită.

Ne-au copleşit destule suferinţe până astăzi.

V-am ponegrit prosteşte, zeilor, şi-mi pare rău.

Mi-e dat oare să nu cunosc decât restriştea?

Ba, şi eu sunt îndreptăţit să merg pe calea dreaptă; doar o favoare daţi-mi, şi mă veţi face fericit!

(*Menelaos*, *Helena şi câţiva însoţitori pleacă spre ţărmul mării*.)

CORUL *Strofa 1* Navă din Sidonul Feniciei, navă cu vâsle repezi, răspândind împrejur zvâcniri sonore,

<te însoţeşte Nereus> călăuzul delfinilor ce saltă şi joacă frumos, când vijelia se-alină.

Galăneia, cu ochii albaştri-verzui, fiica lui Pontos, îndeamnă corăbierii463:

„Pânzele sus! Desfăşuraţi-le, lăsaţi să le umple briza mării, lopeţile de brad apucaţi-le, alei! mateloţilor, matelotilor care o duceţi în triumf pe Helena spre malul cu port primitor şi palatele unde-a domnit Perseus464!”

Antistrofa 1

Şi ce-i va fi dat să vadă <la Sparta>? Poate <vestitele> fete ale lui Leukipos, lângă râul Eurotas cu ape umflate sau la intrarea în templul zeiţei Pallâs, de va sosi acolo, când se dansează, ori când se-adună, noaptea, mulţimea la sărbătoarea lui Hyâkinthos, acela pe care Apollon <din întâmplare>

la omorât, lovindu-l cu discul său rotitor, aruncat năprasnic. De dragul acestuia, zeul, fiul lui Zeus, a-ntemeiat o zi sfântă în Lakedâimon, cu jertfe de boi şi ospeţe465.

Poate acolo <Helena> îşi va vedea, în roatele de dansatoare, fiica lăsată acasă, pe Hermione, care încă aşteaptă să-i lumineze torţa de pin la nuntă.

Strofa 2

De ce nu ne-au fost hărăzite aripi?

De ce nu putem zbura prin văzduh asemeni cocorilor

Libyei[466]?

Fugind dinaintea ploilor reci de iarnă, ca o turmă supusă unui păstor flueraş, ei ascultă chemarea celui mai vârstnic care, cu ţipete şi fâlfâind, îi conduce peste câmpii pârjolite şi peste pământuri pline de roade.

Voi, păsări cu gâturi lungi, care plutiţi mai iute ca norii, luaţi-vă zborul, treceţi pe sub Pleiade[467] spre înnoptatul Orion[46°] şi aşezându-vă lângă Eurotas, vestiţi tuturor că Menelaos, cuceritorul cetăţii troienilor, se-ntoarce acasă.

Antistrofa 2 Veniţi călare şi voi, Tyndarizilor, zoriţi pe potecile voastre de aer, prin vijelia de stele strălucitoare, voi, care hălăduiţi în cer, salvatorii <şi fraţii> Helenei, coborâţi spre adâncul licăritor al mării, spre sumbrele unde vinete, spre alb-înspumatele valuri, şi faceţi să sufle, pentru năieri, din partea lui Zeus, prielnice vânturi[4®]!

Spălaţi-vă sora de faima urâtă c-ar fi-mpărţit c-un prinţ frigian aşternutul,

<spălaţi-o> de pata ce i s-a tras din gâlceava <divină> iscată pe muntele Ida, ei, care nu a privit niciodată pământul Troiei, nici zidul cetăţii, clădit de Phoibos[470]!

(*Intră Theoklymenos, neanunţat, venind din palat; numaidecât se iveşte în grabă un vestitor, unul din oamenii trimişi de rege să însoţească falsa procesiune funebră.*)

AL DOILEA VESTITOR Stăgâne, chiar din casa ta ne vine cea mai mârşavă trădare! Iţi voi vesti o întâmplare şi stranie, şi dureroasă.

THEOKLYMENOS

Ce s-a-ntâmplat?

VESTITORUL

De-acuma caută-ţi altă mireasă. Helena a plecat, a părăsit această ţară.

THEOKLYMENOS

(*ironic*)

Zburând prin aer, sau călcând cu tălpile pământul?

VESTITORUL

Menelaos a scos-o din Egipt prin apa mării, cel care a venit să ne vestească propria lui moarte.

THEOKLYMENOS

Intr-adevăr, cumplită ştire. Şi ce corabie-a putut să-i ducă-n larg? Nu-mi pare de crezut povestea.

VESTITORUL

Chiar vasul dăruit aheului de tine, cu mateloţi cu tot, ca să ţi-o spun pe scurt.

THEOKLYMENOS

Cum? Vreau să ştiu. N-aş fi crezut că braţul unui singur om să poată birui atâţi năieri. Şi tu erai unul din ei.

VESTITORUL

Helena, când a părăsit palatul regelui, înainta spre malul mării, păşind cu graţie şi suspinând, şireata, pentru fostul ei bărbat, care, departe de-a fi mort, o însoţea de-aproape.

Am mers la docurile flotei şi-am tras în apă o corabie sidoniană nouă, ce nu mai navigase, cu bănci şi vâsle pentru cincizeci de năieri. Iar noi rie-am aşternut la treabă fiecare: un om punea catargul, lopeţile un altul, erau desfăşurate pânzele strălucitoare şi cârmele cu legături de piele erau <la pupă> coborâte-n apă.

Dar iată că, în toiul muncii noastre, nişte helleni care-au plutit pe mare cu Menelaos, pândind prilejul, s-au ivit la ţărm; purtau veşminte rupte, ca după naufragiu – altminteri oameni zdraveni, deşi sălbăticiţi. Văzându-i, fiul lui Atreus, se prefăcu a fi mişcat şi zise:

„Nefericiţilor, ahei, cum de-aţi fost azvârliţi aici pe ţărm? Ce vas s-a sfărâmat? Nu vreţi să închinaţi – cu noi cinstiri funebre lui Menelaos, feciorul lui Atreus? Cadavrul lui n-a fost aflat, dar fata lui Tyndâreos vrea să-mplinească rânduiala îngropării.4*

Ei, chipurile, izbucnind în lacrimi, s-au grămădit în navă, aducându-i lui Menelaos, la rândul lor, ofrande funerare. Aceasta ne-a cam dat de bănuit şi unii altora ne-am şopotit că noii călători erau prea numeroşi. Totuşi ţi-am ascultat porunca şi am păstrat, supuşi, tăcere.

Căci însuţi tu, încredinţând străinului comanda navei,

eşti vinovat de toată-ncurcătura.

Nu ne-a fost greu să încărcăm ofrandele uşoare, dar laurul s-a-mpotrivit să-şi pună pe scândurile vasului copita: mugea, rotindu-şi ochiul fioros, îşi arcuia spinarea <coborându-şi ţeasta> cu cornul gata să împungă şi nu lăsa pe nimeni să se-apropie de el. Atunci Menelaos a zis cu glas înalt:

„Veniţi, voi care aţi zdrobit cetatea Îlion, şi ridicaţi pe umeri voiniceşte, cum fac hellenii, taurul şi duceţi-l la proră – în clipa-aceea trase spada – să-l junghiem în amintirea mortului!”

Săriră, la porunca lui, aheii, săltară taurul pe umeri şi-l duseră pe puntea navei. Cu calul n-am avut necazuri. Menelaos doar îl atinse uşor pe ceafă şi pe frunte, şi îl făcu să se îmbarce.

La urmă, când fusese totul încărcat, Helena se sui, cu glezne gingaşe pe scară, şi se opri da pupă> între rândurile de vâslaşi, cu aşa-zisul mort, Menelaos, alături. Ceilalţi helleni, în părţi egale, stăteau de-a lungul marginilor navei, la dreapta şi la stânga, unul lângă altul, având, ascunse, săbii sub veşminte.

Deodată vuietul talazurilor fu acoperit de strigătele oamenilor mării, căci capul lopătarilor4'1 pornise să-i îndemne. Şi când ne-am depărtat de coastă, dar nici prea mult, nici prea puţin, bărbatul de la cârmă a-ntrebat:

„Străine, spune dacă trebuie să mai plutim spre larg, sau dacă e de-ajuns? Doar tu răspunzi de mersul navei.” Menelaos rosti: „E prea de-ajuns.”

Şi îşi deschise drum spre proră, ţinând în mâna dreaptă spada. Acolo începu jertfirea, dar fără să invoce numele vreunui mort, înfipse în gâtlejul taurului fierul şi se rugă <divinităţilor marine>:

„Stăpâne Poseidon, sălăşluind în mare, şi voi, copile sfinte ale lui Nereus, salvaţi-mă şi duceţi-mă, laolaltă cu soţia, pe coastă la Nauplia472! Să nu rămânem în Egipt!”

Şi sângele ţâşnea ca un şuvoi, căzând în apa mării, un semn pentru străin prevestitor de bine. Atunci unul din mateloţi grăi:

„Suntem trădaţi! Ieşirea noastră-n larg e o trădare. La ţărm degrabă! Să ne-ntoarcem! Ia tu comanda, tu cârmeşte spre uscat!”

Pe loc, lăsând la proră taurul ucis, stând falnic în picioare, feciorul lui Atreus ţipă tovarăşilor săi de luptă: „Voi, flori alese ale solului Helladei, ce mai aşteptaţi? De ce nu-i junghiaţi şi sfârtecaţi pe toţi aceşti barbari, şi nu-i zvârliţi în mare?”

Dar capul lopătarilor, şi el, urlă către năierii tăi:

„Sus, <lopătarilor,> luaţi drept arme drugi de lemn, sfărmaţi-mi băncile sau smulgeţi vâslele, şi spargeţi căpăţânile duşmanilor, umplându-le de sânge!”

Săriră de pe bănci cu toţii, apucând ba vreun lemn desprins din navă, <folosit ca ghioagă,> ba vreo spadă. Pe punte sângele curgea, şiroaie. Helena, de la pupă, îşi aţâţa vitejii:

„Aduceţi-vă-aminte cum aţi învins la Troia, şi daţi-le o pildă acestor egipteni!‘‘

In toiul încleştării, unii din vâslaşii tăi se prăbuşeau, apoi se ridicau, dar alţii rămâneau lipsiţi de viaţă.

Menelaos, cu armele şi în armură, pândea să vadă locurile unde soţii săi păreau mai slabi şi năvălea numaidecât, având în mâna dreaptă spada, asupra oamenilor ndştri, silindu-i să se zvârle-n valuri. Curând n-a mai rămas niciun vâslaş pe punte.

Atunci, ducându-se la omul de la cârmă, i-a poruncit să-ndrepte nava spre Hellada. Aheii ridicară pânzele, un vânt prielnic s-a stârnit, şi duşi au fost.

Iar eu, care abia scăpasem de măcel, pe lângă <cablul> ancorei mi-am dat în mare drumul. Aproape mă pierdusem, când am fost culeş de un pescar şi scos la mal, să-ţi pot vesti ce s-a-ntâmplat.

A nu fi prea încrezător: aceasta-i cea mai de folos învăţătură pentru muritori.

CORIFEUL

Nicicând n-aş fi crezut, o rege, că Menelaos putea să vina însuşi el aici, aşa cum s-a-ntâmplat, fără să fie dibuit de tine şi de noi.

THEOKLYMENOS Vai de mine, oropsit sunt, tras pe sfoară de-o femeie. Mi-a scăpat din mâini mireasa. Barem de-aş avea speranţa că ajung din urmă nava, aş trudi să prind fugarii.

Mă voi răzbuna în schimb pe Theonoe, trădătoarea; nu mi-a spus, deşi-l văzuse pe Menelaos în casă.

Ea s-a folosit de darul prorocesc, ca să mă-nşele.

Nu va mai avea prilejul!

(*Theoklymenos se întoarce să intre în palat, dar vestitorul se aşază repede între el şi uşa clădirii.*)

VESTITORUL Stai! Unde te duci, stăpâne? Ai de gând să faci o crimă?

THEOKLYMENOS Vreau numai să fac dreptate. Haida-de! nu-mi sta în cale.

VESTITORUL

Nu dau drumul hainei tale, altfel crunt va fi omorul.

THEOKLYMENOS Cum, un rob îi porunceşte regelui?

VESTITORUL

Aşa-i cuminte.

THEOKLYMENOS Nu e, dacă mă împiedici...

VESTITORUL

Tocmai, vreau să te împiedic.

THEOKLYMENOS...sa ucid o ticăloasă.

VESTITORUL Dimpotrivă, e o simtă.

THEOKLYMENOS Ba-i o soră trădătoare...

VESTITORUL

Drept a fost să te trădeze.

THEOKLYMENOS...căci a dat-o pe Helena...

VESTITORUL

...celui mai în drept s-o ţină.

THEOKLYMENOS Cine are drepturi peste ce-i al meu?

VESTITORUL

Cel care-a primit-o de la tatăl ei.

THEOKLYMENOS Eu de la Ursită am primit-o.

VESTITORUL

însă Datoria ţi-a luat-o.

THEOKLYMENOS Nu-ţi dau voie să mă judeci.

VESTITORUL

Judecata mea nu-i proastă.

THEOKLYMENOS Cine este, tu sau eu, stăpânul?

VESTITORUL

Cel ce face binele, nu răul.

THEOKLYMENOS Parcă ţi-ar fi dor de moarte.

VESTITORUL

Hai, ucide-mă, însă pe sora ta n-o vei ucide, dacă pot să mă opun.

Orice sclav cu suflet nobil ştie că nimic nu-ntrece gloria de a muri pentru stăpâni.

(*Brusc*, *plutind deasupra palatului*, *apar doi tineri*, *Dioskorii*.)

DIOSKORII

Astâmpără-ţi mânia care te sminteşte, Theoklymenos, o rege al Egiptului! Ascultă, suntem gemenii lui Zeus, Dioskorii, plodiţi de Leda, ca şi sora noastră, Helena, care a fugit din casa ta.

Să ştii că nunta <nemplinită>, pentru care clocoteşti acum de furie, nu îţi fusese ţie hărăzită, şi Theonoe, sora ta, fiica Nereidei, nu te-a vătămat, ci s-a supus voinţei zeilor şi dreptelor porunci primite de la tatăl ei. Da, până azi Helena trebuia să locuiască-n casa ta; acum însă, când Troia până-n temelii a fost înfrântă şi zeii nu mai au la ce să folosească numele Helenei, aceasta cată să-şi urmeze soţul legiuit şi să trăiască sub acoperişul căsniciei.

îndepărtează spada ucigaş ă de la sora ta şi recunoaşte că purtarea sa e înţeleaptă. De multă vreme-am fi putut s-o scoatem pe Helena din Egipt – căci am fost ridicaţi şi noi în rândul zeilor de Zeus – dar nu aveam îngăduinţa s-o facem împotriva sorţii şi a puterilor divine, ce hotărâseră altminteri.

Atât am vrut să-ţi spunem, Theoklymenos, dar iată ce-i vestim surorii noastre:

Pluteşte, sănătoasă, cu soţul tău, Helena; un vânt prielnic are să vă-mpingă. Noi fraţii tăi, pereche, mântuitorii oamenilor mării, călări, pe lângă navă, te vom însoţi spre ţară.

<Apoi,> când zilele ţi se vor fi sfârşit, vei fi <în Lakedâimon> invocată ca zeiţă şi cei din partea locului, la fel ca nouă, îţi vor închina libaţii şi ospeţe rituale473. Popasul unde fiul Maiei te-a adâs întâi, pe drum aerian, când te-a răpit din Sparta, ca să-l împiedice pe Pâris să te strângă-n braţe – vorbim de insula din faţa coastei akteane

— în viitor va fi i urnită, de către muritori, Helena, căci ai primit după răpire adăpost acolo474.

Iar lui Mene aos, care atât de mult a rătăcit, voinţa zeilor i-a hărăzit ca <după moarte> să aibă drept sălaş Ostrovul Fericiţilor475. Căci zeii nu-i urăsc pe oamenii cu suflet nobil; pedepsele sunt destinate numai turmei celor de nimic.

THEOKLYMENOS Pereche de feciori ivită din dragostea lui Zeus cu

Leda, îmi risipesc amărăciunea pentru mireasa mea pierdută, şi nici prin minte nu îmi trece să-i sting surorii mele viaţa.

Intoarcă-se Helena-acasă, dacă aşa doreşte Cerul.

Apoi să ştiţi că sora voastră, având cu voi acelaşi sânge, e cea mai demnă şi curată din câte-au fost femei pe lume.

Fiţi mândri de mărinimia ce umple inima Helenei, o însuşire întâlnită arareori printre femei.

CORUL

Numeroase sunt feţele sorţii, numeroase-ntâmplări nesperate dezlănţuie zeii.

Aşteptările omului nu se-mplinesc; un zeu deschide neaşteptărilor cale.

La fel s-a-ncheiat şi această <dramă>.

ORESTES

PERSOANELE (In ordinea intrării în scenă)

ELEKTRA, fiica lui Agamemnon, sora lui Orestes HELENA, regina Spartei, soţia lui Menelaos CORUL femeilor din Argos ORESTES, fiul lui Agamemnon şi a Klytaimnestrei MENELAOS, regele Spartei, fratele lui Agamemnon TYNDAREOS, tatăl Helenei şi al Klytaimnestrei PYLADES, prietenul lui Orestes Un

VESTITOR bătrân

HERMIONE, fiica lui Menelaos şi a Helenei Un FRIGIAN, sclavul Helenei '

APOLLON

Servitorii lui Tyndăreos şi ai lui Menelaos, oameni din Argos, înarmaţi.

Acţiunea dramei are loc la Argos411. Scena reprezintă faţada palatului lui Agamemnon, înaintea căruia, pe un pat zace Orestes, acoperit, şi doarme. Lângă el veghează Elektra.

ELEKTRA478

Nu este soartă, cât ar fi de-ngrozitoare, nu este pătimire, nici năpastă de la zei, a căror sarcină să n-o îndure firea omenească.

La fel, preafericitul Tântalos – şi n-o afirm ca să-i jignesc nenorocirea – <preafericit> deoarece se spune c-a fost zămislit de Zeus, priveşte, spânzurat în aer, plin de spaimă, o stâncă ce ameninţă să-i cadă-n creştet; lui, după cum e vorba, i s-a dat osânda-aceasta pentru că şi-a dezlegat – neruşinat năravˆ! — sfruntarea limbii, când zeii l-au primit, biet muritor, cu ei la masă, ca pe un egal479.

<Pe urmă> el l-a odrăslit pe Pelops480, din care s-a născut Atreus; acestuia, divina torcătoare481, când alegea fuiorul sorţii, i-a hărăzit gâlceava, să fie pururi în război cu frate-său Thyestes.

Dar oare trebuie să amintesc atâtea mişelii de nerostit482?

Atreus îşi ospătează fratele cu <carnea propriilor săi> copii, ucişi <de el>. Iar din Atreus se nasc – păstrez tăcere despre cele întâmplate între timp483 – slăvitul Agamemnon, dacă slăvit se poate spune484, şi Menelaos, având-o amândoi de mamă pe cretana Aerope485.

Ei şi-au luat soţii, Menelaos pe blestemata zeilor, Helena, şi Agamemnon, regele, pe Klytaimnestra, a cărei nuntă e faimoasă în Hellada.

Din căsnicia lor au răsărit trei fete: Iphigeneia, Chrysothemis şi eu, Elektra; s-a mai născut şi un moştenitor, Orestes, din aceeaşi preanelegiuită mamă,

care, prinzându-şi soţul în năvodul unei ţesături, l-a săvârşit[486].

De ce? Ar fi urât pentr-o fecioară să răspundă; e liber, cine vrea, să lumineze pricina pe care-o las în umbră[487].

Dar trebuie lui Phoibos să-i aduc învinuirea de-a fi fost nedrept[488]? El lui Orestes i-a cerut să-şi piardă mama ce-l născuse, un fapt pe care nu-l socoate toată lumea glorios; totuşi, supus voinţei zeului, <Orestes> a ucis-o. Am fost şi eu părtaşă la omor, atât cât poate o femeie[489], şi ne-a mai dat o mână de-ajutor Pylades.

De-atunci, topit de o cumplită boală, îl văd pe bietul frate-meu căzut pe aşternutul ăsta, unde zace; sângele mamei noastre-l mână în zvâcniri de nebunie[490]; căci nu cutez a le numi pe Eumenidele divine, care se-ntrec în a-l înspăimânta[491].

Aceasta e a şasea zi de când a fost înjunghiată mama şi leşul i-a fost mistuit de flăcările purificatoare; de-atunci el n-a mai pus în gură hrană, nici trupul nu şi l-a scăldat. Ascuns sub acoperăminte, când boala-i dă câte un scurt răgaz, îşi vine-n fire şi-l cuprinde plânsul[492]; dar uneori îl vezi ţâşnind din aşternut la fugă, ca un mânzoc scăpat din jug.

Aici, în Argos, s-a luat o hotărâre, să nu ne-adăpostească nimeni sub acoperişul său, ori lângă focul <vetrei> sale, ori să ne spună nouă, ucigaşilor de mamă, vrun cu vânt[493]. Şi iată ziua hărăzită, când se va alege, prin votul cetăţenilor, de vom muri, striviţi de pietre[494] [sau străpungându-ne noi înşine gâtlejul cu pumnale ascuţite.]

Dar mai avem un licăr de speranţă că vom fi salvaţi. Menelaos, întors din Troia, a sosit în ţară. Intrând în port cu flota la Nauplia[495], la capătul călătoriei sale, a coborât pe ţărm, după ce lungă vreme-a rătăcit, împins de vijelii.

El a trimis-o înainte în palatul nostru, sub paza nopţii, pe Helena, obârşia atâtor lacrimi, ca nu cumva cei cărora li s-au sfârşit sub Ilion copiii, văzând-o că pătrunde ziua <în cetate>, s-o-ntâmpine cu pietre; acuma ea se află înăuntru, plângându-şi sora şi năpastele familiei.

Totuşi, între dureri, găseşte oarecare alinare; căci, copiliţa ei, pe care, când a navigat spre Troia, Menelaos ne-o adusese nouă şi-o-ncredinţase mamei mele să o crească, această Hermione, mutată de la Sparta496, e pentru <maică-sa> prilej de bucurie şi uitare-a suferinţei.

Eu toate căile ccătre cetate> le supraveghez, să văd când va sosi Menelaos. Căci viaţa noastră slabă e primejduită, de nu primim din partea lui un ajutor. Vai, cât amar <fără ieşire> într-un neam lovit de nenoroc!

(*Helena iese din palat, purtând o tavă pe care se află ulcioare şi şuviţe de păr.*)

HELENA,

Copilă-a Klytaimnestrei şi-a lui Agamemnon, Elektra, ce-ţi păstrezi de îndelungă vreme fecioria497, nefericito, cum de-aţi fost în stare, tu şi Orestes, frate-tău, sărmanul, să vă ucideţi mama?

Eu nu mă tem că mă vor pângări spusele tale, căci, dupăjxiine, Phoibos e răspunzător de fapta rea498.

în schimb, mă-ndurerează soarta Klytaimnestrei; ea era sora mea, pe care n-am văzut-o de când am plutit <pe mare> către Îlion – aşa cum am plutit, împinsă de-o zeiască nebunie499 – şi-acum, că s-a-ntâmplat s-o pierd, deplâng năpastele ce ni s-au hărăzit.

ELEKTRA

Helena, pentm ce ţi-aş spune, când poţi să le cuprinzi cu ochii tăi, nenorocirile vlăstarelor lui Agamemnon?

Eu, fără somn, stau aşezată lângă-acest cadavru şi-l veghez, căci e aproape un cadavru, după cât de slab răsuflă, dar nu vreau să-l jicnesc <vorbind> de chinurile sale.

Cât te priveşti, tu eşti fericită şi fericit este bărbatul tău500; norocul vostru se apropie de obidirea noastră.

HELENA (*arătând spre Orestes*)

De câtă vreme a căzut la pat?

ELEKTRA

De când a risipit şuvoiul sângelui matern.

HELENA

Nefericitul şi nefericita-i născătoare! Ce pierzare!

ELEKTRA

Intr-adevăr, şi răul care-l mistuie nu-i lasă vreo speranţă.

HELENA

Te rog, fecioară, aş putea să-ţi pun bunăvoinţa la-ncercare?

ELEKTRA

N-am cum lipsi, decât puţin, din preajma lui Orestes.

HELENA

Vrei să te duci, în locul meu, la groapa Klytaimnestrei?

ELEKTRA

A mamei mele, înţelegi să zici? Şi pentru ce?

HELENA

Să-nchini libaţiile mele şi câteva şuviţe, din părul meu, tăiate[501].

ELEKTRA

Nu-i potrivit să mergi tu însăţi la mormântul unei dragi surori?

HELENA

îmi e ruşine să-ntâlnesc privirile argeilor.

ELEKTRA

Târziu ai devenit sfioasă: odinioară nu te-ai ruşinat să pleci de-acasă.

HELENA

Drept ai grăit, însă cuvinte aspre pentru mine.

ELEKTRA

Sfiala faţă de mykenieni[502] de unde ţi se trage?

HELENA

Mi-e frică de părinţii celor morţi sub flion.

ELEKTRA

Adevărat, numele tău, în Argos, e hulit de gura tuturor.

HELENA

Tu împlineşte-mi voia şi dezleagă-mă de teamă.

ELEKTRA

N-aş fi în stare să privesc mormântul mamei.

HELENA

Totuşi nu s-ar cădea să-ncredinţăm pioasa datorie unor servitoare.

ELEKTRA

De ce nu o trimiţi pe fata ta, pe Hermione?

HELENA

Nu e frumos ca o fecioară să se-arate gloatei.

ELEKTRA

Ba astfel şi-ar vădi recunoştinţa faţă de moarta care a crescut-o.

HELENA

Drept ai grăit; am să-ţi urmez, nepoată, sfatul. [Am să-mi trimit fiica, spusele ţi-au fost întemeiate.]

Copila mea, ieşi, Hermione, vino înaintea casei şi ţine-n mâini libaţiile şi şuviţele din părul meu.

(*Apare Hermione*.)

Mergi la mormântul Klytaimnestrei, închină lapte-amestecat cu miere şi toarnă pe ţărână vin întunecat[503], apoi te suie pe movila <funerară> şi rosteşte:

„Helena, sora ta îţi dăruie libaţiile-acestea, dar nu a cutezat să vină la mormântul tău de frica gloatei argiene.”

Tu roagă-te aprins de ea, să fie binevoitoare faţă de mine, şi de tine, şi de soţul meu, şi faţă de aceşti doi oropsiţi, pe care i-a pierdut un zeu[504]. Făgăduieşte-i toate darurile de pe urmă, care i se cuvin unei surori.

Te du, copila mea, grăbeşte-te, şi-ndată ce vei fi vărsat libaţiile pe mormânt, întoarce-te aici, fără zăbavă.

(*Intră în palat, în timp ce Hermione, care luase tava cu libaţii, se îndepărtează*.)

ELEKTRA (*privind în urma Helenei*)

Natură, pentru oameni, tu eşti un mare rău, dar poţi, când te îmbraci în bunătate, să le fii salvarea!

Văzut-aţi cum şi-a retezat numai din margini părul, să nu i se ştirbească frumuseţea? Ea este tot femeia de-altădată.

Să cadă ura zeilor asupra ta, atât cât ne-ai sfărmat, pe mine, pe Orestes şi Hellada-ntreagă!

(*Luând seama la intrarea în scenă a Comlui femeilor argiene*.)

Ah, cât sunt de nefericită! Uite, vine-aici o ceată de femei prietene, ca să-şi unească vocile cu tânguirea mea; poate mi-l vor trezi pe el, care se odihneşte şi ochii mei vor lăcrima din plin, văzându-mi fratele cuprins de nebunie.

Preascumpelor femei, umblaţi uşor, nu faceţi zgomot, asurziţi-vă cadenţa paşilor! Prietenia voastră-mi este bună, dar deşteptarea lui <din somn> ar fi o caznă pentru mine.

CORIFEUL

Strofa 1 Tăcere, tăcere! uşor să atingeţi cu încălţările <solul>; să nu tropotiţi505.

ELEKTRA

Staţi mai departe, acolo, departe de pat.

CORUL

Iată, îţi facem voia.

ELEKTRA

Sst! Vocea voastră să fie, dragile mele, ca un foşnet de gingaşe trestii506.

CORUL

Iată, vocile noastre suie, scăzute, spre-acoperişul <palatului>.

Astfel e bine.

Fie-vă tonul mai molcom, mai molcom vă fie, înaintaţi fără zgomot, fără zgomot v-apropiaţi şi desluşiţi-mi de ce aţi venit.

Vreme destulă i-a trebuit <lui Orestes> ca să alunece-n somn.

CORIFEUL *Antistrofa 1* Care e starea lui? Răspunde-mi, prietenă.

ELEKTRA

Ce să-ţi spun despre soarta lui? [despre-a lui năpastă?] încă respiră, dar o suflare cu gemete scurte.

CORUL

Ce ne vesteşti? Sărmanul de el!

ELEKTRA îl veţi ucide, dacă-i goniţi din pleoape dulcele somn ce-l astâmpără-acum.

CORUL

Victima nefericită a celui mai groaznic fapt, inspirat de un zeu, sărmanul!

ELEKTRA

Câtă durere!

Vocea, vocea nedreaptă a lui Loxias i-a poruncit nedreptatea, când, de pe tripodul <străvechii> Themis, a hotărât omorul, mai mârşav ca orice omor, al mamei[507].

CORIFEUL *Strofa 2*

Nu vezi oare? Se zbate sub învelişuri.

ELEKTRA Voi l-aţi trezit, urgisitelor.

L-au smuls din somn strigările voastre.

CORUL

Noi am crezut că doarme adânc.

ELEKTRA

Nu staţi în preajma noastră, în preajma casei; întoarceţi mersul vostru, nu faceţi larmă.

CORUL Nu e decât aţipit; bine zici.

ELEKTRA Noapte slăvită, slăvită, care le torni muritorilor mult încercaţi de necazuri somnul, vino din Erebos, vino, aşază-ţi pe casa lui Agamemnon aripile[508]. Durerile noastre, năpastele noastre ne-au lovit, ne-au pierdut.

Voi aţi stârnit gălăgia, <femeilor>; tăcere, păstraţi tăcere! Nu tulburaţi cu şoaptele buzelor voastre culcuşul acesta; să aibă <Orestes> parte în tihnă de harul somnului, dragile mele.

CORIFEUL *Antistrofa 2* Spune-mi, prevezi un liman pentru relele lui?

ELEKTRA Moartea. Care să fie altul?

Nu mai pofteşte să ia fărâmă de hrană.

CORUL

Sfârşitul lui, aşadar, este sigur.

ELEKTRA

Phoibos ne-a pecetluit cu semnul jertfirii, când ne-a ales să vărsăm – sângele unei nefericite, care, mamă <fiind>, l-a ucis pe tatăl copiilor săi[509].

CORUL

Dreaptă sentinţă, însă nu bună[510].

ELEKTRA Ai omorât şi-ai fost omorâtă, mamă ce ne-ai adus pe lume; se sting, datorită ţie, asemenea tatălui lor,

copiii născuţi din sângele tău.

Ne-am prăpădit, ca şi morţi suntem, ne-am prăpădit.

<Frate> tu *eşti* printre morţi, iar mie, cu viaţa zdrobită, îmi este dat să am parte, aproape întruna, de gemete, de tânguiri, de lacrimi vărsate noaptea.

Nemăritată, sărmana de mine, fără copii, mă voi târî pân' la capătul zilelor mele.

CORIFEUL

Fecioară, ce te afli lângă pat, Elektra, vezi să nu se fi sfârşit fratele tău, fără ca tu să fi băgat de seamă; prea marea lui abatere defel nu-mi place.

(*Elektra se apleacă peste pat*; *Ia o blândă atingere*, *Orestes se trezeşte*.)

ORESTES

Somnule, farmec scump, ocrotitor al suferindului, cât mi-ai sosit de dulce şi la timp!

Uitare-a relelor, slăvită, cât eşti de <tainic> înţeleaptă, zeiţă <bună> cu năpăstuiţii care te invocă511!

De unde am venit aici? Cum am ajuns? Nu mi-amintesc de cele dinainte; mi-e risipită <agerimea> minţii.

ELEKTRA

Cât mi-a părut de bine, preaiubite, când ai adormit. Nu vrei să te ajut şi trupul să-ţi îndrept?

ORESTES

Ba da, apucă-mă, apucă-mă; şi şterge de pe biata-mi gură spuma, şi de pe ochii mei urdoarea.

ELEKTRA (*în timp ce-I îngrijeşte*)

Cum vezi, mă bucur să te pot sluji şi nu mi-e silă, frate, să te îngrijesc cu mâini de soră.

ORESTES

De pieptul tău sprijină-mi trunchiul, ridică părul care-mi cade, prăfuit, pe faţă, căci el privirea mi-o păinjeneşte.

ELEKTRA

(*sprijiaindu-i gâtul şi pieptănându-i pletele*)

Biet cap cu bucle năclăite, zburlit mai eşti, după-ndelunga lipsă de-mbăiere!

ORESTES

Aşază-mă din nou pe pat. Când izbucnirea nebuniei

mele se alină, mă simt neputincios, cu mădularele zdrobite.

ELEKTRA

Vezi bine, patul e prietenul bolnavului; el e un lucru neplăcut şi totuşi necesar.

(*îl ajută să se întindă*.)

ORESTES (*după un răgaz*)

Ridică-mă din nou, îndreaptă-mi trupul îndoit. Sunt greu de împăcat bolnavii; nici ei nu ştiu cum vor să zacă.

ELEKTRA

Nu vrei să simţi pământul sub picioare, să faci, după atâta vreme câţiva paşi? întotdeauna o schimbare cade bine.

ORESTES

Cum să nu vreau, căci astfel o să-mi pară că m-am însănătoşit. în lipsa adevărului, mai bună e părerea512.

ELEKTRA

Acum ascultă, frate drag, cât timp îţi lasă Erinyile întreg folosul minţii.

ORESTES

Doreşti să-mi spui o noutate? Dacă-i o veste bună, mă vei încânta. Dacă e vorba de vreo lovitură iarăşi, năpastele de până astăzi îmi ajung.

ELEKTRA

Soseşte unchiul tău, Menelaos; corăbiile lui sunt ancorate la Nauplia513.

ORESTES

Ce spui? Acolo licăreşte <o speranţă> pentru răul nostru, acest bărbat cu noi de-un sânge şi care este-ndatorat latălui nostru514?

ELEKTRA

Acolo licăreşte, şi drept întărire, lasă-mă să-ţi spun că, dintre zidurile Troiei, o aduce pe Helena.

ORESTES

Dacă scăpa doar el, era mai vrednic de invidie; dar dacă vine cu nevasta, un mare nenoroc aduce.

ELEKTRA

Tyndâreos a zămislit fiice de pomină pentru învinuiri

<obşteşti> şi pentru faimă proastă în Hellada515.

ORESTES

Dar tu să nu te-asemeni cu stricatele acelea; tu poţi; fii <altfel> deci, nu doar în vorbe, ci şi în cugetele tale.

ELEKTRA (*brusc speriată*)

Vai, frate, rătăcită ţi-e privirea516! Deodată te-a cuprins turbarea, pe'tine care, adineaori, judecai atât de clar.

ORESTES

(*delirând şi mişcându-se convulsiv încoace şi încolo*)

Rogu-te, mamă,. nu stârni asupra mea aceste fete <infernale>, aceste vipere cu ochi de sânge! Iată-le-n preajmă, iată-le, se-aruncă peste mine517!

ELEKTRA (*înceicând să-l oprească şi să-l culce*)

Stai liniştit în aşternutul tău, nefericitule; aceste arătări, pe care le socoţi atât de-adevărate, tu nu le vezi într-adevăr.

ORESTES

O Phoibos, mă vor omorî căţelele acestea cu priviri cumplite, ale tărâmurilor morţii preotese, necruţătoarele zeiţe518!

ELEKTRA (*luptându-se să-l ţină*)

Nu; nu te voi lăsa; te voi înlănţui cu braţele; am să te-mpiedic să te-avânţi în raznă căpiată.

ORESTES

Dă-mi drumul; tu eşti una dintre Erinyile care mă urmăresc; mă ţii de mijloc strâns, ca să m-azvârli în Târtaros519.

ELEKTRA

Vai, oropsitule! Unde să aflu ajutor contra puterilor divine ce ne hăituiesc atât de mânioase?

ORESTES

(*smulgându-se din strânsoarea Elektrei*)

Dă-mi arcul <meu cu capete> de corn520, pe care mi l-a dăruit Loxias, spunându-mi să mă folosesc de el ca să gonesc zeiţele, dacă m-ar speria cu izbucniri de nebunie.

(*Face gestul încordării unui arc.*)

ELEKTRA

Un braţ de muritor poate răni vreo zeitate?

ORESTES

Desigur, dacă nu se-ascunde de privirea mea! f5e *adresează din nou Erinyilor*, *pentru ceilalţi nevăzute*.)

Nu înţelegeţi, nu vedeţi săgeţile înaripate ce ţâşnesc din arcul cu bătaie lungă? Ah, ah! Ce aşteptaţi? Zburaţi în acrul înalt! N-aveţi decât să asupriţi oracolele lui Apollon! f.Ve *calmează*, *la fel de brusc cum intrase în criză*. *După un răstimp de tăcere*, *vorbeşte rar*, *puţin împleticit*.)

Ah, stai! De ce sunt istovit şi gâfâind?

Unde-am sărit, unde, din aşternut afară?

S-a depărtat furtuna; văd iarăşi mare calmă.

De ce plângi, soră, ascunzându-ţi capul sub veşmânt? Ah! mi-e ruşine să te fac părtaşă încercărilor prin care trec, sa te aduc pe tine, o fecioară, să fii îngrijitoarea unui suferind. Nu-ţi nărui, de supărare, sănătatea, din pricina necazurilor mele. Mi-ai dat şi tu, desigur, încuviinţare, dar cu sunt cel care-a vărsat sângele mamei.

<Adevăratul> vinovat este Loxias; el m-a împins la cea mai ticăloasă crimă, încurajându-mă doar prin făgăduinţe, nu prin fapte. Şi cred că însuşi tatăl meu, dacă l-aş fi-ntrebat, privindu-l drept în ochi: „Chiar e nevoie s-o ticid pe mama?”, şi-ar fi întins o mână rugătoare spre bărbia mea521, cerându-mi arzător să nu înfig nicicând jungherul în gâtul celei care-mi dete viaţă522, deoarece – fără să-l pot inuta pe el <din Hades> la lumină – urma, sărman’ de mine, să-mi atrag năpaste grele.

Şi-acum, dezvăluie-ţi obrazul, soră dragă, usucă-ţi plânsul, în pofida sorţii noastre oropsite. Când vei vedea că sunt lipsit de vlagă, alungă-mi spaima, rătăcirea cugetului meu bolnav, şi întăreşte-mă <prin vorbe bune>. Când tu suspini, e datoria mea să-ţi fiu alături, ca să te întăresc cu gingăşie. Purtările de grijă dintre noi fac cinste înrudirii noastre.

Ci, biată <soră>, intră în palat; întinde-te <pe vreun pat>, în somn scufundă-ţi pleoapele muncite de nesomn, îmbucă niscai hrană şi revarsă apă peste trupul tău; căci dacă tu mă părăseşti, sau cazi bolnavă pentru a fi stăruit

prea mult la căpătâiul meu, suntem pierduţi. Doar tu îmi eşti de ajutor, ceilalţi, cum vezi, s-au risipit din jurul meu.

ELEKTRA

Cu neputinţă <să te părăseso; n-am să despart nici moartea mea, nici viaţa mea de-a ta; de altfel, toate sunt comune între noi. Dacă-ai pieri, ce-aş face eu, <biată> femeie? Cum aş putea, doar singură, să mă salvez lipsită de un frate, lipsită de un tată, lipsită de prieteni. Dar dacă ţi se pare că e bine, eu trebuie să fac aşa cum spui.

In schimb, tu odihneşte-te pe-acest culcuş, şi, nelăsându-te uşor în seama nălucilor tulburătoare ce te bântuie, rămâi pe acoperământul patului. Fără a fi bolnav, fie şi numai gândul că s-a-mbolnăvit pe muritor îl istoveşte şi-l cufundă în restrişte[523].

(*îl ajută pe Orestes să se întindă, apoi intră în palat.*)

CORUL

Strofă

Aiai!

Călătoarelor purtate de aripi, stăpânelor divine, menite s-alcătuiţi, în suspine şi lacrimi, un alai străin de duhul lui Bakchos,

Eumenidelor cu pielea smolită, avântate în zbor prin largul văzduhului, cerând răzbunarea vărsării de sânge, plata omorului[524], ascultaţi-ne ruga fierbinte, ruga fierbinte, lăsaţi-l pe fiul lui Agamemnon, să-şi uite sminteala turbată şi raznele!

Sărmane <Orestes>, ce cazne ai tras asupra-ţi.

spre pierzania ta, când te-ai supus profeţiei rostite de Phoibos, de pe tripodul sfânt, din sanctuarul unde se zice că este Buricul lumii[525]!

Antistrofă Zeus, ce prilej de milă-i acesta?

Ce luptă de moarte-i aceasta?

Iuţindu-ţi inima năpăstuită, <Orestes>, un daimon răzbunător[526], izvor pentru tine de lacrimi neistovite, te-a mânat în palat, şi te-a-ndârjit împotriva sângelui mamei tale, care, <iată> te scoate din minţi.

Ne tânguim, tânguimu-ne.

Bunăstarea măreaţă nu dăinuieşte la oameni, astfel

cum pânza uşoarei corăbii e sfâşiată de vijeliile vreunui zeu, cum e sorbită luntrea de marea cu hulpave valuri527.

Yedea-se-va oare vreodată o altă casă, căreia, mai cu temei decât casei lui Tântalos, cea răsărită din nuntă divină528, să i se cuvină cinstirea noastră?

CORIFEUL Dar iată, se-apropie regele, suveranul Menelaos; din fastul său se cunoaşte limpede că este din spiţa lui Tântalos.

O tu, ce-ai condus armata de-o mie de vase asupra pământului Asiei, fii binevenit!

Te-nsoţeşte Norocul; ţi-ai împlinit, ajutat de zei, năzuinţele.

(*în veşminte luxoase, intră Menelaos, cu o gardă de câţiva hopliţi.*)

MENELAOS

Palatule, sunt bucuros să te privesc la-ntoarcerea din Troia, însă vederea ta mă face să suspin529, căci nu cunosc o altă vatră care să fi fost mai răscolită de un şir de jalnice nenorociri.

Soarta lui Agamemnon, crunta-i moarte, cum l-a pierdut soţia lui, eu le-am aflat în timp ce navigam înspre Malea530; din mijlocul talazurilor mi-a strigat-o zeul ce le vesteşte oamenilor mării viitorul, feciorul lui Nereus, profetul Glâukos531, care nu ştie să mintă; acesta, ridicându-se-n lumină, mi-a grăit;

„Menelaos, fratele tău se află în mormânt. El a pierit în baia pregătită de soţia lui, care i-a fost şi cea din urmă <baie>532.”

<Atunci> şuvoi de lacrimi am vărsat, eu şi corăbierii mei.

Dar iată că, îndată ce-am atins pământul la Nauplia, pe când nevasta mea, pornind la drum, se îndrepta încoace, eu, care năzuiam să-i strâng cu drag în braţe pe Orestes al lui Agamemnon şi pe Klytaimnestra, crezând că <amândoi> sunt sănătoşi, iau cunoştinţă, de la un pescar, despre nelegiuita omorâre a fiicei lui Tyndâreos.

Unde se află, tinerelor, spuneţi-mi, fiul lui Agamemnon, care a-ndrăznit asemenea fărădelege? Era un

prunc, ţinut de maică-sa în braţe, când mi-am lăsat palatul, ca să merg la Troia; chiar dacă l-aş privi în faţă, nu l-aş recunoaşte.

ORESTES

(*sărind din pat $i căzând în genunchi în faţa lui Menelaos*)

Menelaos, eu sunt acest Orestes, pe care tu îl cauţi. De bună voie-am să-ţi înşir necazurile mele.

Dar mai întâi vreau să-ţi ating, ca suplicant, genunchii, şi să-ţi închin, în locul unei ramuri, o rugă arzătoare533. Salvează-mă; tu ai sosit tocmai în ceasul când e-n cumpănă destinul meu de urgisit.

MENELAOS

O zei, ce văd? Vreun strigoi mi se năzare dintre morţi?

ORESTES

Intr-adevăr, nu mai sunt viu, din pricina prea multor rele, deşi încă zăresc lumina.

MENELAOS

Cât ţi-s de încâlcite pletele, sărmanule!

ORESTES

Nu felul cum arăt, ci crima săvârşită mă căzneşte.

MENELAOS Şi ce cumplit priveşti cu ochii tăi uscaţi!

ORESTES

Se stinge trupul meu, doar numele-mi rămâne. MENELAOS

îngrozitoare arătare, contrară celeia la care m-aşteptam! ORESTES

Acesta sunt, ucigătorul mamei mele urgisite. MENELAOS

Ştiu; cruţă-te de <a mai spune> crunta povestire. ORESTES

N-am decât să mă cruţ, căci Soarta-mi hărăzeşte chinuri din belşug.

MENELAOS

Ce pătimeşti anume? Care-i boala ce te istoveşte? ORESTES

E conştiinţa, gândul c-am făcut ceva de groază534.

MENELAOS

Ce vrei să spui? Vorbirea limpede vădeşte omul înţelept; obscuritatea nu.

ORESTES

îţi spun că mă topeşte mai ales mâhnirea.

MENELAOS Zeiţă de temut! Dar poate fi înduplecată.

ORESTES

Chiar gândurile mele căpiate răzbună sângele cvărsat al> mamei.

MENELAOS

Şi rătăcirea minţii tale când a început? Ce zi era?

ORESTES.

In ziua când am înălţat mormântul peste biata mama.

MENELAOS Erai în casă ori stăteai de veghe lângă rug?

ORESTES

Se înnoptase, aşteptam să-i strâng din spuză oasele535. MENELAOS

Altcineva se mai afla în preajma ta, să te susţină? ORESTES '

Pylades, care-a fost părtaş la sângeroasa crimă.

MENELAOS Şi ce vedenii te-au îmbolnăvit aşa?

ORESTES

Mi s-a părut că văd trei chipuri femeieşti, <întunecate> precum noaptea.

MENELAOS

Ştiu despre ce <înfăţişări> vorbeşti536, dar nu vreau să rostesc numele lor.

ORESTES

Sunt demne de cinstiri şi nu-i cuminte să le spunem numele.

MENELAOS Stârnindu-ţi căpiala, ele răzbună paricidul?

ORESTES

Vai, cum mă hăituiesc, sărman’ de mine!

MENELAOS

Nu-i de mirare că faptaşii răului, la rândul lor, îndură răul.

ORESTES

Dar am un mijloc să mă lepăd de răspundere.

MENELAOS

Nu te gândi la sinucidere; aceea nu-i purtare înţeleaptă[537].

ORESTES

Pot vina s-o arunc pe Phoibos, care mi-a poruncit să săvârşesc omorul mamei.

MENELAOS

Prea s-a vădit a fi neştiutor despre ce-i binele şi ce-i dreptatea.

ORESTES

Slujim sub jugul zeilor, oricine-ar fi cei cărora le spunem zei[538].

MENELAOS Totuşi, Loxias nu-ţi slăbeşte relele?

ORESTES

El pregetă; acesta e năravul zeilor, din fire[539]. MENELAOS

Cât a trecut de când şi-a dat suflarea Klytaimnestra? ORESTES

Aceasta-i ziua-a şasea; încă mai suie fum din rugul funerar.

MENELAOS

Cât sunt de iuţi zeiţele, când e să ceară plată pentru viaţa mamei[540].

ORESTES

Nesăbuită, dar statomică-n prietenie-mi este inima[541]. MENELAOS

Şi gândul că l-ai răzbunat pe tatăl tău ţi-e de folos? ORESTES

Nu, până azi; dar amânarea, pentru mine, era totuna cu nefapta.

MENELAOS

Cum te privesc cei din cetate, după faptă?

ORESTES

Ei mă urăsc atât de mult, încât niciunul nu-mi vorbeşte.

MENELAOS

N-ai izbutit să-ţi fi purificat de sânge mâinile, cum cere datina[542]?

ORESTES

Nu; toate casele la· care merg în faţa mea se-ncuie.

MENELAOS

Care din cetăţeni vor mai vârtos exilul tău[543]?

ORESTES

Oiax, care-l socoate vinovat pe tatăl meu de tot ce-a fost la Troia mişelie.

MENELAOS

Pricep, vrea să răzbune-asupra ta uciderea lui Palamedes[544].

ORESTES

Intr-asta n-am avut niciun amestec; totuşi, eu sunt pierdut, fără scăpare.

MENELAOS

Şi cine încă ţi-s duşmani? Vreunul din prietenii lui Aigisthos[545]?

ORESTES

Da, ei sunt cei care mă ponegresc mai tare; şi azi cetatea este sub puterea lor.

MENELAOS

Cetatea nu te lasă să păstrezi sceptrul lui Agamemnon?

ORESTES

Cum poţi să crezi? — când nu vrea să-mi păstrez nici barem viaţa.

MENELAOS

Are-n vedere vreo măsură anumită, pe. care să mi-o spui deschis?

ORESTES

Chiar azi argeii vor vota pedeapsa prevăzută contra mea.

MENELAOS

Pedeapsa e cumva exilul, ori se va hotărî de trebuie să mori sau să trăieşti?

ORESTES

Să mor, zdrobit cu pietre de concetăţeni.

MENELAOS

De ce nu fugi, tirecând peste hotarul ţării?

ORESTES

Suntem păziţi de oameni înarmaţi; un brâu de-aramă ne-nconjoară.

MENELAOS

Sunt oare străji tocmite de duşmanii tăi sau ţin de forţele cetăţii Argos?

ORESTES

Au pus toţi cetăţenii străji; într-un cuvânt pieirea mea e <ca şi> hotărâtă.

MENELAOS

Sărmane, ai căzut pe cea din urmă treaptă a năpastei!

ORESTES

<Menelaos,> eşti singura-mi speranţă în restrişte. Tu, care, ocrotit de soartă, vii la prieteni urgisiţi, împărtăşeşte-i şi pe ei din fericirea ta! Nu ţine. pentru tine doar norocul, ci ia asupra-ţi parte din necazurile altora; plăteşte-le celor îndreptăţiţi, căci te-ai îndatorat la tatăl lor.

Prieteni sunt numai cu numele, dar nu cu faptele, cei care nu rămân prieteni la nenorocire.

CORIFEUL

II văd înaintând spre noi, silindu-şi gleznele bătrâne, pe Tyndareos din Sparta; el poartă strai cernit şi are capul ras în semn de doliu după fata lui.

ORESTES

Sunt nimicit, Menelaos; iată-l venind încoace pe Tyndareos. Privirea lui, îndeosebi, mă ruşinez s-o întâlnesc, în urma celor făptuite. El m-a crescut de mic, m-a copleşit cu sărutări, purtându-l, rotocol, în braţe „pe-al lui Agamemnon fiu”. Tot astfel se purta şi Leda. Ţineau la mine amândoi, nu mai puţin decât la gemenii lui Zeus546.

Şi iată, ticăloasă inimă, suflet nemernic547, ce plată mârşavă le-ai dat, în locul gingăşiei lor!

Cu ce-ntuneric să-mi acopăr chipul, în care nor să mă ascund spre a scăpa din faţa ochilor bătrânului?

(*Intrând în scenă, Tyandâreos ajunge lângă Menelaos şi*

Orestes.)

TYNDAREOS

Unde-aş putea să-l aflu, unde, pe Menelaos, bărbatul fetei mele? In vreme ce turnam libaţii la mormântul Klytaimnestrei, am auzit că el a coborât pe mal, o dată cu nevasta, la Nauplia, salvat după atât amar de ani.

Călăuziţi-mă, vreau, stând la dreapta lui, să strâng în braţe-acest prieten, când am să-l văd după o lungă despărţire.

MENELAOS

Salut, bătrâne, cu mireasa căruia s-a însoţit şi Zeus548!

TYNDAREOS

Salut, Menelaos, şi ţie, ginerele meu!

(*îşi dă seama de prezenţa lui Orestes*.)

Ah, stai! Cât e de rău să nu ştii ce te-aşteaptă. Cum? matricidul ăsta, chiar aici, în faţa casei, năpârca asta ce străfulgeră priviri bolnave, ţinta urii mele?

Menelaos, de ce-i vorbeşti acestui ucigaş nelegiuit?

MENELAOS

De ce nu i-aş vorbi? El e vlăstarul unui tată mie drag.

TYNDÂREOS

Socoti c-a fost prăsit într-adevăr de el, cu firea asta?

MENELAOS

Aşa socot, iar dacă e lovit.de nenoroc, să-i respectăm nenorocirea.

TYNDÂREOS

Ţi-ai însuşit un fel de a gândi străin, de mult ce ai trăit printre barbari.

MENELAOS

Şi totuşi e un gând hellenic, acela de-a-i cinsti pe cei din neamul tău întotdeauna.

TYNDÂREOS

Da, însă şi acel de-a nu te aşeza deasupra legilor.

«

MENELAOS

A face din constrângere ceva este dovadă de sclavie, aşa cred înţelepţii549.

TYNDÂREOS

Păstrează-ţi cugetele astea! Eu nu voi cugeta ca tine.

MENELAOS

Mânia şi povara vârstei, laolaltă, te depărtează de înţelepciune.

TYNDÂREOS

în legătură <cu Orestes>, cum să dezbaţi despre ce este înţelept, dacă sunt desluşite binele şi răul pentru toţi? Ce om a fost vreodată mai smintit ca el? El n-a avut pentru dreptate barem o privire şi legea tuturor hellenilor a încălcat-o.

Când Agamemnon îşi dădu suflarea de pe urmă, lovit în cap de propria-mi fiică – un ruşinos omor, pe care n-am să-l încuviinţez nicicând – el trebuia s-o pedepsească pe făptaşă, cu grijă pentru rânduielile divine, s-o urmărească printr-o judecată şi s-o alunge din palat pe maică-sa550. Astfel ieşea din încercare cu renumele de înţelept, ascultător jde lege şi evlavios.

In schimb acum îl chinuie aceeaşi pacoste ca şi pe Klytaimnestra. Căci, dacă, orişicum, era îndreptăţit să o socoată ticăloasă, a devenit el însuşi, omorând-o, şi mai ticălos.

Am să te-ntreb, Menelaos, numai atât: dacă femeia din acelaşi pat cu el îl va ucide <pe Orestes>, pe urmă, fiul lor, la rându-i, dacă-şi va ucide mama, şi-apoi copilul fiului spăla-va sângele cu sânge, vor mai avea hotar atâtea crime551?

Bine-au statornicit cei vechi, părinţii noştri, în privinţa asta: pe omul prihănit cu sânge nu-l îngăduiau să se arate ochilor cuiva şi să se-apropie de cineva; îl supuneau purificării prin exil552, dar nu-i sfârşeau, drept răzbunare, viaţa. Altminteri, cineva mereu ar trebui să cadă sub pedeapsă sângeroasă, <şi-anume omul> cel mai de curând pătat pe mâini <prin crimă>.

Sigur, femeile destrăbălate-mi sunt urâte, în primul rânti fiica mea, care şi-a omorât bărbatul. Nici pe soţia ta,

Helena, eu n-o voi încuviinţa vreodată, n-aş vrea s-o agrăiesc măcar; nu te invidiez pentru isprava de a fi plecat la Troia după o femeie rea. Dar legea o voi apăra din răsputeri, spre a stârpi porniri de fiare sângeroase, care nimicesc o ţară şi năruie cetăţile, întotdeauna.

(*Se adresează lui Orestes*.)

Şi tu, nemernice, în suflet ce-ai simţit când maică-ta şi-a dezvelit, cerşind cruţare, sânul553? Ah! fără să fi fost de faţă la cumplita faptă, simt plânsul năpădindu-mi pleoapele bătrâne, obiditul!

Acum, cu mine împreună, recunoaşte: tu eşti urât de zei şi ispăşeşti omorul mamei, răznit de nebunie, bântuit de frică. Nu am nevoie să ascult alţi martori; ajunge să mă uit la tine.

Menelaos, <îţi dau un sfat> pentru purtarea ta, nu merge împotriva zeilor, voind să-i vii în ajutor; lasă-i pe cetăţeni cu pietre să-l zdrobească,- ori nu te mai gândi să calci pământul Spartei. Fiica mea, murind, nu a primit decât ce i se cuvenea, ci n-ar fi trebuit prin mâna fiului să moară.

Eu, care de-obicei m-am bucurat de fericire, am fost năpăstuit prin fete: într-asta nu m-a răsfăţat norocul.

CORIFEUL

E vrednic de invidie cel fericit întru copiii săi, când nu şi-a pregătit, prin ei, nenorociri deosebite.

ORESTES

Eu şovăi să vorbesc, bătrâne, contra ta despre ceva. ce cată să-ţi mâhnească inima. Dacă s-ar risipi, din faţa cuvântării mele, opreliştea că eşti bătrân, ce-mi tulbură rostirea, nu m-aş abate de pe drum, dar mă reţine părul tău cărunt.

Da, sunt nesfânt, după omorul mamei, ci, pe de altă parte, am împlinit o datorie sfântă, răzbunându-mi tatăl.

Ce trebuia să fac? Asemuieşte aceste date, două câte două: el era tatăl meu şi mi-a dat viaţa, ea nu era decât fiica ta şi m-a adus numai pe lume, ogorul care a primit sămânţa de la altul, căci fără tată nu s-ar mai alcătui odrasle niciodată554.

Deci, după cumpănire, am ales să ţin mai bine partea ctitorului spiţei, decât a celeia cu sarcină de doică.

Apoi, fiica ta – căreia mi-e ruşine să-i spun mamă – făcându-şi nuntă după bunul plac, s-a aruncat în patul unui <alt> bărbat555.

Vădindu-i mişelia, nu-mi fac cinste mie; vreau totuşi să vorbesc. în casă Âigisthos trecea drept soţul ei de taină. Eu l-am ucis; pe urmă am jertfit-o şi pe mama; am săvârşit fărădelegea, dar mi-am răzbunat părintele556.

Legat de fapta-aceasta, pentru care, amenințându-mă, tu ceri să fiu zdrobit cu pietre, ascultă cât de mult i-am ajutat pe toţi hellenii. De-ar dobândi femeile atâta îndrăzneală încât să-şi prăpădească soţii şi la copii să caute refugiu, cerşindu-le, cu sânul gol, milostivire – ah! pentru ele-ar fi prea lesne să-i măcelărească pe bărbaţii lor, pornind de la cel mai mărunt, întâmplător, temei.

Eu, săvârşind această grozăvie, pe care o denunţi în gura mare, am oprit s-ajungă obicei asemenea purtare.

M-a asmuţit o dreaptă ură împotriva mamei, căci pe bărbatul său, care lipsea din pricina războiului din casă, pe căpetenia de oşti a-ntregului pământ hellenic, l-a înşelat, lăsând să-i fie pângărit culcuşul. Apoi, simţind că a greşit, oare s-a pedepsit ea însăşi? Nu; ci spre a scăpa de răzbunarea soţului, îndreptăţită, ea, lui, tatălui meu, i-a dat osânda, omorându-l.

In numele celor din cer! — deşi nu se cuvine ca un ucigaş, precum sunt eu, să pomenească zeii, când vrea să-şi apere fărădelegea – dar treacă, dacă, prin tăcerea mea, aş fi chezăşuit purtarea mamei, cum nu mi-ar fi plătit-o cel răpus? Atins de ura lui, n-aş fi dansat cu Erinyile557? Doar maică-mea găseşte sprijin la zeiţele acestea, şi el, deloc, el care-a fost lovit cu mult mai pe nedrept?

Tu însuţi m-ai pierdut, bătrâne, dând viaţă unei criminale558. Din pricina sfruntării ei am fost lipsit de tata şi-am ajuns omorâtor-de-mamă. Vezi tu, Telemachos n-a omorât-o pe-a lui Odysseus nevastă, Penelope, căci ea nu şi-a schimbat cu alt bărbat bărbatul, ci şi-a păstrat nepângărit în casă patul căsniciei559.

Să ştii, Apollon ce sălăşluieşte în sanctuarul din buricul lumii[560], de unde le împarte „oamenilor legi ce nu pot fi respinse şi ale cărui hotărâri noi le urmăm, supuşi, pe toate, <Apollon> m-a înduplecat şi am ucis-o la porunca lui pe mama. Pe el să-l socotiţi lipsit de pietate, pe el să-l osândiţi la moarte, căci nu eu am greşit, ci el.

Ce trebuia să fac? Nu e destulă chezăşie zeul <însuşi>, spre care se înalţă ruga mea, că mă va curăţi de pângărire? De-acum unde-aş putea să aflu ocrotire, când cel care mi-a dat porunca nu mă smulge morţii?

Ah! nu mai spune, aşadar, că n-a fost bine ce am săvârşit, ci spune că am săvârşit spre nenorocul meu ctoate acestea>.

[Când muritorii se unesc prin nunţi pioase, preafericit le este veacul; în schimb, 'cei care <în căsătorie> nu cad bine au parte de ruină şi în casă şi afară.][561]

CORIFEUL

Pentru bărbaţi, întotdeauna, femeile sunt piedică şi-aducătoare de năpaste grele[562].

TYNDÂREOS

Ah! eşti fudul, nu-ţi înfrânezi rostirea şi, în răspunsul tău, ţi-alegi cuvinte care să mă doară.

Preabine, <astfel> şi mai tare mă-ntărâţi să urmăresc pieirea ta. Aceasta fi-va un bogat adaos la datoria pentru care am venit ca să închin prinoase la mormântul fetei mele.

Mă duc să aflu adunarea convocată de argei şi ori de bunăvoie, ori cu sila, am să asmut cetatea contra ta şi a surorii tale, să ispăşiţi sub lovituri de pietre crima voastră.

<EIektra>, mai vârtos ca tine, merită să moară[563],' căci te-a înverşunat faţă de-aceea care-ţi dete viaţă, turnându-ţi pururi prin urechi cuvinte care să ţi-o facă tot mai vrednică de ură, vestindu-ţi visele; ce i le trimisese Agamemnon[564], dezvăluindu-ţi legătura ei de aşternut cu Aigisthos – zeii subpământeni să blesteme unirea lor, precum au urgisit-o muritorii[565]! — până ce-a scăpărat, la însăşi temelia casei, un foc nu de-al lui Hephaistos[566].

Menelaos, iată ce-ţi spun, şi chiar aşa voi face: de-mi preţuieşti cumva pornirea <împotriva lui> şi înrudirea mea <cu tine>, să nu-l salvezi de la omor, nesocotind voinţa zeilor; lasă-i pe cetăţeni cu pietre să-l zdrobească, sau nu te mai gândi să calci pământul Spartei567. Păstrează-n minte ce ţi-am spus, nu ţine partea celor ce şi-au lepădat evlavia şi nu-ţi înstrăina prietenii evlavioşi.

Pe mine duceţi-mă, servitorilor, de la lăcaşul ăsta.

(*Tyndâreos iese, condus de servitori. Menelaos se mişcă, agitat, prin scenă.*)

ORESTES

Du-te, pentru ca eu, netulburat de ochii tăi, acum să pot vorbi cu el, fără să mă-nspăimânte parul tău cărunt.

Menelaos, de ce ţi-e mersul zbuciumat, în timp ce gândul tău scrutează două căi ce se deschid în faţa îndoitei tale griji?

MENELAOS

Dă-mi pace; cumpănind în mine însumi, nu ştiu, dintre cărările destinului, pe care s-o apuc.

ORESTES.

Nu-ţi încheia degrabă chibzuiala; ascultă mai întâi cuvântul meu şi hotărăşte după-aceea.

MENELAOS

Vorbeşte, ai dreptate. Uneori tăcerea e mai bună ca rostirea, dar alteori <într-adevăr> rostirea e mai preţioasă.

ORESTES

Am să vorbesc. Discursurile-amănunţite le întrec pe cele scurte şi sunt mai limpezi pentru cine le ascultă.

Menelaos, nu vreau să-mi dai nimic din ale tale; înapoiază-mi numai cele dăruite ţie, căci de la tata le-ai primit. Nu despre bogăţii e vorba, căci dacă viaţa mi-o salvezi, îmi laşi cea mai de seamă bogăţie.

<Prin ce-am făcut> am încălcat dreptatea. Deci, am să-ţi cer să fii nedrept şi tu, în apărarea celor săvârşite, căci Agamemnon, tatăl meu, n-a respectat dreptatea, când a strâns puterea tuturor hellenilor, mergând <cu ei> sub zidul Troiei; dar nu fiindcă el ar fi greşit, ci pentru

vindecarea răului ce ţi s-a tras din rătăcirile unei neveste păcătoase.

Deci, trebuie să-mi vii în ajutor, în schimbul ajutorului primit[568]. El viaţa şi-a primejduit-o, cum trebuie să facă frate pentru frate, luptând, scut lângă scut, cu tine-alături, ca să-ţi dea nevasta. Plăteşte-mi aşadar aici, în schimbul faptului că te-ai îndatorat acolo. Iar ca să mă salvezi, îţi trebuie numai o zi, nu zece ani de trude. Cât despre sora mea jertfită la Aulis, eşti în câştig; Pe Hermione nu-i nevoie s-o înjunghii[569].

Nu vreau să cazi în starea de obidă ce mă copleşeşte şi-apoi, faţă de tine, trebuie să fiu mai îngăduitor. Dar bietului meu tată dăruieşte-i viaţa mea şi a surorii mele, Elektra, cea de-atâta timp nemăritată[570]. Căci dacă mor, nu voi lăsa urmaşi în casa părintească.

Vei zice că-i cu neputinţă <să mă sprijinix Chiar aşa e, dar tocmai la restrişte sunt datori prietenii să se ajute între ei. Când zeii ne răsfaţă cu noroace, la ce mai e nevoie de prieteni? Divinitatea poate, singură, să ne ajute, dacă vrea.

în mintea tuturor hellenilor tu treci drept unul ce-ţi iubeşti nevasta şi nu spun asta ca să te câştig prin linguşire, dar te voi implora în numele soţiei tale[571].

(*Rosteşte către sine însuşi, aparte*)

Nefericit ce sunt! Câtă cădere! Unde mă prăvălesc năpastele? Ah! trebuie cu deznădejde să mă bat, să strig, pentru tot neamul meu această rugăminte.

(*Lui Menelaos, cu gesticulaţia rituală a suplicanţilor*)

Tu, care eşti cu tata de un sânge, unchi al meu, bărbatul mort, de sub pământ, ascultă spusele acestea; închipuie-ţi că sufletu-i, plutind deasupra ta, prin însăşi gura mea îţi glăsuieşte[572]! [Te rog fierbinte, printre lacrimi, printre gemete, printre năpaste], salvează-mă; toţi oamenii vânează asta, nu doar eu.

CORIFEUL

Tot astfel eu, deşi sunt numai o femeie, te rog pe cei căzuţi în suferinţă să-i ajuţi, căci eşti în stare.

MENELAOS

Mă simt adânc mişcat, Orestes, de pacostele tale, şi aş dori temeinic să te sprijin. Aşa se cade, să-i ajuţi pe cei cu tine de un sânge, la restrişte, dacă divinitatea-ţi dă putere, murind <când e prilejul> pentru ei şi omorându-le duşmanii; tocmai puterea-aceasta cer s-o capăt de la zei.

Eu am sosit aici lipsit de luptători, având doar lancea mea, după atâtea rătăciri <pe mare> prin mulţime de primejdii; nu mi-a rămas decât o mică forţă de prieteni.

Fără-ndoială, n-am putea învinge într-o bătălie Argosul pelasgic573, dar am putea să îl convingem prin cuvinte blânde; într-asta şi nădăjduim. Cum să răpui, cu şubrede mijloace, o putere mare, oricât ţi-ar fi de-naltă vitejia? Chiar numai a susţine-aşa ceva e nebunie.

Poporul aţâţat, pradă mâniei, e ca un foc prea iute pentru a fi stins, dar, dacă molcom te retragi, lăsându-i loc să-şi cheltuiască-nflăcărarea, şi dacă ştii alege ora nimerită, e sigur că înverşunarea, gâfâind, îl părăseşte; şi de îndată ce vârtejul se alină, obţii din partea lui tot ce pofteşti. Căci în <popor> se-ascunde milă şi simţăminte mari se-ascund, comori de seamă pentru cine stă la pândă <să le folosească>574.

Mă duc să-i aflu pe Tyndâreos şi pe argei şi mă voi strădui, luându-ţi părarea, să le întorc pornirea către bine.

O navă se sc îfundă, dacă funiile ţin, în faţa vânturilor, prea întinsă pânza, dar se îndreaptă, dacă funiile sunt mai slobode. Pe cel cuprins de prea mult zel, divinitatea îl urăşte575, cum îl urăsc şi oamenii cetăţii.

Eu trebuie – şi nu spun vorbe fără rost – să te salvez prin socotinţă, nu în pofida celor mai puternici decât noi. Cu forţa <armelor> – chiar dacă tu-ţi închipui altfel – n-aş izbuti să te salvez, căci nu e lesne, numai cu o lance, să pui pe fugă relele ce-ţi dau năvală şi să ridici trofee <după biruinţă>576.

De n-ai fi tu la mijloc, eu nu m-aş apleca să le cerşesc celor din Argos milă; însă nevoia de acum îi schimbă silnic şi pe înţelepţi în sclavi ai sorţii.

(*Menelaos pleacă*.)

ORESTES

Tu nu ştii să ridici la luptă oşti decât pentru-o femeie, <ca s-o aduci acasă,> altminteri nu, o, cel mai mârşav om şi neînstare să-ţi răzbuni prietenii! Tu fugi de mine, întoi'cându-mi spatele; nu mai ţii minte cât îi datorezi lui Agamemnon.

Lipsit eşti de prieteni, tată, la restrişte!

Speranţă nu mai am, nici loc de adăpost, spre a scăpa de moartea ce mi-o pregătesc argeii; căci pentru mine el <Menelaos> era refugiul şi salvarea.

Dar iată, îl zăresc pe muritorul mie cel mai drag, Pylades, care vine iute din Phokida577. Ce dulce întâlnire! In ceasuri grele, un prieten credincios e mai plăcut vederii decât marea molcomă pentru navigatori.

(*Intră*, *grăbit*, *Pylades*.)

PYLADES578

Am trecut prin Argos într-o grabă care nu-mi stă bine, auzind că cetăţenii trebuiau să se-ntrunească; i-am văzut în adunare, mult înverşunaţi în contra ta şi a surorii tale, vrând pe loc să vă omoare.

Ce-i asta? Care ţi-e starea? Ce ţi se întâmplă, ţie, cel mai drag dintre apropiaţii mei, dintre prieteni, dintre rude? Căci tu-mi eşti acestea toate laolaltă.

ORESTES

Sunt pierdut, aceasta-mi este, ca să spun pe scurt, năpasta.

PYLADES

Voi pieri cu tine; totul e comun între prieteni579.

ORESTES

Ah! Menelaos se poartă crunt cu mine şi Elektra.

PYLADES

E firesc ca soţul unei scorpii să devină rău.

ORESTES

A venit, dar pentru mine parcă nici n-ar fi sosit.

PYLADES

Cum? Intr-adevăr a tras la ţărmul <Argolidei>?

ORESTES

După vreme îndelungă; dar aici, fără zăbavă şi-a trădat prietenii.

PYLADES

Şi-a adus, cu el în navă, şi nemernica soţie?

ORESTES

Cel ce l-a adus pe celalt n-a fost el, ci a fost ea580. PYLADES

Unde e femeia, care, singură, -a făcut să piară sumedenie de-ahei?

ORESTES

în palatul meu, dar, oare, pot să-l mai numesc al meu? PYLADES

Ce i-ai spus, prin ce cuvinte, fratelui tatălui tău?

ORESTES

L-am rugat să se opună ca, pe mine şi Elektra să ne piardă cetăţenii.

PYLADES

Ce-a răspuns, pe zei! la asta? Vreau cu dinadins să aflu.

ORESTES

S-a codit, cum îndeobşte fac prietenii vicleni. PYLADES

Insă ce temei invocă? Spune-mi-l şi voi şti totul.

ORESTES

(*ironic*)

A sosit zămislitorul unor fete virtuoase.

PYLADES

De Tyndâreos e vorba? Cred că-i supărat pe tine pentru moartea fetei sale.

ORESTES

Ai ghicit. Menelaos, ca să-şi păstreze nestricată înrudirea lui cu socrul, s-a dezis de tatăl meu.

PYLADES

Nu cutează să împartă nenorocul tău cu tine. ORESTES

Nu-i, din fire, un războinic; vitejia lui se-arată numai pe lângă muieri581.

PYLADES

Deci eşti copleşit de rele, hărăzit amarnic morţii. ORESTES

Trebuie să-şi pună votul cetăţenii privitor la acuzarea de omor.

PYLADES

Ce va fi să hotărască? Spune, asta mă-nspăimântă!

ORESTES

Moartea mea sau viaţa; iată, zisă scurt, o ştire gravă.

PYLADES

Fugi, cu sora ta degrabă, părăsiţi acum palatul.

ORESTES

Nu vezi împrejurul nostru gărzile care veghează?

PYLADES

Am văzut şi baricade, taie străzile cetăţii.

ORESTES

Casa, ca pe-o fortăreaţă, mi-o încercuiesc duşmanii582.

PYLADES

Tu întreabă-mă, la rândul tău, ce s-a-ntâmplat cu mine, căci şi eu sunt isprăvit.

ORESTES

Ce duşman te pierde? Răul meu sporeşte cu al tău.

PYLADES

Tata583 m-a gonit de-acasă, la mânie, în exil.

ORESTES

îţi aduce-nvinuirea pentru că l-ai fi jignit, sau în numele cetăţii?

PYLADES

Pentru că ţi-am dat un sprijin la ucisul mamei tale, mă socoate molipsit.

ORESTES

Suferinţa mea, sărmane, te atinge şi pe tine.

PYLADES

Nu am caracterul lui Menelaos; voi şti să sufăr.

ORESTES '

Nu ţi-e teamă că-ţi vor moartea cei din Argos, precum mie?

PYLADES

Nu-s în drept să mă condamne, doar poporul din Phokida.

ORESTES

Groaznică este mulţimea, când o mână capi nemernici584.

PYLADES

Dar când capii ei sunt nobili, doar nobleţea hotărăşte.

ORESTES Bun; să chibzuim oleacă.

PYLADES

Despre care din nevoi?

ORESTES

Ce-ar fi să mă duc şi să le spun în plinul adunării...

PYLADES

Că ai fost îndreptăţit?

ORESTES

...când l-am răzbunat pe tata.

PYLADES

Nu cumva să te înhaţe.

ORESTES Deci să mor plecat şi în tăcere?

PYLADES

Asta-nseamnă frică.

ORESTES

Ce-aş putea să fac altminteri?

PYLADES

Stând aici, ai vreo salvare?

PYLADES

Şi dacă mergi acolo, vezi nădejde de scăpare?

ORESTES Cu puţin noroc, se poate.

PYLADES

Aşadar, mai bine du-te.

ORESTES

Zici să merg.

PYLADES De mori acolo, vei muri mai glorios.

ORESTES Ai dreptate; astfel scap de frică585.

PYLADES

Da, mai lesne decât rămânând.

ORESTES Poate unora li se va face milă...

PYLADES Eşti de neam regesc, un lucra mare.

ORESTES...deplângând pieirea tatei.

PYLADES

Toate-acestea-mi trec prin minte.
ORESTES Şi-apoi fapta mea e dreaptă.
PYLADES
Roagă-te aşa să pară.
ORESTES
Haidem! Moartea fără glorie nu-i bărbătească.
PYLADES
Nu e.
ORESTES Să-i vorbesc Elektrei despre asta?
PYLADES Nu, de dragul zeilor! să n-o faci.
ORESTES Plânsul ei ar curge, valuri.
PYLADES
Şi-ar fi prevestire proastă586.
ORESTES Bine, voi păstra tăcere.
PYLADES
Totodată nu pierzi vreme.
(*Se pun amândoi în mişcare, dar Orestes se opreşte brusc.*)
ORESTES Doar ceva ne stă în cale.
PYLADES
Care-i noua piedică?
ORESTES
Mă vor scoate iar din fire Erinyile cu boldul.
PYLADES
Voi avea de tine grijă.
ORESTES
Este greu să fii în preajma unui om stârnit de boală.
PYLADES
Nu, dacă eşti tu bolnavul.
ORESTES
Nu cumva să iei turbarea587 de la mine.
PYLADES
Nici că-mi pasă!
ORESTES Deci nu stai la-ndoială.
PYLADES
Un adevărat prieten, cum să stea la îndoială?
ORESTES Pleacă şi îndreaptă-mi paşii.
PYLADES

Scumpă sarcină mi-e dată.

ORESTES Du-mă la mormântul tatei.

PYLADES

Ce vrei să-mplineşti acolo?

ORESTES Să-l implor să mă salveze.

PYLADES

După cum şi este drept.

ORESTES

însă nu vreau nici măcar să văd mormântul mamei meâe.

PYLADES între voi domnea războiul.

Hai, grăbeşte-te, ca nu cumva prin votul lor, argeii să te osândească înainte de sosirea noastră.

Sprijină-ţi pe mine trupul şubrezit de suferinţă; astfel, străbătând cetatea, făr' 'să-mi pese de mulţime588, te voi duce. Când s-arăt <de nu acum> că-ţi sunt prieten, dacă-n cruda ta năpastă nu m-aş îngriji de tine? ORESTES

Adevăr zice proverbul: „Câştigaţi-vă prieteni, fără să vă bizuiţi numai pe rudele de sânge."

Da, un om unit, prin felul caracterului, cu altul, chiar dacă-i străin, întrece zece mii de rubedenii.

(*Orestes*, *ajutat de Pylades*, *pleacă spre oraş*.)

CORUL

Strofă

Belşugul măreţ, aleasa nobleţe ce se-ntindeau, trufaşe, peste Hellada şi până la râul Simois589, nu mai sunt zestrea Atrizilor.

Apusul splendorii lor de mult a-nceput, de demult, când casa le-a fost blestemată, în cearta ce s-a iscat, pentru mielul de aur, între moştenitorii lui Tântalos.

A urmat cel mai vrednic de milă ospăţ şi sfârtecarea regeştilor fii.

De-atunci, omor cu omor s-au înlănţuit sângeros în destinul Atrizilor590.

Antistrofă Binele-acesta nu este însuşi binele591, să le străpungi părinţilor carnea c-un tăiş <de oţel>, făurit în foc, şi razelor, soarelui să le arăţi spada-negrită de sânge,

<totul> vădind o „fărădelege cinstită" a unui

nemernic592, ieşirea din rosturi a une; minţi bolnave.

Strivită de groaza morţii, sărmana fiică a lui Tyndâreos zise, urlând: „Copile, tu pângăreşti tot ce-i mai sfânt, omorându-ţi mama; ca să cinsteşti datoria faţă de tată, te-ncătuşezi pe veci cu o mârşavă faimă!”

Epodă

Ce boală, ce plânset, ce chin întrec grozăvia de-a te păta pe mâna de ucigaş cu sângele mamei?

Iată, iată ce faptă l-a năruit pe feciorul lui Agamemnon cu sminteală turbată, cu Eumenide care-l vânează, cu ochi pierduţi, rotitori între pleoape!

Nefericitul! I-a fost hărăzit să vadă sânul ţâşnind din rochia maică-si, cu broderie de aur593, l-a văzut, a lovit şi-a răpus-o, ca să răzbune moartea-ndurată de tatăl său.

(*Elektra iese din palat, privind împrejur după Orestes*.) ELEKTRA

Femeilor, unde-i Orestes? Sărmanul s-a lăsat purtat departe de această casă, sub jugul nebuniei pe care i-au trimis-o zeii?

CORIFEUL

Nu, câtuşi de puţin; a mers în adunarea cetăţenilor din Argos, să lupte pentru viaţă în procesul hotărât să aibă astăzi loc, în urma căruia ori veţi trăi ori veţi muri.

ELEKTRA

Vai, ce-a făcut? Şi cine l-a înduplecat <să meargă>? CORIFEUL

Pylades; iată însă un aducător de veşti, care, desigur, îţi va spune în curând ce i-a fost dat fratelui tău să-ntâmpine acolo.

VESTITORUL (*în timp ce se îndreaptă, agitat, spre Elektra*) Nefericito, urgisito, fiică a mai-marelui armatei, Agamemnon, stăpâna mea Elektra, ascultă ştirea dureroasă ce-ţi aduc.

ELEKTRA

Aiai! suntem pierduţi! Cuvântul tău este. destul de răspicat. [Tu vii, precum se vede, cu veşti rele.]

VESTITORUL

Pelasgii azi au hotărât prin vot, sărmano, moartea lui

Orestes şi a ta.

ELEKTRA

Vai mie! A sosit ceea ce aşteptam cu frică mai demult, topindu-mă de jale pentru ce urma să se întâmple. Dar cum a fost dezbaterea? Ce cuvântări rostite de argei ne-au doborât, făcând ca, împotriva noastră, să precumpănească moartea?

Bătrâne, spune, îmi voi da suflarea sub lovituri de pietre sau prin fier, fiind unită întru toate cu Orestes, împărtăşindu-i soarta chinuită?

VESTITORUL

S-a întâmplat, venind din ţarină, să trec prin porţile cetăţii,- doritor a şti mai multe despre starea ta şi-a lui Orestes, căci i-am fost credincios tatălui tău. Nu sunt decât un nevoiaş, hrănit de. casa ta, dar generos când cată să-mi slujesc prietenii.

Eu am văzut mulţime de popor înaintând şi aşezându-se pe dealul unde, spun ei, că Danaos a strâns, întâiul, sfatul cetăţenilor, când Aigyptos l-a urmărit într-un proces[594].

Văzând mulţimea adunată, l-am întrebat pe un argeu:

„Ce s-a-ntâmplat în Argos neobişnuit? Vreo veste de război stârnit-a în cetatea fiilor lui Danaos atâta freamăt?”

„Nu-l vezi în preajma noastră pe Orestes – mi-a răspuns – apropiindu-se pentru dezabterea în care este-n cumpănă chiar viaţa lui?”

Şi o privelişte neaşteptată văd atunci, de care aş fi vrut să fiu lipsit: Pylades şi fratele tău venind alături; unul, cu capul aplecat, se clătina de boală, celalt, îndurerat pentru prieten, ca un frate, purta de grijă slăbiciunii lui, aşa cum ai călăuzi <la şcoală> un copil.

Când adunarea cetăţenilor se întregise, un crainic se sculă şi zise: „Cine doreşte să vorbească? Orestes trebuie, sau nu, să moară pentru ucidere de mamă?”

După rostirea lui se ridică Talthybios, care l-a însoţit pe tatăl tău la pustiirea Troiei. Cum el întotdeauna i-a slujit pe cei de la putere, cuvântul său a fost cu două înţelesuri: lui Agamemnon i-a-nălţat uimite laude, dar s-a ferit să-l

încuviinţeze pe Orestes. El, împletind frumoase vorbe cu viclene, spunea că fapta sa întemeia purtări primejdioase faţă de părinţi; şi spusa lui umplea de strălucire privirile susţinătorilor lui Âigisthos595.

Aşa este al crainicilor neam; ei veşnic sar de partea sorţii bune şi sunt prieteni cu oricine are înrâurire în cetate, sau este una din mărimi596.

A cuvântat apoi stăpânul Diomedes; el nu cerea nici moartea lui Orestes, nici a ta. Credea că, pentru împăcarea pietăţii, era destul exilul vostru597. Şi drept răspuns, s-a răspândit un murmur, unii spunând că a vorbit convingător, alţii că nu sunt mulţumiţi.

Atunci s-a ridicat un om cu gura fără-nchizătoare, puternic în sfruntarea lui, argeu, dar nu argeu <adevărat>598, pe care suntem nevoiţi să-l îndurăm, un om care se bizuie pe zurbă şi pe demagogie proastă, însă destul de iscusit, cât să le căşuneze unora năpaste.

[Căci un bărbat cu gânduri rele, care înduplecă mulţimea prin cuvântări măgulitoare, e o năpastă pentru ţară, în timp ce sfaturile pururi bune ale unei minţi cinstite sunt de folos cetăţii, chiar dacă nu îndată, mai târziu. Şi în lumina asta trebuie privit conducătorul <unui stat>, întrucât cele afirmate despre orator se potrivesc şi pentru dregător.]599

Clănţăul spuse că Orestes şi cu tine ar trebui să fiţi ucişi cu pietre, dar în discursul lui se desluşeau temeiurile lui Tyndâreos, [care-i şoptise <până şi> cuvintele prin care să vă ceară condamnarea.]

Şi altul se sculă, care vorbi-mpotriva lui; nu era chipeş, dar bărbat neînfricat, unul de care te loveşti arareori în pieţe şi pe străzi, un lucrător al câmpului, din cei ce fac, doar ei, să supravieţuiască ţara, deştept şi orator dibaci, de necorupt, ducând o viaţă dincolo de orice vină600. El spuse că Orestes al lui Agamemnon să primească o cunună601, deoarece, ca să-şi răzbune tatăl, a ucis o ticăloasă de femeie, certată cu divinitatea, care ameninţa să şteargă, prin purtarea sa, voinţa oamenilor de-a se înarma şi de-a se război departe de cămine, dacă,

în ţară, <înseşi> paznicele vetrei le-ar necinsti căsătoria, <încăpând> în braţele unor seducători rămaşi acasă.

Şi oamenii de bine, cel puţin, găsiră că avea dreptate, dar nu a mai vorbit niciunul. <Atunci> fratele tău, venind în faţă, zise:

„Aflaţi voi toţi care aţi moştenit această ţară a lui Inachos602, [Pelasgi în străvechime şi Danaizi pe urmă]603 când eu pe mama am ucis-o, am luptat şi pentru voi, la fel ca pentru tatăl meu. Dacă li se îngăduie femeilor să-şi masacreze soţii şi nu sunt învinovăţite pentru asta, ri-aveţi decât să răposaţi chiar azi, mai înainte ca femeile să vă robească. Oare veţi face chiar pe dos de cum ar trebui să faceţi? Barem acum, fiinţa care a trădat culcuşul tatei a plătit cu viaţa; dar dacă mă veţi omorî pe mine, va fi înlăturată vechea rânduială, şi dintre voi oricare, în curând, poate să cadă jertfă, căci nu veţi duce niciodată lipsă de soţii sfruntate.”

Dar el n-a izbutit să cucerească gloata, cu toate că păruse bună cuvântarea lui; a biruit, la numărarea mâinilor nălţate, nemernicul care ceruse moartea lui Orestes şi a ta. Sărmanul frate-tău numai cu greu a dobândit să nu fie ucis sub pietre, făgăduind ca azi, cu braţul lui, să-şi pună capăt zilelor – la fel şi ţie604.

Pylades, lăcrimând, l-aduce înapoi din adunare şi vin cu el câtiva însoţitori prieteni, care-l plâng şi-l tânguie. Se-apropie de tine un spectacol jalnic, o vedere dureroasă.

Deci pregăteşte-o sabie, sau pentru gâtul tău un laţ, căci trebuie să părăseşti lumina. Naşterea ta regală nu ţi-a fost de niciun ajutor, cum nici- Apollon, cel ce şade pe tripodul din Pytho605; el, dimpotrivă, te-a răpus.

— (*Vestitorul pleacă*.)

CORIFEUL

Fecioară fără de noroc, cum îţi înclini către pământ obrazul tău acoperit! Tu nu ai glas, dar în curând vei izbucni în gemete şi-n tânguiri.

CORUL606 Strofa *1*

începem bocetul, o Pelasgia607, obrazele ni le brăzdăm cu albe unghii – sângeroasă ruină – şi tâmplele ni

le izbim cu pumnii, să sune pin' la <Persephone> doamna umbrelor, frumoasa copilă divină608!

Glie pe care-au clădit Ciclopii609, vesteşte durerile casei ţipând, cu brici de oţel tunzându-i părul, îndoliază-te pentru atâta năpastă!

Mila ne copleşeşte, mila de cei hărăziţi să moară, care au fost înainte conducătorii de oşti ai Helladei.

Antistrofa 1 <Acum> e dusă, dusă e şi nimicită spiţa lui Pelops şi fericirea domnind în casa cândva pizmuită de lume; le-au spulberat invidia zeilor610 şi ucigaşul vot al urii poporului.

Io, io, revărsaţi-vă plânsul, neamuri trăitoare de azi pe mâine, sleite de multe-ncercări, vedeţi cum speranţele voâstre sunt înşelate de mersul Ursitei611!

Nenorociri felurite, la feluriţi muritori, se urmează în curgerea vremii; de-a lungul întregii vieţi omeneşti nimic nu e sigur.

ELEKTRA612 *Strofa 2* Aş vrea să pot merge la stânca spânzurând între cer şi pământ, legată cu lanţ de aur, bolovanul rotit de vânturi ce vin dinspre Olympos, şi-acolo să-i strig, printre bocete, bătrinului Tântalos, părintele neamului nostru, care le dete viată, <amarnică> viaţă le dete născătorilor mei, câte năpaste s-au petrecut în acest palat613.

Strofa 3

<întâi> când Pelops, din carul său, mânându-şi cei patru sirepi aripaţi peste mare, l-a zvârlit pe Myrtilos să moară-n talazul umflat, lângă coasta albită de spumă, unde se sparg marinele trâmbe, la Geraistos614.

Strofa 4

Dintr-asta s-a tras blestemul familiei mele, care mi-a stors atâtea suspine615: prin lucrul fiului Maiei, <Hermes,> a venit pe lume prin turme un miel cu lâna de aur, minune c'are-i aduse ruină, şi moarte-i aduse, lui Atreus crescătorul de cai.

Strofa 5

Dintr-asta s-a tras că Eris întoarse carul lui Helios, înaripat, din drumu-i ceresc, spre apus616, la fel cum

goneau fugarii <divinei> Eos, cei albi ca zăpada[617]·

Strofa 6

Şi goana Pleiadelor cu şapte poteci o-ntoarse pe alte făgaşe[618].

Din pricina-aceasta, <la Pelopizi>

după omorul <dintâi> a urmat un şir de omoruri, şi ospăţul ce poartă <urâtul> nume al lui Thyestes, şi aşternutul pe care l-a necinstit

Aerope din Creta – căsnicia vicleană a unei soţii viclene! — şi, la sfârşit de tot, pentru mine şi tata căzu blestemul casei, năprasnic şi fără scăpare.

(*Se văd revenind din adunare, Orestes şi Pylades.*)

CORUL

Dar iată că vine fratele tău, cu condamnarea la moarte-ntărită prin votul

<poporului>

şi mult-credinciosul prieten Pylades îi sprijină trupul becisnic, precum un frate, şi, plin de grijă, îşi potriveşte pasul după al lui.

ELEKTRA

Vai mie! frate, am de ce să gem, văzându-te aproape de mormânt, în faţa porţilor celor ce nu mai sunt! Vai mie şi iar vai! Privindu-te cu ochii pentru cea din urmă oară, simt că-mi ies din minţi.

ORESTES

Nu poţi să taci, lăsând de-o parte vaierele femeieşti, să te împaci cu cele hotărâte? <într-adevăr,> e înspăimântător şi totuşi. [N-ai de ales, decât să-nduri nenorocirea.][619]

ELEKTRA

Cum aş putea să tac? Sărmanii noştri ochi nu vor mai fi deschişi pentru divina <soarelui> lumină.

ORESTES

Să nu mă întristezi de moarte! Destul m-au omorât, vai mie, prin ridicarea mâinii, cei din Argos[620]. Niciun cuvânt. mai mult despre necazurile noastre!

ELEKTRA

Nefericitule, la tinereţea ta, Orestes! Ce soartă ai, ce

moarte timpurie! Tu trebuia să fii în viaţă şi,, iată, nu mai eşti.

ORESTES

De dragul zeilor! nu mă aduce să mă port nebărbăteşte. Nu mă stârni să lăcrimez, reamintindu-mi starea noastră cruntă.

7 ELEKTRA

Noi vom muri curând; nu-i cu putinţă să nu gemem. Toţi cred că pentru viaţă e firesc să plângi, căci ea le este muritorilor atât de scumpă.

ORESTES

Această zi e pentru noi hotărâtoare. Cu mâna noastră, trebuie ori funia, cu laţul pregătit, s-o atârnăm, ori să ne ascuţim tăişul unei spade.

ELEKTRA

Loveşte-mă deci, frate, tu; să nu mă piardă vrun argeu sfruntat, jignind o mladă de-a lui Agamemnon.

ORESTES

Mi-ajunge c-am vărsat sângele mamei; n-am să te lovesc. Cu însăşi mâna ta ia-ţi.viaţa şi-alege-ţi felul morţii cum doreşti.

ELEKTRA

Prea bine, n-am să fiu – în mânuirea spadei – mai înceată decât tine. Dar lasă-mă, întâi, să te cuprind cu braţele trecute peste gâtul tău.

ORESTES

Incântă-te de-această goală desfătare, de poate fi cuprinderea în braţe o desfătare pentru cei aflaţi în pragul morţii.

ELEKTRA (*îmbrăţişându-l pe Orestes*)

Preascumpul meu prieten, frate drag! Ce mişcător şi dulce-i numele acesta pentru mine, căci viaţa mea şi-a ta sunt una.

ORESTES

Să ştii că-mi vei topi curajul. Acum vreau să-ţi răspund şi eu cu braţe iubitoare. De ce m-aş ruşina, bietul de mine? O piept de soră, dragi apropieri! îmbrăţişările acestea ne ţin loc şi de odrasle şi de pat de cununie, la fel

amândurora, năpăstuiţi ce suntem!

ELEKTRA

Ah, cel puţin de ne-ar sfârşi aceeaşi spadă pe-amândoi

— dacă e* voie – şi-un singur monument, într-un sicriu cioplit din cedru, să ne primească laolaltă621!

ORESTES

Aceasta-ar fi plăcută mângâiere <pentru noi>. Dar vezi cât ne lipsesc prietenii în stare să ne-ngroape laolaltă.

ELEKTRA

N-a cuvântat cumva în apărarea ta, dându-şi silinţa să te smulgă morţii, Menelaos, hainul, trădătorul tatei?'

ORESTES

Nici barem faţa nu şi-a arătat-o. Sperând să-nhaţe sceptrul nostru, grija lui a fost să nu-şi salveze rudele.

Acum <Elektra> haide să ne străduim ca moartea noastră nobilă să fie, şi întru totul vrednică de Agamemnon. Eu, spre a-i dovedi cetăţii că sunt nobil, mă voi străpunge cu o spadă prin ficat622; iar tu, la rându-ţi, trebuie să faci la fel, cu-aceeaşi îndrăzneală.

Pylades, tu să fii acel care va da de omorârea noastră seama. Când vom fi răposat, acopere-ne trupurile după cuviinţă şi laolaltă du-ne şi îngroapă-ne în monumentul tatei. Rămâi cu bine. Precum vezi, eu plec să împlinesc ce-i de-mplinit.

(*Se îndreaptă spre palat.*)

PYLADES

Opreşte-te. Eu am întâi a-ţi face o dojană: gândeai că aş putea dori să mai rămân în viaţă, după moartea ta?

ORESTES

De ce ai fi dator să mori şi tu cu mine?

PYLADES

Te mai întrebi? Cum să trăiesc fără tovărăşia ta?

ORESTES

Tu n-ai ucis o mamă, ca mine, oropsitul.

PYLADES

Ba da, cu tine împreună, şi cată să îndur aceeaşi soartă.

ORESTES

Păstrează-te <în viaţă> pentru tatăl tău, nu împărţi cu mine moartea. Tu ai o patrie, pe când eu nu mai am, şi ai în casa părintească un liman îmbelşugat.

Desigur, pierzi speranţa de-a te însura cu sora mea, lipsită de noroc, pe care ţi-am făgăduit-o în semn de preţuire a tovărăşiei noastre623. Alege-ţi altă soaţă şi zămisleşte fii, căci nu mai stăruie vreo înrudire între noi.

Acum, chip drag care m-ai însoţit, rămâi cu bine! Fii fericit! <Urarea -> aceasta pentru tine are înţeles, dar pentru noi e vorbă goală, căci moartea ne răpeşte orice bucurie.

PYLADES

Tu eşti, într-adevăr, departe de-a pătrunde gândurile mele. Să nu-mi primească glia roditoare sângele, şi nici văzduhul strălucind suflarea, dacă te voi trăda vreodată, pe mine-eliberându-mă, în schimb pe tine părăsindu-te624.

Eu am ucis cu tine laolaltă; cum aş tăgădui? Am fost părtaş la tot ce-ai pus la cale şi pentru care ispăşeşti acum; deci trebuie să mor cu tine şi cu sora ta <deodată>. Iar ea

— deoarece m-am învoit să ne căsătorim – socot că mi-e soţie.

Altminteri, ce aş mai avea de laudă a spune <despre mine> mai târziu, dacă m-aş duce înapoi în ţara delphiană, la citadela-naltă a Phokidei625, şi ţi-aş fi dovedit prietenie <credincioasă> până la nenorocirea ta, dar, după-aceea, când ai fost lovit de nenoroc, aş fi-ncetat să-ţi fiu prieten? Aşa ceva nu-i cu putinţă.

Dar pentru că tot vom pieri, să chibzuim cum am putea să-l facem pe Menelaos să sufere şi el cu noi.

ORESTES

O drag prieten, de-aş putea să văd acestea înaintea morţii!

PYLADES

încrede-te în mine; nu fi zorit să te străpungi cu spada. ORESTES

Voi amâna, de pot să mă răzbun pe cel care mă duşmăneşte.

PYLADES (*arătând spre Cor*)

Acum fii mut! Eu prea puţin mă bizui pe femei.

ORESTES

Nu-ţi fie teamă de acestea; doar sunt prietenele noastre.

PYLADES

Zic s-o ucidem pe Helena, ca să-i lovim cumplit bărbatul.

ORESTES

Cum? Eu sunt gata, dacă lucrul se încheie bine.

PYLADES

S-o junghiem cu spada. Ea se ascunde în palatul tău.

ORESTES

Fără-ndoială; a şi pus peceţi pe tot ce se putea626.

PYLADES

Nu va mai pune <în curând> peceţi, căci e cu Hades logoditǎ627.

ORESTES

Dar cum <s-o pierdem>? Are-n preajmă slujitori <de neam> barbar.

PYLADES

Ce fel de slujitori? Nicicând nu mă va-nfricoşa un frigian.

ORESTES

Din cei făcuţi să vadă de oglinzi şi de parfumuri628.

PYLADES

Adică ea, venind aici, aduse luxul de la Troia?

ORESTES

Da; ea găseşte că Hellada e un loc prea strimt.

PYLADES

Un neam de sclavi este nimic faţă de cine nu e sclav629.

ORESTES

Ah! dacă izbutim, nu stau în cumpănă să mor de două ori.

PYLADES La fel şi eu, desigur, dacă te răzbun.

ORESTES

Să-mi desluşeşti amănunţit ce ai de gând să facem.

PYLADES

Noi vom intra în casă sub cuvânt că vrem să ne ucidem.

ORESTES

Am înţeles preabine până-aici, nu însă şi urmarea.

PYLADES

Noi ne vom tângui Helenei pentru destinul ce ne-aşteaptă.

ORESTES

întocmai; ca s-o facem şi pe ea să plângă zgomotos, cu toate că în sinea sa e numai bucurie.

PYLADES

într-asta nu se va purta altminteri decât noi.

ORESTES

Şi după-aceea? Cum vom duce mai departe lupta?

PYLADES

Asupra noastră săbii vom avea, pitite sub veşminte.

ORESTES

Dar mai întâi cum ne vom scutura de slujitori?

PYLADES

îi vom închide, risipiţi, prin încăperile clădirii.

ORESTES

Aşa; iar dacă nu-şi ţin gura, noi n-avem decât să-i ucidem.

PYLADES

Apoi, ce mai rămâne de-mplinit au să ne-arate înseşi faptele.

ORESTES

Uciderea Helenei; pricep ce vrei să înţelegi.

PYLADES

Te-ai dumerit. Ascultă cât de bine ticluit e planul meu. Dacă, ne-am folosi de spade împotriva unei femei mai înzestrate cu virtute, aceasta-ar fi, desigur, un măcel nemernic, dar ea <fiica Ledei> va primi osândă spre mulţumirea tuturor hellenilor, a celor cărora le-a omorât părinţii, a celor cărora le-a prăpădit feciorii, şi a nevestelor sortite văduviei.

Va răsuna un strigăt lung de bucurie630, se vor

aprinde focuri pentru zei şi toţi ne vor ura, amândurora, multe propăşiri, pentru a-i fi luat unei femei stricate viaţa. Iar ţie, după moartea ei, nu ţi se va mai spune „ucigaşul mamei sale”; în locul numelui acestuia, un altul vei primi, mai bun: „omorâtorul celei care a ucis cu miile, Helena”.

Nu trebuie cumva, nu trebuie să fie răsfăţat Menelaos de soartă, în timp ce tatăl tău şi tu şi sora ta v-aţi stins, şi maică-ta... dar poate nu se cade s-o adaug şi pe ea. <Menelaos> nu trebuie să pună mâna pe palatul tău, când el şi-a dobândit soţia mulţumită armelor lui Agamemnon.

Să nu mai am de viaţă parte, dacă nu voi trage, împotriva ei, <din teacă> spada mea întunecată! Dar dacă n-o putem ucide pe Helena,, noi vom muri, nu înainte de a fi aprins această casă.

Aşa nu vom lipsi să dobândim un bun renume, ori pentru moarte glorioasă, ori pentru mântuire glorioasă631.

CORIFEUL

Toate femeile socot că fata lui Tyndâreos e vrednică de ura lor, fiind ruşine pentru neamul femeiesc.

ORESTES

Ah! Nu-i nimic mai’ preţios ca un prieten sigur, nici bogăţiile, nici monarhia; e fără minte cel care ar da, ca să câştige gloata, un prieten credincios.

Tu eşti cel care ai închipuit cum să-l sfârşim pe Aigisthos şi la primejdie ai stat în preajma mea, şi-acum tot tu eşti pregătit să-mi pedepseşti duşmanii, fără să te ţii de-o parte. Dar să-ncetez cu laudele mele, căci este lucru greu de îndurat să ţi se-aducă laude prea multe.

Eu, pentru că-mi voi da oricum suflarea de pe urmă, doresc să-mi vatăm, înainte de-a muri, duşmanii, vreau să-i zdrobesc, la rândul lor, pe trădătorii mei, să geamă de durere cei ce m-au făcut să sufăr.

într-adevăr, mi-a fost părinte Agamemnon, cel căruia hellenii i-au încredinţat conducerea <oştirii> pe temeiul vredniciei şi nu pe al regalităţii, cel dăruit cu-anume vlagă de divinitate632. Nu vreau, murind precum un sclav, să-i terfelesc onoarea, ci ultima suflare să mi-o dau ca un om

liber, şi pe Menelaos barem să-l pedepsesc.

Un singur lucru dacă ne-ar fi hărăzit, destinul nostru s-ar schimba spre bine, dacă, de undeva, o nesperată întâmplare ne-ar aduce mântuire şi am ucide fără să fim omorâţi.

Aceasta e şi ruga mea. Este plăcut fie şi numai să dau glas dorinţei mele în cuvinte zburătoare şi, fără cheltuială, inima să mi-o alin633.

ELEKTRA

Eu, frate, cred a şti mijlocul ce ne va salva, pe tine, pe Pylades şi, de-asemenea, pe mine.

ORESTES

Vorbeşti de pronia divină. Dar unde e salvarea-aceea? Nu mi-e necunoscută iscusinţa minţii tale.

ELEKTRA

Ascultă-mă, şi tu <Pylades>, ia aminte.

ORESTES

Vorbeşte. Orice viitor mai bun trezeşte-n suflet ca o desfătare.

ELEKTRA

Ştii că Helena are o copilă? Ştii desigur.

ORESTES

Da, Hermione, cea pe care a crescut-o mama.

ELEKTRA

Acum e dusă la mormântul Klytaimnestrei.

ORESTES

Ce şi-o fi pus în gând să facă? Şi-n asta ce speranţă desluşeşti?

ELEKTRA

S-a dus pentru libaţii la mormântul mamei.

ORESTES

Dar spusa ta ce legătură are cu salvarea <noastră>?

ELEKTRA

Când ea se va întoarce, înşfăcaţi-o ca ostatic. ·

ORESTES

Ce leac mai e şi ăsta pentru trei prieteni <oropsiţi>?

ELEKTRA

Odată ce Helena va fi moartă, dacă Menelaos devine

ameninţător faţă de tine, de Pylades şi de mine – noi toţi suntem ca unul singur, într-o alianţă – spune-i c-o vei sfârşi pe Hermione. Va trebui să tragi <din teacă> spada şi s-o îndrepţi asupra gâtului fecioarei.

Deci, dacă unchiul nostru, văzând-o pe Helena doborâtă-n sânge, ca să-şi salveze fata, îţi dăruieşte viaţa, sloboade-n grija tatălui fecioara. Dar dacă, neputându-şi stăpâni mânia, vrea să te ucidă, atunci străpunge gâtul fetei. Şi chiar de se va face foc, la început, eu cred că fierea lui <Menelaos> curând se va-mblânzi, căci nu-i viteaz de la natură, nici războinic.

Aceasta-i, după mine, meterezul mântuirii noastre. Am spus ce am avut de spus.

ORESTES

Tu care ai o minte de bărbat şi, în acelaşi timp, un trup strălucitor de frumuseţe feminină, cât eşti de vrednică să scapi cu viaţă, nu să mori!

Pylades, iată ce nevastă pierzi <murind>, sărmane, sau lângă care, dacă supravieţuieşti, tu vei fi fericit în căsnicie!

PYLADES

De-ar fi să te audă zeii, şi ea să-mi intre în cetatea din Phokida, cinstită prin frumoase cântece de nuntă!

ORESTES

In câtă vreme va ajunge Hermione la palat? Socot că tot ce-ai spus e minunat, dar încă trebuie să izbutim să-i înşfăcăm acestui tată mârşav puiul.

ELEKTRA

Cred că se şi apropie de casă, căci a lipsit destul cât să încheie ce avea de făptuit.

ORESTES

E bine. Deci, acum, Elektra, soră-a mea, rămâi în faţa casei, ca s-o primeşti pe Hermione, când se va întoarce. Dar stai de strajă, nu cumva să intre prea devreme cineva-n palat, când încă nu s-a săvârşit omorul, sau însuşi unchiul tău, sau vreun luptător care l-a însoţit <la Troia>. Dacă aşa va fi, atunci, ca să ne dai de veste, loveşte în canatul porţii, sau strigă să se-audă dinăuntru.

Noi să intrăm, Pylades, şi să ne înarmăm cu spadele pentru această înfruntare de pe urmă, [căci tu vei da aceeaşi bătălie ca şi mine.]

O tată, care locuieşti în casa sumbrei Nopţi634, te cheamă fiul tău, Orestes, să vii în ajutorul [celor încercaţi!

De dragul tău îndur, sărmanul, nedrepţate, şi pe deasupra m-a trădat Menelaos, după ce-am săvârşit o faptă dreaptă.

<Acum> vreau pe soţia lui s-o prind şi s-o ucid.

Fii tu, întru aceasta, sprijinitorul nostru!]

ELEKTRA Copiii tăi te cheamă, tată. Vino, dacă ne-auzi de sub pământ! Noi pentru tine vom muri.

PYLADES

Tu care eşti cu tata rudă, Agamemnon635, ia şi la ruga mea aminte, mântuie-ţi copiii.

ORESTES

Eu am pus capăt vieţii mamei.

ELEKTRA

Eu am luat în mână spada.

PYLADES

<Pe fiul tău> l-am îndemnat la faptă, sfărâmându-i şovăiala.

ORESTEŞ

<Am vrut> să-ţi apăr amintirea, tată.

ELEKTRA

Nici eu nu te-am trădat.

PYLADES

Tu, auzind ce spun, să nu-i învinuieşti, ci să-ţi salvezi copiii.

ORESTES.

îţi tom libaţie de lacrimi.

ELEKTRA

Şi eu cu vaiere răspund.

PYLADES

Destul! Acum să ne-avântăm la lucru. Dacă-i adevărat că rugăciunile pătrund ca lăncile sub glie, ne-aude Agamemnon.

O Zeus, străbunul nostru636, şi tu, Dreptate

sfântă637, prilejuiţi-ne izbânda, lui Orestes, mie şi Elektrei! Pe noi, treime de prieteni, aceeaşi înfruntare ne aşteaptă, şi-o singură sentinţă: ori viaţa pentru toţi, ori moartea.

(*Orestes* $*i Pylades intră în palat*.)

ELEKTRA638

Strofă

Dragile mele, fiice ale Mykenei, fruntaşele vechiului Argos pelasgic…

CORIFEUL Ce ne grăieşti, stăpână? Numele-acesta încă rămâne al tău în cetatea copiilor lui Danaos.

ELEKTRA

Staţi, unele din voi în preajma drumului de care, iar altele aici, pe calea-aceasta, să păziţi intrările.

CORUL

Dar pentru ce ne strigi să veghem asupra palatului? Spune-ţi, prietenă, gândul.

ELEKTRA

Teamă îmi este ca un spion, oprit lângă casă, nu cumva să surprindă vărsarea de sânge, adăugind la năpastele noastre alte năpaste.

(*Corul se împarte în două grupuri, care se îndreaptă să supravegheze cele două drumuri care ies, la răsărit şi la apus, din orchestra*.)

CINEVA DIN ÎNTÂIUL HEMICOR Porniţi, grăbiţi-vă, eu voi păzi drumul acesta ce duce către <răsăritul> razelor de soare.

CINEVA DIN AL DOILEA HEMICOR Şi eu pe-acesta, care duce către asfinţit.

ELEKTRA

Drumul priviţi-l pieziş, într-o parte şi-n alta, întoarceţi pupilele voastre de-aici într-acolo, pe urmă-napoi.

CORUL

Iată-ne stând de veghe, cum ne-ai cerut.

ELEKTRA *Antistrofă* Plimbaţi-vă ochii de jur-împrejur.

Scrutaţi peste tot printre pletele părului vostru.

CORIFEUL (*din mijlocul orchestrei*)

Cine se-ndreaptă încoace pe cale? priveşte!

Cine-i ţăranul acesta, care înconjură casa?

ELEKTRA

Pierdute suntem, ah! dragile mele. Curând el va dezvălui duşmanilor că <în palat> se-ascund doi lei cu spadele în mâini.

CINEVA DIN ÎNTÂIUL HEMICOR Nu-ţi fie frică, <stăpână> iubită, drumul e gol; altfel decât ai crezut <adineauri>.

ELEKTRA (*adresându-se celuilalt hemicor*)

Dar înspre partea voastră nu-i vreo· primejdie? Spuneţi-mi dacă, din fericire, totul e limpede-acolo în faţa curţii <palatului>.

CINEVA DIN AL DOILEA HEMICOR în partea noastră totul este bine; ai grijă de-ale tale; nimeni din Argos nu se-ndreaptă către noi.

CINEVA DIN ÎNTÂIUL HEMICOR Aici, la fel; pe calea-aceasta nu se-arată nimeni.

ELEKTRA

Bine; acum aşteptaţi să-mi aşez urechea la poartă.

(*Se duce la poartă şi ascultă. Neauzind nimic, strigă.*) Voi, dinăuntru, de ce zăboviţi şi nu închinaţi sângeroasa jertfă639 cât timp este linişte?

(*Nu primeşte niciun răspuns.*)

Ei nu m-aud. Ah! copleşită sunt de rele. Li s-a tocit cumva, în faţa frumuseţii, vârful spadei640?

Epodă

Cât de curând, vreunul dintre argei, înarmat din creştet în tălpi, va năvăli spre palat în ajutorul <Helenei şi Hermionei>.

(*Se adresează Corului*)

Priviţi, deci, cu mai multă grijă; nu-i timp să zăboviţi, şezând. Daţi roată unele pe-aici şi altele pe-acolo.

CORUL

Ne mişcăm pretutindeni privirea; păzim fiecare potecă.

HELENA (*dinăuntrul palatului*)

Săriţi, argeilor, urmaşii vechilor pelasgi! Sunt omorâtă mişeleştQ.

CINEVA DIN ÎNTÂIUL HEMICOR Aţi auzit? Bărbaţii au purces la lucrul sângeros.

CINEVA DIN AL DOILEA HEMICOR Da, a ţipat Helena; nu mă-ndoiesc că-i glasul ei.

ELEKTRA O Zeus, putere neistovită, vino şi, orice ai face, ajută-i pe dragii mei!

HELENA

(*dinăuntru*)

Eu mor, Menelaos, şi nu eşti lângă mine să mă aperi.

ELEKTRA Ucideţi, junghiaţi, nimiciţi! cu ascuţişul dublu, cu dublul tăiş al spadei, loviţi-o pe cea care şi-a părăsit părintele, pe cea care şi-a părăsit bărbatul, din pricina căreia s-au prăpădit atâţia helleni, căzuţi lângă râul Skâmandros, unde lacrimi urmau după lacrimi, când lănci, şi săgeţi de fier641 zburau împrejurul şuvoiului.

CORIFEUL

Tăcere, liniştiţi-vă! Aud un tropotit de paşi pe drum, aproape de palat.

ELEKTRA

O dragi prietene, soseşte Hermione la mijlocul măcelului. Nu mai daţi glas înalt. Ea vine-aici să cadă drept în plasa împletită. Frumoasă pradă! De-am avea noroc s-o prindem. Staţi unde-aţi stat mai adineauri, cu chipuri calme şi culoarea <pielii> netrădând ce s-a-ntâmplat.

Am s-o întâmpin cu o faţă mohorâtă, ca şi acum n-aş avea, de cele petrecute,^cunoştinţă.

(*Intră Hermione. între timp Corul s-â reîntregit.*) Fecioară, te-ai întors! Ai pus coroane pe mormântul Klytaimnestrei şi ai turnat prinoase pentru cei de sub pământ?

HERMIONE

Am închinat şi-am dobândit bunăvoinţa lor. Dar m-a pătruns parcă o teamă, când, aflându-mă departe încă de palat, am auzit un ţipăt care răbufnise dinăuntru.

ELEKTRA·

Ah! după câte-am pătimit, suntem îndreptăţiţi să gemem de durere.

HERMIONE

Nu mai rosti cuvinte crude. Ce noutate spui că s-a-ntâmplat?

ELEKTRA

Cetatea, pe Orestes şi pe mine, ne-a condamnat la moarte.

HERMIONE

Ferească zeii! Doar îmi sunteţi veri.

ELEKTRA

Aşa s-a hotărât. Noi stăm sub jugul crâncen al necesităţii.

HERMIONE

Şi pentru asta s-a strigat în casă?

ELEKTRA

Desigur; la picioarele Helenei, un rugător pledează pentru viaţa lui…

HERMIONE

Cine-i acela? Dacă nu-mi vorbeşti deschis, rămân nedumerită.

ELEKTRA

Bietul Orestes, implorând-o să nu moară, şi nici eu <să nu mor>.

HERMIONE

Atunci nu-i de mirare că palatul ţipă.

ELEKTRA

Dar este altceva mai arzător, care să smulgă ţipete de la un suplicant? Tu însăţi intră şi îmbină-ţi ruga cu a prietenilor tăi; cazi la genunchii mamei tale, cea dăruită de noroc, cerându-i ca Menelaos să nu se dea de-o parte, privind cum suntem omorâţi.

O tu, pe care mama noastră te-a hrănit cu mâna ei, îndură-te de noi, înlătură năpasta ce ne-apasă! Purcede, aşadar, la luptă; eu te voi însoţi; tu, pentru noi, eşti ultima speranţă de scăpare.

HERMIONE

Priveşte, paşii mei dau buzna spre palat şi, dacă stă-n

puterea mea, a voastră fi-va mântuirea.

(*Hermione şi Elektra intră în palat.*)

ELEKTRA

(*dinăuntru*)

Hei, voi de sub acoperişul <casei>, prieteni purtători de spadă, soseşte prada voastră; pentru ce n-o prindeţi?

HERMIONE

(*dinăuntru*)

Vai, vai! Ce-i asta? Cine-s oamenii aceştia?

ORESTES

(*dinăuntru*)

Tăcere! Ai venit pentru salvarea noastră, nu pentru a ta.

ELEKTRA

(*dinăuntru*)

Să nu vă scape, ţineţi-o vârtos! Tăişul spadei puneţi-l pe gâtul ei şi staţi în linişte. Menelaos să fie lămurit c-a întâlnit aici bărbaţi, nu frigieni becisnici, şi că va plăti cum se cuvine să plătească ticăloşii.

CORUL

Strofă

Ió, io! începeţi, dragile mele, un dans tropotit, un dans ritmat de voci ascuţite, în faţa palatului, astfel încât vărsarea de sânge să nu trezească vreo spaimă (umplită printre argei şi să-i aducă h ajutorul casei regale, până nu vom 'edea cu ochii noştri leşul Helenei zăcând pe jos, plin de sânge, sau până nu vom afla de la una din slugile sale rostirea-ntâmplării, căci ştim o parte din dramă, dar nu suntem sigure.

Pe drept a căzut răzbunarea divină asupra Helenei, care umplut-a cu lacrimi Hellada întreagă, de dragul iubitului său blestemat, a blestematului Pâris de pe muntele Ida642,. din pricina căruia s-au năpustit hellenii la Îlion.

CORIFEUL

Aud, din casele regeşti, un zgomot ca de porţi trântite. Tăceţi! Iată ieşind un frigian; el ne va spune ce se-ntâmplă în palat.

(*Un sclav frigian, care apăruse pe acoperiş, coboară în scenă, eventual pe o frânghie, şi înaintează pivdent, răvăşit de frică.*)

FRIGIANUL Scăpat-am de moarte în opincile[643] mele din Asia, urmărit de argeul cu spadă!

M-am căţărat, în iatacul cu mozaic, pân' la tavanul de cedru şi, printre triglifele dorice[644], am ţâşnit, am zbughit-o afară, o glie, o glie!

în fuga-mi uşoară de „bârbaros".

Aiai! stăpânelor, cum aş putea să scap? să zbor în văzduhul străluminat, ori să m-arunc în marea pe care o leagănă <zeul> cu cap de taur, Okeanos[645], cel ce cuprinde în braţele sale, jur-împrejur, pământul?

CORIFEUL

Dar ce se-ntâmplă, slugă a Helenei, fiu al Idei?

FRIGIANUL Îlion, Îlion, ah, vai mie!

Cetate troiană şi rodnic tărâm al sfântului munte, Ida, cât de amarnic vă plâng prăbuşirea, cu ţipete-nalte, viersuind melodia carului, melodia carului[646]!

V-a nimicit <femeia> cu ochi frumoşi, albă ca aripa lebedei, plodul Ledei,

Helena – haina, Helena – haina,

Erinya şlefuitului Pergamon zidit de Apollon. Ottotoi!

Bocete, bocete! Ţară fără noroc a lui Dârdanos, unde gonea Ganymedes călare, soţul de pat al lui Zeus[647]!

CORIFEUL

Grăieşte~ne mai clar şi-amănunţit, în casă ce s-a petrecut? [Nu pot pricepe mare lucru din cele spuse înainte.]

FRIGIANUL Âilinon! âilinon! Bârbarii astfel vestesc începătura morţii, aiai! cu glas asiatic, când spadele lui Hades, de fier, împrăştie sânge regal pe pământ[648]!

Au pătruns în palat,

[să vă spun întocmai ce-a fost,] doi gemeni, hellenici, lei.

Unul era feciorul maimarelui oştilor voastre, celalt copilul lui Strophios, un om ce pune la cale răul precum Odysseus[649], uneltind în tăcere, altminteri prieten

statornic, luptător îndrăzneţ, priceput la război, şi, pe scurt, un şarpe setos de sânge.

Fie blestemat pentru blânda-i viclenie urzitorul de rele!

<Bărbaţii aceştia,> păşind în odaia celeia care s-a măritat cu arcaşul Pâris650, s-au ghemuit, smeriţi, lângă jeţul ei, cu ochi năpădiţi de lacrimi, unul la dreapta, altul la stânga, punând, fiecare de partea sa, între noi şi ei, ca o stavilă.

<Apoi> au cuprins, amândoi au cuprins genunchii Helenei cu mâini rugătoare.

<Intr-asta> sosiră în fugă, repede, repede, slugile ei, frigienii.

Şi se-ntrebau, tulburaţi de frică, unul pe altul, dacă nu-i vreo capcană la mijloc.

Unora nu le venea să creadă, alţii credeau, dimpotrivă, că Tyndarida se va prinde în plasele vânătoreşti, întinse anume de şarpele omorâtor-de-mamă.

CORIFEUL

Şi tu, în clipa-aceea unde te aflai? Sau ai fugit numaidecât, înspăimântat?

FRIGIANUL S-a-ntâmplat, cum e obiceiul la noi frigienii, să mă aflu în preajma Helenei şi văzduhul să-l mişc c-un bine-ntocmit evantai de pene, trimiţând spre părul <reginei> o boare şi răcorindu-i obrazul; aşa facem noi frigienii, aşa-i obiceiul în Asia651.

Helena torcea un fuior de in de pe furcă, răsucind între degete firul, şi firul tors se târa pe podea; căci ea doreşte să folosească tortul spre â coase-mpreună, din ţesături jefuite la Troia, un strai de purpură, un dar pentru <sora ei> Klytaimnestra, să-i împodobească mormântul.

Orestes atunci îi zise femeii spartane:

„Fiică-a lui Zeus, aşază-ţi piciorul aici, coboară-te de pe crivat şi vino cu mine la locul străvechi al vetrei lui Pelops, ctitorul neamului nostru, ca să-mi asculţi rugăminţile.”.

Şi-a dus-o, şi-a dus-o, şi ea l-a-nsoţit, fără măcar să presimtă urmarea, în schimb tovarăşul lui de fapte începe

altă ispravă, mişelul din ţara Phokidei:

„Nu vreţi să lipsiţi de pe locul ăsta, frigieni ticăloşi?”

<Zise> şi ne zăvorî pe toţi în clădire, pe unii în grajduri de cai, pe alţii-n verande, pe unii aici, pe alţii acolo, împrăştiaţi cu toţii şi depărtaţi de stăpâna noastră.

CORIFEUL

Şi după-aceste întâmplări ce-a mai urmat?

FRIGIANUL Mamă, mamă venerată pe muntele Ida, straşnică zeiţă, straşnică! aiai![653] Ce sângeroase patimi, ce rele nelegiuite mi-a fost dat să văd, să văd în lăcaşul regesc!

Cu spadele-n mâini, trase din umbră, de sub veşmintele lor tivite cu purpură, <cei doi> şi-au rotit ochii cumpliţi într-o parte şi-n alta, să nu se ivească vreun nedorit.

Pe urmă, ca nişte mistreţi de la munte, s-au proptit înaintea femeii şi i-au răcnit: „Vei muri, vei muri!

Soţul tău ticălos e pricina morţii tale, căci l-a trădat pe feciorul fratelui său,

<lăsându-l> să piară <prin votul> celor din Argos.”

Ea scoase un ţipăt, un ţipăt înalt: „Vai mie!”

Şi pieptul cu antebraţele albe şi l-a izbit şi s-a pocnit fără milă în ţeastă cu pumnii.

Apoi a-ncercat să scape şi-n fugă <podeaua> suna sub sandalele sale de aur.

Dar Orestes, în ghetele-i mykeniene, s-a repezit la Helena, mâna şi-a-nfipt-o în părul ei, şi, răsturnându-i capul pe umărul stâng, se pregătea să lovească gâtlejul cu spada întunecată.

CORIFEUL

Voi, frigienii casei unde vă găseaţi? De ce n-aţi apărat-o?

FRIGIANUL Noi, răcnind în odăile unde fusesem închişi, porţi şi canaturi am spart cu drugi de lemn şi de pretutindeni am alergat să dăm ajutor, unul cu pietre, altul cu suliţa legată de mână [654] altul strângând în pumni mânerul spadei.

Dar s-a iscat împotriva noastră Pylades, de nestăvilit,

precum frigianul Hektor, precum Aias cu coif întreit655, pe care l-am şi văzut, l-am văzut <luptând> la porţile lui Priamos656.

Şi spadele noastre s-au încrucişat cu a lui.

Atunci, ah, atunci a ieşit la iveală cât de în urmă rămâne vigoarea războinică a frigienilor, faţă de lancea Helladei: unul porneşte, năuc, la goană, altul e doar un cadavru, acesta-i rănit, acela se roagă, drept pavăză-n faţa morţii.

Noi căutăm adăpost în beznă, dar în vreme ce unii cădeau fără viaţă, alţii-aşteptau lovitura de moarte, şi alţii zăceau la pământ.

Atunci sosi în palat Hermione, sărmana, tocmai când maică-sa urma să fie sfârşită şi azvârlită pe jos, nefericita care-i dăduse viaţă.

Precum bakchantele-asupra puiului unei jivine de munte – nu le lipsea decât thyrsul657 – astfel cei doi alergară şi-o apucară, apoi se-ndreptară din nou spre fiica lui Zeus, ca s-o ucidă. însă Helena se mistuise.

Nu mai era de văzut în odaie, nici în palat.

O Zeuş, o Glie, Lumină şi Noapte, unde se-ascunde?

Fost-a la mijloc un leac fermecat sau o făcătură sau vreo divină răpire?

Din cele-ntâmplate apoi, nimic nu mai ştiu; am ieşit pe furiş din clădire, să scap cu fuga. Multe-ncercări, multe-ncercări a-ndurat Menelaos, fără folos, ca să-şi aducă soţia din Troia!

(*Orestes irupe din palat, cu spada în mână.*)

CORIFEUL

După un şir de întâmplări neaşteptate, iată încă una! Cu mers ţicnit, în 1 îâini cu spada, Orestes iese-n faţa casei.

ORESTES658 Unde-i frigianu! care a scăpat de spada mea?

FRIGIANUL

Mă închin, stăpâne, ţie, prosternat ca pe la noi659.

ORESTES

Nu suntem aici la Troia, ci pe solul argian.

FRIGIANUL

Fie-n Troia, fie-n Argos, pentr-un ins cu judecată, viaţa-i mai de preţ ca moartea.

ORESTES

(*ameninţător*)

N-ai strigat să-i vină oameni lui Menelaos în sprijin?

FRIGIANUL

Mai curând să-ţi vină ţie ajutor, căci eşti mai vrednic.

ORESTES

Deci pe drept a fost răpusă fata lui Tyndâreos.

FRIGIANUL

Da, pe drept, şi încă foarte; bine ar fi fost să aibă trei gâtlejuri de străpuns660.

ORESTES

Tu mă linguşeşti de frică, dar în sinea ta crezi altfel.

FRIGIANUL

Ea, deodată cu hellenii, i-a zdrobit şi pe troieni.

ORESTES

Jură că n-ai spus doar ca să-mi faci plăcere, altfel mori!

FRIGIANUL

Jur pe viaţa mea! Nu-i ăsta jurământul cel mai sfânt?

ORESTES

(*apropiind spada de gâtul frigianului*)

Şi la Troia frigienii se temeau de fier cu toţii?

FRIGIANUL

Ţine-ţi mai departe spada, căci de-aproape zvârle crunte străluciri ucigătoare.

ORESTES

Stai, doar nu te împietreşte! Parc-ai fi văzut
Gorgona661.

FRIGIANUL

Ba în leş să nu mă schimbe; de Gorgonă n-am ştiinţă.

ORESTES

Sclavule, te temi de Hades, care te va libera de suferinţele <sclaviei>?

FRIGIANUL Toţi se bucură, şi robul, să rămână în lumină.

ORESTES

Bine zis. Te scapă isteţimea; mergi acum în casă!
FRIGIANUL Deci tu nu mă vei ucide.
ORESTES
Liber!
FRIGIANUL
Vorba asta-mi place.
ORESTES Aş putea să-mi schimb părerea.
FRIGIANUL
Asta însă nu-mi prea place.
ORESTES
Eşti nerod, dacă-ţi închipui că-ti voi sângera gâtlejul tău nenorocit; din fire, nu ai fost clădit femeie, nici nu pari a fi bărbat662.

Am ieşit din casă-afară, să-ţi pun lacăt piuielii; auzindu-ţi v.ocea-naltă, cetăţenii-ar da alarma.

Pe Menelaos nu-mi este frică să-l înfrunt cu spada; poarte-şi ţanţoş peste umeri părul blond, cârlionţat!

Dar, dacă-mpotriva casei, va aduce şi argeii, ca să mă învinuiască de uciderea Helenei, nevrând să ne cruţe viaţa, mie şi surorii mele, cât şi lui Pylades, care a trudit cu mine-alături, va vedea două cadavre: al fecioarei şi-al nevestei.

(*Frigianul pleacă spre cetate, să-l întâlnească pe Menelaos. Orestes intră din nou în palat.*)

CORUL Antistrofă663 Io, io, cum se surpă!

O altă-ncercare de spaimă se-abate peste casa Atrizilor!

Ce-i de făcut? Să vestim cetatea, ori să'păstrăm tăcerea?

Mai sigură, dragilor, este <tăcerea>.

Priviţi la faţa clădirii, priviţi, fumul ce suie, prevestitor, în văzduhul înalt!

Ei aprind <înăuntru> torţe de pin răşinos, gata să incendieze palatul lui Tântalos, neşovăind în strădania lor.

Muritorilor Zeul le-mparte sfârşitul, le-mparte sfârşitul precum pofteşte.

Straşnică este puterea daimonului răzbunării: lăcaşul acesta s-a prăbuşit, s-a prăbuşit în sânge, pentru că Pelops

l-a zvârlit pe Myrtilos <cândva> din car664.

CORIFEUL

Ah! Menelaos cu pasul iute vine la palat; fără doar şi poate, ştie ce năpastă l-a lovit.

Hai, Atrizilor din casă, n-aveţi vreme de pierdut, faceţi-vă baricade. Omul răsfăţat de soartă e o forţă fără seamăn contra unor bieţi becisnici cum eşti astăzi tu, Orestes, în adânca ta restrişte.

(*Intră Menelaos, în mare grabă, însoţit de o ceată înarmată.*)

MENELAOS

Vin, auzind ce grozăvii au săvârşit aceste două fiare, căci nu pot să-i numesc bărbaţi. Am auzit şi că soţia mea n-ar fi murit, ci că s-a risipit, fără să lase urmă – un zvon deşert adus de un neghiob înfricoşat, în fapt un şiretlic al ucigaşului de mamă.

Hei! să mi se deschidă casa! Sclavilor, vă dau poruncă, poarta înfundaţi-o, să-mi scap din mâna ticăloşilor fiica [şi pe nefericita mea soţie <doborâtă> s-o ridic, iar pe călăi să-i nimicesc cu braţul meu, ca s-o urmeze în mormânt!]

(*Menelaos şi însoţitorii se apropie de porţi, când Orestes şi Pydales apar pe acoperişul palatului. Orestes o ţine pe Hermione* $*i are spada îndreptată spre gâtul fetei, în timp ce Pylades agită o torţă fumegândă665.*)

ORESTES

Tu, cel de-acolo, nu cumva s-atingi zăvoarele cu mâna! Menelaos, de tine-i vorba, tura de semeţie! Altminteri, căpăţâna ţi-o sfărâm cu bolovanul ăsta, desprins din parapetul meşterit de vechi zidari. De altfel, porţile le-am întărit vârtos cu drugi şi nu se vor clinti în faţa râvnei tale de-a-ţi salva, intrând în casă, <fata>.

MENELAOS

Ah! Ce se-ntâmplă? Văd lucirea unei torţe şi, pe acoperişul casei, cei doi mişei, fortificaţi, şi-un vârf de spadă îndreptat spre gâtul Hermionei!

ORESTES

Din două, ce pofteşti: să mă întrebi ori să m-asculţi?

MENELAOS

Niciuna şi nici alta; dar trebuie, se pare, să te-ascult.

ORESTES

Sunt gata să-ţi ucid copila, dacă vrei să ştii.

MENELAOS

După uciderea Helenei, urmează s-o răpui acum pe Hermione?

ORESTES

Barem de mi-ar fi izbutit uciderea dintâi, dar jertfa mi-au răpit-o zeii.

MENELAOS

Tăgăduieşti c-ai omorât-o? Spui asta ca să-ţi râzi de mine?

ORESTES

Nu-mi vine să tăgăduiesc. Doar am dorit...

MENELAOS

Ce ai dorit anume? Mă trec fiori de teamă.

ORESTES

... în Hades să azvârl urgia ce-a mânjit Hellada.

MENELAOS Dă-mi înapoi soţia moartă, s-o îngrop.

ORESTES

N-ai decât zeilor s-o ceri; dar pe fiica ta o voi ucide.

MENELAOS

Vrei să te-ncarci cu altă crimă, ucigaşule-de-mamă!

ORESTES

Zi mai curând apărător-de-tată, pe care m-ai trădat, ca să mă pierzi.

MENELAOS

N-a fost destul că ai vărsat sângele Klytaimnestrei?

ORESTES

N-aş obosi nicicând să nimicesc femeile stricate.

MENELAOS Şi tu, Pylades, ai amestec în omor?

ORESTES

Tăcerea lui răspunde; da. Ajunge să vorbeşti cu mine.

MENELAOS

Tu pentru crime vei plăti; doar n-ai să scapi <zburând> cu aripi.

ORESTES

Nu vom fugi, ci vom incendia palatul.
MENELAOS Spui că vei spulbera lăcaşul strămoşesc?
ORESTES
Da, ca să nu te faci stăpân pe el; şi-asupra flăcărilor îţi voi junghia copila.
MENELAOS
N-ai decât s-o ucizi; pe urmă pentru toate vei plăti.
ORESTES
(*amenințând s-o înjunghie pe Hermione*)
Aşa să fie!
MENELAOS Ah, să nu faci asta, nu!
ORESTES
Taci molcom şi îndură pacostea ce te-a lovit pe drept.
MENELAOS Dar drept este ca tu să scapi cu zile?
ORESTES
Şi ţara să o stăpânesc.
MENELAOS
Ce ţară?
ORESTES Argosul, vechiul tărâm pelasgic.
MENELAOS
<Vei cuteza> să te atingi de vasele lustrale[666]?
ORESTES
De ce nu?
MENELAOS Să-njunghii jertfe înaintea luptelor?
ORESTES
Te crezi cumva mai potrivit?
MENELAOS Eu mâinile le am curate.
ORESTES
Dar inima ţi-e pângărită.
MENELAOS Cu tine cine va mai sta de vorbă?
ORESTES
Oricine îşi iubeşte tatăl. MENELAOS Dar cei care-şi respectă mama?
ORESTES
Aceia-s oameni fericiţi[667].
MENELAOS Tu nu te numeri printre ei.
ORESTES
Nu-mi plac femeile mişele.

MENELAOS Ia spada de pe Hermione!
ORESTES
Tu eşti din fire prefăcut...
MENELAOS îmi vei ucide oare fata?
ORESTES... însă acum spui adevărul.
MENELAOS Vai mie, ce-am să fac?
ORESTES
Găseşte-i pe argei, convinge-i!
MENELAOS
Ce să-i conving?
ORESTES Cetăţii cere-i să ne cruţe viaţa.
MENELAOS Altminteri îmi vei omorî copila?
ORESTES
Chiar aşa.
MENELAOS Helena, cruntă-ţi este soarta!
ORESTES
Şi soarta mea nu este cruntă?
MENELAOS Din Troia te-am adus să fii jertfită.
ORESTES
Barem să fi fost!
MENELAOS O, câte-ameninţări am înfruntat!
ORESTES
Dar pentru mine n-ai făcut nimic.
MENELAOS îndur purtare jignitoare!
ORESTES
Căci nu m-ai ajutat la vreme.
MENELAOS Sunt la cheremul tău.
ORESTES
Te-ai prins în cursa răutăţii tale. Destul! Acum, Elektra, dă foc palatului la temelie, şi tu, Pylades, cel mai neclintit prieten, aprinde parapetele acestor ziduri!
MENELAOS
O ţară-a fiilor lui Danaos! Voi, ctitorii cetăţii Argos cu <belşug de> cai, veniţi acum! De ce nu alergaţi cu armele în ajutorul nostru? întreg oraşul e primejduit de-acest nemernic, care, deşi s-a prihănit cu sângele matern, se zbate să trăiască.
(*Argeii se rânduiesc în formaţie de luptă, gata să ia*

cu asalt palatul, când, brusc, apare în aer zeul Apollon şi lângă el

Helena[668].)

— APOLLON

Menelaos, astâmpără-ţi mânia ce-ţi încinge inima; sunt Phoibos, fiul <veşnicei> Leto, care te chem de-aproape.

Şi tu, care ameninţi, înarmat cu spada, viaţa fetei, Orestes, potoleşte-te, ca să-mi asculţi cuvântul!

Helena, cea pe care te-ai înverşunat zadarnic să o pierzi, deoarece Menelaos te-nfuriase, iat-o! Cu toţii o vedeţi <aici>, la poarta cerului, salvată, şi nu de tine omorâtă. Eu am scăpat-o şi am smuls-o de sub vârful spadei tale, cum am primit poruncă de la tatăl Zeus. Fiind de zeul Vieţii zămislită, i se cuvinte viaţă fără moarte[669]; ea, lângă fraţii săi, Kâstor şi Polydeukes, va sta pe tron în văile cereşti, ca binefăcătoare-a oamenilor mării[670].

Menelaos, tu ia-ţi altă nevastă-n casă, căci zeii au voit ca frumuseţea fără seamăn <a Helenei> să-i pună faţă-n faţă pe helleni şi pe troieni şi să pricinuiască sumedenie de morţi, spre a mai uşura pământul de prea-plinul sfruntat şi necurmat al omenirii[671].

Aşa stau lucrurile cu Helena.

Iar tu, Orestes, trebuie să treci hotarul ţării şi vreme de un an rotund să locuieşti în Parrhasia; în amintirea exilării tale, azanii şi arkadienii vor numi acel meleag Oresteion[672].

De-acolo te vei duce la Atena, oraş în care vei fi judecat pentru ucidere de mamă. Trei Eumenide te vor învinovăţi, şi zei, arbitrii ai dezbaterii, vor da, pe dealul închinat lui Ares, hotărârea cea mai sfântă şi curtea o vei părăsi învingător[673].

Cu cea al cărei gât ameninţi să-l străpungi, cu Hermione, trebuie să te căsătoreşti. Iar omul care crede că se va-nsura cu dânsa, Neoptolemos, nicicând n-o va lua, căci soarta lui este să fie omorât de săbiile delphienilor, când îmi va cere să-l despăgubesc de pierderea lui Achilleus, al său părinte[674].

Pe sora ta, Elektra, cu Pylades s-o măriţi, cum i-ai făgăduit <acestuia>, şi viaţa le va fi, de azi încolo, fericită.

Menelaos, în Argos lasă-l pe Orestes să domnească; tu mergi să fii stăpânul Spartei. Bucură-te de moştenirea de la o nevastă care a-ncetat să-şi căşuneze, ca odinioară, nenumărate, pururi înnoite chinuri675.

Iar legăturile dintre cetate şi Orestes am să le rânduiesc frumos, căci el a fost împins de mine să-şi ucidă mama.

ORESTES

Loxias, care ne dezvălui viitorul, oracolele tale nu sunt ale unui fals profet, ci ale unui <zeu> ce spune adevărul. Totuşi, eram cuprins de teamă că aud glasul vreunui duh răzbunător, închipuindu-mi că-l aud pe-al tău. Dar toate s-au sfârşit cu bine.

Voi face cum ai spus. Pe Hermione, iată, o dezleg de sub ameninţarea spadei şi gata sunt să mă însor cu ea, când tatăl ei se va-nvoi.

MENELAOS

Copilă a lui Zeus, Helena, îţi urez drum bun! Ce fericire pentru tine să hălăduieşti în casa zeilor, cea binecuvântată!

Ţie, Orestes, ţi-o încredinţez pe fata mea, cum am primit poruncă de la Phoibos. Nobil fiind, te vei căsători cu cineva de viţă nobilă. Fie s-avem de mulţumire parte, şi tu, şi eu care ţi-o dau.

APOLLON

Acum purcedeţi fiecare în locul hotărât de mine şi puneţi capăt certei voastre.

MENELAOS

N-avem decât să ne supunem.

ORESTES

La fel socot şi eu, Menelaos, necazurile noastre mi se risipesc din minte şi mă împac, Loxias, cu oracolele tale.

(*Orestes*, *Hermione şi Pylades coboară în palat*. *Menelaos şi garda lui purced spre ieşire*, *urmaţi mai apoi de Cor*.)

APOLLON

Porniţi, fiecare pe drumul sau, venerând zeiţa cea mai frumoasă, Pacea676, iar eu am s-o duc pe Helena, prin strălucitoarea boltă-nstelată, în sălile <casei> lui Zeus.

Acolo, tronând lângă Hera şi lângă Hebe677, soţia lui Herakles, va fi pentru oameni zeiţă cinstită etern prin libaţii, laolaltă cu fraţii săi Tyndarizi, feciorii lui Zeus, iar pentru năieri va fi regina mărilor învolburate.

CORUL

O, sfântă, mărită Victorie, întocmeşte-ne viaţa şi nu înceta să aşezi cununi pe frunţile noastre!

HER AKLIZII

PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)

IOLAOS, tutorele copiilor lui Herakles <KOPREUS> CRAINICUL lui Eurystheus CORUL bătrânilor din Marathon DEMOPiION, regele Atenei MAKARIA, fiica lui Herakles UN SERVITOR al lui Hyllos, fiul lui Herakles ALKMENE, mama lui Herakles UN VESTITOR '

EURYSTHEUS, regele Argosului

Fiii lui Herakles, Akâmas, străji ateniene, sclavi

Drama se desfăşoară la Marathon,679. în mijlocul scenei se – înalţă altarul lui Zeus Agorăios680, în fund'templul său. Pe altar au fost depuse ramuri de măslin, împodobite cu panglici albe – însemnele suplicanţilor681. Pe treptele altarului zac, refugiaţi, bătrânul Iolaos, înconjurat de un pâlc de băieţi, Heraklizii682.

IOLAOS

Mi-am întărit de multă vreme o părere. Bărbatul drept e hărăzit aproapelui, dar cel care-şi închină doar câştigului voinţa, de nefolos cetăţii, închis faţă de oameni, nu este bun într-adevăr decât cu sine însuşi. Ştiu asta nu numai din auzite683.

Tot astfel eu, ţinând la cinste şi la legăturile de sânge, când mi-era dat să locuiesc tihnit în Argos684, l-am însoţit în multe munci pe Herakles, la vremea când hălăduia cu noi, şi-acum, când el a fost mutat în cer, îi ocrotesc odraslele sub aripile mele, cu toate că de mântuire am şi eu nevoie685.

Întâi, când tatăl lor a părăsit pământul, <tiranul>

Eurystheus a vrut să ne ucidă[686], dar am scăpat de el; şi chiar dacă suntem lipsiţi de ţară, viaţa ne-am salvat-o. Fugim la întâmplare, rătăcind de la cetate la cetate.

Dar celorlalte rele, Eurystheus a înţeles să le adauge o altă provocare: oriunde află c-am făcut popas, îşi mână crainicii ca să ne ceară şi să ne-alunge din acel tărâm. Se bizuie <într-asta> pe cetatea Argos, a cărei ură sau prietenie nu-s de lepădat, şi totodată pe norocul lui.

Iar oamenii ne văd, pe mine vlăguit şi pe copii, nevârstnici, fără tată; deci, înclinându-se în faţa celui mai puternic, ne gonesc din ţară.

împart şi eu surghiunul cu aceşti copii fugari, împart cu ei năpastele, sărman' de mine, şi n-am curajul să-i trădez, ca nu cumva să spună vreun muritor: „Priviţi, de când copiii n-au părinte, nu-i mai ajută Iolaos, deşi e ruda lor!"

Aşa, respinşi de pretutindeni prin Hellada, noi am sosit la Marathon şi pe pământul dimprejur[687], ne-am aşezat ca rugători la capiştile zeilor şi le-am cerut să ne-ajute.

Aceste câmpuri, zice-se, sunt locuite de cei doi feciori ai lui Theseus, aşa cum le căzură sorţii[688]. Ei, răsăriţi din stirpea lui Pandion, se înrudesc de-aproape cu odraslele acestea[689]. Iată de ce-am păşit peste· hotarul falnicei Atene.

In fruntea pâlcului de surghiuniţi stăm doi bătrâni: eu care, înfricat, păzesc feciorii şi, înăuntrul templului, Alkmene, care cuprinde-n braţe şi adăposteşte fetele lui Herakles; căci ar fi ruşinos dacă-am lăsa fecioarele să se apropie de gloată şi să aştepte-aici, lângă altar[690].

Iar Hyllos[691] caută, cu fraţii lui mai vârstnici, să ne găsească pe pământ un meterez, un adăpost, dacă vom fi goniţi şi din ţinutul ăsta cu de-a sila.

(*Luând seama de apropierea unui crainic venind din Argos, care va intra curând pe scenă, Iolaos întinde febril mâinile spre copii şi îi cuprinde.*)

Copii, copii, la mine, apucaţi-vă de straiul meu. îl văd venind spre noi pe crainicul lui Eurystheus, acel care ne

urmăreşte, făcându-ne să rătăcim, respinşi din ţară-n ţară.

Ah! moarte ţie, ins. respingător, şi omului ce te trimite, căci multe rele i-ai vestit cu gura ta mărinimosului părinte al acestor fii!

CRAINICUL692

Tu crezi, desigur, c-ai găsit aici un adăpost temeinic şi c-ai sosit într-o cetate aliată. Gândeşti greşit; nu este nimeni care să aleagă slăbiciunea ta şi nu renumele lui Eurystheus.

La drum! De ce atâta trudă? Ridică-te, porneşte către Argos unde vei fi omorât cu pietre693; asta ţi-e osânda.

IOLAOS

Nici gând <să plec>, căci mă vor apăra altarul zeului şi ţara liberă în care am păşit.

CRAINICUL

Văd că pofteşti să dai încă de lucru mâinii mele.

IOLAOS

Nu-ţi va fi dat să ne târăşti cu sila nici pe mine, nici pe ei.

CRAINICUL (*înşfăcând copiii*)

<Pe loc> te vei încredinţa. Degeaba! N-ai fost bun profet.

IOLAOS

Nu! Asta niciodată nu se va-ntâmpla, cât voi trăi.

(*Se încinge o harţă între cei doi*; *bătrânul Iolaos e trântit pe jos*.)

CRAINICUL

în lături! Pe copii, de vrei sau nu, îi voi lua, deoarece socot că aparţin lui Eurystheus, stăpânul lor.

IOLAOS

Ah! daţi-ne-ajutor, voi cei ce locuiţi din străvechime în Atena694! Cu noi se poartă silnic <solul>, cu noi, care îl implorăm pe Zeus, ocrotitorul adunărilor poporului; ne pângăresc ghirlandele <de rugători>. Aceasta-i hulă pentru ţara voastră, şi pentru zei jignire.

(*Intră în grabă Corul alcătuit din cincisprezece oameni vârstnici din Marathon*.)

ÎNTÂIUL PARASTAT695 De la altar ce strigăt se

ridică?

Ce pacoste ni se va desluşi curând?

CORIFEUL

Strofă

Priviţi-l pe bătrânul acesta, lipsit de vlagă, răsturnat la pământ, sărmanul!

AL DOILEA PARASTAT Dar cine te-a trântit pe jos atât de jalnic?

IOLAOS (*arătându-l pe crainic*)

Acesta, gazdelor. El necinsteşte zeii şi mă smulge cu putere de pe treptele altarului lui Zeus.

CORIFEUL Dar tu, din care ţară, bătrâne, ai venit la poporul celor patru cetăţi unite[696]?

De pe celălalt ţărm al strâmtorii?

Când aţi sosit aici, prin lucrarea vâslelor, poate din Euboia[697]?

IOLAOS

Nu, n-am dus trai de insular, străinilor[698]. Noi, pe pământul tău venim de la Mykene[699].

CORIFEUL Şi cum te cheamă pe nume, bătrâne, poporul Mykenei?

IOLAOS

îl ştiţi pe Iolaos, desigur, tovarăşul de arme al lui Herakles; eu nu sunt cineva lipsit de faimă.

CORIFEUL Te ştim dinainte, din auzite.

Dar ai cui sunt băieţii nevârstnici ocrotiţi de braţele tale? Vorbeşte.

IOLAOS

Străinilor, aceşti copii sunt ai lui Herakles. Ei au venit ca rugători, să-i ajutaţi, tu şi cetatea.

CORIFEUL

Antistrofă

Ce nevoie îi mână? Vor să-i asculte poporul?

Spune-mi, aceasta le este dorinţa?

IOLAOS

Ei vor să nu fie luaţi cu sila de sub paza zeilor şi duşi în Argos.

CRAINICUL

Dar asta n-are cum să-i mulţumească pe stăpânii tăi, ce au putere-asupra ta şi te găsesc aici.

. CORIFEUL (*adresându-se crainicului*)

Cuvine-se să le purtăm de grijă, străine, rugătorilor zeilor şi să nu folosim năprasnice braţe spre a-i face să plece de lângă statui şi altare.

Dreptatea e sfântă şi n-ar „suferi aceasta.

CRAINICUL

Alungă-i din pământul ţării, ei aparţin lui Eurystheus şi <astfel> braţul meu nu-i va lua cu sila.

CORIFEUL

Potrivnică zeilor este cetatea care respinge străini veniţi să cerşească-ndurare.

CRAINICUL

Dar bine este şi să fii lipsit de neplăceri, ţinând cuminte partea prevederii.

(*Lacună*)

CORIFEUL

Tu trebuia să fi vorbit cu regele acestei ţări, mai înainte să te-arăţi atât de îndrăzneţ şi să cinsteşti pământul nostru liber, nu să le smulgi cu sila zeilor străinii.

CRAINICUL Cine-i mai-marele cetăţii şi al ţării?

CORIFEUL

Feciorul unui tată nobil, Demophon al lui Theseus700. CRAINICUL

în faţa Iui, deci, trebuia să desfăşor această luptă <de cuvinte>. Tot ce-am vorbit până acum a fost zadarnic.

CORIFEUL

Iată, el însuşi vine grabnic, <însoţit> de fratele-i Akâmas.701. Ei îşi vor apleca urechea la cuvântul nostru.

(*Intră regii fraţi Demophon şi Akămas, urmaţi de o escortă. Crainicul se dă la o parte.*)

DEMOPHON

(*Corifeului*)

Deoarece, cu toate că eşti vârstnic, tu ai luat-o înaintea unora mai tineri, zorit de strigătele de la vatra <templului> lui Zeus702, vorbeşte! Ce întâmplare-a strâns aici atâta lume?

CORIFEUL

Cei care, aşezaţi, imploră <zeul> sunt odraslele lui Herakles; ei au încununat altarul, precum vezi, stăpâne. El este Iolaos, însoţitorul credincios <în lupte> al eroului. ’

DEMOPHON Dar care a fost pricina că au ţipat?

CORIFEUL (*arătând spre crainic*)

Acesta, care a-ncercat să-i ia de la altar cu sila; el l-a făcut să strige pe bătrân şi i-a-nmuiat genunchii, încât am plâns de mila lui.

DEMOPHON (*arătând spre crainic*)

Totuşi, acesta, după strai şi după cum îl poartă, pare un hellen, dar, după fapte, pare un barbar.

Acum e rândul tău să cuvântezi, şi fără-ntârziere. Să-mi spui de unde ai venit aici, trecând peste hotarul cărei ţări?

CRAINICUL Eu sunt argeu, dacă pofteşti să afli.

De ce-am venit, din partea cui, n-am să-ţi ascund. Trimis am fost aici de Eurystheus, mai-marele Mykenei, să prind cioporul ăsta. Temeiuri numeroase îndreptăţesc, străine, şi ceea ce voi face şi ceea ce voi spune.

Argeu fiind eu însumi, ridic nişte argei, fugari scăpaţi din ţara mea, şi care după legile de-acolo sunt hărăziţi <prin vot> să moară703. E dreptul nostru, locuind într-o cetate <rânduită>, să împlinim noi înşine ce-au hotărât judecătorii.

<în ce-i priveşte pe fugari> mulţi i-au văzut sosind la vatra lor; dar tuturor le-am răspicat aceleaşi vorbe şi nime nu a cutezat să-şi căşuneze propria nenorocire.

Ei, dacă s-au refugiat aici, pesemne-au desluşit la tine vreo sminteală; ori poate, nemaiavând încotro, şi-au încercat norocul de pe urmă, sau să câştige sau să piardă. Desigur, dacă mintea ta este întreagă, cu greu mai pot spera că, după-atâtea ţări ale Helladei străbătute, pe tine doar, în chip nechibzuit, te va mişca năpasta lor.

Ia seama, deci, şi cântăreşte. Primind <fugarii> pe pământul attic, sau învoindu-te să-i ridicăm, cu ce te vei alege?

Ascultă ce vei câştiga din partea noastră: vânjosul

Argosului braţ şi toată trecerea lui Eurystheus, tu le vei dobândi pentru Atena. Dar dacă, grijuliu faţă de vorbele şi plânsul lor, te vei lăsa răpus de milă, noi lucrul îl vom lămuri cu lăncile. Să nu crezi că ne vom retrage din această confruntare, fără să ne fi slujit de fierul <armelor>704.

Ce vei avea de zis atunci? Câte moşii vei fi pierdut şi câte jafuri vei fi îndurat într-un război cu Argosul? Cu cine te vei alia? Şi pentru ce va fi să cadă morţii, pe care îi vei îngropa? Vei dobândi o faimă proastă printre cetăţeni, dacă de dragul unui ghiuj ca ăsta, un mormânt, ba un nimic, s-o spun pe şleau, şi pentru ţâncii ăştia te cufunzi în mlaştina <războiului>.

Vei încerca să-mi dai răspunsul cel mai bun, zicând că-i vorba numai de-o speranţă. Cât preţuieşte <o speranţă> faţă de prezent?

Cum să-i învingă pe argei cu armele <copiii> când vor creşte mari, dacă acesta-i gândul ce-ţi înflăcărează inima? E timp destul, de-acum până atunci, să fie nimiciţi.

Deci, crede-mă, fără să-mi dai nimic, numai lăsându-mă să duc ce-mi aparţine, câştigă <pentru tino sprijinul Mykenei! Să nu cazi în greşeala ce vă este obicei705: când ai prilejul să alegi prietenia celor mai puternici, să nu te hotărăşti pentru a celor mai becisnici.

CORIFEUL

Cine-ar putea să judece şi să cunoască lămurit o pricină mai înainte de-a fi urmărit până la capăt cele două părţi706?

IOLAOS707

Deoarece în ţara ta, stăpâne, toţi au dreptul <să vorbească>, acum e rândul meu să cuvântez, nu doară să ascult, şi nime nu mă va respinge dintru început, cum ml s-a întâmplat prin alte locuri.

Noi cu <trimisul> ăsta nu avem nimic comun. Cum nu mai atârnăm de Argos, căci astfel s-a decis printr-un decret, şi suntem exilaţi din patrie, cu ce temei ne-ar duce ca mykenieni, în starea noastră de acum, când am fost alungaţi din ţară? Nu suntem venetici, <după decret>?

(*Adresându-se crainicului*)

Sau poate socotiţi că <omul> surghiunit din Argos e surghiunit şi dincolo de graniţa Helladei? Oricum, nu din Atena. Aceasta nu va izgoni, înfricoşată de argei, odraslele lui Herakles. Aici nu suntem la Trachis, nici în vreo altă aşezare din Achaia708, de unde, fără niciun drept, umflând cuvântul Argos, cum faci în clipa asta, îi prigoneai pe rugătorii aşezaţi lângă altare. De-ar fi aşa, de ţi s-ar da dreptate, eu n-aş mai spune că mă aflu în Atena libertăţii. Dar le cunosc ccelor de-aici> voinţa şi natura: ei mai degrabă ar alege moartea, căci pentru oamenii mărinimoşi onoarea este mai presus ca traiul.

Ajunge ce-am grăit despre Atena. Preamulta laudă este supărătoare, şi-am fost eu însumi apăsat adesea de elogii nestrunite.

(*Lui Demophon*)

Vreau să-ţi arăt că e de datoria ta să-i mântuieşti <pe Heraklizi>, şi-apoi tu eşti mai-marele acestei ţări.

Pittheus a fost fiul lui Pelops şi Âithra fata lui Pittheus; aceea l-a născut pe tatăl tău, Theseus.·

(*Arătându-i pe copii*)

Acum şi neamul lor! Ascultă; Herakles era fiul lui Zeus şi al Alkmenei; ori ea a fost fiica uneia din fetele lui

Pelops709. Deci tatăl tău şi <tatăl> lor s-au tras din două vere. Aceasta-i înrudirea lor cu tine, Demophon710.

Dar dincolo de înrudire, tu ai şi altă datorie faţă de copii, pe care ţi-o voi desluşi. Iţi spun deschis, odinioară, fiindu-i purtător de scut tatălui lor, am navigat <cu el> alături de Theseus, în drumul după brâul ucigaş <al Hippolytei>711; apoi <tot Herakles> l-a scos pe tatăl tău din 'beznele adânci ale lui Hades712. E martoră toată Hellada.

în schimb, aceşti copii vor de la tine doar o înlesnire: nu-i da, nu-i strămuta de lângă zeii tăi cu sila, nu-i alunga din ţară! Căci pentru tine însuţi, dar şi-n ochii cetăţii, ruşine-ar fi ca nişte rugători pribegi, din neamul tău – priveşte-i, ah! priveşte-i! — să fie, vai, târâţi cu sila.

' Te rog <fierbinte>, îţi cuprind cu braţele genunchii

şi-ţi ating^ bărbia713, să nu dispreţuieşti odraslele lui Herakles! întinde-ţi mâinile asupra lor. Să le fii radă, să le fii prieten, părinte, frate, până şi stăpân. Mai bine orişice decât să cadă sub argei.

CORIFEUL

I-am ascultat, o rege, şi de soarta lor îmi este milă. Nicicând nu am văzut mai desluşit ca azi cum întâmplarea biruie o naştere aleasă. Aceşti -urmaşi ai unui nobil tată nu-şi merită nenorocirea.

DEMOPHON (*ridicându~l pe Iolaos*)

Trei feluri de temeiuri, Iolaos, mă fac să ţin de cererile tale seama. în primul rând e Zeus, lângă altarul căruia te afli, înconjurat de adunarea-acestor pui; pe urmă este înrudirea noastră şi vechea-mi datorie către tatăl lor, ce-mi porunceşte să le fiu de ajutor; apoi ruşinea, mai ales, care nicicând nu trebuie uitată.

Căci, dacă voi îngădui ca un străin să jefuiască <de fugari> altarul, se va spune că nu trăiesc într-un pământ al libertăţii, că i-am trădat pe rugători, fiindu-mi frică de argei. De-acolo până la spânzurătoare nu-i decât un pas714.

De ce n-a fost să vii aici cu o mai bună soartă! Oricum, să nu te temi că te va smulge cineva de la altar cu sila, împreună cu băieţii.

(*Brusc se adresează solului*)

Tu, întorcându-te în Argos, lui Eurystheus adu-i la cunoştinţă hotărârea noastră şi că, de altfel, dacă are împotriva Heraklizilor vreo plângere, va fi despăgubit cum se cuvinte. <însă> pe ei nu-i vei lua cu tine niciodată.

CRAINICUL

Cum nu, când eu am dreptul şi când temeiurile mele sunt mai tari?

DEMOPHON

N-ai dreptul să ridici cu sila rugătorii.

CRAINICUL

Luarea lor nu va-nsemna ruşine pentru mine, nici pentru tine pagubă.

DEMOPHON

Ba da, a mea va fi ruşinea, dacă te las să-i smulgi de-aici.

CRAINICUL

Azvârle-i peste graniţă, de-acolo îi vom duce noi.

DEMOPHON

Te crezi mai înţelept ca zeul, bădărane!

CRAINICUL

Se pare că aici e loc de adăpost pentru nemernici.

DEMOPHON

Sălaşul zeilor este refugiu pentru toţi.

CRAINICUL

Mykenienii, poate, vor gândi altminteri.

DEMOPHON

Oare prin partea locului nu mai sunt eu stăpânul?

CRAINICUL

Ba eşti, dacă, păstrându-ţi bunul simţ, nu-i păgubeşti pe alţii.

DEMOPHON

Fiţi păgubiţi! numai să mă păstrez curat faţă de zei.

CRAINICUL

Nu vreau să izbucnească un război între argei şi tine.

DEMOPHON

Eu nici atât, dar n-am să-ţi las odraslele lui Herakles.

CRAINICUL

— Şi totuşi am să-i duc, ei sunt ai mei.

DEMOPHON Atunci, nu-ţi va fi moale să te-ntorci acasă.

CRAINICUL (*făcând brusc gestul de a înşfăca rugătorii*)

Voi încerca şi mă voi lămuri pe dată.

DEMOPHON (*oprindu-I, cu sceptrul ridicat*)

O să te usture numaidecât, dacă te-atingi de ei.

CRAINICUL Pe zei, nu îndrăzni să baţi un sol715.

DEMOPHON învaţă solul mai întâi a se purta cuminte!

CORIFEUL

(*adresându-se crainicului, pe urmă lui Demophon*)

Tu du-te. Şi tu, rege, nu-l atinge.

CRAINICUL

Mă duc. Un singur braţ e slab în luptă. Ci iarăşi voi veni aici cu cetele lui Ares al argeilor716, purtând din creştet până-n tălpi armură de aramă. M-aşteaptă mii de luptători cu scuturi şi stăpânul Eurystheus. El însuşi este comandantul oştii şi urmăreşte de la marginile vetrei lui Alkâthos717 care va fi sfârşitul întâmplărilor de-aici. Aflând în ce fel l-ai jignit, mânia lui va fulgera asupra ta şi a cetăţii, asupra gliei şi-a plantaţiilor voastre.

Căci la nimic nu ne va fi slujit, să îngrijim atâta tineret în Argos, de nu-ţi vom da pedeapsa <cuvenită>.

(*Crainicul pleacă în grabă.*)

DEMOPHON

Ajungă-te prăpădul! Nu mă tem de Argos. Doar n-ai fi vrut să-i duci <pe Heraklizi> de-aici cu sila, spre ruşinea mea? Cetatea-n care m-am născut n-a fost încă supusă de argei, ci este liberă.

CORIFEUL Acum este clipa să cumpănim, până nu se apropie oastea din Argos de graniţa noastră!

E grabnic la faptă Ares al mykenienilor! şi va fi, cu prilejul acesta, mai mult ca oricând.

Căci legea tuturor solilor <când povesteso e să umfle-ntâmplările până la dublu.

Inchipuie-ţi ce va să-i depene regelui, ce necuviinţe grozave a pătimit şi cum era gata să fie ucis718.

IOLAOS

Nu-i zestre mai frumoasă pentru fii decât aceea de-a se naşte dintr-un tată bun şi nobil [şi de-a-şi lua din neam ales nevastă.]

Insă pe cel care se lasă biruit de patimă şi îşi alege din mojici soţia, eu n-am să-l încuviinţez că-şi leapădă, de dragul desfătărilor, copiii în aişine.

Nobleţea, la nenorocire, se apără mai bine decât neamul prost. Tot astfel noi, căzuţi în hăul relelor, am întâlnit în oamenii aceştia rude şi prieteni, care, dintre atâţi locuitori ai solului hellenic, doar ei s-au ridicat în apărarea noastră.

Daţi-le, fiii mei, daţi-le <regilor Atenei> dreapta

voastră, şi voi, daţi-vă mâinile copiilor; apropiaţi-vă cunii de alţii>.

Copiii mei, ne-am pus prietenii la încercare. Dacă vreodată, pentru voi, va licări întoarcerea în patrie, dacă din nou veţi avea parte de părinteştile cămine şi cinstiri, să-i socotiţi în veci pe-aceşti prieteni drept mântuitorii voştrii. Să nu porniţi vreodată contra ţării lor cu lăncile războiului, să ţineţi minte-aceste binefaceri şi fie-vă, Atena, dintre toate, cetatea cea mai dragă!

<Atenienilor> li se cuvine cinstea voastră, căci au îndepărtat de noi şi au luat asupra lor ostilitatea unei ţări puternice şi a poporului pelasgic719. Văzându-ne cuprinşi de sărăcie şi rătăcitori, ei nu ne-au dat, nici nu ne-au alungat de pe pământul lor.

(Lui *Demophon*)

Din parte-mi, viu sau mort – când mă voi stinge – am să te copleşesc, prietene, cu laude. în faţa lui Theseus voi proslăvi numele tău720 şi am să-i umplu inima de bucurie, spunându-i cât de bine i-ai primit şi ajutat pe Heraklizi, cum, cu mărinimie, faci să dăinuiască în Hellada gloria paternă şi cum, vlăstar din neam ales, n-ai decăzut faţă de cum era Theseus.

Puţini sunt cei asemeni ţie! Abia, dintr-o mulţime, se află, poate, unul, care să nu fie mai rău ca taică-său721.

CORIFEUL

Dintotdeauna ţara noastră a voit să-i sprijine pe oropsiţii ce aveau de partea lor dreptatea. Aşa se face că, pentru prieteni, a înfruntat primejdii fără număr şi astăzi iarăşi văd cum se apropie o luptă.

DEMOPHON

Preabine ai grăit, bătrâne; cât despre-aceşti băieţi, sunt sigur care le va fi purtarea: vor ţine minte ajutorul <nostru>.

Eu voi chema în adunare cetăţenii şi am să-i rânduiesc să-ntâmpine cu mâini vânjoase-armata din Mykene: întâi am să trimit în faţă cercetaşi, să nu cadă asupra noastră fără veste, căci tot argeul este iute la atac; apoi, strângând prezicătorii, voi sacrifica.

Tu intră cu copiii-n templu, nu sta lângă jertfelnicul lui Zeus! Sunt slujitori de-ai mei, care, cât voi lipsi, îţi vor purta de grijă. Purcede, Iolaos, în casa <zeului>.

IOLAOS ·

Nu, n-aş putea să părăsesc jertfelnicul. Să ne-aşezăm şi, rămânând aici, să ne rugăm pentru victoria cetăţii. Când se va isprăvi cu bine încercarea, vom intra.

Cu noi alături luptă zei ce nu sunt mai prejos, o rege, decât ai argeilor: ocrotitoarea lor e Hera, a noastră e Athena722. Deci, ia aminte: ca să izbuteşti, una din chezăşii este să ai de partea ta zei mai puternici. Pallâs <Athena> nu va îndura să fie biruită.

(*Demophon şi Akămas ies, împreună cu străjile*.)

CORUL

Strofă

Tu n-ai decât să grăieşti cu glas ridicat; nouă, celor de-aici nu ne pasă de tine, străine venit din Argos; cuvintele tale trufaşe nu ne-nspăimântă.

Nicicând să nu pătimească de-asemenea frică mărita Atena,

<cetatea> frumoaselor dansuri!

Tu te-ai smintit, şi la fel, tiranul723 argeu, feciorul lui Sthenelos.

Antistrofă

Oraşul în care te afli nu-i cu nimic mai slab decât Argosul.

<Aici> strigă spre zei rugătorii pribegi, lipiţi de pământul nostru; iar tu vrei să-i tragi cu de-a sila, străine, surd la cuvântul regilor noştri, fără să poţi invoca vreun drept.

Unde ar îngădui muritori cu mintea întreagă asemenea faptă?

Epodă

Dorinţa dintâi ne poartă spre pace, dar, bagă de seamă, o rege cu gânduri nemernice, dacă vii împotriva cetăţii noastre, vei fi uluit de primirea ce ţi se va face.

Nu numai tu mânuieşti o spadă şi un scut de aramă.

. <Omule> îndrăgostit de războaie, nu răscoli cu

armele tale cetatea Charitelor[724].

Înfrânează-ţi pornirea!

(*Se întoarce Demophon îngândurat.*)

IOLAOS

Ce griji îţi adumbresc privirea, fiul meu? Ai prins cumva dinspre duşmani vreo veste nouă? Întârzie? Au şi sosit aici? Sau ce-ai aflat? Nu-i cu putinţă spusa crainicului să fi fost minciună. Mai-marele armatei lor, cu soartă norocoasă până astăzi, sunt sigur că se va abate – şi plin de cât orgoliu! — peste-Atena.

Dar Zeus este pedepsitorul gândurilor prea semeţe[725].

DEMOPHON

Armata argiană a sosit, şi Eurystheus, regele său. Eu însumi i-am văzut. Căci datoria omului ce vrea să fie bun conducător de oşti e să-şi privească însuşi adversarul, nu doar prin ochii unor vestitori.

El încă n-a umplut cu luptători câmpia ţării[726], dar, înălţat pe-o stâncă sprâncenată, cercetează – aceasta mi-e părerea şi ţi-o spun – pe unde să-şi împingă trupele şi, fără luptă,, să le desfăşoare în siguranţă pe pământul nostru.

în schimb, eu, tot ce-am hotărât, am împlinit cum se cuvine; cetatea[727] este înarmată şi victimele-s pregătite pentru zeii în cinstea cărora vor fi sacrificate. Oraşul meu, prin mâinile prezicătorilor, închină jertfe spre punerea duşmanului pe fugă şi spre salvarea cetăţenilor,

I-am adunat pe toţi viersuitorii de oracole; am cercetat prezicerile vechi, mântuitoare pentru ţară – şi cele cunoscute <omului de rând> şi cele tainice. între aceste profeţii deosebirile sunt felurite, dar e un gând asupra căruia se-mpacă toate: îmi dau poruncă să sacrific Persephonei o fecioară născută dintr-un nobil tată[728].

Eu, precum vezi, sunt binevoitor· faţă de voi. Dar nu-mi voi omorî fiica, şi nici nu voi constrânge pe vreun supus de-al meu să şi-o ucidă, peste voia lui. Apoi, cine-i atât de josnic şi de fără minte încât să-şi dea cu mâna lui ce are mai de preţ, copiii?

In chiar această clipă <în Atena> poţi să vezi

grămezi <de cetăţeni> înfierbântaţi: unii grăiesc că era drept să ajutăm nişte străini veniţi ca rugători, dar alţii mă învinuiesc de nebunie. De-aş face asta s-ar isca război civil.

Deci cumpăneşte tu şi află, cu mine laolaltă, vreun chip de-a vă salva pe voi şi-acest pământ, astfel ca eu să fiu scutit de-nvinuirile cetăţii. Aici eu nu domnesc ca un tiran peste barbari729. Urmând în tot ce fac dreptatea, şi ceilalţi drept se vor purta cu mine.

CORIFEUL

Cum? Râvna noastră eşte bună, iar un zeu730 nu ne îngăduie să-i ajutăm pe cei ce ne imploră?.

IOLAOS

Copiii mei, suntem aidoma unor navigatori, care, scăpaţi de furia sălbatică a vijeliei, erau aproape gata să atingă malul, însă pe care vânturile i-au zvârlit din nou departe de uscat, în largul mării; tot astfel, iată-ne respinşi de pe acest pământ, când tocmai ne aflam pe mal, crezându-ne salvaţi731. Vai mie, pentru ce m-ai fermecat, speranţă ticăloasă, de nu a fost să duci până la capăt facerea de bine?

într-adevăr, acestui om i se cuvinte să-l iertăm că nu îngăduie să fie omorâţi copiii cetăţenilor, şi nici acum nu-i laud mai puţin purtarea.

(*Lui Demophon*)

Dacă aşa este voinţa zeilor, aşa să-mi fie soarta; <oricum> faţă de tine, recunoştinţa mea rămâne neştirbită.

(*După un moment de tăcere, se adresează Heraklizilor*)

Copiii mei, cu' ce aş mai putea să vă ajut? Noi încotro să mergem? Ce zeu nu a primit din parte-ne ghirlande732? Pe ce pământ, în ce refugiu nu ne-am dus? Pierim, copiii mei; vom fi predaţi.

Cât despre mine, dacă trebuie şă mor, puţin îmi pasă; regret doar faptul că, murind, îmi voi înveseli duşmanii. Ci pentru voi vărs lacrimi, pe voi vă căinez, copiii mei, şi pe Alkmene, bătrâna mamă a lui Herakles. Prea mult a vieţuit, năpăstuita!

Şi eu, sărman’ de mine, am îndurat atâţa trudă în zadar! A trebuit, în mâinile duşmanului a trebuit să începem şi viaţa să ne-o lepădăm în chinuri şi ruşine!

(*Întorcându-se brusc spre Demophon*)

Dar ştii cum poţi să-mi vii în ajutor? Mai am o singură speranţă de a-i salva pe Heraklizi. în locul lor, dă-mă argeilor pe mine, rege. Aşa nu te primejduieşti şi-mi vor fi mântuiţi copiii. De viaţă nu mai trebuie să mă agăţ. Aşa să fie! Pe mine mai ales vrea să mă prindă Eurystheus, să-l umple de jigniri pe aliatul <vajnic> al lui Herakles. Pentru că omul ăsta e un necioplit!

E de dorit ca înţeleptul să-şi aleagă un potrivnic înţelept, şi nu un bădăran fudul. Aşa, chiar în nenorocire, se va bucura de drepturile cuvenite[733].

CORIFEUL

Bătrâne, nu învinui cetatea noastră. Căci poate se va întâmpla să îndurăm mustrarea, desigur falsă, dar copleşitoare, că i-am trădat pe oaspeţi.

DEMOPHON

Devotamentul tău e mare, dar nefolositor. Nu, nu pe tine vine să te ceară regele, în fruntea oştii sale: ce-ar fi să dobândească Eurystheus, din moartea unui om în vârstă?

(*Arătând spre copii*)

El pe băieţi vrea să-i ucidă. Cumplită e pentru duşmani ameninţarea unei înfloriri de tineri dintr-o stirpe nobilă, ce-şi amintesc <mereu> cum le-a fost chinuit părintele. Aceasta e primejdia ce trebuie să o prevină.

Deci, dacă ştii vreo altă dezlegare, mai potrivită, pregăteşte-o; căci eu, de când am auzit oracolele, sunt descumpănit şi plin de teamă.

(*Din templul lui Zeus Agorâios apare Makaria, fiica lui*

Herakles.)

MAKARIA[734]

Străinilor, ieşirea mea să nu o socotiţi drept îndrăzneală. Aceasta-i rugămintea mea dintâi. Nimic nu-i şade mai frumos unei femei decât tăcerea, buna cuviinţă şi petrecerea tihnită înăuntrul casei[735].

Dar, auzindu-ţi vaierele, Iolaos, m-am hotărât să ies. Nu că aş fi îndrituită să vorbesc în numele neamului meu, dar poate sunt în stare să o fac, pentru că mie-mi pasă cel mai mult de fraţii mei şi vreau să aflu, pentru ei şi pentru mine, dacă la relele de ieri nu s-a adăugat un alt prăpăd ce-ţi frânge inima.

IOLAOS

Copila mea, nu doar de-acum, dintre odraslele lui Herakles, te socotesc pe tine cea mai vrednică de laudă. Părea că pribegia noastră s-a sfârşit cu bine, când iarăşi în grea cumpănă ne-am prăbuşit.

(*Arătându-l pe Demophon*)

El spune că viersuitorii de oracole cer să se-aducă jertfă Persephonei, nu un taur, nu o juncă, ci o fecioară dintr-o stirpe nobilă, de vrem să supravieţuim, nu numai noi, ci şi oraşul.

Aceasta e năpasta noastră fără dezlegare. Căci <regele> nu-şi va jertfi nici pe copiii săi, nici pe ai altuia. Şi fără să vorbească limpede, mă face să-nţeleg că, dacă nu găsim ieşire din restrişte, va trebui să căutăm o altă ţară <de scăpare>. Din partea lui, el este hotărât să-şi mântuie pământul <patriei>.

MAKARIA

Salvarea noastră ţine numai de cerinţa asta?

IOLAOS

Da. In privinţa celorlalte soarta ne-a fost bună.

MAKARIA

Nu tremura de teama lăncii argiene: eu, de la mine însămi, şi fără să aştept, bătrâne, vreo poruncă, sunt gata să-mi dau viaţa, să mă ofer spre jertfă.

Ce am putea, într-adevăr, să spunem, dacă Atena pentru noi primeşte să înfrunte o primejdie atât de mare, şi dacă noi, mutând asupra altuia povara încercării, atunci când e la îndemâna noastră să ne mântuim, fugim din faţa morţii?

Nu! ar fi chiar de râs să gemem, aşezaţi ca rugători ai zeilor, noi care ne-am născut dintr-un asemenea părinte, să ne purtăm ca nişte ticăloşi! Dar unde-i socotită vrednică

de oameni răsăriţi o astfel de purtare?

(*Cu ironie*)

Ar fi mai bine oare, dacă – ferească soarta să se-ntâmple! — ar fi Atena cucerită, căzută-n mâinile duşmane, şi eu, fiica unui nobil tată, aş îndura jigniri <amare>, sfrrşind nu mai puţin prin a vedea tărâmul morţilor? Dar dac-ar trebui să rătăcesc din nou, gonită din acest pământ? Mi-ar fi ruşine să aud spuriindu-se: „De ce veniţi aici, în mâini cu crengi de rugători, când vă iubiţi atât de tare viaţa? Ieşiţi din ţară! Nu le dăm nemernicilor ajutor!”

<Pe urmă,> dacă fraţii mei se sting şi voi fi singura salvată, eu nu voi mai avea speranţa fericirii, speranţa care şi-a trădat prietenii de-atâtea ori. Cine-ar primi să se însoare cu o fată părăsit:, sau să dea naştere cu mine unor prunci736?

Nu-i aşadar m; i de dorit să mor, decât să-ndur asemenea necuvenite rele1. Un astfel de destin poate ar fi mai pe potriva alteia, cu η i ne nu atât de.cunoscut precum al meu.

Conduceţi-mă unde trebuie să-mi piară trupul, împodobiţi-l cu bentiţe, începeţi, dacă vreţi, preludiul la jertfire şi biruiţi-vi duşmanul; iată, îmi dau de bună voie, nu silită, viaţa737.

Spun răspicat: mor pentru fraţii mei şi pentru mine însămi. Şi, fără să atârn de viaţă, am făcut cea mai frumoasă din descoperiri: a-ţi părăsi în slavă traiul738.

CORIFEUL

Mai poţi să spui ceva, după măreaţa cuvântare a fecioarei care vrea să moară pentru fraţi? Se află om în stare să vădească nobleţe mai înaltă în cuvinte, nobleţe şi în fapte?

IOLAOS

Tu n-ai altă obârşie, copilă, ci eşti sămânţa lui; te-a zămislit divinul suflet al lui Herakles. Sunt mândru de cuvintele <ce le-ai rostit>, însă destinul tău mă umple de durere. Dai' iată o mai dreaptă dezlegare, ascultaţi: chemaţi aici toate surorile acestei fete şi s-o arate sorţii pe aceea care trebuie să moară pentru neam. Nu-i drept să

pieri făr' a se fi scrutat ursita.

MAKARIA

Nu, n-am să mor prin hotărârea întâmplării, nu-i nicio vrednicie într-aceasta.

(*Iolaos încearcă s-o întrerupă*.)

Bătrâne, nu vorbi. Dacă primiţi şi dacă vreţi să vă slujiţi 'de râvna mea, îmi dăruiesc de bună voie, nu silită, viaţa.

IOLAOS

Ah, iată o rostire şi mai nobilă ca adineaori, şi-aceea încă era fără seamă de frumoasă. în cutezanţă te întreci pe tine însăţi, şi-n cuvântări mărinimoase. Dar eu, copilă, nici nu-ţi cer şi nici nu te opresc să mori; numai că, dându-ţi viaţa, îi slujeşti pe fraţii tăi739.

MAKARIA

îndemnul tău e înţelept; să nu te temi că jertfa mea te-ar pângări, căci în chip liber voi muri740. Urmează-mă, bătrâne! Vreau să mă ţii, când am să-ţi mor, în braţe. Să stai în preajma mea, ca să-mi ascunzi în pânze trupul. Iar cât priveşte grozăvia junghierii, am s-o întâmpin cfără frică>, de sunt într-adevăr născută din tatăl întru care mă slăvesc741.

IOLAOS

Nu, n-aş putea la moartea ta să stau de faţă.

MAKARIA (*arătându-l pe Demophon*)

încalţe cere-i lui, ca nu în braţe de bărbaţi, ci de femei să-mi dau suflarea.

DEMOPHON

Aşa va fi, biată fecioară! M-aş ruşina să te lipsesc de-aceste ultime cinstiri, când am temeiuri multe <să o fac>, şi marele tău suflet şi dreptatea.

Tu eşti femeia, dintre toate, cea mai curajoasă, pe care a văzut-o ochii mei. Hai, înainte de-a pleca, dacă doreşti, rosteşte-le bătrânului şi fraţilor salutul de pe urmă!

MAKARIA Rămâi cu bine, Iolaos, rămâi cu bine! învaţă-i pe aceşti copii să-ţi semene, să fie înţelepţi în toate, cum eşti tu, dar nu mai mult <de-atât; oricum> va fi

destul.

Prin râvna ta, încearcă să-i salvezi de la pieire.

Suntem copiii tăi, mâinile tale ne-au crescut.

Eu însămi, precum vezi, la ora nunţii mele, mă voi jertfi, murind de dragul lor.

Voi, fraţii mei – pâlc adunat aici – fiţi fericiţi!

Luaţi din toate bunurile pentru care îmi voi da spre junghiere viaţa! Cinstiţi-l pe moşneag şi pe bunica dinăuntrul templului, Alkmene; de-asemenea, <cinstiţi> aceste gazde!

Iar dacă zeii vă vor dărui cândva sfârşitul chinurilor şi întoarcerea în Argos, să ţineţi minte că-i sunteţi datori surorii care v-a salvat o îngropare.

Şi mi s-ar cuveni cea mai frumoasă, căci n-am să vă lipsesc de ajutor, şi pentru însuşi neamul meu voi fi murit.

<Cinstirile funebre> sunt comoara ce-mi va ţine loc şi de odrasle şi de nuntă, dacă mai dăinuieşte sub pământ ceva <din noi>.

De n-ar mai dăinui nimic! Dacă şi-acolo am avea, noi muritorii, parte de necazuri, eu nu ştiu încotro ne-am mai întoarce?

Nu-i socotită oare moartea, la rele, leacul cel mai bun[742]?

IOLAOS

(*solemn, în timp ce Makaria pleacă, urmată de Demophon*)

O tu, al cărei suflet mare te aşază-atât de sus, deasupra tuturor femeilor, să ştii: pe tine de departe cel mai mult te vom cinsti, şi cât eşti vie şi când vei fi moartă. Te du cu bine! Nu cutez să-i zvârl cuvinte de ocară Persephonei, zeiţa căreia vei fi jertfită.

Copiilor, suntem sfârşiţi! Durerea-mi frânge trupul. Luaţi-mă şi sprijiniţi-mă de-altar, aici <pe trepte>, acoperiţi-mă cu peplosul, copiii mei[743]. Cum să nu fiu zdrobit de cele întâmplate?

Totuşi, dacă noi nu am ţine seama de oracol, n-am mai putea să vieţuim; <atunci> mai jalnică ar fi năpasta. Dar şi ce se petrece-acum e tot nenorocire.

(*Iolaos se lasă pe treptele altarului, acoperindu-si faţa cu mantia*.)

CORUL

Strofă

Nimeni, o spunem deschis, nu-i fericit în afara voinţei divine, nici nu-i în stare să-şi ducă greul destinului; aceleiaşi case nu-i curge norocul întruna, o Moiră e pururi gonită de alta[744]; unul, aflat pe-nălţimi, ajunge-n strâmtoare, altul, mărunt, e săltat de soarta cea bună.

Themis[745] nu-l lasă <pe om> să-i scape destinului, nici înţeleptul nu poate s-o dea la o parte iar îndărătnicul, care încearcă fără-ncetare, se istoveşte în trudă zadarnică.

Antistrofă <Iolaos> tu, aşadar, îndură neşovăind hotărârile zeilor, sufletul tău să nu fie ros de năvala durerii.

O soartă de slavă i-a fost hărăzită sărmanei <fecioare>, trebuind pentru fraţi să se stingă şi pentru <cetatea> Atena; renumele său printre oameni va fi strălucit.

Dar calea virtuţii e plină de chinuri[746].

Vrednică este purtarea <copilei> de tatăl ei, vrednică este de neamul său nobil.

Iar dacă tu-i venerezi <cum ai zis> pe cei fără frică de moarte, suntem şi noi alături de tine[747].

(*Intră un sclav, servitor din casa lui Herakles*.)

SERVITORUL

Copiilor, fiţi fericiţi! Unde se află Iolaos şi mama celui care v-a fost tată? S-au depărtat de templu?

IOLAOS

(*încă pe jos, acoperit* cu *mantia*)

Aici suntem, dacă mai pot să spun c-aş fi aici.

SERVITORUL De ce zaci la pământ? De ce ţi-s ochii mohorâţi?

IOLAOS

Le port de grijă alor mei şi asta mă abate.

SERVITORUL Hai, scoală-te, ridică-ţi fruntea!

IOLAOS

Sunt prea bătrân şi nu mai am putere.

SERVITORUL Venind, eu totuşi îţi aduc o mare bucurie.

IOLAOS

Tu cine eşti? Unde te-am întâlnit? Nu-mi amintesc.

SERVITORUL

Sunt rob şi îl slujesc pe Hyllos. Priveşte-mă: nu mă cunoşti?

IOLAOS

Băiete dragă, ai venit să ne salvezi de la ruină?

* SERVITORUL întocmai, ba mai mult; destinul azi e bun cu tine.

IOLAOS (*strigând la poarta templului*)

Alkmene, maica unui vrednic fiu, te strig să ieşi <din templu> şi s-auzi aceste vorbe scumpe. De mult te mistuiai pentru acei care-au sosit acum, când aşteptai, cu sufletul înfiorat, să se întoarcă.

(*Alkmene iese din templu*.)

ALKMENE

De ce a răsunat de ţipete tot templul, Iolaos? Iar a venit din Argos vreun crainic şi s-a purtat cu tine silnic?

(*Aşezându-se în faţa copiilor*, *se adresează servitorului*)

Puterea mi-a scăzut, dar trebuie să ştii, străine, că niciodată n-o să-i duci pe-aceşti <feciori cu tine>, cât sunt vie. Altminteri, nimeni să nu creadă că l-am zămislit pe Herakles! Iar dacă braţul tău va coborî asupra lor, te vei ciocni cu doi bătrâni şi nu va fi spre cinstea ta.

IOLAOS

Alină-te, Alkmene, nu te teme. Acesta nu e vreun crainic, sosit din Argos <să rostească> vorbe duşmănoase.

ALKMENE

De ce ai slobozit un strigăt vestitor de teamă?

IOLAOS

Ca să te chem în faţa templului. Apropie-te.

ALKMENE

Eu nu ştiam ceea ce spui <acum>. Dar cine-i omul ăsta?

IOLAOS

El ne vesteşte c-a venit nepotul tău, fiul lui Herakles,

ALKMENE

Fii dar binevenit, cu-această ştire bună! Dar dacă Hyllos a intrat în ţară, de ce întârzie? Unde se află? Ce întâmplare l-a oprit să se arate aici, cu tine laolaltă, spre bucuria sufletului meu?

SERVITORUL El rânduieşte pentru luptă oastea ce-a adus-o.

ALKMENE (*dând să plece*)

Nu mă privesc atare treburi <ca femeie>.

IOLAOS (*nelăsând-o să plece*)

Ba te privesc, dar eu sunt cel care voi pune întrebări.

SERVITORUL Ce vrei să ştii din cele întâmplate?

IOLAOS

Cât este numărul de aliaţi pe care i-a adus.

SERVITORUL.

Sunt mulţi, dar câţi anume n-aş putea să spun.

IOLAOS

Asta-mi închipui că o ştiu cei doi conducători atenieni.

SERVITORUL O ştiu: în cornul stâng al frontului se află Hyllos[748].

IOLAOS

Ostaşii sunt cu armele în mâini, gata de luptă?

SERVITORUL <

Au şi fost scoase victimele dintre rin duri[749].

IOLAOS

Deci până unde şi-au împins argeii oastea? SERVITORUL

Destul de-aproape, încât poţi să-l desluşeşti pe comandant.

IOLAOS

Ce face? Rânduieşte şirurile inamice?

SERVITORUL

Aşa ne vine-a crede; dar nu puiem să auzim <ce spune>.

Eu trebuie să plec. N-aş vrea să-mi las stăpânul fără mine, când stă să-nceapă lupta cu duşmanii.

IOLAOS

Te voi urma; căci şi pe mine mă aprinde gândul să lupt alături de prieteni şi – cine ştie? — să le fiu folositor[750].

SERVITORUL Nu ţi se cade să rosteşti cuvinte fără noimă.

IOLAOS

Nici să-mi ajut prietenii în luptă?

SERVITORUL S-a dus tăria ta de altădată, Iolaos.

IOLAOS

Cum? N-aş putea şi eu să mai străpung un scut?

SERVITORUL Ba da, dar înainte ai cădea tu însuţi.

IOLAOS

Niciunul din potrivnici nu mi-ar îndura privirea.

SERVITORUL Privirea nu poate răni, când braţul nu loveşte.

IOLAOS

<Acolo> barem, printre ceilalţi, voi fi şi eu un număr.

SERVITORUL Le dai prietenilor tăi un sprijin şubred.

IOLAOS

Stai, nu mă-mpiedica; sunt pregătit să trec la fapte.

SERVITORUL

Să treci la fapte? Tu? Chiar dacă vrei, nu eşti în stare.

IOLAOS

Poţi spune ce pofteşti, eu tot n-am să rămân aici.

SERVITORUL Cum să te-nfăţişezi hopliţilor fără armură?

IOLAOS

Aici, în casa zeului, se află arme capturate în războaie; mă voi sluji de ele[751]. De voi trăi, le voi înapoia; de voi muri, nu le va cere zeul. Purcede înăuntru, desprinde o armură de hoplit şi adu-mi-o degrabă. E ruşinos să stau acasă, să mă retrag ca un fricos când alţii luptă.

(*Servitorul intră în templu.*)

CORIFEUL Tăria voinţei nu ţi-a sleit-o timpul, aceasta e tânără <încă>, dar trupul tău nu preţuieşte

nimic.

De ce să trudeşti zadarnic?

Această pornire-ţi va fi spre năpastă, făr' să-i aducă prea mult folos cetăţii noastre.

Se cade, cu vârsta, să nu ţii morţiş la părerile tale, renunţă la ceea ce nu-i cu putinţă: nimic n-ar putea să te facă tânăr din nou.

ALKMENE

Nu eşti în toate minţile? Vrei să mă laşi de una singură, bătrâne, cu nepoţii mei?

IOLAOS

Bărbaţii trebuie să lupte, tu să veghezi peste copii. ALKMENE

Dar dacă tu vei fi răpus, eu cum voi mai fi mântuită?

IOLAOS

Prin grija fiilor fiului tău, rămaşi în viaţă.

ALKMENE

Şi dacă-i va lovi – ferească zeii! — nenorocul?

IOLAOS (*arătând spre Cor*)

Aceste gazde nu te vor trăda, nu-ţi fie teamă.

ALKMENE

în ele mă şi bizui, alt sprijin nu-mi rămâne.

IOLAOS

Şi Zeus, nu mă-ndoiesc, e-ngrijorat de chinurile tale. ALKMENE·

Zeus niciodată nu va auzi din gura mea vreo ponegrire. Dacă se poartă însă drept cu mine, numai el o ştie.

(*Se întoarce servitorul cu armele luate din templu.*)

SERVITORUL.

(*lui Iolaos*)

Aici, cum vezi, ai o armură-ntreagă; acoperă-ţi cu ea cât mai degrabă trupul. Căci bătălia e aproape şi Ares nu urăşte mai vârtos pe nimeni decât pe zăbavnici. Dar dacă greutatea armelor te sperie, pe loc porneşte, fără ele. Aşteaptă să ajungi în linia de luptă şi-atunci abia te vei împovăra cu straiul ăsta. Am să ţi-l car eu însumi până-acolo.

IOLAOS

Ţi-e gândul bun. Du-mi <armele>, dar ţine-le la îndemâna mea. Şi pune-mi suliţa din lemn de fag în mână. Susţine-mi cotul stâng, călăuzeşte-mi paşii.

SERVITORUL Oare hoplitul trebuie vegheat ca un copil?

IOLAOS

Să ne ferim de piaza-rea, mergând <cu grijă>, fără să ne poticnim[752].

SERVITORUL

Ah! dacă ai putea să făptuieşti pe cât de mare-ţi este râvna.

IOLAOS (*pornind încet spre ieşire*)

Grăbeşte-te. Va fi amar de mine, dacă voi lipsi din luptă.

SERVITORUL (*sprijinindu-l pe bătrân*)

Nu eu, ci tu întârzii. Şi crezi că umbli iute!

IOLAOS

Nu vezi cât zor poţi desluşi în mersul meu?

SERVITORUL Eu mai curând îţi văd închipuirea decât graba.

IOLAOS

Nu vei mai spune asta, când mă vei privi acolo.

SERVITORUL Ce faptă isprăvind? Oricum, aş vrea să izbuteşti.

IOLAOS

Am să-l izbesc prin scut pe imul din duşmani.

SERVITORUL Numai de-ar fi s-ajungem; dar mă cam îndoiesc…

IOLAOS

O, braţ al meu! de ce nu te mai baţi ca-n tinereţe, când

— îmi aduc aminte – pustiai cu Herakles <cetatea> Sparta[753] şi aliatul meu erai! Ce mai înfrângere i-ai căşuna lui Eurystheus! Nu stăruie, nemernicul, în faţa lăncii.

Greşit se crede că belşugul chezăşuieşte vitejia; într-adevăr, pe omul norocos îl socotim neîntrecut în toate[754].

(*Iolaos şi servitorul pleacă. Alkmene rămâne lângă altar cu copiii.*)

CORUL

Strofa 1

Glie, şi lună ce arzi toată noaptea, şi voi, strălucinde raze de soare ce luminaţi muritorii, de-ar fi să ne-aduceţi vestea <bună>755!

Strigaţi-o la cer şi în preajma regescului tron <al lui Zeus>

şi-n lăcaşul Athenei cu ochi luminoşi.

Vom înlătura din pământul natal, de la casele noastre şi de la aceşti rugători, pe care i-am adăpostit,

<vom înlătura> cu fierul lucios primejdia.

Antistrofa 1 Cumplit este ca o cetate, precum Mykene, potrivnică şi-acoperită de slavă în urma războaielor nenumărate, să nutrească mânie-mpotriva pământului nostru. <Totuşi,> nemernici am fi, cetăţeni ai Atenei, dacă i-am vinde, ameninţaţi de argei, pe oaspeţii şi rugătorii noştri.

Cu noi laolaltă luptă şi Zeus; nu ne e frică; el cu dreptate ne ţine partea.

Iar un zeu nu se-arată nicicând a fi mai prejos decât muritorii; şi noi întărim aceasta.

Strofa 2 Du-te, Augustă <Athena>, al tău e pământul ţării, a ta e cetatea căreia tu-i eşti mamă, stăpână şi paznică, întoarce-l aiurea pe omul ce-mpinge aici, împotriva dreptăţii, armata din Argos, zburlită de lănci!

Virtutea noastră ne-ndreptăţeşte să nu fim goniţi din case.

Antistrofa 2 Fără-ncetare, întru cinstirea ta, noi închinăm numeroase jertfe; nu dăm uitării nici ultima zi a lunii, nici cântecele tinerimii, nici viersul alaiurilor.

Pe colina bătută de vânturi, toată noaptea răsună înaltele ţipete tânguitoare ale fecioarelor şi ropotul paşilor lor <de dans>756.

(*Intră un vestitor, sclav al Alkmenei.*)

VESTITORUL

(*Alkmenei*)

Stăpână, îţi aduc o ştire, pe cât de scurtă pentru tine s-o asculţi, pe-atât de minunată pentru mine s-o rostesc. Am biruit potrivnicul şi un trofeu se-nalţă, clădit din toate armele ce le-am luat de la duşmanii tăi757.

ALKMENE

Prietene, această zi, în schimbul veştii tale, te-a condus la libertate758. Dar este o nelinişte, pe care încă nu mi-ai risipit-o. Mă-ntreb cu teamă dacă mai trăiesc cei mie dragi.

VESTITORUL Trăiesc şi în armată strălucesc de glorie.

ALKMENE

Bătrânul Iolaos, deci, se mai află-n viaţă?

VESTITORUL

Se află şi, prin grija zeilor, a izbutit nespus de bine.
ALKMENE

Ce spui? Doar n-o fi făptuit vreo vitejie?

VESTITORUL El, din moşneagul ce era, acum e tânăr iarăşi.

ALKMENE

Ce veste minunată! Vreau, în primul rând, s-aud despre victoria prietenilor noştri.

VESTITORUL Afla-vei totul chiar din povestirea mea.

Când am desfăşurat, de-o parte şi de alta, frontul oamenilor noştri înarmaţi, şi eram faţă-n faţă <cu duşmanul, Hyllos păşi afară din cvadriga lui şi, stândla mijloc între cele două linii, zise:

„Tu care, de la Argos, ai condus aici armata, de ce nu am cruţa această ţară? Şi nici Mykene n-o să fie păgubită, dacă va pierde numai un bărbat. Hai, prinde-te doar tu cu mine-n luptă, om cu om! De mă ucizi, ridică-i pe copiii lui Herakles şi du-i <cu tine>; de tu eşti cel ce moare, lasă-mă să intru în palatul şi în drepturile părinteşti.”

Hopliţii aclamară cuvântarea lui, şi pentru că-i scutea de suferinţe, şi pentru că vădise-atâta hotărâre.

Dar Eurystheus, nepăsător faţă de cei ce ascultaseră aceste spuse, neruşinându-se de propria-i ticăloşie, el, căpetenie fiind, n-a cutezat să-nfrunte forţa unei lănci.

Deci iată omul care ar fi înrobit vlăstarele lui Herakles!

Hyllos îşi duse carul înapoi, în rânduri.

Prezicătorii pricepând că nu se va ajunge printr-o luptă singuratică la împăcare, aduseră degrabă jertfă şi, dintr-un gât de muritor, făcură să ţâşnească sângele prielnic[759].

Pe dată, unii s-au suit în care, alţii, stând alături, coaste lângă coaste, s-au adăpostit sub scuturi. Şi regele Atenei şi-a îndemnat armata, precum îi şade bine unui suflet nobil: „Concetăţenilor, voi astăzi trebuie să apăraţi pământul care v-a hrănit şi v-a dat viaţă!”

La rându-i, celălalt i-a îndemnat pe aliaţii lui să nu consimtă la ocara Argosului şi-a Mykenei.

Apoi, când trâmbiţa tyrrhenianăă[760], cu sunet limpede, a dat semnalul şi cele două oşti s-au prins în luptă, închipuie-ţi ce vuiet s-a-nălţat din trosnetele-atâtor scuturi, şi câte gemete şi plângeri dintr-o dată.

Intâi năvala ritmică a oştii argiene a pătruns în rândurile noastre. Apoi <duşmanii> au îndărăptat. Şi-a fost a doua parte a-nfruntării: lupfând picior contra picior, om contra om, <cu toţii> se ţineau vârtos, dar mulţi cădeau.

îndemnurile celor două tabere sunau la fel: „Bărbaţi atenieni, semănători ai brazdelor din Argos, nu vreţi să ştergeţi umilinţa patriei?”

Abia după destulă trudă, bătându-ne din răsputeri, nu fără chinuri am întors, punând pe fugă, lăncile argeilor.

Atunci bătrânul Iolaos, văzând cum se avântă Hyllos, întinse dreapta şi-i ceru să-l ia în car. Prinzând în mână hăţurile, tăbărî pe urma bidiviilor lui Eurystheus.

Ce s-a mai întâmplat, vă spun din mărturia altuia; căci pân-acolo însumi eu văzusem. Când, la Pallene[761], întrecând colina sfântă a Pallâs-Athenei, îl desluşi pe Eurystheus în carul său, el se rugă de Hebe[762] şi de Zeus să-i dăruiască tinereţe iar pentru o zi, să se răzbune pe duşmani.

Şi-acum vei auzi <Alkmene> o minune. Pe jugul cailor se aşezară două stele şi înveliră carul într-un nor

întunecat: erau, cum spun cunoscătorii, feciorul tău şi Hebe. Iar el, ieşind din beznele ce astupau văzduhul, îşi dovedi puterea proaspătă a braţelor întinerite. Ilustrul Iolaos a prins cvadriga lui Eurystheus în preajma Stâncilor Skeironiene[763] şi ferecându-i mâinile cu lanţuri, sentoarce şi-l aduce – orfandă[764] strălucită – pe comandantul până de curând atât de fericit.

Destinul lui dă fiecărui muritor o limpede învăţătură: să nu-şi invidieze semenul ce pare răsfăţat de soartă cât timp nu i-a văzut sfârşitul. Căci soarta face daruri lesne trecătoare.

CORIFEUL

O Zeus, ce răspândeşti <în lupte> năuceala[765], acum pot să privesc lumina zilei dezlegat de spaimă.

ALKMENE

O Zeus, după atât amar de vreme ţi-ai întors privirea spre necazurile mele! Şi totuşi, pentru cele ce le-ai împlinit, îţi mulţumesc. Eu înainte nu credeam că fiul meu sălăşluia cu zeii, dar astăzi ştiu că este-adevărat.

Copiii mei, acum, acum veţi fi eliberaţi de chinuri, eliberaţi de <asuprirea> celui care în ruşine va să piară, Eurystheus; veţi revedea cetatea părintească şi veţi intra în stăpânirea gliei – moştenirea voastră – şi zeilor familiei le veţi aduce jertfe, de la care-aţi fost îndepărtaţi ca nişte venetici, să vă târâţi, rătăcitori, o viaţă oropsită.

(*Se adresează vestitorului.*)

Dar Iolaos ce gând şiret ascunde oare, de l-a cruţat pe Eurystheus să moară? Eu cred că nu-i purtare înţeleaptă când prinzi duşmanii să-i lipseşti de-o <dreaptă> răzbunare.

VESTITORUL

In cinstea ta, pentru ca ochii tăi, ce l-au văzut puternic înainte, acum <să-l vadă> la cheremul mâinii tale. însă <tiranul> n-a primit de bunăvoie jugul, ci doar cu sila, de nevoie. El s-a zbătut să nu se-arate-n faţa ta, cât este viu, voind să scape <astfel> de osândă.

Rămâi, Alkmene, sănătoasă, şi aminteşte-ţi ce mi-ai spus întâi, la începutul povestirii mele: că mă vei dezrobi,

în astfel de împrejurări nu-i cuvenit să mintă gura celor nobili.

(*Vestitorul pleacă*.)

CORUL *Strofa 1*

Drag ne e dansul, când, la ospeţe, cu limpede viers ne farmecă flautul, dragi ne sunt farmecele Aphroditei.

Cât e de dulce, de-asemeni, să vezi fericirea unor prieteni lipsiţi îndelung de speranţă.

Multe întoarceri le naşte Moira cea care duce totul la capăt, şi fiul lui Chronos, Aion'66.

Antistrofa 1 Te afli pe drumul dreptăţii, cetate <Atena>; nu-l părăsi niciodată şi-nchină-te zeilor!

Cel care tăgăduieşte <aceasta>, faţă de-atâtea dovezi, se-nvecinează cu nebunia.

Un zeu ne previne, iară şi iară, surpând semeţia celor nemernici.

Strofa 2

Mamă bătrână, fiul tău, Herakles, în cer a intrat.

Astfel se spulberă zvonul c-ar fi coborât <după moarte> în casa lui Hades, cu trupul mâncat de cumplita flacără-a rugului.

El are parte de aşternutul iubit al Hebei, într-un palat de aur767.

<Astfel>, Hymenaios768, tu ai cinstit doi copii ai lui Zeus.

Antistrofa 2 Multe-ntâmplări se află în armonie cu altele: se spune că tatăl acestor vlăstari a fost ajutat de Pallâs-Athena769;

<şi iată> pe ei <acum> îi salvează cetatea, poporul zeiţei, pedepsind semeţia bărbatului care punea mai presus de dreptate clocotişul pornirilor sale.

Fie să nu ne cuprindă vreodată trufia şi patima nesăţioasă!

(*Intră Eurystheus înlănţuit, escortat de sclavi; unul dintre aceştia e servitorul lui Hyllos, trimis încă o dată de stăpânul său.*)

SERVITORUL

Stăpână, singură îl vezi, eu totuşi îţi voi spune:

acesta-i Eurystheus, pe care ţi-l aducem, spectacol <pentru tine> nesperat şi <pentru el> nu mai puţin un nesperat destin. Nu bănuia că-ţi va pica în mâini vreodată, când, din Mykene, cu armata lui călită-n lupte, pornea. — preaplin de o nedreaptă semeţie – să năruie Atena.

Insă divinitatea şi-a dat votul împotrivă, răsturnându-i soarta. Deci Hyllos şi Viteazul Iolaos, pentru frumoasa biruinţă, i-au ridicat un monument de lemn lui Zeus răspânditorul năucelii <printre luptători>770 şi m-au însărcinat să ţi-l aduc pe omul ăsta, voind să-ţi veselească inima; nimic nu e mai dulce decât să-ţi priveşti duşmanul prăbuşit dintru noroc în nenoroc.

ALKMENE

Ah, urâciune! în sfârşit, ai încăput în mâinile Dreptăţii! Intoarce-ţi mai întâi spre mine capul şi îndrăzneşte să-ţi priveşti în ochi duşmanii. Azi tu te afli în puterea mea, pe când noi nu mai suntem în a ta.

Deci tu eşti cel – doresc să ştiu – care de-atâtea ori ai socotit că ţi se cade să-l jigneşti din greu, mişelule, pe fiul meu ce locuieşte astăzi printre zei? Cu ce jigniri n-ai cutezat să-l copleşeşti?

Tu l-ai făcut, de viu, până şi-n Hades să coboare; îl trimiteai cu ordin să stârpească lei şi hidre771. Cât despre alte crime ce le-ai pregătit, păstrez tăcere; prea multe aş avea de spus.

Şi nici atâtea îndrăzneli nu ţi-au ajuns: nu, din Hellada ne goneai, de pretutindeni, pe mine şi pe Heraklizi, când ne-aşezam, ca rugători ai zeilor, în locuri sfinte, eu vârstnică, ei fragezi încă. Dar iată c-ai găsit aici bărbaţi întregi şi o cetate liberă, ce nu s-au înfricat de tine.

Va trebui să pieri de moarte rea şi-aceasta va fi spre folosul tău: căci ţi s-ar cuveni nu doar o moarte <ci mai rhulte>, deoarece ne-ai fost izvor de suferinţe.

SERVITORUL

Nu-i cu putinţă să-l ucizi pe Eurystheus.

ALKMENE

Deci l-am făcut în van prizonier? Ce fel de lege se opune să-l dăm morţii?

SERVITORUL Aşa au hotărât conducătorii ţării.

ALKMENE

De ce? Cred ei că nu-i frumos a-ţi omorî duşmanul?

SERVITORUL Nu pe cel prins în bătălie viu[772].

ALKMENE Şi Hyllos a-ncuviinţat atare hotărâre?

SERVITORUL S-ar fi căzut cumva să nu urmeze legea ţării?

ALKMENE

S-ar fi căzut ca Eurystheus să nu mai fie viu sub soare!

SERVITORUL

I s-a făcut întâia nedreptate, când nu a fost ucis în luptă[773].

ALKMENE Deci nu mai este drept să fie pedepsit?

SERVITORUL Nu mai doreşte nimeni să-l ucidă.

ALKMENE

Eu însămi! Şi mă laud că nu sunt oarecare.

SERVITORUL Dacă-l ucizi, te-aşteaptă o furtună de respingeri.

ALKMENE

Mi-e drag acest oraş; nu poate să tăgăduiască nimeni. Dar pe vrăjmaşul ăsta, de vreme ce mi-a încăput în mâini, nu se găseşte muritor în stare să mi-l smulgă. Şi-acum numească-mă cutezătoare cine vrea, şi mai trufaşă decât se cuvine. Această faptă eu am s-o-mplinesc.

CORIFEUL

Cumplită, însă de iertat, regină, ţi-e ura împotriva-acestui om, eu recunosc preabine.

EURYSTHEUS

Să ştii, Alkmene, lămurit, n-am să te măgulesc şi, ca să scap cu viaţă, n-am să spun niciun cuvânt din care ar decurge că sunt laş. Eu n-am iscat de bunăvoie cearta noastră; ştiam că-ţi eram văr, deci neam cu Herakles, feciorul tău[774]. Dar Hera, fie c-am dorit, fie că nu – era oricum zeiţă – m-a îmbrâncit în nebunia asta[775].

Când sufletul mi s-a umplut de ură şi-am înţeles ce luptă mi s-a dat să lupt, m-am străduit să născocesc mulţime de primejdii şi am scornit mulţime de mijloace,

ţinând întruna sfat cu Noaptea, ca să-mi înlătur şi să-mi [f nimicesc duşmanii; altminteri aş fi vieţuit cu frica pururi lângă mine.

Ştiam că nu era un oarecare, ci un adevărat bărbat, feciorul tău; cu toate că mi-a fost potrivnic, n-am să vorbesc despre acest viteaz decât cu preţuire.

<Apoi, când a pierit,> eliberându-mă de grija lui, nu trebuia, fiind urât de Heraklizi şi cunoscând c-au moştenit înverşunarea părintească, să mut şi stâncile din loc ca să-i ucid, să-i tot alung, şi ccontra lor> să uneltesc? înfăptuind acestea mă simţeam mai sigur.

Tu însăţi, de-ar fi fost să duci povara sorţii mele, nu te-ai fi îndârjit asupra puilor răuvoitori ai unui leu vrăjmaş? I-ai fi lăsat,, cu bunătate, să trăiască-n Argos? Nu-i nimeni care să te creadă.

Deoarece n-am fost răpus <pe câmpul de bătaie>, deşi mă pregătisem pentru asta, acuma, după legile Helladei moartea mea va însemna o pângărire pentru ucigaş. Cetatea m-a cruţat, în cumpătarea sa; a pus divinitatea mai presus de ura-i pentru mine.

Tu mi-ai vorbit şi ţi-am răspuns; drept care pot să fiu numit sau plin de vină, sau nevinovat. Dar află care-i starea mea: deşi nu ţin să mor, eu mă voi despărţi de viaţă fără să mă vaier.

CORIFEUL

Aş vrea să-ţi dau un sfat umil, Alkmene: pe-acest bărbat lasă-l să plece, de vreme ce aşa a hotărât cetatea.

ALKMENE

Dar dacă îl ucid şi totodată mă supun cetăţii?

CORIFEUL

Aşa-ar fi cel mai bine. Dar cum să izbuteşti?

ALKMENE

Nu-i lucru greu, ascultă. Am să-l omor, însă cadavrul am să-l dau prietenilor săi, când vor veni să-l ceară. Deci, în privinţa trupului, nu voi călca porunca ţării şi ctotodată>, ucigându-l, voi fi răzbunată.

EURYSTHEUS

Ucide-mă, nu-ţi cer iertare. însă cetatea, care m-a

lăsat în viaţă şi s-a ferit <fiind prizonier> să mă ucidă, eu am s-o dăruiesc cu un oracol vechi al lui Loxias, care-i va fi mai de folos, cu vremea, decât pare.

(*Se adresează Corifeului*.)

Voi, după moarte, mă veţi îngropa acolo unde hotărăşte Soarta, în faţa templului Fecioarei din Pallene776.

în mine, când voi fi culcat sub glie, tu vei avea de-a pururi un prieten, cetatea un metec mântuitor, în schimb urmaşii Heraklizilor duşmanul cel mai îndârjit, când se vor năpusti aci cu oştile, trădându-şi binefăcătorii777. Aceştia vă sunt oaspeţii pe care i-aţi salvat!

<Ai să mă-ntrebi> cum de-am venit aici, cu toate că eram înştiinţat, fără să-mi pese de ce mi-a prezis un zeu? Credeam că Hera e cu mult mai tare ca oracolele şi că nu mă va trăda778.

Dar nu-i lăsa <pe Heraklizi> să-mi toarne nici libaţii, pe mormântul meu, nici sânge, căci eu cumplită-am să le fac întoarcerea acasă, drept răzbunare pentru cele întâmplate779.

Prin moartea mea veti câştiga de două ori: pe voi am să v-ajut, pe ei <în schimb> am să-i nenorocesc.

ALKMENE

De ce întârziaţi şi nu-l sfârşiţi pe omul ăsta, dacă e dat, prin asta, să salvăm Atena şi moştenitorii noştri? N-aţi.auzit? El ne arată drumul cel mai sigur: fiindu-ne potrivnic, moartea lui ne foloseşte. Luaţi-l, sclavilor, şi după ce-l veţi fi ucis, daţi-l la câini780!

Şi nu spera că vei scăpa cu viaţă, ca iar să mă alungi din ţara părintească!

(*Sclavii îl duc la moarte pe Eurystheus*.)

CORIFEUL La fel cred şi eu. Porniţi, servitorilor!

In ce ne priveşte pe noi, regii noştri vor fi scutiţi de prihana <acestui omor>781.

NOTE

RHESOS

1 în vremea războiului troian noaptea era împărţită la ahei în trei străji, (*Iliada*, X, 252). Aici Euripides o împarte

în cinci perioade de veghe.

2 Gorgonele, în număr de trei, după Hesiodos (*Theogonia*, 274 şi urm.), fiice ale unor divinităţi marine, locuiau în Extremul Occident; aveau capetele înconjurate de şerpi, colţi ca mistreţii, mâini de bronz şi aripi de aur; ochii lor împietreau orice fiinţă se întâmpla să le privească.

3 Panthoos, preot al lui Apollon, apare în *Iliada*, ca unul din bătrânii troieni însoţitori ai regelui Priamos.

4. Sarpedon, fiul lui Zeus şi al Europei, după Hesiodos, emigrat din Creta în Asia Mică, unde a devenit regele lykienilor şi comandantul acestora Ia apărarea Troiei.

5 Lykia, ţară situată la extremitatea de sud-vest a Asiei Mici, între Karia şi Pamphilia, aliată cu Troia.

6 Hieroscopia era o tehnică divinatorie care se practica ghicind în viscerele animalelor sacrificate; era obligatorie cercetarea ficatului, mai ales a părţii numită de anatomisti *lobul Iui Spiegel* şi de haruspici, în antichitatea romană, *caput jecoris*, capul ficatului. Omiterea hieroscopiei înaintea unei bătălii atrăgea o înfrângere sigură.

7 *Gymnetes*, despuiaţii, erau luptători uşor înarmaţi, cu arcuri sau praştii.

8 Situată în nord-vestul Anatoliei, Frigia era un tărâm care reprezenta pentru helleni Asia ciudată şi barbară; pe solul căreia se ridica, în timpul homeric, cetatea Troia. Poeţii tragici folosesc adeseori cuvintele Frigia şi frigian, cu sensul particular de Troia şi troian. în *Iliada* frigienii erau aliaţii troienilor, veniţi din valea râului Sangarios, situată la peste o sută kilometri est de îlion, şi vorbeau o limbă diferită de a troienilor. Frigienii istorici, un popor indo-european vorbind un idiom înrudit cu elina, au migrat din Europa în Anatolia abia în secolul X. Ei au întemeiat un stat puternic, dar în perioada clasică îşi pierduseră independenţa şi erau priviţi de greci cu dispreţ, care a fost extins şi asupra „frigienilor” troieni ai tragediei.

9 De fapt arcul era făcut din lemn şi avea doar extremităţile întărite cu cercuri de corn, de care se lega,

numai în ceasul luptei, coarda.

10 Pan, zeul pastoral, era fiul lui Hermes, deci strănepotul lui Kronos. Legenda spune că avea, încă de la naştere, înfăţişarea binecunoscută: coarne, nas cârn, barbă, picioare păroase de ţap. El isca prin turme o spaimă neaşteptată şi fără cauză aparentă, *panica*.

11 Armata grecilor era alcătuită din războinici şi totodată navigatori (cârmaci, vâslaşi etc.).

12 In poezia greacă, hellenii, îndeosebi cei din faţa Troiei, sunt numiţi mai ales ahei, argei (de la Argos, cetatea Atrizilor) sau danai (deoarece argeii descindeau din Danaos)..

13 Zeul ocrotitor al troienilor era Apollon.

14 Fraza are subînţeles ironic, tragediograful nefiind un mare admirator al profeţilor. Cuvântul *xcrsos* (uscat, continent) arată aproape totdeauna la Euripides Asia.

15 Aineias, fiul lui Anchises şi al Aphroditei, deci un semizeu, a fost cel mai mare erou troian, după Hektor, înzestrat nu doar cu vitejie, ci şi cu multă înţelepciune.

16 Se ştie din *Iliada* că Achilleus, fiul lui Peleus şi al zeiţei Thetis, s-a retras din luptă – dar ca un atlet de rezervă, sugerează textul – deoarece Agamemnon i-o luase pe Briseis, captiva lui favorită. Iar Zeus, drept urmare, a hotărât ca hellenii să nu poată învinge la Troia până când nu va fi reparată jignirea Peleidului.

17 La începutul iernii, sau dacă ţărmul nu oferea un golf ferit de furtuni, hellenii trăgeau navele pe uscat, adăpostindu-le în hangare sau în lagăre, uneori fortificate, precum cel din faţa Troiei. Pentru această operaţie, ca şi pentru întoarcerea corăbiilor în mare, se foloseau dispozitive mecanice, care au fost descrise de Thukydides, Dion Cassius ş.a.

18 Joc de cuvinte privitor la numele personajului, care derivă din *dolos*: viclenie, şiretlic, artificiu.

19 Bătrânul rege al Troiei, Priamos, fiul lui Laomedon, a avut numai de la soţia sa, Hekabe, cincizeci de fii şi douăsprezece fiice (.*Iliada* VI), fără a mai pune la socoteală pe cei dăruiţi de numeroasele-i concubine.

20 Căpetenia contingentului lokrian (vezi n. 75) la Troia, pesonaj insolent şi îngâmfat, numiţ în *Iliada* de obicei „fiul lui Oileus” pentru a-l distinge de „Marele Aias”, fiul lui Telamon, regele Salaminei.

21 în *Iliada* (XVI, 150), caii, mai repezi ca vântul, se numesc Balios şi Xanthos; ei s-au născut din unirea lui Zephiros cu Harpya Podarge.

22 Au fost dăruiţi de Poseidon lui Peleus, la nunta acestuia din urmă cu Nereida Thetis. Iar Nereus era fiul lui Poseidon.

23 Unii comentatori consideră spusele lui Dolon nătânge. Travestirea lui este menţionată, fără amănunte, în *Iliada* (X, 333).

24 Hermes, fiul lui Zeus şi al nimfei Maia, mesagerul zeilor, zeul turmelor şi al păşunilor, era totodată călăuzul şi ocrotitorul drumeţilor, inspiratorul oratorilor etc. în calitate de *psychopompos* conducea, după moarte, sufletele în Infern.

25 Diomedes, fiul lui Tydeus, a fost unul din cei mai bravi căpitani din Războiul Troian. Sprijinitor devotat al lui Agamemnon, favorit al Pallas-Athenei, era – după Achilleus – cel mai puternic erou hellen.

26 Corul enumeră câteva din locurile unde Apollon avea sanctuare sau/şi oracole celebre: Thymbra, cetate în Troada, insula Delos, leagănul zeului şi al surorii sale Artemis, şi templul din Lykia (vezi n. 5), de la Patara.

27 Dardanos, fiul lui Zeus cu Elektra, fiica lui Atlas, a fost strămoşul troienilor, care sunt numiţi, mai' ales în textele poetice, dardani, dardanieni sau dardanizi.

28 în *Iliada* se spune că zidurile „largi şi superbe” ale cetăţii au fost înălţate, împreună cu Poseidon, de Apollon, când aceştia au petrecut vreme de un an în slujba regelui troian Laomedon.

29 Cetate şi regiune în partea de sud a Thessaliei, nu departe de Golful Pelasgic şi de muntele Othrys, peste care domnea Peleus; patria lui Achilleus.

30 Aiakos, tatăl lui Peleus, aşadar bunicul lui Achilleus, cel mai pios dintre helleni, a fost un om atât de

drept îneât, după moarte, Zeus l-a instalat ca unul din cei trei judecători din Infern, alături de Minos şi Rhadamantys. Denumirea de *Aiakides*, fiu sau descendent al lui Aiakos, era folosită mai ales pentru Peleus şi Achilleus, dar şi pentru Telamon şi feciorul acestuia, Aias.

31 Textul este aici nesigur; am urmat interpretarea lui G. Duclos. După scholiast ar fi vorba de o expresie proverbială. Băştinaşii din Mysia, ţinut aflat în nord-vestul Asiei Mici, aliaţi ai troienilor, erau socotiţi, se pare, laşi.

32 Bătrânul rege Priamos, tatăl lui Hektor, nu mai lua parte activă la război şi se găsea, firește, nu în tabăra militară, ci înăuntrul cetăţii.

33 Teritoriul muntos, corespunzător aproximativ Bulgariei actuale, era locuit de triburi războinice, având obiceiuri aspre şi o limbă fără legătură cu greaca.

34 Strymon este un râu din Tracia, astăzi Struma, şi zeul acestui râu.

35 Munte bogat în izvoare şi cu văi păduroase din Frigia şi Mysia, înalt de 1800 m., pe care hălăduia Dardanos înainte să întemeieze cetatea îlion.

36 în mijlocul egidei, marele scut din piele de capră al Athenei, se afla capul Gorgonei (vezi n. 2).

37 Din text pare să rezulte că tracii aveau două categorii de infanterie uşoară: peltaşii, mânuitori ai unui scut mic numit *pelte*, şi trupele uşor înarmate, *gynwes ochlos*. Toată armata era înveşmântată în haine trace, probabil largi şi felurit colorate.

38 Zeul bătăliilor şi al tuturor activităţilor războinice, fiul lui Zeus şi al Herei. Uneori, în poezie, însuşi cuvântul „război11 este înlocuit cu „Ares”.

39 Un anonim alexandrin afirmă, nu fără dreptate, despre Euripides: „Se spune că se retrăgea la Salamina într-o peşteră deschisă spre mare, unde petrecea zile întregi, meditând şi scriind, departe de mulţime. Iată de ce împrumută de la mare cele mai multe din comparaţiile sale.”

40 Adrasteia, noţiune abstractă personificată, se tălmăceşte „Inevitabila'1. Ea se confundă cu Nemesis, fiica

lui Zeus şi a Nopţii care întruchipează răzbunarea divină. Nemesis are menirea să-i pedepsească pe cei vinovaţi de *hybris*, păcatul depăşirii rosturilor comune cărora le sunt supuşi muritorii. Străjuind să fie respectat dictonul „nimic prea mult'1, reprimă orice nemăsură, de pildă: puterea, preaplinul fericirii şi al sănătăţii, belşugul fără margini, crima, trufia neruşinată etc. După greci, tot ceea ce se ridică, atât în bine, cât şi în rău, deasupra condiţiei hărăzite omului, pune în primejdie cumpăna universului şi cată a fi osândit.

41 Un nume al celor nouă Muze, care decurge din Pieria, ţinutul lor natal, aflat pe povârnişul muntelui Olympos.

42 Se pare că mama regelui trac a fost Terpsichora, întruchiparea dansului şi a cântului.

43 Greceşte *Eleutherios*, unul din numeroasele epitete ale lui

Zeus.

44 In text apare cuvântul *thiasos*, care defineşte o „ceată de oameni sau o confrerie celebrând un sacrificiu în cinstea unui zeu, mai ales în cinstea lui Bakchos, şi străbătând străzile într-o stare de veselie zgomotoasă, cu dansuri, cântece şi chiuituri” (A. Bailly). Dar, aşa cum se întâmplă aici, *thiasos* arată, prin extensie, însăşi sărbătoarea zeului, în speţă a lui Bakchos.

45 Agamemnon şi Menelaos, fiii lui Atreus.

46 Corul sugerează o manevră belicoasă greu de închipuit; inelul menţionat era unul metalic, de care se legau hăţurile carului.

47 Soţia lui Zeus avea parte în Argos de o mare veneraţie, fiind totodată ocrotitoarea cetăţii. Templul ei se numea *Herăion*, iar de sărbătoarea sa se jertfeau boi şi se alcătuiau procesiuni solemne.

48 Traducerea literală a versului este: „Cu toate că eşti din neamul nostru şi barbar, cum şi noi suntem barbari etc.” Afirmaţia lui Hektor că troienii şi tracii sunt înrudiţi nu este întâmplătoare; se ştie astăzi că unele populaţii trace, venind din Peninsula Balcanică, cum au fost frigienii

şi mysienii, au creat state în Anatolia la începutul mileniului I î.Hr. De altfel, unele culte orgiastice, cum este cel dionysiac, aveau echivalente în ambele regiuni şi au pătruns mai târziu în Hellada. Iar în această tragedie, mai sus, Vestitorul, un păstor din Troada, i s-a adresat lui Rhesos „în limba tracă”. Cât despre folosirea cuvintelor „barbar” şi „barbari”, aceasta sună fals în discursul lui Hektor, care nu era grec. Doar un hellen putea să numească *bârbaros* pe nişte negreci, fie că aparţineau unor popoare pe care le admira pentru cultura sau înţelepciunea lor, ca egiptenii, de pildă, fie câ erau fiii unor seminţii sălbatice. Trăsăturile comune ale unui *barbaros* erau: limba „ciripită”, de neînţeles, moravuri primitive, supunerea oarbă faţă de bunul plac al căpeteniilor, adorarea unor divinităţi stranii sau terifiante, adeseori zoomorfe, insensibile la păsurile omului.

49 Pangaion este un munte cu mine de aur şi argint, la nord de Macedonia, iar Paionia o regiune din aceeaşi zonă geografică.

50 Populaţii seminomade de războinici şi vânători ce ocupau stepele din sudul Rusiei, având centrul imperiului între Nipru şi Don; arma lor preferată era arcul, în mânuirea căruia excelau.

51 Se poate ca grecii să-i fi spus Mării Negre la început *Ăxenos*, neprietenoasă pentru navigaţie, din cauza vijeliilor şi practic a lipsei insulelor. Dar ulterior, în texte se întâlneşte aproape numai *Euxenos*, ospitalieră, primitoare de străini, epitet folosit prin antifrază. Deci *Pontos Euxenos* s-ar tălmăci prin Marea-Primitoarede-Qaspeţi sau Marea Bunei-Primiri. Acest eufemism avea rost aprehensiv şi propiţiator. Pare lucru dovedit că *Axenos* ar fi fost transcrierea cuvântului *axshaena* din persana veche, care înseamnă vânăt-aproape negru (în greceşte *kyanos*), culoarea predomnitoare a Mării Negre, în contrast cu apele mai puţin sumbre ale mărilor de la miazăzi.

52 Bosforul, strâmtoarea marină dintre Europa şi Asia, traversată de Io, fiica lui Inachos, cea metamorfozată de Zeus în juncă, se numeşte în amintirea acesteia

„Drumul Vacii”, *Bosporos*.

53 E vorba bineînţeles de Marele Aias, fiul lui Telamon şi vărul primar al lui Achilleus. Vezi n. 20 şi 30.

54 Aripile unei armate (în latină *alae*) grecii le numeau coarne (*kerata*).

55 Vezi n. 16.

56 Diomedes; vezi n. 25.

57 La Troia exista un templu al Pallas-Athenei, de unde Odysseus a furat statuia de lemn a zeiţei, numită *pallâdion*, care era chezăşia salvării Troiei.

58 Zeul venerat la Thymbra în Troada era Apollon, protectorul frigienilor.

59 Isprăvile lui Odysseus relatate de Hektor sunt inspirate sau reproduse din *Iliada*.

60 în poezia epică şi lirică greacă, alt nume al lui Apollon, însemnând luminosul, strălucitorul.

61 Fiicele divine ale lui Atlas şi ale Pleionei au fost preschimbate de Zeus în şapte stele, numite, după mama lor, Pleiade. Azi astronomii numesc la fel un nor stelar de aproximativ cinci sute aştri, situat în constelaţia *Taurus*.

62 *Aquila* e o constelaţie din regiunea ecuatorială a cerului, vizibilă în emisfera nordică vara. Astrul ei cel mai strălucitor este Altair.

63 Personaj necunoscut.

64 Rege frigian, menţionat în *Iliada* (III, 186) ca „divinul Mygdon”.

65 Neamurile enumerate în această strofă, aliatele Troiei, sunt pomenite, ele şi căpeteniile lor, în *Iliada*. Originarii din Kilikia, ţară micro-asiatică, îl aveau ca rege pe Eetion, tatăl Andromachei, Paionii traci (vezi n.49) din nordul Macedoniei erau conduşi de Asteropaios. Mysienii (vezi n. 31) ascultau de Chromios şi Eunomos; ei migraseră din Tracia şi se stabiliseră în Anatolia.

66 Vezi n. 5. Mai-marii Lykienilor erau Sarpedon şi Glaukos.

67 Râu din Troada, afluentul lui Skamandros; amândouă izvorăsc din muntele Ida şi fertilizează câmpia de la poalele cetăţii îlion.

68 In varianta cea mai cunoscută a legendei, Tereus, un rege trac, căsătorit cu Prokne, şi-a necinstit cumnata, pe Philomela, şi i-a tăiat limba, pentru a o constrânge la tăcere. Aceasta a ţesut o pânză zugrăvind violul şi a trimis-o Proknei. Drept răzbunare, cele două surori l-au ucis şi fript pe Itys, copilul lui Tereus, oferindu-l spre ospătare tatălui. Justiţia divină i-a osândit pe toţi, metamorfozându-i în păsări. Tereus a devenit şoim, Philomela rândunică iar Prokne privighetoare, pururi chemându-şi copilul cu ţipete tânguitoare: „Itys, Itys!”

69 Ithaka era bogată în cai de rasă; de unde priceperea lui Odysseusja cai.

70 în poemele homerice Paris este numit *Alexandros*, care înseamnă apărător sau proteguitor de oameni.

71 Ura Athenel pentru fiul lui Priamos îşi are izvorul în chiar preliminariile războiului troian. în versiunea de aur a mitului, Paris fusese hărăzit să devină pierzătorul neamului său şi al cetăţii sale. Se ştie că odată, când păştea cirezile de boi ale tatălui său pe muntele Ida, a trebuit să arbitreze între cele mai desăvârşite frumuseţi olympiene, Hera, Athena şi Aphrodita, pentru că Eris (Zavistia) – surghiunită din sfatul zeilor – aruncase în urmă-i faimosul măr, ajuns cu timpul metaforă, ţipând: „Celei mai frumoase!” Ca să-l dobândească, fiecare zeiţă i-a făgăduit boarului judecător un dar pe măsura puterii sale: Hera, regina cerului, să-l facă un mare basileu; Athena, raţiunea războinică, să-l preschimbe într-un nebiruit luptător, iar Aphrodita, dispensatoarea iubirii, să-i aducă în braţe cea mai mândră femeie din lume, pe divina Helena. Ispitit de oferta Aphroditei, Paris a declarat-o pe aceasta câştigătoarea concursului de frumuseţe. Umiările întâmplării sunt prea cunoscute: plecarea pe mare a lui Alexandros la Sparta, unde domneau Menelaos şi Helena, seducerea reginei, *le coup de foudre*, fuga îndrăgostiţilor, refuzul troienilor de a o retroceda solilor greci, ridicarea vitejilor din toată Hellada, strângerea flotei de o mie de nave, jertfirea fecioarei Iphigeneia la Aulis, cei zece ani de război şi urmările lor... De la început zeii s-au implicat

nemijlocit în conflictul dintre muritori. Cum era şi firesc, Hera şi Athena i-au sprijinit pe greci, iar Aphrodita pe troieni, cu care s-a aliat şi Apollon; Zeus a căutat să ţină cumpăna între cele două tabere.

72 Alt nume al Aphroditei, derivând de la *Kypros* (Cipru), insulă unde zeiţa dragostei era obiectul unui cult fierbinte, de influenţă orientală.

73 Laertes a domnit în ithaka şi este celebru mai ales pentru că a fost tatăl lui Odysseus, deşi unii îl consideră pe acesta din urmă fiu al lui Sisyphos, cu care s-ar fi unit Antikleia, maică-sa, înainte de căsătorie.

74 Începând de aici până'la următoarea strofă, există în original o schimbare bruscă a ritmului din iambic în trohaic, sistemul de versificaţie în care sunt rostite replicile coreuţilor şi ale personajelor fiind tetrametrul trohaic. Trecerea de la trimetrul iambic, predominant în părţile vorbite ale tragediei, la tetrametrul trohaic se face pentru a exprima o mişcare scenică sau/şi psihologică mai agitată. Am respectat în traducere, pe cât a fost cu putinţă, schimbările de ritm. O parodie a acestui fragment se întâlneşte în *Acharnienii* de Aristophanes.

75 Mai multe grupuri de helleni, situaţi în preajma Golfului Maliac, pe malul Golfului Korinthic sau în Italia Meridională se chemau *lokroi*. Aici e vorba de primii, locuitori în Lokrida opuntiană^ (de la Opus, capitala lor).

76 în *Iliada* (X, 945) se precizează că Diomedes a omorât treisprezece traci.

77 A încălcat legea ospitalităţii, seducându-i lui Menelaos nevasta şi răpind-o, împreună cu tezaurul casei (vezi n. 71).

78 La greci, ca şi la romani, era interzisă înmormântarea defuncţilor înăuntrul zidurilor cetăţii. Mormintele, mai ales ale personalităţilor civile sau/şi militare, erau înşirate de-a lungul drumurilor, exemplul cel mai faimos fiind vestigiile monumentelor de pe *Via Appia*, la Roma.

79 Muzele, după Hesiodos în număr de nouă, născute din Zeus şi Mnemosyne (Aducerea-aminte), au fost iniţial

divinităţi ale cântecului, apoi, în general, ale poeziei, artelor şi ştiinţelor. Ele „cântă prezentul, viitorul şi trecutul într-o singură voce; din gurile lor se revarsă, neistovit, dulcele val al cântului”. (*Theogonia* v. 38 şi urm.)

80 Feciorul lui Philammon a fost Thamyris. Acest trac trufaş, de o mare frumuseţe, care excela atât în arta cântului vocal, cât şi în a lirei, a cutezat să rivalizeze cu Muzele, dar a fost învins de acestea într-un concurs. Pe urmă, cele nouă fiice ale lui Zeus, înfuriate, l-au orbit, deoarece Thamyris le ceruse, ca în caz de victorie, să se unească pe rând cu fiecare.

81 Nimfele, divinităţi de rang secund ale izvoarelor, şuvoaielor şi pâraielor.

82 Intr-un inspirat elogiu al cetăţii sale din *Medeia* (v. 824-832), Euripides, nesocotind versiunea hesiodică, spune că Muzele chiar s-ar fi născut la Atena: „Din vremea străveche urmaşii lui Erechtheus/ au propăşit întruna:/ fii de zei fericiţi, în sfinte tărâmuri/ necotropite vreodată, / hrăniţi cu ştiinţa cea mai înaltă, petrec/ pururi, cu farmec, în aerul limpede,/ acolo unde, se zice,/ a zămislit Harmonia bălaie/ slăvitele Muze.”

83 Orpheus, cel mai faimos muzician şi poet al mitologiei greceşti, a fost fiul tracului Oiagros şi al Muzei Kalliope, sora mamei lui Rhesos. Când el cânta din liră, râurile încetau să curgă, fiarele deveneau blânde, munţii se mutau din loc, ca să-l asculte; întreaga natură era fermecată şi însufleţită. Mitul central al lui Orpheus povesteşte despre coborârea lui în Hades pentru a o readuce la lumină pe soţia sa mult iubită Euridike; cu ajutorul lirei, şi acolo, câştigă bunăvoinţa divinităţilor infernale. Referirea Muzei la misteriile orphice este o inadvertenţă, deoarece orphismul, mişcare religioasă greu de înţeles şi de definit, a apărut la câteva secole după războiul troian.

84 Aşa cum îl înfăţişează tradiţiile, se pare că Musaios a fost o copie, în versiunea ateniană, a lui Orpheus. El trecea drept un mare muzician, în stare, prin viersul lui, să vindece bolile; i se atribuiau darul divinaţiei,

introducerea în Attika a misteriilor eleusine şi inventarea versului dactilic. Aici, în textul lui Euripides, se afirmă că profesorii lui de muzică au fost Apollon şi Muzele.

85 Persephone, numită şi Kore, fiica lui Zeus şi a zeiţei pământului, Marea Demeter, era soţia lui Hades şi stăpână, împreună cu acesta, peste divinităţile infernale şi tărâmul umbrelor.

86 Versul conţine o aluzie voalată la legătura de mai târziu, reală altminteri, dintre orphism şi misteriile eleusine, celebrate în cinstea Persephonei şi Demetrei.

87 Muza vrea să spună că Rhesos va avea un destin asemenea lui Likurgos, fiul lui Dryas, un rege trac ce joacă un rol în mitul lui Dionysos, marele zeu al vegetaţiei, în particular al viţei-de-vie şi al vinului. Lykurgos, regele edonienilor, s-a opus cultului dionysiac, luptând cu arma în mână împotriva zeului şi a menadelor care-l însoţeau, dar ulterior a devenit preotul său, venerat într-o peşteră din muntele Pangaion. După altă versiune, eroul, victimă a răzbunării lui Bakchos, sfârşea tragic în nebunie şi moarte. Această versiune a fost dezvoltată într-o tetralogie eschiliană pierdută.

88 Se numeau misterii (*myslcria*) ansamblul ceremoniilor şi ritualurilor religioase secrete, la care erau primiţi doar cei iniţiaţi (*mystai*).

89 Epitetul *Loxias* (Oblicul) sublinia aptitudinea profetică a lui Apollon, ale cărui oracole erau exprimate pieziş, în chip învăluit.

90 Tyrrhenia era numele grecesc al Etruriei. Trâmbiţa dreaptă era un instrument muzical familiar etruscilor din Italia; după unele tradiţii chiar ei ar fi inventat-o.

TROIENELE

91 Prologul formalizat, în care un personaj schiţează antecedentele acţiunii, este un loc comun la Euripides. In alte patru drame, pe lângă aceasta, o divinitate rosteşte prologul, anume: *AlkestiS'* (Apollon), *Hippolytos* (Aphrodita), *Ion* (Hermes), *Bakchantele* (Dionysos). Cu toate că autorul s-a exprimat adesea critic faţă de zei, nu a

pregetat să-i introducă în piesele sale; de fapt nu le-a negat niciodată ritos existenţa.

92 El locuia la fundul mării în palatele de la Aigai şi Helike, oraşe de coastă din Achaia.

93 Cele cincizeci de fiice ale lui Nereus şi Doris făceau parte din cortegiul lui Poseidon.

94 Cu privire la circumstanţele zidirii, vezi n.28. Participarea zeilor la întemeierea Troiei justifică epitetul „sfânt”, aplicat de poet oraşului, mai departe în cântecele corului. în această tragedie Poseidon e aliatul troienilor, în *Iliada* le este duşman.

95 Phokida, modestă ţărişoară muntoasă, situată la nord de Golful Korinthic, era faimoasă în lumea greacă pentru prezenţa pe teritoriul ei a templului oracular de la Delphi, închinat lui Apollon, şi a complexului de monumente adiacente, toate adăpostite într-una din văile muntelui Parnassos. Detaliile narative despre Calul de Lemn sunt posterioare poemelor homerice.

96 Aici Euripides face un joc de cuvinte greu de tradus, bazat pe dublul înţeles al cuvântului *dory*, „lemn” şi „lance”.

97 Folosirea epitetului *Herkeios* (Ocrotitor al Vetrei) pentru Zeus are nuanţă ironică, deoarece Priamos a fost masacrat tocmai la altarul zeului suprem, care ar fi trebuit să protejeze suplicantul.

98 Textual „un vânt dinspre pupă”; grecii nu ştiau să navigheze contra vântului.

99 în original se spune: „după zece (ano)timpuri de însămânţare”.

100 După judecata lui Paris, când acesta a favorizat-o pe Aphrodita, Hera şi Athena s-au întors împotriva troienilor. Soţia lui Zeus era divinitatea protectoare a cetăţii Argos (vezi n.47).

101 Exista în vechime credinţa că zeii părăsesc morţii, ca să nu-i contamineze impuritatea lor, dar şi cetăţile moarte, deoarece nimeni nu mai putea să le întreţină cultul.

102 Principalul râu care străbatea câmpia troiană

avea, se pare, malurile abrupte, producătoare de ecouri.

103 Soţia lui Priamos, născătoarea multor fii şi fiice, personajul central al dramei (vezi n.19).

104 Polyxene apare ca fecioară martiră, alături de regina-mamă, în *Hekabe*, cealaltă tragedie de Euripides păstrată, având ca temă dezastrul Troiei.

105 Deoarece Kasandra, fiica lui Priamos şi a Hekabei, nu a răspuns elanurilor erotice ale lui Apollon, zeul, care o înzestrase cu un mare dar profetic, a pedepsit-o să nu-i mai fie crezute niciodată profeţiile.

106 Prin cuvintele sale din prolog despre sorţile Polyxenei şi Kasandrei, zeul mării anticipează evenimente din primul episod al tragediei.

107 Zeus, Poseidon şi Hades erau fiii lui Kronos şi ai Titanidei Rhea.

108 în Troia homerică se înălţa templul unei divinităţi, probabil fecioară sau/şi războinică, numit de ahei, printr-o *interpretatio graeca*, Athena.

109 Cel care a răpit-o pe Kasandra de la altarul zeiţei, unde se refugiase ca rugătoare, a fost Aias lokrianul, fiul lui Oileus, nu Marele Aias, fiul lui Telamon – se arată în ciclul epic *Iliou Persis*.

110 Cea mai întinsă insulă din Marea Egeană, despărţită de continent prin strâmtoarea Euripos.

111 Insule din Marea lui Aigeus.

112 Capul Kaphareus se află la extremitatea de sud a Euboiei. Acolo Nauplios, regele locului, ca să răzbune moartea nedreaptă a fiului său Palamedes, aprinse focuri înşelătoare, care atraseră în promontoriul stâncos navele hellenilor, la întoarcerea de la Troia, şi astfel le nimici flota şi oamenii.

113 Muntele înalt (2970 m) şi sacru, situat în nordul Thessaliei, era reşedinţa zeilor; uneori cerul era numit Olympos, mai ales de către poeţi.

114 Arma de temut a lui Zeus, cu care îşi distrugea duşmanii.

115 Ultimele versuri anunţă una din temele majore ale dramei, dezvoltată şi de Kasandra, anume că biruitorii,

după vijelioase răsturnări, urmează să fie şi ei biruiţi, nu mai puţin decât cei pe care i-au cucerit. O izbândă prea mare este o formă de *hybris* (vezi n. 40) şi nu scapă nepedepsită.

116 începe o lungă monodie sau arie solo a Hekabei, plină de imagini nautice, mai adesea metaforice, dar şi literale (vezi n. 39).

117 Legănarea rituală a trupului într-o latură şi-n alta, asociată bocetului, se întâlneşte şi azi prin unele zone din Europa de Răsărit şi din jurul Mediteranei.

118 Paian sau pean avea în greacă mai multe înţelesuri: a)' putea să fie epitetul unor zei (Apollon, Dionysos), însemnând vindecătorul, mântuitorul; b) imn, îndeobşte de luptă, victorie sau bucurie, înălţat lui Apollon; alteori peanul era un cântec funerar, în cinstea zeilor subpământeni; c) interjecţie de slăvire, strigată în unele cânturi sau rugăciuni.

119 Traducerea literală este „voi aţi atârnat <de catarge> produsul împletit al Egiptului", un mod pompos de a spune că au fost ancorate odgoanele împletite din planta egipteană *byblos*, adică din papyrus.

120 Kastor şi Polydeukes (Dioskorii) erau fraţii Helenei. Euripides, în drama *Helena*, v. 135-142, urmează sau inventă o versiune după care D oskorii şi Leda, mama lor, s-ar fi sinucis de ruşine.

121 Textual: „li hnea lui Eurotas", cel mai lung din râurile care străbat Pelopone: ul; numele Eurotas e folosit ca metonimie pentru Sparta, patria Helenei.

122 Cu alte cuvinte, Hekabe va da glas unui cântec de jale şi nu a unuia de slavă 1.1 în zilele fericite, acum apuse, ale cetăţii. în traducerea versului 15; am urmat lecţiunea lui Wilamowitz.

123 Adoratoarele lui Bakchos, bakchantele sau thyadele, cuprinse de frenezie, celebrau riturile zeului în sânul naturii sălbatice, mai ales noaptta, la lumina torţelor. Muzica obsedantă a flautelor şi tamburinelor le transporta într-un dans năucitor, insuflându-le o sacră nebunie şi dându-le certitudinea unirii extatice cu însuşi Dionysos.

124 Vezi n.12.

125 în versurile următoare femeile Corului caută să-şi închipuie unde le va fi dat să ajungă, captive, în Hellada. Această odă e singura din toată piesa care nu se concentrează asupra Troiei; ea cuprinde unele anacronisme când laudă Atena şi când dă amănunte despre Sicilia şi sudul Italiei, regiuni prea puţin cunoscute în epoca mykeniană.

126 O fântână la Korinthos. Poetul Pindaros numeşte acest oraş „cetatea Peirenei”.

127 „Ţara lui Theseus” este Atena, unde ilustrul erou a fost

128 Râul Peneios curge prin Thessalia, străbătând Valea Tempea între munţii Olympos şi Ossa în drumul lui spre Golful Thermaic.

129 Aluzie la Sicilia. Erupţiile vulcanului Etna, situat pe coasta răsăriteană a insulei, erau puse pe seama muncii zeului faur Hephaistos, în forja lui de sub munte. Prin „Fenicia” este numită aici Carthagina, colonie înfiinţată de fenicieni în Africa, *vis-a-vis* de Sicilia.

130 Râul Krathis, a cărui apă se spunea că are proprietăţi colorante, curge prin provincia Lucania din Italia de Sud, unde se afla o colonie atenianã, cetatea Thurion, în latină Thurium. S. Barlow subliniază faptul că în acest *stâsimon* locurile (provincii, cetăţi) sunt indicate prin apele lor (fântâni, râuri): Korinthos prin Peirene, Sparta prin Eurotas, Thessalia prin Peneios iar Thurion prin Krathis.

131 Principalul crainic al lui Agamemnon a împlinit multe misiuni neplăcute, între care şi aceea de a-i comunica Hekabei rezultatul repartizării la stăpâni a captivelor, cu precădere a celor de sânge regal.

132 Kadmos, fiul regelui fenician Agenor din Tyr, a fost întemeietorul legendar al Thebei. Aici prin „pământul lui Kadmos” e numită Boiotia; de altfel, locuitorilor acestui tărâm, în limba tragediei attice, li se spune adesea kadmei.

133 Klytaimnestra şi Helena erau fiicele Iui Tyndâreos, regele Spartei.

134 Zeul inspiraţiei profetice, poetice şi muzicale.

135 Hekabe îi strigă Kasandrei, care se află în cort, să-şi lepede ornamentele rituale de preoteasă a lui Apollon: cheile, panglicile sacre etc.

136 Răspunsurile lui Talthybios privitor la soarta Polyxenci sunt echivoce şi pline de o neagră ironie. La sacrificarea fecioarei a făcut aluzie Poseidon în prolog (vezi n.104), dar acum regina nu pătrunde înţelesul cuvintelor eufemistice ale crainicului, imaginându-şi că e vorba de un soi de strajă la mormântul eroului.

137 L. Parmentier observă într-o notă că, deşi „cuvintele aheu şi hellen pot fi folosite şi unul şi altul pentru orice grec, aici primul îi desemnează pe locuitorii din Pelopones, iar celălalt pe cei din Thessalia”.

138 Hekabe o compară din nou pe Kasandra cu o adeptă delirantă a cultului dionysiac. Menadele (cuvânt derivat din verbul *maino* – a înnebuni, a delira), numite şi bakchante sau thyade (vezi n. 87 şi 123) erau însoţitoarele zgomotoase şi preotesele lui Bakchos.

139 Prinţesa cântă o melodie lirica, imaginându-şi – amară deriziune! — că îşi celebrează nunta cu Agamemnon, în templul lui

Apollon. Conform datinei, mama miresei purta făclia în ceremonia nupţială.

140 Hymen sau Hymenaios, fiul lui Dionysos şi al Aphroditei, zeul căsătoriei şi personificarea sărbătorii nunţii, era întotdeauna invocat de alaiul ce însoţea mireasa de la altarul vetrei părinteşti la altarul domestic al soţului. Imnul cântat cu acest prilej se numea hymeneu.

141 Hekate (vezi n. 425) nu este o divinitate a căsătoriilor; menţionarea ei poate să aibă relaţie cu focul şi purtarea torţelor. Dar Hekate are asocieri sinistre cu puterile magiei negre şi, după cum observa scholiastul, cu însăşi moartea.

142 Strigăte înălţate de bakchante. Hesychios spune că vocabula *Euhân* s-ar trage dintr-un cuvânt folosit de indieni pentru iederă, plantă sacră a lui Dionysos.

143 Deoarece Kasandra e legată mistic de Apollon,

pe care-l slujea ca preoteasă, i se pare firesc să-şi imagineze că întreaga ceremonie se desfăşoară în templul zeului. Dafinul (*laurus nobilis*) e arborele consacrat lui Phoibos. La Troia, ca şi la Delphi, templul acestuia era înconjurat de dafini.

144 îndemn ironic făcut unor tinere femei, odinioară somptuos îmbrăcate, dar care acum poartă straie ponosite.

145 Hephaistos, fiul lui Zeus şi al Herei, zeul focului strălucitor şi cald, e nu fără motiv invocat ca purtător al torţei nupţiale.

146 Cuvântul „drept" poate să însemne fie „vertical", în sens fizic, fie „corect". Poate Hekabe vrea să ia torţa deoarece Kasandra nu va fi respectat îndeajuns ritualul.

147 Pluralul „torţele" pare să indice că prorociţa purta câte o torţă în fiecare mână.

148 Aici începe vorbirea iambică a Kasandrei. Locul cântecului frenetic, nebun, de adineaori, îl ia un discurs rece, lucid şi totuşi profetic.

149 Kasandra numeşte unirea sa cu Agamemnon „măritiş", precum şi Helena numeşte la fel dezastruoasa ei legătură cu Paris (v. 932).

150 După cum se ştie, Kasandra nu-l va ucide cu mâna ei, dar va fi cauza indirectă a morţii lui Agamemnon. Profeţiile Kasandrei privitoare la năpastele grecilor le întregesc pe cele mai generale făcute de Poseidon în prologul tragediei.

151 Nu vrea să vorbească în amănunt despre cascada de crime umiătoare adulterului Klytaimnestrei. Face totuşi aluzie la securea cu care vor fi omorâţi Agamemnon şi ea însăşi, precum şi la Orestes, care îşi va ucide mama pentru a-şi răzbuna tatăl. Istoria tragică a casei lui Atreus, părintele lui Agamemnon şi al lui Menelaos, a fost o mină de aur poetică vreme de aproape trei milenii.

152 Începând de aici, Kasandra purcede să demonstreze logic ca de fapt troienii au fost adevăraţii învingători. Ei şi-au dobândit o faimă slăvită şi eternă apărându-şi pământul ţării, familiile şi prietenii, în timp de hellenii au pătimit din pricina depărtării de patrie şi

familie şi n-au avut parte de cuvenitele funeralii. Argumentele Priamidei, adăugate la cunoaşterea profeţiei că majoritatea grecilor vor fi nimiciţi pe drumul de întoarcere, sunt puternice.

153 Epitetele „înţelept11, aici, şi „ilustru**, cu câteva versuri mai sus, îl descriu pe Agamemnon în sens ironic.

154 Se referă la jertfirea fiicei sale, Iphigeneia. In tragedia lui Euripides, închinată acestui eveniment, Klytaimnestra îşi înfruntă soţul, spunându-i: „Frumos! îţi pierzi fiica pentr-o dezmăţată! Răscumperi stricăciunea cu preţul cel mai scump!" (*Iphigeneia la Aulis*, v. 1169-70)

155 In antichitate se făceau la morminte libaţii de sânge în cinstea şi pentru îmblânzirea divinităţilor infernale.

156 L. Parmentier desluşeşte în versul acesta o eventuală aluzie, foarte voalată, de altfel, la adulterele săvârşite în toată Hellada de nevestele absenţilor.

157 Leda, soţia lui Tyndâreos, regele Spartei, a fost sedusă de Zeus, coborât la ea sub înfăţişare de lebădoi. Urmarea a fost că a născut cvadrigemeni: Polydeukes şi Helena, zămisliţi de Zeus (semi-zei), iar Kastor şi Klytaimnestra, de Tyndâreos (muritori). După altă versiune, ambii feciori s-ar fi tras din Zeus.

158 încă din poemele homerice, soţia lui Odysseus este înfăţişată ca un model de feminitate virtuoasă şi castă,.în contrast cu Tyndaridele, firi pasionate şi violente.

159 Dispreţul lui Euripides faţă de crainici e răspicat şi în alte drame: *Heraklizii*, v. 120 şi urm, *Rugătoarele*, v. 426 şi urm, *Orestes*, v. 888 şi urm.

160 Moartea reginei-mame înainte de plecarea spre patrie a navelor greceşti este prorocită şi de tracul Polymestor la sfârşitul tragediei *Hekabe*, v.1261 şi urm.: „Apele mării te vor înghiţi, când vei cădea din vârful catargului... <unde> tu însăţi te vei căţăra... te vei preface într-un câine, într-o căţea cu ochi aprinşi... Şi când va fi să pieri, mormântul tău se va chema...Mormântul Căţelei, un semn pentru corfibieri."

161 Kasandra începe să prezică unele din nefericitele

întâlniri şi popasuri ale eroului la întoarcerea de la Troia, binecunoscute din cărţile *Odyseii*: monştri marini Skylla şi Charibdis (XII, v. 101 şi urm.); Ciclopii din munţii Siciliei (IX); vrăjitoarea Kirke, localizată de Euripides în Marea Tyrrheniană (X, v. 233 şi urm.); naufragiul (V, v. 313 şi urm.); lotofagii din Tripolitania (IX, v. 83 şi urm.); furtul şi sacrificarea vitelor Soarelui, ale căror cărnuri fripte mugeau (XII, v. 262 şi urm.); coborârea în lumea morţilor (XI). Unii consideră întreg fragmentul (v. 435-443) interpolat.

162 Bruscă schimbare de ritm; trimetrul trohaic, precipitat, convine momentului când prorociţa vesteşte groaznicul sfârşit al lui Agamemnon şi al său.

163 Se desparte de însemnele sacerdotale înainte de a fi ucisă, pentru ca acestea să nu sufere contaminarea (*miasma*) morţii.

164 Erinyile, la singular *Erinys*, unele din cele mai vechi figuri ale pantheonului grec, sunt înfăţişate ca fiinţe înaripate, cu şerpi în păr, sau încolăciţi în jurul membrelor, purtând în mână torţe sau bice şi sălăşluind în Erebos, străfundul Infernului. Misiunea lor principală este pedepsirea crimelor, mai ales a paricidului. Ele reprimă depăşirea dreptei măsuri, care îl face pe ins să-şi uite condiţia de muritor. Prin Erinyi se exprimă credinţa într-o ordine universală ce trebuie apărată.

165 Cu excepţia monodiei din prolog, acest discurs (*rhesis*) e singurul loc din dramă unde Hekabe îşi expune trecutul şi propria stare. Altminteri rolul său e mai curând de a se îngrijora pentru alţii (Corul, Kasandra, Andromache) şi de a da răspunsuri altora (lui Talthybios şi Helenei).

166 Uciderea criminală a bătrânului rege de către Neoptolemos Ia altarul domestic al Iui Zeus Herkeios (vezi n. 97) e descrisă amănunţit de Vergilius în *Eneida* (II v. 506 şi urm.)

167 O părere familiară grecilor, exprimată gnomic de numeroşi autori, de la Solon la Euripides.

168 Invocarea Muzei aminteşte formula de debut a

Iliadei, *Odysseii* şi a mai multor imne homerice.

169 Conform legendei, un meşter din Phokida, Epeios (vezi n. 95), a construit faimosul cal de lemn de pin tăiat de pe muntele Ida. Odysseus s-a ascuns înăuntrul statuii enorme, laolaltă cu cei mai viteji şi încercaţi luptători, în vreme ce restul armatei greceşti s-a retras la Tenedos. Troienii, amăgiţi de acest dar insolit şi crezând că războiul s-a încheiat în favoarea lor, au tras în cetate calul, făcând o spărtură în zidul de apărare.

170 Excesul de aur de pe harnaşamentul calului are aici o conotaţie malignă şi sinistră.

171 Vezi n. 108.

172 Artemis, zeiţa fecioară, hălăduia în mijlocul naturii sălbatice, ocrotind fiarele, sau vânându-le. Ca şi fratele său Apollon, în timpul războiului a ţinut partea troienilor.

173 Textual citadela, miezul înalt şi fortificat al unui oraş. Ca nume propriu era folosit de poeţi în legătură cu sau în loc de Troia.

174 Pasaj controversat; am tradus urmând lămurirea lui Murray. După decapitarea troienilor la altarele domestice, unde se refugiaseră ca suplicanţi, femeile, care jeleau după soţi, au fost violate de greci în singurătatea iatacurilor, ca-să le nască fii cuceri -. torilor.

175 Neoptolemos, poreclit şi Pyrrhos (Roşcovanul), fiul lui Achilleus, s-a avântat în războiul troian abia după moartea părintelui său, dar niciun alt aheu nu l-a întrecut în vitejie; el a fost primul care a intrat în Calul de Lemn. La fel de necruţător ca tatăl său, l-a masacrat pe venerabilul Priamos, l-a zvârlit pe Astyanax de pe zidul cetăţii, a luat-o captivă pe Andromache, soţia lui Hektor, făcându-şi-o concubină, a mânuit cuţitul la jertfirea Polyxenei şi s-a căsătorit, mai târziu, cu Hermione, fiica lui Menelaos.

176 Dialogul liric care începe este compus din versuri frânte; în curgerea replicilor, fiecare personaj răspunde la spusele interlocutoarei sale şi totodată îşi urmăreşte firul propriilor gânduri. Astfel de dialoguri sincopate sunt caracteristice mai curând pentru ultimele

drame ale lui Euripides.

177 El a scăpat de la moarte când maică-sa, Hekabe, în pofida profeţiei că noul născut va provoca ruina Troiei, refuzând să fie ucis, l-a expus pe muntele Ida, unde a fost găsit şi crescut de păstori.

178 E vorba de troienii răpuşi la picioarele statuii Athenei.

179 Aluzie la helleni, care acum sunt puternici, dar care vor fi nimiciţi de zei, aşa cum au prorocit Poseidon şi Kasandra.

180 Aias, fiul lui Oileus (vezi n. 109) a răpit-o mai devreme pe Kasandra de la altarul Athenei; acum ameninţarea îi vine din partea lui Agamemnon.

181 Spălarea şi găteala cadavrului – sau barem învelirea lui, precum aici – laolaltă cu bocetul ritual făceau parte din îndatoririle femeilor casei faţă de răposat. în perioada arhaică bocetul era zgomotos, însoţit de o gesticulaţie violentă: smulgerea sau tăierea părului, brăzdarea obrazului cu unghiile până la sânge, lovirea capului şi pieptului cu pumnii.

182 în Hellada, cu deosebire la Atena, unei femei respectabile, paznica vetrei, nu i se cuvenea să-şi părăsească, decât excepţional, casa, şi atunci pentru ceremonii religioase, nuntă, înmormântare etc. în unele din dramele sale (*Medeia*, *Herakles*, *Fenicienele*), personajele lui Euripides protestează împotriva stării femeii, în contrast cu libertatea bărbatului.

183 Andromache se descrie pe sine drept soţie (*dâmar*) a lui Neoptolemos, deşi nu.urma să fie decât concubina lui.

184 în text, pentru noapte e folosit eufemismul „binevoitoarea” (*euphmne*)..

185 Prinţesa foloseşte un verb mai crud „merită să fie scuipată femeia etc.”

186 Unii comentatori au socotit cuvântarea Andromachei exerciţiu de'retorică pe două teme disparate: corectitudinea comportamentului femeii şi foloasele respective ale vieţii şi morţii. Totuşi, în ultima parte,

discursul devine patetic, atunci când eroina îşi exprimă fidelitatea faţă de Hektor.

187 Deşi nu a plutit niciodată pe mare, Hekabe, ca şi în prologul dramei, este preocupată de corăbii şi de navigaţie (vezi n.39).

188 îndemnul Hekabei purcede dintr-o viziune asupra vieţii mai pragmatică decât aceea a nurorii sale, faimoasă pentru comportamentul său demn şi reţinut.

189 Pelops, eroul eponim al Peloponesului, fiul lui Tantalos, la rândul lui fiul lui Zeus, a fost tatăl lui Atreus şi Thyestes, deci bunicul lui Agamemnon şi Menelaos – în numele cărora vorbeşte crainicul Talthybios.

. 190 Descrierea inspirată a unor date fizice pentru a stârni emoţia este tipică la Euripides. şi se întâlneşte în mai multe piese. Iată bunăoară un fragment din despărţirea de copii a Medeii: „Iubite mâini şi buze dragi, icoane vii cu chip ales, fiţi fericiţi, copiii mei... O, dulci îmbrăţişări, obraze moi, suflări suave de copii!” (*Medeia*, v. 1071-75)

191 Poate este îndreptăţită părerea unora că aici ar fi exprimată o idee centrală a dramei, anume că grecii, presupuşi a fi civilizaţi, sunt în realitate barbari, şi că adevăraţii civilizaţi sunt de fapt barbarii. Aceasta reprezintă o contestare a unor valori cu care grecii se mândreau de multă vreme.

192 Vărsar-ea de sânge, sau neîmplinirea îndatoririlor sacre, se credea că sunt umiate inexorabil de năpustirea unui duh răzbunător (*alâstor*) asupra persoanei şi membrilor familiei celui ce păcătuise, pe care nu-i slăbeşte nici în Hades.

193 Frumuseţea şi farmecul ochilor Helenei erau legendare.

194 Tema acestei ode este distrugerea Troiei de către helleni şi trădarea ei de către zei. Corul îşi reaminteşte întâia nimicire, mai veche, a cetăţii, când Herakles şi Telamon i-au năruit prin foc puternicele ziduri. Herakles o mântuise de ameninţarea unui monstru pe Hesione, fiica lui Laomedon, regele Troiei, şi, neprimind răsplata

făgăduită, a pornit o expediţie de pedepsire împotriva troienilor. Pe de altă parte, cetatea, care odinioară fusese răsfăţată de divinitate prin strămutarea în rândurile nemuritorilor a doi din fiii lui Laomedon – Ganymedes şi Tithonos – acum este uitată atât de aceştia, cât şi de zei. Prima strofă şi antistrofă e închinată eroilor greci: Telamon, cu fermecătoare trimiteri la cetatea Atena, şi Herakles, zugrăvit cum debarcă la râul Simois în vederea războiului. Strofa şi antistrofa următoare evocă plastic câteva figuri din cercul olimpyenilor, nepăsătoare faţă de soarta Troiei: Ganymedes, paharnicul zeilor, în mijlocul cupelor de aur, Aurora cu aripi albe şi soţul ei, Tithonos într-o cvadrigă de aur.

195 Athena a plantat întâiul măslin sacru pe Akropolis, spune mitul, când a concurat, laolaltă cu Poseidon, pentru alegerea unui patron al cetăţii.

196 Răsplata promisă de Laomedon era o pereche de cai divini primiţi drept despăgubire de la Zeus, după ce acesta îi răpise fiul, pe Ganymedes.

197 Zidurile Troiei au fost înălţate de Apollon şi Poseidon pentru regele Laomedon (vezi n. 28), care nu le-a recompensat efortul. Atunci Poseidon a trimis un monstru marin, să-i pustiască ţara, şi care ameninţa să-i devoreze fiica, pe Hesione. Herakles a eliberat-o, ucigând monstrul, dar a fost, la rândul său, înşelat de rege.

198 Laomedon, fondatorul Troiei, a avut patru copii: Hesione, Priamos, Ganymedes şi Tithonos. Ultimii doi (vezi n. 194) au fost trecuţi printre zei: Ganymedes, iubit pătimaş de Zeus, a fost răpit de acesta şi făcut paharnic în Olympos, iar Tithonos şi-a depăşit condiţia de muritor în urnia nunţii cu Eos, zeiţa zorilor de ziuă.

199 Eros, fiul Aphroditei, daimonul gingaş şi totodată cumplit al dragostei, e făcut aici răspunzător de-a fi aprins pofta lui Zeus pentru Ganymedes şi a Aurorei pentru Tithonos.

200 Strămoşul troienilor a construit la poalele muntelui Ida o cetate, Dardania, care a devenit parte a Troiei.

201 Aşa era numită Helena de către duşmanii lui Menelaos, troienii.

202 Această rugăciune către Zeus, tradiţională în formă, este nu mai puţin modernă prin cuprins, trimiţând la unele doctrine filosofice din vremea lui Euripides. Divinitatea care susţine pământul, identificată aici cu Zeus, este *Aither* (Văzduhul), elementul primordial la Diogenes din Apollonia. „Nestrămutata lege a naturii" poate să fie o referire la cuvintele lui Herakleitos despre lupta şi echilibrul contrariilor în natură, iar „raţiunea muritorilor" o referire la Anaxagoras, după care *Noâis* este principiul animator al universului.

203 Un oracol prezisese că venirea lui Paris pe lume va fi năpastă pentru troieni, iar Hekabe visase că va da naştere unei torţe, care va incendia dintr-o dată Europa şi Asia. De aceea Priamos a lepădat noul-născut spre pieire pe muntele Ida, de unde a fost salvat şi crescut de păstori.

204 Vezi n.71. Dacă Paris ar fi ales-o fie pe Athena, fie pe Hera, care i-au promis putere militară şi dominaţie politică, grecii ar fi fost acum covârşiţi de troieni.

205 E vorba, evident, de Aphrodita.

206 Argumentul că însuşi Zeus e robul Aphroditei se află şi la alţi autori greci.

207 Paris a fost rănit mortal de una din săgeţile otrăvite ale lui Philokletes.

208 în *Alexandros*, Deiphobos, fratele lui Paris, a fost întrecut de acesta la jocuri; simţindu-se umilit că a fost învins de cel ce se dăduse drept sclav, a uneltit să-l ucidă. Căsătoria lui intempestivă cu Helena, după moartea lui Paris, poate a fost un mod de a se răzbuna pe rivalul său.

209 Soţia lui Zeus era protectoarea cetăţii Argos (vei n. 47).

210 Cetate din Pelopones, la sud de Sparta, loc faimos de venerare a Aphroditei.

21.1 O idee apropiată conţine un fragment nelocalizat din opera lui Euripides: „Spiritul nostru este un zeu pe care îl purtăm fiecare în noi." (Fr. 1007)

212 Hekabe răstălmăceşte aici cuvintele Helenei;

aceasta afirmase că puterea care a subjugat-o a fost Aphrodita, nu Paris.

213 Kastor şi Polydeukes, fraţii gemeni ai Helenei, ar fi putut să-i vină în ajutor, deoarece nu fuseseră încă divinizaţi.

214 Prosternarea (*proskynesis*) în faţa suveranului sau a zeilor, obicei oriental, era o noutate pentru o femeie din Hellada.

215 Textual: „fiinţă care merită să fie scuipată”. '

216 O glumă proastă, cam nepotrivită fie şi pentru Menelaos; una din foarte rarele replici de comedie într-o tragedie attică.

217 La Troia Zeus avea un templu pe muntele Ida (*Iliada*, VIII, 47 şi XIV, 352).

218 E vorba de turte sacrificiale având forma de lună plină, numite chiar luni (*selenai*).

219 Puterea nimicitoare a focului e;te o imagine ce revine obsedant în piesă.

220 Fiecare femeie din Cor se adresează soţului său mort. în lumea eroilor homerici, dar fără îndoială şi mai târziu, domnea credinţa că omului, la moarte, îi zbura pe gură, o dată cu ultima suflare, sau i se desprindea din rănile sângerânde, ca un abur, ceea ce hellenii numeau *eidolon*, adică imaginea, copia fără fiinţă materială, dar care păstra conturul răposatului. Acest dublu, de altă natură decât a cărnii destrămate, duh sau chip de umbră, se îndrepta spre lumea Nevăzutului (*Hades*). Dar dacă nu i se îndeplineau cuvenitele rânduieli funerare, sufletul rătăcea o vreme, fără să-şi găsească decât anevoie odihna.

221 Impunătoarele ziduri de piatră de la Mykene, Tiryns şi Argos au fost clădite de Ciclopi, vestiţi meşteşugari.

222 Sau Salamina: mica insulă aridă din golful de la Eleusis, în apropierea Atenei, era faimoasă pe vremea războiului troian ca patrie a Marelui Aias, fiul lui Telamon.

223 Se referă la Akrokorinthos, citadela oraşului aflat între golfurile Saronic şi Korinthic. Istmul Korinthului constituia intrarea în Pelopones.

224 Oglinzile, afară de faptul că dovedesc frivolitatea Helenei, au, ca şi alte obiecte de aur în această piesă, o conotaţie sinistră (vezi n.170). In drama *Orestes* se spune că Helena a adus de la Troia sclavi răspunzători de oglinzile şi de parfumurile sale.

225 Unul din districtele din care era alcătuită Sparta.

226 La Sparta exista un templu al Athenei acoperit cu plăci-de bronz (Pausanias, III, 17. 2).

227 După această versiune, Akastos, fiul lui Pelias, rege în Iolkos, l-a gonit din cetate pe Peleus, bunicul lui Neoptolemos.

228 Talthybios a împlinit îndatoriri ce reveneau, după datină, rudelor mortului.

229 Toţi editorii şi comentatorii atrag atenţia asupra obscurităţii ulimelor două versuri (1071-2)

230 Ceea ce promitea Astyanax era îndătinat şi de cuviinţă să împlinească un nepot iubitor la stingerea bunicii sale.

231 Această personalizare a pavezei lui Hektor, ca şi cum ar fi încă un leş care ar trebui înmormântat, are un puternic efect dramatic. Odysseus este pe drept cuvânt menţionat aici ca unul care a susţinut şi pus la cale asasinarea lui Astyanax.

232 Vezi n. 181.

233 Faima postumă prin mijlocirea cântului şi poeziei a fost mereu o gingaşă consolare pentru vechii greci.

234 Martirizată de năpaste, rămasă fără nicio nădejde şi, mai grav, înşelată de zei, bătrâna regină vrea să se sinucidă, aruncându-se în rugul cetăţii.

235 Din momentul acesta, până la sfârşitul dramei, se cântă un *kommos*, adică un dialog liric, între Hekabe şi Cor.

236 II invocă pe Zeus, părintele strămoşului troienilor – Dardanos.

237 Priamos a fost ucis pe treptele unui altar (vezi n. 97 şi n. 166).

ANDROMACHE

238' Vezi n. 29.

239 E vorba de cetatea Theba Hypoplakia, De-sub-Plakos, un munte situat în Kilikia, al cărei rege era Eetion, tatăl Andromachei. Se admite în general că Plakos şi Kilikia lui Eetion se aflau în Mysia, la sud de Troada.

240 Informaţia referitoare la aruncarea lui Astyanax de pe zidul Troiei se află prima oară în *Iliada* (XXIV, 734), dar e dată numai ca prezicere, nu ca fapt împlinit. Euripides stăruie asupra tragicului asasinat al copilului în capodopera *Troienele*, în episodul secund şi în *exodos*.

241 Neoptolemos (vezi n. 175) s-a născut şi a fost crescut în insula Skyros, una din Sporade, vecină cu Thessalia. Acolo, pentru a evita să participe la războiul Troiei, s-a ascuns Achilleus, deghizat în fată, sub numele Pyrrha (Roşcovana), şi a împărtăşit timp de nouă ani viata copilelor regelui Lykomedes; pe una din ele, Deidameia, a sedus-o şi astfel a văzut lumina zilei Neoptolemos (Pyrrhos).

242 Cetatea Pharsalos era aşezată pe un afluent al lui Enipeus, el însuşi afluent al lui Peneios, principalul râu din Thessalia.

243 Pdeus, fiul lui Aiakos, regele myrmidonilor din Thessalia, s-a căsătorit cu zeiţa Thetis, fiica lui Nereus şi a unei Okeanide, Doris; din această pereche ilustră s-a născut Achilleus. La nunta lor pe muntele Pelion, onorată de prezenţa tuturor zeilor, a aruncat Eris (Discordia, Zavistia) mărul cu inscripţia „Celei mai frumoase”, care a dus la judecata lui Paris şi mai apoi la războiul troian (vezi n. 71).

244 Acest fecior se numea Molossos, se afirmă în argumentul grec al piesei. După alte tradiţii, Andromache ar fi avut mai mulţi copii.

245 Fiica lui Menelaos şi a Helenei fusese făgăduită de soţie lui Orestes; dar tatăl ei, ignorând făgăduiala, a dat-o lui Neoptolemos, pentru a răsplăti serviciile aduse de acesta în războiul Troiei. Adesea, în elină, adjectivele derivate din numele de locuri, cum aici „spartana”, au conotaţii depreciative.

246 Sterilitatea Hermionei este, după cât se pare,

invenţia lui Euripides; alţi autori îi atribuie mai multe odrasle.

247 A venit ca rugătoare (suplicantă), sperând să fie ocrotită de zeiţă. Templele, altarele şi alte locuri sacre erau respectate îndeobşte ca refugii intangibile.

248 Andromache consideră sminteală, nebunie, faptul că Neoptolemos l-a făcut odinioară răspunzător de moartea tatălui său pe Apollon, care în război s-a aflat făţiş şi activ de partea troienilor. Acum plecase în pelerinaj la Delphi să se împace cu zeul-profet.

249 Nu e singurul loc în care poetul tragic vorbeşte despre iscusinţa femeilor de a ieşi din încurcături. Iată, de pildă: „Femeile sunt pricepute-n şiretlicuri.*1 (*Iphigeneia în Taurida*, v. 1032)

250 înălţarea de lamentaţii către cer este unul din locurile comune ale tragediei, parodiat adesea de comediografi.

251 Vezi n. 167.

252 începe un moment când eroina cântă o monodie elegiacă, unică, în privinţa metrului, din tot teatrul grec. Elegia este caracterizată, schematic, prin alternanţa hexametrului epic (dactilic) cu un pentametru, care fac împreună un distih, o scurtă strofă. Distihul elegiac, favorabil comunicării tristeţii, era folosit, cu acompaniament de flaut, pentru cântece funebre. Aici se desfăşoară un gingaş *lamento*, în care Andromache nu se limitează să plângă pentru moartea lui Hektor, ci exprimă felurite aspecte ale propriei dureri, în traducerea acestui fragment (v. 103-116)' nu am respectat schema metrică a originalului, dar l-am demarcat de versurile anterioare, vorbite, printr-o schimbare de ritm.

253 Vezi n. 38.

254 în *Iliada*, Achilleus, după ce l-a ucis pe Hektor, îi târăşte cadavrul, legat de carul său, spre lagărul navelor şi nu în jurul zidurilor. E drept că, la începutul luptei, Hektor, îngrozit de aspectul rivalului său, o ia la fugă, şi cei doi războinici, alergând, dau de trei ori ocol cetăţii. De aici se trage, fără îndoială, confuzia care s-a perpetuat pe urmă.

în schimb, efectul tragic al versiunii urmate de Euripides este mult mai puternic.

255 în acest cânt inaugural (*părodos*), thessalienele din Cor îşi exprimă compasiunea faţă de durerea femeii străine, asiatice, barbare, dar fără s-o apere deschis, ci îndemnând-o la moderaţie şi la teamă faţă de mânia Hermionei.

256 Perifrază pentru Hermione, copila Helenei, care era fiica lui Zeus şi a Ledei (vezi n. 157).

257 Afirmaţia Hermionei din versul acesta pare fără noimă, deoarece Corul nu i-a grăit înainte niciun cuvânt; poate din antistrofa 2 lipsesc câteva versuri, în care se făcea aluzie la găteala tinerei regine.

258 Traducerea *mot a mot* este: „să răspândeşti... apa lui (sau din) Acheloos". Acest râu trece prin ţinuturi îndepărtate de locul dramei. Dar poeţii greci şi latini folosesc uneori cuvântul Acheloos, în sens general, pentru orice apă curgătoare şi limpede.

259 După Klotz, aici aurul semnifică luxul şi orgoliul asiatic.

260 Printre perşi, dar mai cu seamă în Egipt, căsătoriile incestuoase nu erau neobişnuite, până în vremea romanilor.

261 Expresie familiară, din limbajul comediei şi al prozei.

262 Ca un şlep la remorca unei corăbii; încă o comparaţie din sfera navigaţiei.

263 O acuză pe Hermione că, în relaţiile cu soţul, este încrezută şi dispreţuitoare.

264 Tracia, regiune septentrională faţă de Hellada, este adesea caracterizată de antici drept „omătoasă" sau „cu iarnă grea" (vezi n. 33).

265 Aluzie la poligamia „barbarilor".

266 Euripides afirmă nu numai o dată că viaţa femeii este dominată de Eros, concepţie care, în această dramă, este ilustrată de caracterul Hermionei, de reacţiile şi schimbările sale neaşteptate în cursul acţiunii. Dragostea ca boală este o imagine ades întâlnită la tragediografi.

267 Helena, după unele tradiţii, ar fi, avut cel puţin cinci bărbaţi.

268 în al doilea hemistih, Andromache înţelege a spune că dragostea este ceva infam, când femeile sunt nestăpânite în comportamentul lor erotic, precum Helena şi Hermione.

269 Replica este plină de ciudoasă ironie şi de ură.

270 Ar dori ca Andromache să iasă din „incinta sfântă", căci doar aşa îşi pierde inviolabilitatea de rugătoare.

271 Era procedeul obişnuit de a scoate suplicantul dintr-un templu, fără a păngări cu sângele acestuia lăcaşul.

272 Scholiastul lămureşte că astfel se fixa în vechime statuia de piedestal.

273 Aluzie, probabil, la Asklepios, fiul lui Apollon şi al lapithei Koronis, iscusit vindecător şi taumaturg, venerat ca zeu ocrotitor al medicilor şi al vracilor.

274 Săgeţile împotriva femeilor fac parte din convenţia retorică a dialogului la Euripides, de unde i s-au tras învinuirile de misoginism.

275 în primul *stâsimon*, alcătuit din două perechi de strofe, domină motivul Judecăţii lui Paris, acea obârşie a relelor, care a dus la nimicirea Troiei şi mai apoi la captivitatea Andromachei (vezi n. 71).

276 Hermes; vezi n. 24.

277 Aici totul este cântat în sens figurat. Hermes nu a mânat vreun atelaj cu trei cai, ci el, zeul comunicaţiilor, a călăuzit până la sălaşul păstoresc al lui Paris, pentru concursul de frumuseţe, trei zeiţe: Hera, Athena şi Aphrodita (vezi n.71).

278 Referire la ritualul de purificare care consta în debarasarea de obiectele mânjite, profanate, prin aruncarea lor peste cap. Hekabe trebuia să ţină seama de avertismentele prezicătorilor ^şi să arunce peste cap răul, adică să-l extermine pe Paris la naştere. în loc de asta, pruncul a fost expus pe Ida (vezi n.177 şi 203).

279 Dafinul profetic se afla în preajma templului lui

Apollon (vezi n. 143).

280 Euripides revine insistent asupra tinereţii Hermionei, care nu era decât o adolescentă, aflată la vârsta dintre copil şi efeb – spune scholiastul – dar prin asta nu mai puţin plină de răutate.

281 Aceste versuri (330-332) sunt probabil interpolate şi, ca atare, unii editori moderni le suprimă. încă din antichitate Stobaios le cita ca fiind de Menandros, dar nu este exclus ca autorul *Anthologiei* să se fi înşelat, sau ca atât Euripides cât şi Menandros să fi avut în minte acelaşi proverb.

282 Scholiastul interpretează aici textul pe şleau: „mai bine câteva concubine <rivale> „ etc.

283 Din ultima frază Menelaos trebuie să înţeleagă că ura fiicei sale nu-l îndreptăţeşte să se acordeze pe aceeaşi lungime de undă cu ea.

284 Neoptolemos.

285 Euripides îşi va fi adus iarăşi aminte de vreun proverb, în care cucerirea Troiei era folosită ca termen de comparaţie pentru o acţiune de mare însemnătate ce trebuia înfăptuită

286 Aşadar, inclusiv Andromachei, subînţelege Atridul.

287 De la înălţimea stâncii pe care se află palatul lui Priamos.

288 In textele păstrate scrie, negru pe alb, „ucigaşul bărbatului meu”, o enormă exagerare retorică: pe Hektor nu l-a ucis Neoptolernos, ci tatăl acestuia, Achilleus.

289 In versurile lui Euripides se întâlnesc nu rar exemple de oxymoron, destule că să-l incite pe Aristophanes să le parodieze, în *Acharnienij*, de pildă.

290 în original este folosit, cu o nuanţă evidentă de dispreţ, verbul *erpo*, propriu pentru a indica mersul animalelor.

291 Imagine scoasă din viaţa păsărilor, ca şi în *Troienele* (v. 751) şi în *Heraklizii* (v. 71-72) etc.

292 Cu versul acesta începe o violentă invectivă antispartană, care i-a făcut pe unii comentatori să

exagereze importanţa polemicii politice a dramei şi să considere *Andromache*, în totalitate, un adevărat pamflet antilaconian. Fără îndoială, aici se pot face apropieri de unele evenimente din războiul peloponesiac, consemnate în cărţile lui Thukydides, mai ales de masacrul hiloţilor, care se refugiaseră în templul lui Poseidon de la Tainaron şi pe care spartanii, cu promisiuni mincinoase, i-au înduplecat să-şi părăsească sacrul azil.

293 Tema acestui *stâsimon* este o meditaţie discursivă pe tema rivalităţilor generate de dualitate în familie şi în stat.

294 Cu alte cuvinte, să crească laolaltă în familii fraţi vitregi.

295 L. Meridier atrage atenţia într-o notă că problema concubinajului preocupa societatea atenian ă din anii în care a fost creată şi reprezentată drama.

296 în controversele timpului privitoare la dispersia sau la unicitatea puterii în stat, Euripides se declară făţiş pentru aceasta din urmă, dezamăgit de competiţia dintre facţiuni la Atena, mai ales după moartea lui Perikles.

297 Comentatorii cred a desluşi aici o aluzie la Kleophon, pe care dramaturgul nu l-a admirat în chip deosebit, dar a cărui guvernare autoritară trebuie să i se fi părut preferabilă luptelor partizane.

298 în clipa de restrişte în care se află, Andromache îl invocă pe Hektor cel mort, soţul legiuit, nu pe Neoptolemos.

299 Vezi n. 243. Răspunzând chemării nefericitei Andromache, Peleus soseşte mânat de compasiune, dar mai ales de grija salvării lui Molossos, unicul descendent al Aiakizilor.

300 O adiere de vânt aducător în port – metaforă pentru salvare. Aici eroina este asemănată cu o navă primejduită de furtună.

301 Ritualul grecesc poruncea suplicanţilor să îmbrăţişeze genunchii şi să atingă mâna dreaptă şi bărbia omului de la care cerşeau ocrotire. Dar la „barbari”, comentează scholiastul, era interzis robului să atingă

bărbia stăpânului; pe de altă parte, Andromache, având mâinile legate, oricum n-avea cum să facă gestul acesta.

302 Versul conţine fie o aluzie la crimele din familia Pelopizilor (vezi n. 189), fie o figură retorică.

303 învinuirile răspicate de Peleus sunt în legătură, probabil, cu lipsa de prevedere a lui Menelaos, care a lăsat-o pe Helena singură cu Paris şi a plecat departe, în insula Creta, de dragul unei moşteniri; ori tocmai în lipsa lui, seducătorul i-a răpit nevasta. în *Troienele* (v. 943 şi urm.) Helena îl mustră în chip asemănător pe Menelaos pentru a fi plecat în călătorie, părăsind-o în tovărăşia lui Paris.

304 Euripides se referă, prin glasul lui Peleus, la legile spartane privind educaţia sportivă a femeilor, promulgate de Lykurgos. La Sparta, îmbrăcămintea fetelor consta din o tunică. scurtă, neîncinsă şi despicată până deasupra genunchilor; de aceea tinerele spartane erau numite, nu fără ironie, *phainomerides* (cele care îşi arată coapsele). Desigur, proiectarea unor realităţi din secolele istoriei în timpul mitic este un anacronism, cum se mai întâlnesc şi altele în opera tragicilor greci.

305 In elină, *miastor*, având acelaşi înţeles cu *alâstor* (vezi n. 192): spirit rău, geniu malefic sau pur şi simplu homicid.

306 în *Iliada*, IV, v. 126 si urm., scrie că Menelaos a fost rănit cu o săgeată de Pandaros. Totuşi, o scholie se referă la distincţia lui Aristarchos între *bâllo*, a răni prin aruncare, şi *titmsko*, a răni cu arme tăioase (prin luptă corp la corp); iar în textul lui Euripides e folosit ultimul verb. Deci Menelaos ar fi fost rănit de la distantă, fără să fi luptat.

307 Peleus s-a împotrivit căsătoriei lui Neoptolemos cu Hermione, fiica unei femei cu faimă pătată, Helena.

308 Iphigeneia, copila lui Agamemnon şi a Klytaimnestrei, a fost sacrificată de tatăl ei la Aulis, pentru a îmblânzi divinităţile potrivnice şi a obţine vânt prielnic navigaţiei flotei hellenilor spre Troia.

309 Dezgolirea şi arătarea sânului de către femei

căzute în restrişte erau menite să stârnească milă, iertare etc. Aici însă, gestul are, fără îndoială, o finalitate ambiguă.

310 Aiakos, ai cărui părinţi au fost Zeus şi Aigina (vezi n. 30).

311 Prin fluviile Nil şi Phasis sunt.indicate, la sud şi la nord, marginile cunoscute ale pământului.

312 Menelaos exagerează retoric. De fapt, Andromache nu a avut niciun amestec în uciderea lui Achilleus; o dovedesc următoarele două versuri, 655-56, după unii editori, interpolate.

313 încă o exagerare în discursul nu lipsit de sofisme al lui Menelaos: el nu era rudă de sânge cu Peleus, ci doar prin alianţă.

314 Autorul relevă însemnătatea relaţiilor interumane în educaţie.

315 Phokos, frate (după unii vitreg) cu Peleus şi Tel'amon, a fost ucis în chip viclean de aceştia, drept răzbunare că i-a învins la un concurs atletic. Apoi tatăl lor, Aiakos, a pedepsit ucigaşii, exilându-i.

316 Grecii, după victorie, ridicau pe câmpul de luptă trofee din armele capturate, pe care le atârnau de trunchiuri de lemn şi le consacrau lui Zeus. Altminteri, cuvântul trofeu, *tmpaion*, se trage de la *tropâ*, acţiune (în cazul de faţă a duşmanului) de a se întoarce pentru a fugi.

317 Unii au recunoscut în acest pasaj o critică la atribuirea de onoruri demagogului Kleophon, după victoria atenienilor asupra spartanilor pe insula Sphakteria.

318 Apucarea insului de păr şi tragerea lui pe jos era un fel tipic de a pedepsi sclavii.

319 S-a susţinut că-i vorba fie de Argos, fie de Mantineia, fie de altă cetate. în realitate Menelaos invocă un pretext polţron spre a evita mânia lui Peleus.

320 Aluzie la Andromache şi la fiul ei, tocmai salvaţi de Peleus.

321 Aluzie la Marele Achilleus, eroul între eroi.

322 Această epodă este în întregime un elogiu liric al lui Peleus, cu trimiteri la trei faimoase evenimente mitice

la care a luat parte acest erou: lupta lapithilor cu Centaurii, expediţia corăbiei Argo şi primul război împotriva Troiei.

323 La nunta lui Peirithoos cu Hippodameia, când Centaurii, beţi, au vrut să le violeze gazdelor femeile, a izbucnit o violentă luptă între oameni şi monştri. La înfrângerea Centaurilor au contribuit, între alţii, Peleus şi mai ales eroul naţional al atenienilor!' Theseus.

324 Chemaţi de Iason, numeroşi eroi s-au îmbarcat pe nava Argo şi au călătorit până în Kolchida, în Transcaucazia, ca să cucerească faimoasa lână de aur, aflată în puterea lui Aietes, fiul Soarelui. După Diodoros din Sicilia, argonauţii erau în număr de cincizeci, cu toţii regi sau fii de regi, cei mai străluciţi dintre ei numindu-se: Iason, Herakles, Kastor, Polydeukes, Telamon, Peleus* Orpheus etc. în drumul lor către nord, la intrarea în Marea Neagră (vezi η. 51) au trecut, cu ajutorul lui Poseidon, printre Symplegade, două stânci mişcătoare, ieşite din valuri, care, ciocnindu-se între ele, zdrobeau toate navele care cutezau să le depăşească. Symplegadele, situate una pe coasta asiatică şi alta pe coasta europeană, mai erau numite şi Stâncile Vinete.

325 Despre campania lui Herakles împotriva lui Laomedon şi despre întâia distrugere a Troiei, vezi n. 194 şi 198.

326 Spânzurarea şi înjunghierea erau două moduri de sinucidere tipice ale personajelor din tragedia attică.

327 Smulgerea părului şi lacerаţia, rituale curente în perioada arhaică, au fost interzise la Atena de Solon, în jurul anului 600.

328 Pe lângă cele pomenite anterior, Hermione enumeră în febra disperării şi alte moduri de sinucidere: precipitarea în flăcări sau în mare şi retragerea în pădure.

329 Se întreabă dacă să sâ arunce ca suplicantă la genunchii rivalei Andromache.

330 Aluzie la Argo, întâia navă care a trecut printre Symplegade (vezi n. 324).

331 Era ruşinos pentru o ateniană să stea de vorbă la

poarta casei; în plus, ţinuta Hermionei trebuie să fi fost indecentă, cu straiele sfişiate şi răvăşite.

332 La Dodona, în Epir, se afla un străvechi sanctuar al lui Zeus. Acesta se adresa muritorilor prin foşnetele unor stejari sacri, interpretate de un colegiu de preoţi. După scholiast, Orestes, alungat din Argos după matricid, voia să afle de la oracol în care cetate urma să locuiască.

333 Era văr primar cu Hermione.

334 în Thessalia se află câmpia cea mai întinsă din Hellada.

335 îndeobşte rugătorii sau suplicanţii (*hiketaî*) erau indivizi vinovaţi de omor sau de altă greşeală gravă, pe care familia şi cetatea îi respingea spre a abate mânia zeilor. Consideraţi dintr-o dată făpturi contaminate, ei rătăceau ţinând în mână ramuri de măslin, de care atârnau fâşii de lână albă, cerşind mila semenilor. Uneori suplicanţii nu erau răufăcători, ci oameni năpăstuiţi sau alungaţi, cărora era cuvenit, în numele pietăţii, să li se asigure ajutorul (vezi n. 301).

336 Cu alte cuvinte, femeia care nu are încă grija progeniturilor.

337 Poetul se foloseşte metaforic de cuvintele pat, aşternut, pentru femeie.

338 Hermione şi Orestes erau rude apropiate, iar Zeus le era strămoş (vezi n. 189).

339 Hera, cea mai vârstnică din fiicele lui Kronos, sora şi soţia lui Zeus, era protectoarea căsniciilor, simbol al bucuriilor şi vicisitudinilor vieţii conjugale.

340 Adică: Andromache putea să nască bastarzi.

341 într-adevăr, înainte de războiul Troiei, Hermione fusese promisă lui Orestes de către Menelaos, dar mai apoi o dădu de soţie lui Neoptolemos.

342 Orestes, frate cu Iphigeneia si Elektra, a fost crescut si educat în Phokida de unchiul său Strophios. Fiul acestuia, Pylades, a devenit prietenul credincios al lui Orestes. Când au ajuns la vârsta bărbăţiei, cei doi veri şi prieteni s-au dus în Argos, unde, cu ajutorul Elektrei, au ucis-o pe Klytaimnestra şi pe amantul ei, Aigisthos,

răzbunând asasinarea lui Agamemnon. După matricid, Orestes a fost exilat din Argos şi, ca atare, până la achitarea lui' la Atena de tribunalul de pe Dealul lui Ares, nu se putea căsători decât cel mult cu o rudă.

343 Orestes a fost urmărit de cumplitele Erinyi, răzbunătoarele sângelui vărsat al mamei sale (vezi n. 164).

344 Thessalienii erau pasionaţi crescători de cai şi au avut o faimoasă cavalerie.

345 Recurgerea la limbajul vânătoresc – mai ales imaginea năvodului – se întâlneşte adesea la tragicii greci.

346 Aluzie sinistră la uciderea lui Neoptolemos de către delphieni, stârniţi de Orestes şi cu complicitatea lui Apollon, despre care va fi vorba mai departe.

347 Privitor la clădirea zidurilor Troiei de către Apollon şi Poseidon pentru Laomedon, tatăl lui Priamos, vezi n. 28. Ulterior, aceiaşi zei, neprimind răsplata cuvenită, au lăsat cetatea la cheremul lui Ares, numit aici prin epitetul său Enyalios; cuvântul se tălmăceşte „războinicul41 şi derivă din Enyo, zeiţa sângeroasă şi violentă a activităţilor militare, care trecea drept doica sau fiica sau sora lui Ares.

348 Curs de apă în Troada; vezi n. 67.

349 Ilos a fost al patrulea rege legendar al Troiei, fiul lui Tros; din numele lor derivă cele două denumiri ale cetăţii, respectiv, îlion, sau Ilios, şi Troia.

350 în această strofă sunt reamintite asasinarea lui Agamemnon la întoarcerea din războiul troian de către Klytaimnestra şi apoi a acesteia de către Orestes (vezi n. 342); de asemenea este subliniat faptul – incredibil pentru Cor – că Orestes a săvârşit matricidul cu învoirea, ba chiar la porunca lui Phoibos, exprimate printr-un oracol delphic.

351 Vezi n. 89.

352 Nume vechi pentru Delphi, unde, se afla templul oracular panhellenic al lui Apollon, ridicat pe locul în care zeul a ucis balaurul Python. Unul din epitetele cele mai cunoscute ale lui Apollon, uneori substantivat, este Pythianul.

353 Reşedinţa Atrizilor, situată în Pelopones, a fost

cel mai important oraş din aria Mediteranei în mileniul II. Acolo Heinrich Schliemann a scos la lumină superbele şi uimitoarele vestigii arheologice atestând realitatea istorică, nu doar legendară, a lumii homerice. Adesea poeţii greci folos.esc cuvântul Argos pentru Mykene sau invers.

354 însoţitorii lui Neoptolemos au zăbovit la Delphi trei zile admirând frumuseţea templului şi a celorlalte monumente de artă din incinta sacră.

355 Cu privire la locuitorii Phokidei, vezi n. 95.

356 Sanctuarul de la Delphi, aşezat pe povârnişti1 muntelui Parnassos, era o bucată de teren (*temenos*) în formă de patrulater, mărginită de un zid (*penbolos*) în care se deschideau mai multe porţi. Câteva ziduri de susţinere au îngăduit alcătuirea unor terase legate între ele prin Calea Sacră. Acest drum în formă de V traversa incinta, pornind de la poarta de jos până la esplanada templului, printre monumente votive de tot felul: statui izolate sau grupate şi „tezaurele", mici capele ridicate de cetăţile greceşti, unde erau îngrămădite ex-vofo-uri publice şi particulare. în cele din urmă, străbătând lunga esplanadă, se ajungea la altarul cel mare şi la templul lui Phoibos, care domina povârnişul de pe înălţimea platformei sale.

357 Mai exact spus, proxeni (*proxenoi*); aceştia erau străini într-o cetate şi însărcinaţi să reprezinte interesele lor naţionale, asemenea consulilor de astăzi.

358 Unele lănci aveau legate la mijloc curele, ataşabile de braţul luptătorului, pentru a fi recuperate lesne după lansare.

359 în textul elin apare numele unui faimos dans războinic, *pyrriche*. Imaginea nu e lipsită de ironie tragică.

360 Se pare că exista la Troia un loc numit „saltul lui Achilleus", în amintirea saltului pe care eroul l-a făcut din corabie ca să coboare pe solul inamic.

361 S-a auzit vocea misterioasă, supranaturală, a lui Phoibos. La fel, în *Bakchantele*, v. 1078: „... şi-a răsunat un glas puternic prin văzduh, al lui Dionysos, desigur..."

362 A pierit deodată cu mulţi duşmani, se înţelege,

luptând eroic.

363 înţelesul ultimelor versuri este confuz.

364 începe o lamentaţie funebră (*threnos*) rituală, cântată de Peleus şi de Cor.

365 Peleus îşi strigă durerea cetăţii Phthia, rămasă fără rege, precum el însuşi a rămas fără urmaşi.

366 Nunta lui Peleus a fost divină, deoarece mireasa lui era o zeiţă şi la ceremonie au luat parte zeii (vezi n. 243).

367 Zeiţa îşi divulgă identitatea, de.oarece, sub masca tragică şi cum toate rolurile erau jucate numai de bărbaţi, nici sexul personajului nu putea să fie recunoscut.

368 Palatul bătrânului Nereus se găsea în adâncul mării; acolo hălăduiau preafrumoasele sale fiice, aşezate pe tronuri de aur, torcând, ţesând şi cântând.

369 Pausanias, în *Descrierea Helladei*, citat de L. Meridier, indică locul mormântului în apropierea templului lui Apollon. Aducerea eroului răpus întâi la Phthia şi apoi mutarea lui la Delphi este, după cât se pare, contribuţia imaginaţiei dramaturgului.

370 Molossia era regiunea centrală a muntosului Epir (Epeiros), hărăzită să-i primească pe Andromache şi pe fiul său, numit de mitografi Molossos.

371 Helenos era fiul lui Priamos şi al Hekabei, fratele geamăn al Kasandrei, înzestrat, ca şi sora lui, cu un mare dar profetic. El a prezis că Troia nu putea fi cucerită de greci decât cu trei condiţii: participarea lui Neoptolemos, fiul lui Achilleus, la lupte; folosirea săgeţilor lui Philoktetes; în sfirşit, deţinerea statuii miraculoase a Pallas-Athenei, care căzuse din cer (Palladion). Helenos a fost singurul Priamid care a supravieţuit războiului Troiei.

372 Vezi n. 30.

373 Putinţa de a se mişca prin elementul lichid fără să se ude era o înzestrare a naturilor divine.

374 E vorba în realitate de mica insulă din Marea Neagră, situată în dreptul gurilor Dunării, numită de grecii vechi Alba (*Leuke*), iar de cei moderni, şi împreună cu ei de noi, Insula Şerpilor (*Phidonisi*). în lumina unor tradiţii

posthomerice, Thetis a ridicat trupul neînsufleţit al lui Achilleus de pe ţărmul troian şi l-a strămutat la Leuke, unde eroul a trăit mai departe o viaţă misterioasă. Acolo s-ar fi aflat un sanctuar, pe care îl îngrijeau stoluri de păsări marine, şi un teren pentru exerciţii atletice. Se spune că, trecând pe lângă insulă, mateloţii auzeau în timpul zilei zăngănit de arme, iar noaptea clinchete de cupe şi cântece neîntrerupte de ospăţ. De altfel, printre grecii de pe malurile Mării Negre s-a răspândit un cult al lui Achilleus, dăinuitor până la sfârşitul antichităţii.

375 Un promontoriu pe coasta Thessaliei, aproape de Iolkos, şi o peşteră omonimă, unde s-a ascuns zeiţa Thetis, metamorfozată în sepie, pentru a evita unirea cu Peleus, tânărul muritor căruia o hărăzise Zeus să-i fie nevastă. Totuşi, eroul, sfătuit de centaurul Cheiron, a prins-o, Nereida a redevenit zeiţă-femeie şi astfel a avut loc faimoasa nuntă de pe muntele Pelion (vezi n. 243).

376 Promontoriul Sepiei ţinea de masivul muntelui Pelion.

377 Peleus mai rosteşte câteva propoziţii sentenţioase privind căsătoria, temă de căpetenie în *Andromâche*.

378 Aceste versuri ale Corului se întâlnesc, aproape aidoma, şi în finalul altor piese de Euripides: *Alkestis*, *Medeia*, *Bakchantele*, *Helena*. Ele au mai degrabă rolul unei formule tradiţionale de încheiere, adăugată, cred unii, de actori.

HELENA

379 Mărunta insulă Pharos este situată în faţa locului unde Alexandru cel Marc a întemeiat mai apoi, pe coasta Egiptului, cetatea care îi poartă şi astăzi numele. Se ştie că din numele acestei insule se trage cuvântul „far”, deoarece acolo a fost construit în epoca elenistică un turn, în vârful căruia se aprindea noaptea un foc puternic pentru a i călăuzi pe navigatori spre portul Alexandriei.

380 Teza că revărsările Nilului se datorează topirii zăpezilor, presupuse, din zona izvoarelor sale i se atribuie lui Anaxagoras şi a fost dragă marilor tragici greci. Iat-o

enunţată încă o dată de Euripides, în *Archelaos* (fr. 230 Nauck): „... Nilul, cel mai frumos fluviu din lume, se umflă adunând apele Ethiopiei, ţara cu oameni negri; la vremea topirii zăpezilor, când Soarele străbate în cvadriga lui pământul...” Cât priveşte „ploile lui Zeus”, se ştie că acesta era socotit răspunzător de toate fenomenele meteorologice; între numeroasele lui epitete figurează *Ombrios* şi *Hyetios*, adică ploiosul, aducătorul ploii.

381 Proteus era în *Odysseia* (IV) un zeu acvatic, Bătrânul Mării, păstorul turmelor de foci, înzestrat cu darurile profeţiei şi al preschimbării în felurite forme animale sau chiar în elemente (apă, foc). în *Helena* el este înfăţişat ca rege al insulei Pharos şi al întregului Egipt. De altfel, numele lui pare să fie transcrierea greacă a unuia din titlurile faraonului, Pruiti, adică „Sublima Poartă”.

382 Psamathe (de la *psâmathos*, nisip), fiica lui Nereus, a fost căsătorită mai întâi cu Aiakos (vezi n. 30), de la care a dobândit un fiu, Phokos. Din căsătoria ei cu Proteus, s-au născut două odrasle: Theoklymenos, în tălmăcire „cel-ce-ascultă-de-divinitate”, şi Theonoe, adică „minte divină” sau „cea-inspirată-de-divinitate”.

383 Nume feminin calchiat după verbul *eido*, a vedea, a observa etc., desigur în legătură cu facultatea profetică a fecioarei.

384 Privitor la modul în care se recomandau spectatorilor persoanele teatrului antic, vezi n. 367. în versiunea cea mai cunoscută a mitului, preafrumoasa Helena, fiica Ledei, a avut doi părinţi, unul uranian, Zeus, adevăratul ei zămislitor, şi altul terestru, Tyndareos, regele Spartei (vezi n. 157). Mai apoi, copilă fiind, a fost răpită pentru întâia dată de Theseus şi Peirithoos, de la care au cucerit-o fraţii ei Dioskorii şi au adus-o acasă. Când a atins vârsta măritişului, din sumedenie de peţitori l-a ales pe Menelaos, cu care a avut o fiică, Hermione. Acesta e momentul răpirii Helenei – pe atunci femeia cea mai frumoasă din lume – de către Paris, cu ajutorul Aphroditei (vezi n. 71). Prinţul asiatic vine în Sparta, este primit de Menelaos, dar, când Atridul e nevoit să plece într-o

călătorie (vezi n. 303), îi răpeşte nevasta, nu fără consimţământul acesteia, şi-o duce la îlion. Ajungând soţia lui Paris, troienii refuză s-o cedeze ambasadorilor helleni, trimişi să reclame fugara, şi curând izbucneşte marea confruntare. Conform tradiţiei homerice, Helena a trăit într-adevăr la Troia un deceniu, cât a durat războiul, în pofida rezervei suspicioase a troienilor. Se spune că mai târziu, în noaptea fatală a căderii cetăţii, Menelaos s-a iscat în faţa ei cu sabia ridicată, gata s-o ucidă, dar a fost destul ca soţia vinovată să i se arate pe jumătate goală, ca soţului ultragiat să-i cada arma din mână. Călătoria lor de întoarcere a fost lipsită de noroc, fiind nevoiţi să rătăcească opt ani în Mediterana Răsăriteană şi să întârzie în Egipt, unde au fost azvârliţi de un naufragiu. în cele din urmă, perechea regală îşi regăseşte patria şi se instalează pe tronuri la Sparta, unde Helena, la fel de frumoasă, devine o paradigmă de virtuţi domestice.

385 Se ştie că Athena s-a născut, gata înarmată, din capul lui Zeus, după ce Hermes îi despicase acestuia fruntea cu o secure de bronz.

386 Vezi n. 70 şi n. 71.

387 Herodotos înregistrează în *Istorii* (II) o tradiţie de la care a pornit Euripides când a făurit propria versiune a mitului. Conform acestei tradiţii, Helena nu a ajuns niciodată la Troia; o furtună a abătut navele Iui Paris în Egipt, unde Proteus, regele ţării, i-a smuls-o răpitorului pe soţia lui Menelaos şi a păstrat-o neprihănită pentru acesta. Apoi, când grecii şi-au trimis la îlion solii s-o ceară stăruitor pe Helena, troienii s-au jurat pe toţi zeii că femeia nu se află între zidurile lor: „Căci Priamos n-ar fi fost atât de smintit, şi nici celelalte rubedenii din casa lui, încât să vrea să-şi primejduiască propria lor fiinţă, copiii lor, însăşi cetatea, numai pentru ca Alexandros să trăiască cu Helena.” (*Istorii*, II, 120, traducere de Felicia Vanţ-Ştef). însă troienii nu au fost crezuţi şi astfel aheii s-au înverşunat vreme de zece ani să doboare o cetate nevinovată. în cele din urmă, după căderea Troiei, când Menelaos, navigând spre casă, a fost împins la rândul lui

de o furtună în Egipt, nevasta i-a fost înapoiată. Dar marele poet liric Stesichoros din Himera, anterior lui Herodotos, susţine în *Palinodia* că Proteus a reţinut-o pe Helena în Ţara Nilului, iar lui Paris i-ar fi lăsat doar un fel de fantomă închipuind-o pe fiica Ledei.

388 O afirmaţie aproape identică face Apollon în epilogul dramei *Orestes* (v. 1641-42). Cu toate că densitatea locuitorilor în Hellada nu era nici pe departe comparabilă cu cea de astăzi, grecii se temeau de gravele pericole ce le aduce suprapopularea, *polyanthropi*,a.

389 Se spune că Zeus şi fratele său Poseidon au încercat amândoi s-o cucerească pe Thetis, până în ziua când un oracol a vestit că Nereida (vezi n. 243) va naşte un fiu mai puternic decât părintele său. Atunci marii zei, pentru a evita apariţia unui uzurpator, n-au mai stăruit şi s-au grăbit s-o mărite cu un muritor. Aşa s-a întâmplat că Thetis a făcut nuntă cu Peleus şi l-a născut pe Achilleus, eroul fără pereche.

390 Teza că la Troia, în vremea războiului cu grecii, s-a aflat numai un *eidolon* (un chip, un dublu fantomatic, un simulacru) al Helenei este enunţată sumar de Euripides şi în *Elektra* (v. 1280-83).

391 Discursul eroinei din prolog, ca şi de altfel întreaga dramă, decurge întru reabilitarea Helenei.

392 Teukros, fiul lui Telamon şi al Hesionei, fratele Marelui Aias, a fost cel mai iscusit arcaş hellen Ia Troia. Tatăl său nu l-a iertat nicicând că a lăsat moartea lui Aias nerăzbunată.

393 Fiul lui Iasion şi al Demetrei, zeul averilor, al bogăţiilor.

394 Vezi n. 384. Dar, conform unor mitografi, nu a fost doar unul din numeroşii peţitori ai Helenei, ci chiar al patrulea soţ al acesteia, după Theseus, Menelaos şi Paris. Mai mult, într-o legendă mistică, Helena şi Achilleus, după dispariţia lor de pe pământ, sunt înfăţişaţi căsătoriţi şi ducând o viaţă eternă în Insula Şerpilor din Marea Neagră, interzisă muritorilor (vezi n. 374). Din unirea lor s-a născut un fiu înaripat, Euphorion, care se regăseşte ca personaj

eteric în *Faust* de Goethe.

395 Odysseus a fost cel care a câştigat armele şi armura eroului. Atunci, într-o izbucnire de nebunie, Aias masacrează o întreagă turmă de oi, crezând că sunt Atrizii, după care se sinucide. Acest episod este subiectul tragediei Λ/as de Sophokles.

396 în această replică, H. Gregoire înţelege să recunoască influenţa lui Anaxagoras – în filosofia căruia *nous*, mintea, raţiunea, spiritul, este principiul celor ce sunt – sau a unui vers celebru de poetul comic sicilian Epicharmos: „Spiritul vede şi spiritul aude, <toate> celelalte sunt surde şi oarbe."

397 în loc de Sparta este numit râul din Pelopones, pe malul căruia se află cetatea; vezi n. 121.

398 Thestios şi Eurythemis au fost părinţii Ledei.

399 Kastor şi Polydeukes, Dioskorii, adică fiii lui Zeus; vezi n. 157.

400 Când au murit, Dioskorii au fost preschimbaţi de Zeus în aştri şi mutaţi în cer, alcătuind constelaţia *Gemini*, unul din semnele zodiacului, în care soarele intră la 21 mai.

401 în marea insulă Cipru (Kypros) era o cetate numită Salamina, al cărei fondator pare să fi fost Teukros.

402 Sirenele cu cap de femeie şi trup de pasăre, invocate în tânguirea Helenei, nu sunt acei monştri marini malefici din *Odysseia* (XII) care vrăjesc cu viersul lor navigatorii, ci întruchipări cu funcţii funerare. în lumina speculaţiilor eshatologice posterioare epopeii, poporul le considera divinităţi ale lumii de dincolo, având misiunea de a întâmpina sufletele morţilor, de a mângâia eu muzica lor vieţuitorii sau de a intona cântece minunate pentru cei strămutaţi, după obştescul sfârşit, în Insulele Fericiţilor. Uneori înseşi sufletele oamenilor răposaţi erau reprezentate ca Sirene; de aceea pot fi văzute, şi azi, sculptate, pe sarcofage.

403 în text e folosit cuvântul *lolos*, pentru fluier. Acesta era numele unui soi vegetal din Nordul Africii, căreia grecii îi spuneau Libya, cu lemn tare şi întunecat,

din care se tăiau fluiere. Prin extinderea înţelesului, *lotos* era denumit însuşi instrumentul muzical făurit din planta amintită.

404 Trestie şi fluier ciobănesc meşteşugit din trestie, trişcă.

405 Altă formă a numelui Persephonei, regina Infernului (vezi n. 85).

406 Vezi η. 118.

407 Nimfele, în epopeea homerică socotite a fi copilele lui Zeus, erau divinităţi de rang secund, care însufleţeau întreaga natură, sub înfăţişarea unor încântătoare, veşnic tinere, fete. Cuvântul elin *nymphe* se tălmăceşte prin logodnică, mireasă, proaspăt căsătorită şi, în sens larg, prin fată sau femeie tânără. Naiadele erau nimfele elementului lichid, locuind în izvoare, pâraie, fântâni, lacuri etc. şi asigurându-le perpetuitatea.

408 Nimfele erau asociate cu Pan, zeul tumielor şi păstorilor, al pădurii şi al vieţii sălbatice, al fertilităţii – adevărată forţă cosmică (vezi n. 10). Şi unele şi altul făceau parte din cortegiul lui Dionysos.

409 în poemele homerice cuvântul înseamnă, simplu, zeu sau zeiţă. Mai târziu, după concepţia grecilor, *daimon-ul* se manifesta ca un soi de divinitate inferioară, un spirit ocrotind sau, dimpotrivă, asuprind persoane, familii, comunităţi, locuri etc. Unii filosofi susţineau că fiecare om are doi daimoni: unul bun şi unul râu. Aici termenul e folosit de Cor cu înţelesul de geniu rău.

410 Pallas-Athena avea la Sparta, între altele, epitetul *Chalkioikos*, în româneşte „ceea ce locuieşte în Casa de Bronz” (vezi n. 226).

411 în *Iliada* (V, v. 59 şi urm.) constructorul navelor cu care Paris a călătorit până în Pelopones a fost Phereklos „ale cărui mâini ştiau să meşterească lucruri minunate”; el era fiul lui Tekton (Dulgherul) şi nepotul lui Harmon (Ajustorul, Binagiul). După altă tradiţie, constructorul nu ar fi fost troian, ci grec.

412 Exagerare poetică, desigur: Aphrodita nu l-a însoţit pe Paris în călătorie, doar i-a garantat ajungerea la

Sparta şi cucerirea Helenei.

413 Exista o legendă mai veche spunând că Helena era fiica lui Zeuş şi a Zeiţei Nemesis, întruchiparea răzbunării divine. Nemesis încercase să scape de insistenţele amoroase ale Părintelui Zeilor, luând înfăţişare de gâscă. Dar Zeus, preschimbat în lebădoi, a izbutit s-o cuprindă şi, drept urmare, zeiţa a făcut un ou, pe care l-a părăsit. Un păstor, găsindu-l, l-a dus Ledei şi aceasta l-a aşezat cu grijă într-un sipet. Apoi, când a ieşit din ou Helena, regina Spartei a declarat că preafrumoasa pruncă este a ei. Euripides este, pare-se, cel dintâi care afirmă că însăşi Leda, după unirea cu Zeus, a rodit un ou, sau chiar două, de unde s-au ivit cele două faimoase perechi: Helena şi Kastor, Klytainmestra şi Polydeukes (vezi n. 157).

414 După ce deplânge moartea soţului său şi a mamei sale, se gândeşte, îngrijorată, la soarta Hermionei.

415 Vezi n. 382.

416 Soarele (Helios), fratele Aurorei (Eos) şi al Lunii (Selene), era închipuit ca un bărbat tânăr de o mare frumuseţe, cu frunte înconjurată de raze, care străbate cerul într-un car tras de patrii cai nespus de iuţi.

417 Vezi n. 326 şi 328.

418 Hera, Athena şi Aphrodita, care şi-au disputat titlul de „cea mai frumoasă44.

419 Nimfa de pădure Kallisto, care se hotărâse să rămână fecioară – se povesteşte într-o legendă arkadiană – a fost iubită de Zeus. Drept pedeapsă, geloasa Hera a transformat-o în ursoaică, nu în leoaică. Până la urmă Zeus a mutat-o printre stele, metamorfozând-o încă o dată în constelaţia Ursa Mare.

420 Pe fiica Titanului Merops, neputând să-i sufere incomparabila frumuseţe, Artemis a preschimbat-o în cervidee şi a exclus-o din alaiul nimfelor sale.

421 Deci Corul părăseşte orchestra, suie pe scenă şi intră în palatul regal. Această plecare temporară (*metastâsis*), urmată mai apoi de reîntoarcere (*epipârodos*), se întâmplă cu totul excepţional în tragedia şi comedia eline.

422 Pelops, fiul lui Tantalos, şi-a câştigat nevasta, pe Hippodameia, la o cursă de cvadrige, în care s-a înfruntat cu viitorul socru, regele Oinomaos. Cursa s-a desfăşurat la Pisa, în Elida, iar Pelops a biruit, sabotând cu ajutorul vizitiului Myrtilos carul rivalului, care nu a supravieţuit înfrângerii. Din căsătoria învingătorului cu Hippodaineia s-a născut Atreus şi Thy'estes (vezi n. 437).

423 Regiunea sudică din Pelopones, în care se află Sparta; alt nume al Laconici.

424 Eiebos, ce se tălmăceşte întunericul, bezna, era zona din lumea subpământeană pe care trebuiau s-o străbată sufletele ca să ajungă în Hades.

425 Hekate (vezi n. 141), patroana vrăjitoriilor nocturne, pândea trecătorii la răspântiile drumurilor – latinii o numeau *Trivia* frecventa cimitirele şi le trimitea muritorilor coşmare. De fapt, Hekate a fost o triplă divinitate, fiind identificată: ca zeiţă lunară cu Selene, ca zeiţă terestră cu Artemis, ca zeiţă subpământeană cu Persephone.

426 Helena se gândeşte probabil la furtuna şi naufragiul care l-au aruncat pe Menelaos în Egipt.

427 In tirada următoare, prin glasul Vestitorului, Euripides îşi exprimă, ca şi în alte locuri, rezervele faţă de profeţi şi artele divinatorii. Aici atacă în mod particular două forme de prezicere a viitorului. Ghicitul în flăcările jertfelor (*empyromanteia*) se practica arzând pe altar părţi ale victimei şi urmărind sfârâitul cărnii, flăcările, fumul etc.: o flacără suitoare şi statornică era o prevestire bună, una zdrenţuită şi tremurătoare, dimpotrivă; când vârful flăcării arăta spre dreapta, anunţa victorie, când spre stânga, dezastru. Ghicitul prin mijlocirea păsărilor (*ornithomanteia*) ţinea seama de locul în care se isca zburătoarea, de direcţia şi felul zborului (în linie dreaptă sau în zig-zag, cu sau fără bătăi de aripi) şi de ţipete etc.

428 Kalchas, fiul lui Thestor, este faimosul preot, ghicitor în semne şi prezicător care a însoţit armata hellenilor în războiul troian.

429 Vezi n. 371.

430 Vezi n. 112.

431 Promontoriul purtând numele marelui erou argian se afla undeva pe coasta egipteană.

432 In Hellada, suplicanţii se refugiau la altarele templelor (vezi n. 335).

433 Vezi n. 382.

434 Vezi n. 395.

435 înţeleptul Nestor, fiul lui Neleus, cel care a vieţuit de-a lungul a trei generaţii şi a fost cel mai desăvârşit erou homeric, a luat parte, bătrân fiind, la războiul troian, unde i-a fost ucis feciorul, Antilochos.

436 Exista obiceiul ca la sfârşitul ceremoniei funebre să se cheme de trei ori sufletul mortului, pe numele său, şi să i se ureze un „trai" fericit sub pământ. De fiecare dată se adăuga: „Să-ţi fie ţărâna uşoară!"

437 Străbunul lui Menelaos. Iată, schematizată, genealogia tragicei familii: Zeus (+ Okeanida Pluto) -* Tantalos (+ Pleiada Dione) -> Pelops (+ Hippodameia) -* Atreus (+ Aerope) ->

Agamemnon şi Menelaos. De aceea sunt numiţi aceştia din urmă şi descendenţii lor uneori Tantalizi, alteori Pelopizi şi mai ales Atrizi.

438 Theonoe şi însoţitoarele sale împlinesc un ritual de purificare a aerului prin focul şi fumul torţelor.

439 Euripides, care adesea nu măguleşte divinităţile, aici le atribuie sentimente omeneşti, preaomeneşti, în buna tradiţie homerică.

440 Helena se gândeşte fără îndoială la Proteus, pe care, deşi e mort, îl consideră paznicul şi ocrotitorul ei.

441 Se pare că anticii au înţeles valoarea catartică a plânsului, chiar şi pentru cei mai vajnici eroi.

442 în tirada proorociţei egiptene Theonoe este formulată, cu câteva decenii înaintea lui Platon, doctrina nemuririi sufletului omenesc, care primeşte în „celălalt tărâm" răsplată sau pedeapsă, după cum i-a fost purtarea pe pământ, Este sigur că Euripides a avut ştiinţă, din *Istoriile* lui Herodotos, şi nu numai, despre religia egiptenilor, dominată de dogma imortalităţii. Iat-o

exprimată de dramaturg şi într-un fragment din *Polyidos* (fr. 639): „Cine mai ştie dacă viaţa noastră nu e moartea şi dacă a muri nu înseamnă a trăi în Hades?11

443 Tăierea părului, straiele cernite şi laceraţiile erau semrte exterioare ale doliului (vezi n. 327).

444 După o tradiţie, părinţii Aphroditei au fost Zeus şi Dione. Aceasta era o zeiţă din prima generaţie divină, fiind socotită odraslă fie a Cerului, fie a Oceanului. Uneori însăşi Aphrodita e numită Dione.

445 Vezi n. 68.

446 Vezi n. 110 şi 112.

447 Aşezare de pe coasta insulei Euboia.

448 Poetul vrea să spună că divinitatea nu poate fi nici măcar aproximată în termenii logicii umane; ea se află dincolo de consecvenţa logică şi de comandamentele etice.

449 în acest pasaj pacifist, Corul critică pulsiunile războinice ale atenienilor, făcând poate o aluzie la Alkibiades, care a obţinut să se voteze în 415 dezastruoasa expediţie în Sicilia.

450 E folosit, în loc de „helleni11,. cuvântul care înseamnă „urmaşii lui Pelops11, *pars pro toto* (vezi n. 437).

451 închinarea de libaţii (*libationes*), adică de prinoase lichide (lapte, miere, vin, apă, sânge) era un act sacrificial de căpetenie în antichitate. Ele se turnau pe altar, care simboliza masa zeilor, sau pe pământ, în cazul unui cult al divinităţilor infernale.

452 Victima trebuia să fie un animal de rasă, viguros, fără hibe.

453 Cântul următor, atât de frumos, al Corului, având o legătură vagă, totuşi subtilă, cu personajul Helenei, este o improvizaţie pe tema patimilor Demetrei şi Persephonei. *Imnul homeric către Demeter* povesteşte atât mitul de căpetenie al marilor zeiţe, cât şi întemeierea misteriilor eleusine. Persephone, fiica lui Zeus şi a Demetrei, a fost îndrăgită de Hades. Pe când Fata (*Korc*) culegea flori într-o pajişte, pământul s-a căscat şi a fost răpită de stăpânul Infernului. Vreme de nouă zile şi nouă nopţi a căutat-o zadarnic nefericita Mamă, purtând o făclie în fiecare mână,

fără să se atingă de ambrozie, fără să se îmbăieze, nici să se gătească. Dar Soarele, atotvăzătorul, îi spune adevărul. Zdrobită de durere, Demeter nu se mai întoarce în Olympos, ci, luând înfăţişarea unei femei bătrâne, vine la Eleusis, unde intră ca doică în slujba regilor locului. Ulterior îşi divulgă, într-o lumină orbitoare, identitatea şi le cere gazdelor să-i ridice un templu, în care ea însăşi îi va învăţa pe oameni ritualurile safe. Odată construit sanctuarul, Zeiţa vegetaţiei se retrage înăuntru, în timp ce întreg pământul este devastat de o secetă cumplită. Atunci intervine Zeus, îi cere fratelui său Hades s-o elibereze pe Kore şi se ajunge la cunoscuta înţelegere: fiica se va întoarce lângă mamă, dar va petrece în fiecare an patru luni de iarnă cu soţul său în Infern. Cele două zeiţe se regăsesc, Demeter se întoarce între Olympieni şi, iată, pământul se acoperă din nou de vegetaţie.

454 Aici Demeter este identificată de Euripides cu marea zeiţă frigiană Kybele, numită adesea Muma Zeilor sau Marea Zeiţă Mumă. Din Munţii Asiei Mici – vecini cu Troia! — cultul ei s-a răspândit în lumea greacă şi mai târziu în cea romană. Mitografii o consideră încarnarea soţiei lui Kronos, Rhea, născătoarea lui Zeus şi a altor zei puternici. Kybele, în jurul căreia s-a dezvoltat un important cult orgiastic, era înfăţişată în tovărăşia unor lei sau într-un car tras de aceste feline.

455 Dionysos, zeul viţei-de-vie, al vinului şi al delirului mistic, era asociat cultului Kybelei. După o tradiţie, aceasta l-a primit în munţii Frigiei, l-a purificat şi l-a iniţiat în misteriile sale. Dar Dionysos era asociat de timpuriu şi cu Demeter, fiind amândoi divinităţi patetice: „căci pentru oameni, doi sunt zeii cei mai mari: zeiţa Demetra sau Glia, sau cum vrei să-i zici, ea, care-i satură pe muritori cu roadele-i uscate; iar celălalt este Dionysos, fiul Semelei, ce-a scornit şi tras din struguri băutura umedă şi-a dat-o muritorilor să-i mântuie de chinuri”. (Euripides, *Bakchantele*, v. 274-281.)

456 Pentru Gorgone vezi n. 2 şi 661. *Gorgopis*, epitetul Pallas-Athenei, se traduce: <zeita> cu privire

înspăimântătoare. Dar

'epitetul poate să fie în legătură cu egida, scutul Athenei, din piele de capră, pe care era figurat sau chiar fixat capul Gorgonei. Se ştie că egida, împreună cu lancea şi casca erau atributele de căpetenie ale zeiţei.

457 în versiunea lui Euripides, divinitatea sincretică Demeter- Rhea-Kybele (vezi n. 454) nu s-a ascuns la Eleusis în Attika, ci s-a refugiat pe muntele Ida din Troada.

458 Iniţial duhuri ocrotitoare ale vegetaţiei, Charitele (Graţiile latinilor) au devenit mai apoi prielnice muncilor spiritului şi împlinirilor artistice.

459 Alt nume al Demetrei.

460 Cu alte cuvinte: vocea chthoniană a instrumentelor de aramă.

461 în ultima strofă a acestui *stâsimon* se face legătura între excursul mitologic anterior şi drama propriu-zisă. Adresându-se Helenei, Corul îi aminteşte că patima ce i-a indus-o lui Paris, de unde s-au tras atâtea năpaste, a fost drept pedeapsă pentru că nu a venerat-o cu smerenie pe Magna Mater şi mai ales că nu a luat parte la ritualurile mistice nocturne care i se ofereau Demetrei şi totodată lui Dionysos. Acesta din urmă este menţionat prin epitetul *Bromios*, adică răsunătorul, tunătorul, fremătătorul. în cadrul· ritualurilor amintite, participanţii se comportau asemenea menadelor (vezi n. 123): purtau pe umăr nebrida (haină din piele de căprior), ţineau în mâini tulpini de narthex (o specie de trestie mediteraneană) încununate cu iederă – simboluri ale zeului – şi dansau, până la extaz, cu părul despletit, în răpăiala tamburinelor. în ultimele versuri, altminteri obscure, Helena e sfătuită să-şi lepede încrederea exclusivă în sine pentru o mai pioasă cinstire a divinităţii.

462 La Tyr şi Sidon, principalele porturi feniciene, erau vestite şantiere navale.

463 Galaneia este o divinitate acvatică personificând liniştea mării după furtună, iar Pontos este personificarea masculină a însăşi mării.

464 Marele erou Perseus, fiul lui Zeus şi al argienei

Danae, a fost rege în Argos.

465 Leukippidele, sau fetele lui Leukippos, pe nume Hilara şi Phoibe, deşi erau făgăduite unor veri, au fost răpite de fraţii gemeni ai Helenei, Kastor şi Polydeukes, devenind nevestele acestora. Templul Athenei, amintit aici, este cel numit „al zeiţei cu Casa-de- Bronz” (vezi n. 226 şi n. 410), unde Leukippidele erau preutese. Hyakinthos a fost un tânăr de o răpitoare frumuseţe, îndrăgit de Apollon, care l-a ucis din greşeală la o aruncare a discului şi din sângele căruia a făcut să răsară floarea cu acelaşi nume. Amintirea lui era cinstită primăvara la Sparta în zilele sărbătorilor numite *Hyakinthia*.

466 în strofa aceasta, Euripides se foloseşte de motivul cocorilor, exprimând sentimentul curgerii anotimpurilor, melancolia îndepărtării şi a exilului, motiv ce poate fi urmărit în poezia cultă, începând cu *Iliada* (III, 3) până la Dante şi mai departe.

467 Vezi η. 61.

.468 Vânător gigant şi trufaş, de care, se spune în *Odysseia*, s-a îndrăgostit Eos, zeiţa zorilor de ziuă. Mergând împreună în insula Delos, pe amantul vinovat de *hybris* l-a ucis Artemis, din gelozie, cu săgeţile sale, apoi l-a preschimbat în astm şi l-a rânduit în preajma Pleiadelor. Astăzi, în cataloagele Astronomiei, Orion este o frumoasă constelaţie, foarte bogată în stele, din regiunea ecuatorială a cerului, vizibilă în părţile greceşti numai iarna.

469 Fiii lui Tyndâreos, Kastor şi Polydeukes (vezi n. 120 şi n. 400), năvalnici călăreţi şi atleţi, ajunşi nemuritori printre stele, au fost veneraţi ca ocrotitori ai navigatorilor şi ai călătorilor pe mare, până în antichitatea târzie.

470 Vezi n. 28.

471 Acesta era aşezat la pupă şi ritma mişcările vâslaşilor strigând onomatopee şi mânuind un baston, „ca un şef de orchestră”, spune H. Gregoire, iar oamenii le repetau în cor.

472 Port în golful Argolidei; ieşirea la mare a cetăţii Argos.

473 Iată, aşadar, nu numai reabilitarea, ba chiar

apoteoza fiicei lui Zeus. In Laconia a existat un cult al Helenei, confirmat şi de alţi autori, precum şi un cult al Gemenilor lui Zeus, adaugă Euripides.

474 La extremitatea de sud a pământului attic, nu departe de Capul Sunion, se află o insulă minusculă, care se numea Helena.

475 Insulă(e) fabuloasă(e), situată(e) într-un Extrem-Occident la fel de fabulos, unde sălăşluiau sufletele eroilor.

476 Vezi n. 378.

ORESTES

477 Considerat cel mai vechi oraş din Hellada, clădit de Ciclopi (vezi n. 221), Argosul a avut parte de admiraţia perpetuă a grecilor, chiar în veacurile de scădere politică, economică şi intelectuală. Leagăn mai întâi al unei misterioase culturi, făurită de pelasgii autohtoni, o dată cu invazia aheilor, primul talaz de triburi care vorbeau greceşte, Argolida, înrâurită de civilizaţia minoică, a cunoscut cea mai înaltă dezvoltare. Deşi ţinutul nu era prea întins, oraşele s-au îndesit (Argos, Mykene, Tiryns etc.), strălucind de forţă şi belşug. Dintre Argos şi Mykene, cetăţi adeseori confundate de tragicii greci (vezi n. 353), cea mai importantă a fost, în vremea aheilor, a doua. Oricum, în limba epocii prin „Argos” nu se înţelege numai Argolida din Pelopones, ci de cele mai multe ori însăşi Hellada, patria tuturor aheilor care s-au unit împotriva Troiei.

478 Piesele lui Euripides adesea încep cu un monolog introductiv, rostit fie de un zeu, care nu mai apare pe scenă, fie de unul din personaje. Aici Elektra îşi expune genealogia, reamintind câteva din nenorocirile casei Tantalizilor (vezi n. 437), al căror lanţ duce direct la matricidul lui Orestes şi astfel la schiţarea orizontului sub care se va petrece drama.

479 Obârşia năpastelor lui Tantalos, fiul lui Zeus şi al Okeanidei Pluto, ca şi supliciul său, sunt înfăţişate în mai multe feluri. în general era acuzat de trufie: fiind poftit la un ospăţ al zeilor, ar fi dezvăluit oamenilor secrete divine, sau ar fi furat nectar şi ambrozie, ca să le dea muritorilor,

sau, după Euripides, ar fi jignit zeii cu gură prea slobodă. Oricare i-a fost păcatul, a primit osândă memorabilă. Unii spuneau că a fost aşezat în Infern sau, după autorul *Medeii*, în aer, sub o stâncă gata să i se prăvale peste cap, dar care rămânea totuşi în echilibru. Alţii spuneau că osânda lui Tantalos a fost setea şi foamea eternă: scufundat în apă până la gât, nu izbutea să bea, căci undele se retrăgeau de câte ori încerca să-şi înmoaie buzele; la fel, ramuri încărcate cu fructe atâmau deasupra frunţii sale, dar când întindea mâna, ramurile se înălţau şi nu mai putea să ajungă la ele.

480 Acesta este făcut vinovat în mituri de maledicţia care a însângerat, din generaţie în generaţie, casa regilor de Argos. Pelops l-a ucis, prăbuşindu-l în mare, pe fiul lui Hermes, Myrtilos – vizitiul lui Oinomaos – care, trădându-şi stăpânul, l-a ajutat pe Pelops să-şi câştige soţia la o sinistră cursă de care (vezi n. 422). In clipa morţii, Myrtilos a aruncat un blestem năprasnic asupra ucigaşului şi asupra spiţei lui. într-adevăr, la un timp după aceea, prin lucrarea lui Pan, s-a născut în turmele lui Atreus, feciorul Iui Pelops, un miel de aur, care avea harul să-i asigure proprietarului regalitatea Mykenei. Pan aduce animalul miraculos în cetate, stârnind lăcomia lui Thyestes, care, drept urmare, o seduce pe Aerope, nevasta fratelui său, dobândeşte prin ea mielul, îl prezintă poporului şi se proclamă rege. Atunci Zeus, mâniat de nelegiuirile lui Thyestes, îi trimite vorbă lui Atreus să-i smulgă fratelui hain făgăduinţa că-i va înapoia tronul dacă într-o zi se va inversa sensul în care Soarele îşi face cursa pe firmament. Thyestes, necrezând cu putinţă să se tulbure rânduiala cosmică, făgăduieşte, dar Zeus, pentru a-l pedepsi, schimbă drumul Soarelui, silindu-l să răsară în locul unde până atunci apunea. Atreus ajunge iarăşi rege, condamnă la moarte soţia adulteră şi îşi surghiuneşte fratele. Mai târziu, neîndestulat doar cu atâta răzbunare, îl recheamă, amăgindu-l că vrea să se împace. Când acesta se întoarce în patrie, îi înjunghie pe ascuns copiii, îi ciopârţeşte şi îi serveşte la ospăţul mincinos al împăcării. Tatăl, fără să bănuiască grozăvia, înfulecă din

carnea fiilor, şi abia când este ghiftuit, Atreus îi arată căpăţânile victimelor şi îi dezvăluie felul ospăţului. Alungat din nou în surghiun, Thyestes, la îndemnul unui oracol, zămisleşte cu propria-i copilă un fecior, pe nume Aigisthos, amantul de mai târziu al Klytaimnestrei, asasinul şi uzurpatorul lui Agamemnon, omul exterminat, la rândul lui, de Orestes.

481 Moira (Soarta, Ursita); ca nume comun, cuvântul înseamnă parte, de unde partea hărăzită fiecărei vieţi, durata vieţii, soarta. Această noţiune, la început impersonală, prinde chip ulterior, ajungând să fie o divinitate încarnând destinul. Fie că este unică, fie, ca la Hesiodos, treime, Moira sau Moirele împart muritorilor binele şi răul. Ele au aceleaşi rosturi cu Parcele latine, cu Nomele scandinave şi cu Ursitoarele din basmele româneşti.

482 Cu privire la amănuntele cumplite din cronica familiei asupra cărora Elektra nu stăruie, din sfială, vezi n. 480.

483 Referire, acoperită, la incestul lui Thyestes cu propria-i fiică, din care s-a născut Aigisthos.

484 Agamemnon a murit asasinat de soţie şi cadavrul mutilat i-a fost îngropat fără săvârşirea cuvenitelor rituri. Exista credinţa că mortul mutilat, lipsit pentru totdeauna de vlagă, nu va mai lî în stare să se răzbune pe ucigaş.

485 Figura centrală a tragediei *Cretanele* de Euripides, din care s-au păstrat câteva fragmente.

486 Klytaimnestra, precum se ştie, şi-a ucis cu spada bărbatul Ia întoarcerea de la Troia, în baie, după ce mai întâi, ca să-i paralizeze mişcările, a aruncat asupră-i un năvod.

487 Elektra refuză să vorbească aici despre dragostea adulteră a Klytaimnestrei pentru Aigisthos, cât şi despre păcatele lui Agamemnon: sacrificarea fiicei sale Iphigeneia la Aulis şi aducerea în casă, de la Troia, a unei concubine, prinţesa Kasandra.

488 Elektra e ispitită s-o facă, dar nu-i vine a crede că zeul poate să fie nedrept. Totuşi acesta îl îndemnase pe

Orestes, printr-un oracol, să răzbune violent moartea părintelui său, legitimând într-un fel matricidul. în *Oresteia*, capodopera eschiliană, Phoibos e nu numai inspiratorul dublului omor, ci şi avocatul ucigaşului în faţa tribunalului din Atena.

489 Complicitatea Elektrei la uciderea lui Aigisthos şi a Klytaimnestrei a fost numai de ordin moral.

490 Obârşia nebuniei lui Orestes e arătată a fi chiar în sângele vărsat al mamei, care cheamă răzbunarea Erinyilor (vezi n. 164).

491 Nu Ie spune Erinyilor pe nume, ci, pentru a le domoli inânia, se foloseşte de eufemismul „Eumenidele", adică „Binevoitoarele".

492 Nebunia lui Orestes este intermitentă, între accese putând să vorbească şi să acţioneze coerent.

493 Adunarea democratică a decretat pentru copiii lui Agamemnon toate interdicţiile impuse exilaţilor. Prin acestea se obţinea izolarea totală a făptaşului şi totodată ferirea concetăţenilor de pângărire. în afara stărilor de război, orice crimă, fie şi involuntarâ, îl prefăcea pe ucigaş într-o fiinţă respingătoare şi primejdioasă pentru oricine s-ar fi apropiat de el, deoarece pângărirea (*miasma*) era molipsitoare. Criminalul era un soi de ciumat, care contaminează tot ce atinge, inclusiv obiectele.

494 Execuţia colectivă prin lapidare era modul tradiţional de pedepsire a crimelor abominabile; astfel răspunderea morţii revenea tuturor şi nimănui.

495 Vezi n. 472.

496 Creşterea Hermionei de către Klytaimnestra se pare că este un amănunt inventat de Euripides pentru necesităţile acestei drame.

497 Aigisthos i-a interzis să se mărite, ca nu cumva să nască vreun pretendent la tron.

498 Prin urmare, consideră că Elektra nu era pătată de crimă şi nu are cum s-o contamineze.

499 Aluzie la rolul Aphroditei în stârnirea pătimaşei dragoste reciproce dintre ea şi Paris (vezi n. 384).

500 Helena s-a întors acasă, nevătămată şi plină de

bogăţii, iar Menelaos a fost până la urmă norocos în aventura lui troiană, în comparaţie cu majoritatea eroilor.

501 Vezi n. 443.

502 Argos e numele ţării, dar şi al cetăţii de scaun, distinctă de Mykene. Euripides confundă cele două oraşe şi, cu toate că dă drept loc al dramei Argos-ul, numeşte locuitorii când argei, când mykenieni (vezi n. 477).

503 Libaţiile tradiţionale aduse morţilor (vezi n. 451).

504 Era răspândită credinţa că sufletele răposaţilor, mai ales ale celor care au fost în viaţă personalităţi puternice, sunt capabile să influenţeze în bine sau în rău destinele familiei şi uneori ale statului.

505 Corifeul încearcă să pună surdină intrării Corului (*pârodos*), care se petrecea totdeauna cu cântec şi dans.

506 Altă traducere a versului, la fel de corectă: „ca un suflu· de gingaş fluier” (vezi n. 404).

507 Loxias e un nume al lui Apollon, din secolul al cincilea, folosit de obicei în legătură cu activităţile profetice (vezi n. 89). Themis era, după Hesiodos, fiica Cerului (Uranos) şi a Gliei (Gaia); personifica ideea de ordine, de lege. După o tradiţie urmată de poeţii tragici, Themis ar fi fost zeiţa oracolului de la Delphi înaintea lui Apollon, care a înlăturat-o violent, după ce în prealabil ucisese şarpele fabulos Python, paznicul sanctuarului. Versurile vor să spună că Loxias, când emite oracole, prin intermediul Pythiei, aşezată pe tripodul de aur, nu mai respectă dreptatea şi buna rânduială (*themis*).

508 Noaptea (*Nyx*) a existat ca divinitate, aici aripată, doar în miturile cosmogonice, nu în cult. Ereb'os, întunericul cosmic, este asociat uneori cu Hades (vezi n. 424). în *Theogonia* lui Hesiodos, părintele Nopţii şi al întunericului este Chaos, Vidul primordial, anterior creaţiei.

509 Precum victimele însemnate pentru a fi aduse jertfă erau inexorabil junghiate, la fel Orestes şi Elektra nu mai aveau scăpare din clipa în care Phoibos i-a ales să verse sângele mamei lor, drept răzbunare că le-a ucis părintele.

510 Ceea ce este drept într-o privinţă poate să fie rău într-alta. Pedepsirea Klytaimnestrei, adulteră şi ucigaşă, este dreaptă, dar nu aşa cum a înţeles s-o facă Orestes care, omorând-o, s-a acoperit cu un păcat de moarte, matricidul.

511 Somnul (*Hypnos*) şi Uitarea (*Lethe*) sunt divinităţi pe lista hesiodică, de care aici Euripides se foloseşte doar ca să formuleze reflecţii asupra puterilor unor noţiuni abstracte.

512 Cu alte cuvinte, spune Orestes, în lipsa sănătăţii este preferabilă iluzia acesteia.

513 După tradiţie, s-ar fi întors cu o singură navă, dar în manuscrisele medievale ale dramei e vorba totuşi de o flotă.

514 Războiul troian a fost provocat şi purtat de dragul lui Menelaos, încât acesta are o mare datorie faţă de Agamemnon şi urmaşii săi.

515 Atât Helena cât şi Klytaimnestra şi-au trădat bărbaţii.

*516 Mişcarea rotatorie a ochilor este consemnată adesea ca un simptom de tulburare mintală.

517 Orestes are halucinaţii vizuale tipice. I se pare că vede Erinyile, îndeplinitoarele răzbunării materne, pe care le asmute din spate Klytaimnestra. Privitor la aspectul acestora, vezi n. 164.

518 Misiunea lor era să urmărească multă vreme, ca o haită de ogari, criminalii, mai ales pe cei vinovaţi de paricid.

519 Infernul era tărâmul subteran al morţilor. Sub acesta se afla străfundul îngrozitor numit Tartaros, unde zeii superiori îşi aruncau duşmanii biruiţi – zei şi aceştia – pe profanatorii şi pe uzurpatorii rânduielilor divine. De acolo se năpusteau în lumea celor vii Erinyile.

520 Orestes îi cere unui însoţitor imaginar darul lui Apollon, un arc cu bătaie lungă (vezi n. 9).

521 Adică ar fi făcut unul din gesturile suplicaţiei (vezi n. 301).

522 Asemenea sacrificatorului, care doboară victima

înjunghiind-o la baza gâtului, acolo unde arterele subclaviculare pulsează aproape de suprafaţă.

523 Ultimele două versuri trimit la faimoasa doctrină a lui Protagoras despre subiectivitatea adevărului şi pun în lumină totodată forţa autosugestiei.

524 Ceata Eumenidelor este comparată cu un *thiasos*, cortegiu dionysiac (vezi n. 44), iar iureşul lor sinistru cu raznele menadelor (vezi n. 123). Dar câtă deosebire între obsesia pedepsirii a unora şi vesela exaltare divină (*enthousiasmos*) a celorlalte! Corul invocă Eumenidele, în pofida cumpliţeniei lor, şi le roagă să pună capăt nebuniei lui Orestes.

525 Despre sanctuarul lui Apollon de pe coasta sudică a muntelui Parnasos se afirma că se află în mijlocul nu doar al Helladei, ci al întregului pământ. Când Zeus a lansat două acvile, una de la răsărit şi alta de la apus, ca să descopere centrul lumii, păsările s-au întâlnit la Delphi, deasupra buricului (*omphalos*) terestru, reprezentat de o piatră în formă de cupolă; aceasta se păstra în *âdyton*-ul templului, locul în care intrarea profanilor era oprită. Concepţia locului ombilical pare să fie orientală, semitică.

526 Cu privire la duhul răzbunător, vezi n. 192.

527 încă din epoca arhaică grecii considerau că bogăţia pe nedrept dobândită nu dăinuieşte. Dar ideea că îmbelşugarea, indiferent cum a fost dobândită, e spulberată până la urmă de zei s-a răspândit abia în secolul lui Euripides. Aceasta reprezintă o lărgire a conceptului de *hybris* (vezi n. 40).

528 Tantalos, fiul lui Zeus, s-a însoţit cu Dione, fiica lui Atlas (vezi n. 437).

529 Neţinând seama de salutul corifeului, Menelaos se adresează palatului regal din Argos, leagănul familiei, pe care îl revede după aproape două decenii.

530 Cap la extremitatea de sud-est a Laconiei. Cum Menelaos şi soţia lui veneau din Egipt (vezi drama *Helena*), Capul Malea este cel mai apropiat colţ al Greciei continentale unde putea să debarce.

531 Mai multe figuri mitologice au acest nume. Aici,

pe Menelaos l-a întâmpinat o divinitate marină, înzestrată cu darul proorocirii nemincinoase, moştenit de la tatăl său Nereus.

532 Adică i-a fost şi. baia rituală cuvenită morţilor.

. 533 De obicei suplicanţii, rugătorii, când solicitau protecţia oamenilor sau, la altare, a zeilor, ţineau în mână ramuri de măslin, de care atârnau fâşii de lână albă. Orestes, care nu era pregătit conform ritualului, înainte de orice lămuriri, se aruncă înaintea unchiului său, în atitudinea tipică (vezi n. 301 şi n. 335), implorându-l.

534 Un vers celebru. într-un moment de luciditate îşi dă seama că tulburările lui mintale îşi au în sine însuşi cauza – sunt endogene, ar spune astăzi psihiatrii. Mai mult, el identifică intelectul, conştiinţa, din care izvorăsc remuşcări chinuitoare, cu boala.. Nu e de mirare că Menelaos găseşte obscur răspunsul nepotului său.

535 în vremurile mai vechi, la cretanii minoici şi la grecii mykenieni, morţii se înhumau, celor de neam domnesc înălţându-li-se lăcaşuri funebre somptuoase în formă de stup. Poemele homerice cuprind numeroase amănunte asupra obiceiului acesta. Abia mai târziu a început să se practice incinerarea, în cursul raidurilor militare, când cei căzuţi nu puteau fi aşezaţi în mormintele familiei, şi mai ales ca urmare a invaziei dorienilor. Trupul mortului, după spălare rituală, ungere cu untdelemn şi îmbrăcare în straie albe, era ars pe rug, iar oasele şi cenuşa, adunate cu pioasă grijă într-o urnă, erau îngropate. Locul mormântului era însemnat printr-un tumulus sau printr-o piatră înaltă. Aşadar Orestes aştepta după apusul soarelui – noaptea la greci aparţinea zilei următoare – să se stingă de tot rugul şi să culeagă rămăşiţele Klytaimnestrei, pentru a le îngropa în dimineaţa ce sta să vină; atunci i-a izbucnit întâiul paroxism de delir halucinator.

536 Menelaos a înţeles ce divinităţi alcătuiau terifianta treime, dar se fereşte să rostească numele Erinyilor, pentru a nu le trezi mânia.

537 Atridul se înşală, crezând că Orestes vrea să

scape de pedeapsă prin sinucidere, o modalitate de ieşire din criză la care se gândesc, în disperare, sau chiar o comit caracterele tragice.

538 Versul exprimă ideea că relaţia dintre zei şi oameni e asemănătoare celei dintre stăpâni şi sclavi, precum şi ideea necunoaşterii de către muritori a esenţei divinităţii.

539 Era răspândită părerea că zeii sunt adesea zăbavnici, mai ales că întârzie să-i pedepsească pe marii păcătoşi.

540 în contrast cu Apollon, care întârzie să-şi ajute protejatul, Erinyile s-au grăbit să purceadă a-l tortura pentru săvârşirea matricidului.

541 Versul este controversat. Orestes înţelege să spună, pasămite, că n-a vrut să-şi trădeze tatăl şi să-l lase nerăzbunat.

542 Un ucigaş, mai cu seamă un paricid, era necurat; orice atingere cu el, fie şi prin cuvânt sau privire, pângărea până nu îndeplinea ritualul purificării. Acesta îl obliga să se aşeze ca rugător la vatra altcuiva, să fie primit, şi gazda să jertfească un purcel de lapte, lăsând să curgă sângele animalului pe mâinile prihănite.

543 Refuzul purificării de către cei din Argos îl silea pe Orestes să se exileze.

544 Palamedes, fiul lui Nauplios, a fost ucis de ahei la Troia, în urma unei false acuzaţii de trădare, scornită de Odysseus, căreia Agamemnon nu i s-a opus (vezi n. 112). Oiax era fratele lui Palamedes.

545 Aigisthos, fiul lui Thyestes, amantul Klytaimnestrei şi uzurpatorul lui Agamemnon, a fost ucis de Orestes.

546 I-a purtat grijă părintească la fel ca propriilor fii, Kastor şi Polydeukes, care de fapt au fost zămisliţi de Zeus (vezi n. 157 $i 4°°).

547 în perioada arhaică, inima (*thymos*) era considerată sediul principiului vieţii şi izvorul activităţii psihice; despre suflet (*psyche*) începe să se vorbească abia în secolul V.

548 Faptul că Leda a fost iubită de Părintele Zeilor e socotit a fi un titlu de nobleţe pentru Tyndareos; de aceea Menelaos îl reaminteşte în scurtul salut.

549 Versul conţine ecouri din filosofia contemporană poetului: importanţa convingerii, nu a constrângerii, în realizarea de sine a „omului înţelept”.

550 Tyndareos e de părere că fiica lui, Klytaimnestra, ar fi trebuit să fi fost judecată ca orice asasin şi pedepsită cu exilul, după legea comună.

551 Bătrânul are opinie corectă: cazurile criminale trebuie să fie pedepsite de instanţe legale, nu prin *vendetta*, care generează un lanţ de crime şi noi vinovaţi.

552 Vezi n. 542 şi 543.

553 în clipa când Orestes ridică spada, gata să-şi lovească mama, Klytaimnestra cade în genunchi în faţa lui, îşi rupe straiul şi, dezvelindu-şi sânul, rosteşte: „Opreşte-ţi mâna, fiule, şi ruşinează-te, copilul meu, de şuiul la care de atâtea ori ai adormit şi, suptă, hrana laptelui ţi s-a prelins pe buze.” (Aischylos, *Choephorele*, v. 896-8.)

554 Ideea că fătul creşte numai din sămânţa tatălui este comună cu o teorie fiziologică a lui Anaxagoras. Dar Euripides a fost mai degrabă influenţat de Aischylos: „Nu mama naşte ceea ce se spune că ar fi copilul său, ea doar hrăneşte plodul semănat în ea. Cel care naşte e bărbatul, căci el o face să rodească; ea numai găzduieşte plodul, ca o străină. pe-un străin, când nu îl vatămă cumva un zeu.” (*Eumenidele*, v. 658 şi urm.)

555 Cuvântul „nuntă” e folosit aici metaforic, deoarece n-a avut loc nicio ceremonie.

556 Legislaţia ateniană îngăduia uciderea bărbatului care se făcea vinovat de adulter cu soţia, mama, sora, fiica sau concubina cuiva. Folosind verbul „a jertfi” când raportează suprimarea Klytaimnestrei, Orestes ar vrea să sugereze că aceasta a fost mai degrabă o datorie rituală.

. 557 E vorba de un dans sălbatic şi sinistru cu banda groaznicelor zeiţe.

— 558 După reprobarea Klytaimnestrei,^ trece la reprobarea lui Tyndareos pentru vina de a fi zămislit-o. în

oratoria antică, atacul făcea parte integrantă din apărare.

559 Precum se ştie, în contrast cu Klytaimnestra, Penelope, model de virtute, a aşteptat credincioasă timp de două decenii, rezistând la stăruinţele numeroşilor peţitori, întoarcerea lui Odysseus, iar fiul lor Telemachos n-a avut, prin urmare, de răzbunat vreo fărădelege.

560 Vezi n. 525,

561 Ultimele versuri, conţinând în termeni abstracţi cele spuse anterior despre opoziţia Penelope-Klytaimnestra, sunt un adaos neinspirat, probabil din altă piesă, care umbreşte finalul patetic al cuvântării lui Orestes.

562 Comentariile amare la adresa femeilor nu lipsesc din opera lui Euripides, cu toate că multe.dintre caracterele feminine ale dramelor sale sunt la fel de înzestrate precum cele masculine, ba uneori mai abitir. Pe de altă parte, niciun autor antic nu a pătruns cu mai multă fineţe psihologia şi psihopatologia feminină, în opere ca *Medeia*, *Elektra*, *Hekabe*, *Hippolytos* etc.

563 Participarea Elektrei la matricid a fost numai de ordin moral; ca atare, nu putea să fie sancţionată cu pedeapsa capitală. Dar, pentru mai mult *suspense* şi mai mult patetism, dramaturgul avea nevoie ca şi sora lui Orestes să fie primejduită; de aceea acumulează în discursul lui Tyndâreos argumente care să facă eventual cu putinţă condamnarea la moarte.

i 564 Agamemnon îi apăruse probabil în vis, stăruind să fie răzbunat.

565 Cum perechea adulteră se află în Infern, Tyndâreos le cere lui Hades şi Persephonei s-o pedepsească, socotind că acolo au curs aceleaşi criterii de sancţionare ca pe pământ.

566 Altminteri spus, nu un incendiu adevărat, din cele ce sunt de resortul zeului focului, ci incendiul care nimiceşte neamul Atrizilor.

567 Bătrânul, care încă deţinea puterea suverană la Sparta, îl ameninţă pe ginerele său – rege *en titre* – că-i interzice revenirea în cetate.

568 Orestes vrea să spună că Agamemnon, din solidaritate fraternă cu Menelaos, n-a pregetat să comită nedreptăţi, ca să-l ajute. Doar troienii nu-i greşiseră cu nimic lui Agamemnon şi nu erau vinovaţi nici de slăbiciunile Helenei, nici de răpirea acesteia de către Paris. Deci Orestes poate să-i ceară lui Menelaos să-l salveze, chiar nesocotind dreptatea, în virtutea datoriilor contractate faţă de tatăl său.

569 Nu este decât o digresiune retorică paralela dintre Iphigeneia, cea sacrificată de Agamemnon la Aulis, pentru ca flota aheilor să poată naviga până în Troada, şi Hermione care, în floarea tinereţii, şi-a regăsit părinţii nevătămaţi.

570 Vezi n. 497.

571 încearcă să-l convingă cu un argument de natură emoţională.

572 Umbrele din Hades (vezi n. 220) puteau să fie evocate uneori prin magie, sau se înfiripau de la sine în visele oamenilor, înfricoşându-i sau/şi pedepsindu-i, făcându-i să înţeleagă mai bine trecutul şi să prevadă viitorul. Această concepţie arhaică, nuanţată mai apoi de misterii, orfism şi filosofie, se regăseşte fragmentar la tragicii greci. Aici, în *Orestes*, sufletul lui Agamemnon nu se află de faţă, ci personajul titular îi cere lui Menelaos să răspundă suplicaţiei sale, ca şi cum i-ar fi adresată de însuşi Atridul defunct.

573 Popor mitic din Thessalia şi Pelopones, deseori menţionat în textele antice, cu Pelasgos erou eponim. Este greu de spus dacă pelasgilor le corespunde sau nu o realitate istorică. încă din secolul IV, Ephoros considera că acest nume vag convenţional desemna străvechi populaţii prehellenice, asimilate sau izgonite de migraţiile grecilor. Pelasgos, fiul Gliei şi „întâiul om", a fost rege în Argos înaintea lui Danaos. în pasajul de faţă, epitetul „pelasgic" vrea să sublinieze străvechimea cetăţii Atrizilor.

574 în ultimele versuri Menelaos vorbeşte ca un om politic încercat, care cunoaşte resorturile emoţiei populare şi se pricepe să le folosească.

575 Marii zeloşi se fac vinovaţi de *hybris* (vezi n. 40) şi divinitatea nu le încununã cu succese acţiunile.

576 Vezi n. 316.

577 Pylades era fiul lui Strophios, regele Phokidei (vezi n. 95) şi al unei surori a lui Agamemnon, Anaxibia. El a fost crescut şi educat împreunã cu vãrul· sãu Orestes, de care l-a legat o prietenie devenitã emblematicã.

578 Ca şi în alte momente de înalte emoţii ale dramelor lui Euripides, are loc o schimbare a ritmului din iambic în trohaic. Asemenea scene scrise în tetrametru trohaic, nu mai lungi de o sutã de versuri, erau debitate în recitativ şi, se pare, cu acompaniament muzical.

579 Formulare proverbialã.

580 Orestes afirmã cã dintre ei doi nevasta este cea care conduce, cã Menelaos n-are bãrbãteascã independentã, cã este, cum se spune, sub papucul Helenei.

581 în general bravura lui Menelaos este pusã la îndoialã, dacã nu contestatã, în tragedia greacã.

582 Am tradus acest vers aşa cum l-a emendat M.L.West: *doma* (casã) în loc de *soma* (corp).

583 Strophios, cãruia Orestes, copil, i-a fost încredinţat sã-l ocrotească în Phokida la vremea uciderii lui Agamemnon.

584 Scholiastul face supoziţia, neverificabilã, cã versul conţine o referire la demagogul atenian Kleophon, care era ţinut rãspunzãtor de respingerea unei propuneri spartane de pace cu câţiva ani înaintea reprezentãrii dramei, şi care astfel a prelungit rãzboiul peloponesiac.

585 Se pare cã Orestes are în vedere atât propria-i teamã, cât şi faima ruşinoasã cã ar fi fricos.

586 Plânsul Elektrei, fiind de rãu augur, nu ar impresiona favorabil adunarea.

587 Asocierea cu o persoanã care s-a acoperit de *miasma* de prihãnire în urma unei crime este poluantã, dar aici se exprimã pãrerea cã şi rãtãcirea minţii pricinuitã de vãrsarea sângelui ar fi molipsitoare.

588 Adicã, fãrã sã-i fie ruşine cã ajutã necondiţionat un ucigaş de mamã blestemat.

589 Până la Troia, indicată aici prin unul din râurile locului (vezi n. 67).

590 Vezi n. 480. în această strofă Euripides foloseşte cuvântul Atrizi cu sensul general de „urmaşi ai Iui Atreus”.

591 Se repetă aici, în altă exprimare, paradoxul enunţat mai înainte (vezi n. 510). Sensul este: unii oameni socotesc răzbunarea lui Orestes bună, cuvenită, dar Corul are părerea contrară.

592 în text există un oxymoron, care s-ar putea traduce aproximativ prin „o fărădelege onorabilă” sau „o crimă virtuoasă” etc.

593 Vezi n. 309 şi 553.

594 Regele Danaos, de baştină din Ţara Nilului, s-a expatriat laolaltă cu cele cincizeci de fiice ale sale, Danaidele, ca să scape de duşmănia celor cincizeci de fii ai fratelui său, Aigyptos, şi s-a stabilit în Argos. Dar nepoţii au venit după ei cu intenţii de împăcare şi au cerut în căsătorie pe verele lor. Danaos s-a învoit, dar în noaptea nunţii, sfătuite de acesta, toate miresele, afară de una, şi-au ucis mirii. în urma omorului în masă, Aigyptos l-a urmărit pc Danaos într-un proces, care s-a desfăşurat pe o colină din Argos, unde a fost convocată pentru întâia dată adunarea cetăţenilor.

595 Talthybios (vezi n. 131), omul de încredere şi heraldul lui Agamemnon, îl elogiază pe acesta, dar fată de Orestes se dovedeşte a fi duplicitar şi cinic. Dimpotrivă, în *Troienele*, Euripides îi face un portret favorabil. Conform unei tradiţii de mai târziu, după uciderea lui Agamemnon, solul misiunilor dificile l-a ocrotit pe Orestes şi l-a ascuns, de teamă să nu-l sttprime Aigisthos.

596 Vezi n. 159.

597 Diomedes, fiul lui Tydeus, viteazul, strălucitorul erou din *Iliada*, este rege al Argolidei. Euripides l-a adus în povestea lui Orestes ca figură marginală, totuşi surprinzătoare.

. 598 Alt oxymoron euripideic. Din nou scholiastul desluşeşte în portretul demagogului descris de Vestitor liniile atenianului Kleophon (vezi n. 584), atacat şi de

Aristophanes în *Broaştele*.

599 Ultimele versuri, interpolate, sunt un avertisment împotriva lui Kleophon sau împotriva oricăruia de teapa lui.

600 Acest vorbitor, antiteza demagogului precedent, este un mic agricultor, un răzeş inteligent, incoruptibil şi cu bun simt.

601 Conferirea de către autorităţile politice a unei cununi, uneori de aur, era echivalentul antic al acordării acum a unei medalii pentru servicii extraordinare aduse statului.

602 Cel mai mare curs de apă din Argolida. Ca figură mitică era fiul lui Okeanos şi întâiul rege al cetăţii Argos. Locuitorii acesteia se mândreau a fi şi se numeau adeseori „urmaşii lui Inachos".

603 Inachos, Pelasgos şi Danaos au fost, în această ordine, suverani în Argos. Ca atare, locuitorii ţării sunt numiţi uneori Pelasgi, alteori Danaizi, adică descendenţi ai lui Danaos. Cu privire la regii menţionaţi, vezi mai sus notele 602, 573 şi 594.

604 Lapidarea pe loc era pedeapsa cea mai umilitoare (vezi n. 494). Varianta sinuciderii până la sfârşitul zilei îi dă lui Orestes un răgaz, în care va putea să întreprindă o tentativă de salvare.

605 Nume vechi pentru Delphi, sediul templului oracular al lui Apollon. În epoca istorică, nu Phoibos, ci preoteasa lui, Pythia, se aşeza în sanctuarul delphic pe un tripod (de aur), cădea în transă şi, inspirată de zeu, *enthcos*, îşi bolborosea prezicerile confuze, care apoi erau elaborate şi rânduite în versuri de slujitori sacerdotali specializaţi, aşa-numiţii profeţi.

606 începe un *kommos*,. cântec de doliu (vezi n. 327), cu elemente rituale arhaice – zgârierea obrajilor şi izbirea capului şi pieptului – cum se întâlnesc şi în alte drame de Euripides, de pildă în *Andromache* şi *Troienele* din prezentul volum. Editorii sunt împărţiţi cu privire la acest *lamento*. Am urmat părerea susţinută temeinic de M.L.West, care distribuie primele două strofe Corului şi

următoarele cinci Elektrei.

607 Pelasgia pentru Argos (vezi n. 603). Corul cheamă întreaga ţară să ia parte la bocet şi să-şi reteze părul.

608 Trebuie să se înţeleagă: copila Demetrei, Kore (vezi n. 453).

609 Vezi n. 221.

610 în legătură cu fericirea excesivă ca *hybris*, care trezeşte invidia zeilor, vezi n. 40.

611 Ideea precarităţii speranţelor omeneşti faţă de atotputernicia Moirei este exprimată adesea de autorii greci. Vezi versurile Corului cu care se încheie dramele *Andromache* şi *Helena*.

612 în această monodie, sora lui Orestes continuă şi lărgeşte plângerea Corului, amintind în limba înaltă a poeziei dezastrele întregului neam al Pelopizilor.

613 Elektra ar dori să-şi strige deznădejdea lui Tantalos, izvorul blestemului care i-a urmărit, din generaţie în generaţie, toată posteritatea (vazi n. 479). Privitor la mişcarea de rotaţie a stâncii lui Tantalos, încă din antichitate comentatorii au recunoscut influenţa lui Anaxagoras. După acesta, corpurile cereşti erau stânci uriaşe rupte din pământ, care se menţineau pe firmament graţie forţei centrifuge.

614 După ce Pelops a cucerit-o pe Hippodameia, cu ajutorul lui Myrtilos (vezi n. 422 şi 480), acesta i s-ar fi îndrăgostit de nevastă. Pradă geloziei, Pelops şi-a omorât prietenul, azvârlindu-l în Marea Egeană, pe când o traversau într-un atelaj cu cai aripaţi. Geraistos este un cap în partea de sus a insulei Euboia.

615 Referitor la tragicele întâmplări deplânse în strofele 4-6, vezi în continuare n. 480.

616 Zeiţa Eris (Gâlceava), care i-a învrăjbit pe fraţii gemeni Atreus şi Thyestes, e făcută răspunzătoare de tot ce a urmat să se întâmple. în legătură cu schimbarea cursului Soarelui, Euripides afirmă aici şi în *Elektra* (v. 727-742) o variantă a mitului conform căreia, cândva, la început, astrul zilei răsărea la apus şi apunea la răsărit. Iar

Zeus, ca să-l pedepsească pe sceleratul Thyestes, aşa cum am amintit (vezi n. 480), a inversat sensul mişcării – de la răsărit spre apus –, lăsându-l astfel pentru vecie.

617 Este exprimată ideea că Eos (Aurora) era o zeiţă a răsăritului şi înainte ca soarele să se ivească dimineaţa la est.

618 Cele şapte Pleiade (vezi n. 61) sunt citate aici pentru stele în general, ale căror mişcări au fost modificate o dată cu a Soarelui.

619 Nu poate fi trecută cu vederea schimbarea lui Orestes, dramatică, de după condamnarea lui la moarte în adunarea cetăţenilor. De unde înainte era un ins speriat, încolţit, chinuit de halucinaţii, cerşind mila şi ajutorul lui Menelaos, dintr-o dată se comportă eroic. Până şi felul în care cuvântează este altul: demn, hotărât, uneori brusc, autoritar.

620 Condamnarea lui Orestes a fost votată prin ridicarea mâinilor.

621 La fel, Admetos îi spune soţiei muribunde: „Şi tuturor celor de-aici le cer să mă coboare în sicriu de cedru lângă tine, cu pieptul meu lipit de-al tău, să fim şi-n moarte pururea nedespărţiţi…” (*Alkestis*, v. 365-367).

622 Autorii tragici indică uneori ficatul drept sediul vieţii, mai ales al vieţii emoţionale.

623 în *Iphigeneia în Taurida*, Pylades apare ca soţ al Elektrei.

624 Pylades se blestemă să nu-i primească, în momentul morţii, nici glia trupul, nici etherul sufletul, dacă şi-ar trăda prietenul. Ideea întoarcerii elementelor la obârşii este comună multor filosofi, între care Empedokles, Anaxagoras, Demokritos. Formulări asemănătoare se pot citi şi în alte locuri la Euripides: „îngăduiţi acum ca glia să acopere acese leşuri, să se întoarcă fiecare element de unde-a fost să iasă la lumină: duhul în ether, în glie trapul, căci alcătuirea lui nu e de fapt a noastră, el nu este decât lăcaşul vieţii; la urmă trebuie să-l ia înapoi aceea care l-a hrănit.” (*Rugătoarele*, v. 531-536); „A înapoia pământului ceea ce este pământ. Viaţa e secerată ca spicele coapte;

aceasta reprezintă o noimă nestrămutată.” (Fr. 757, *Hypsipyle*).

625 Vezi n. 95.

626 In antichitate stăpânii îşi aplicau peceţi pe uşile camerelor cu provizii, pe lăzi etc., în loc de încuietori.

627 Când o femeie era pe cale să se mute în tărâmul morţilor, se spunea, metaforic vorbind, că va merge să se cunune cu Hades.

628 în text apare cuvântul *epistâtes*, adică purtător de grijă, intendent de oglinzi şi parfumuri, cum se întâlneau prin haremurile asiatice.

629 Este reprodusă ideea dispreţuitoare că, din fire, barbarii ar fi robi, câtă vreme hellenii liberi. In alte opere Euripides are păreri mult mai bune despre sclavi.

630 Este vorba de *ololymos*, un ţipăt ritual puternic, scos de femei în clipa junghierii victimei la sacrificii sau, în general, când o divinitate îşi vădeşte prezenţa, precum şi în unele prilejuri de explozie emoţională ca naşterea unui copil, câştigarea unei bătălii etc%

631 înţelesul ultimului vers este următorul: în caz că argeii, bucuroşi că au văzut-o ucisă pe Helena, vor anula condamnarea lui Orestes, atunci vor fi salvaţi câteşitrei prietenii; în caz contrar, vor muri eroic, după ce vor fi incendiat palatul, ca să nu încapă în puterea lui Menelaos.

632 Suveranitatea lui Agamemnon se limita la regatul Argolidei. El a condus expediţia la Troia deoarece fratele său fusese umilit, iar ceilalţi capi ai grecilor l-au urmat deoarece, la peţitul Helenei (vezi n. 384), se legaseră printr-un jurământ să pedepsească pe oricine ar fi cutezat s-o răpească. Versiunea că Agamemnon a ajuns generalisim prin alegere îi aparţine, se pare, lui Euripides.

633 Orestes, mai puţin optimist decât Pylades, nu crede că îi va fi ridicată osânda, ci că ar trebui să afle un mijloc de a-i constrânge pe argei s-o facă.

634 Hesiodos, în *Theogonia*, localizează casele Nopţii în vecinătatea caselor lui Hades. Aici dramaturgul a avut probabil în vedere doar întunericul morţii.

635 Strophios, tatăl lui Pylades, era rudă cu

Agamemnon prin căsătorie (vezi n. 577).

636 Zeus era străbunul lui Orestes (vezi n. 437), dar şi al lui Pylades, nu numai prin maică-sa, sora lui Agamemnon, ci şi în linie masculină: Zeus -* Aiakos -» Phokos -* Krisos -> Strophios -» Pylades.

637 Dike, zeiţa dreptăţii, e asociată îndeaproape cu Zeus, mai ales în invocaţii.

638 Dialogul următor este alcătuit din segmente lirice cântate, pe care le-am redat prin depănarea mai liberă a versurilor, predominând ritmul dactilic, şi din segmente rostite, pe care le-am redat strict în ritm iambic.

639 Uneori, în limba tragediei, omorul este descris cu termeni din sfera sacrificiilor rituale.

640 Elektra se întreabă dacă, fascinaţi de frumuseţea Helenei, cei doi tineri răzbunători n-au renunţat s-o ucidă, cum i s-a întâmplat lui Menelaos la Troia'(vezi n. 384).

641 In realitate doar vârfurile acestora erau de fier.·

642 Vezi η. 11 şi 203.

643 încălţăminte asiatică din' piele de căprioară, un – fel de mocasini.

644 Triglifele erau ornamente ale templului doric, alcătuite din trei caneluri, reproduse la depărtări egale de-a lungul antablamentului. La edificiile primitive, de lemn, spaţiile dintre triglife erau goale, deci se putea intra sau ieşi pe acolo, escaladând zidul. Ulterior, la templele de piatră, aceste spaţii au fost astupate cu dale şlefuite sau sculptate, numite metope. Alternanţa de metope şi triglife constituie friza dorică.

645 Marele fluviu care, în concepţia antică, înconjură pământul, numit mai târziu Marea Exterioară (Oceanul Atlantic). Taurul este imaginea simbolică a fluviilor, exprimând puterea lor fecundatoare.

646 Era numele unei emoţionante melodii tradiţionale compusă în modul frigian şi în registru înalt, care se executa uneori cu acompaniament de fluier.

647 în poemele epice ţara lui Dardanos, Troia, este numită *eupolos*, bogată în cai, şi troienii *hippodamoi*, domesticitori de cai. Privitor la Ganymedes, concubinul lui

Zeus, vezi notele 194 şi 198.

648 *Ailinon* este un ţipăt plângător de origine probabil orientală. Unii îl pun în legătură cu Linos, un aed legendar, maestrul lui Orpheus. O p'lângere, un bocet funebru la moartea unui erou, având refrenul *ailinon*, se numea cântul lui Linos. Dar alteori acest ţipăt urma unui imn triumfal în cinstea lui Apollon.

649 îndeobşte fiul lui Laertes nu este înfăţişat favorabil de Euripides.

650 în *Iliada* răneşte mai mulţi luptători cu săgeţile sale.

651 Suveranii Egiptului, Asiriei şi Persiei în reprezentările figurative sunt însoţiţi adesea de sclavi care le fac vânt. Penele evantaielor luxoase din Orient erau de păun şau de struţ.

652 Am amintit mai înainte dispreţul hellenilor faţă de frigieni. Mulţi sclavi de-ai lor veneau din Frigia.

653 Puternica zeiţă a pământului, Kybele, *Magna mater* (vezi n. 454) era venerată sub diferite nume prin munţii Anatoliei.

654 Textul se referă probabil la o suliţă ataşabilă de braţul aruncătorului (vezi n. 358).

655 Sens obscur. Să fie confuzie cu coiful lui Hektor, despre care în *Iliada* (XI, 353) se spune că este făurit din trei straturi de material?

656 Adică la porţile Troiei.

657 Thyrsul era o bâtă lungă cu vârf de fier din recuzita bakchantelor (vezi n. 87 şi n. 123), o adevărată lance, înconjurată de iederă, foi de viţă şi panglici, slujind ca simbol al lui Dionysos, ca toiag al iniţiaţilor şi ca armă; iedera şi viţa-de-vie erau plante consacrate zeului.

658 Schimbare de ritm; revine tetrametrul trohaic (vezi n. 578).

659 Vezi n. 214.

660 Pentru a putea fi ucisă de trei ori.

661 Gorgona, la singular, se spune de obicei pentru Medusa, una din terifiantele iazme (vezi n. 2), ucisă de Perseus.

662 Textul se referă mai degrabă la frica înnăscută a frigianului, decât la faptul că ar fi eunuc, cum erau camerierii haremurilor din Orient.

663 Această strofă răspunde celei de dinaintea intrării sclavului frigian (v. 1353-1365). Regula este ca strofa să fie urmată imediat de antistrofă; aici, în mod excepţional, se află departe una de alta. Unii editori distribuie versurile acestor două cântece între mai multe voci din Cor.

664 Vezi n. 480.

665 în secvenţa următoare rolurile Hermionei şi al lui Pylades erau interpretate de figuranţi.

666 Versul trebuie înţeles precum urmează: „Vei cuteza să foloseşti vasele lustrale înainte de a aduce jertfe, ca rege şi preot, spre folosul cetăţii?" Aceste vase, care slujeau la spălarea pe mâini Ia începutul ceremoniei, ar fi fost spurcate de un om pătat cu sângele altor crime.

667 Sunt fericiţi că au mame vrednice de respect.

668 „Acum se înfăţişează <spectatomlui> un tablou cu patru nivele, unic în drama antică: Corul în orchestra; Menelaos şi oamenii lui, în ordine de bătaie, <pe scenă> în faţa clădirii; conspiratorii cu spade şi, torţe pe acoperiş de o parte şi de alta a Hermionei; şi cele două zeităţi superbe deasupra tuturor. Probabil aproximativ patruzeci de persoane cu totul" (M.L.West).

669 Joc de cuvinte intraductibil. Forma *Zen*, care desemnează aici pe Zeus, este apropiată de infinitivul *zen*, a trăi (H.Weil).

670 Vezi n. 469.

671 Vezi ŋ. 388. Cât priveşte îndemnul făcut lui Menelaos de a-şi lua altă nevastă, se pare că acesta nu l-a urmat vreodată. După majoritatea tradiţiilor, Helena a trăit încă mult şi bine pe pământ alături de fţul lui Atreus.

672 Zeul îi porunceşte lui Orestes să petreacă exilat vreme de un an în sudul Arkadiei, pe solul Parrhasiei, din inima Peloponesului, unde se afla în perioada istorică un oraş Orestheion sau Oresthasion; asemănarea numelui acestuia cu al lui Orestes a dat naştere legendei că fiul lui

Agamemnon a trăit acolo. Euripides o aminteşte şi în epilogul tragediei *Elektra* (v. 1273-1275).

673 Judecarea lui Orestes pentru matricid la Atena, pe Colina lui Ares (*Areios pâgos*) este cunoscută din *Eumenidele* de Eschil; acolo instanţa nu e alcătuită din zei, cum sugerează Euripides, ci din fruntaşi atenieni – areopagiţii – abilitaţi să decidă prin vot în cazurile de omor.

674 Neoptolemos, fiul lui Achilleus, îl acuza pe Apollon că l-a ajutat pe Paris să-i ucidă tatăl. Mergând la Delphi să-i ceară zeului compensare pentru pierderea suferită, cu alte cuvinte făcându-se vinovat de *hybris*, el a fost ucis de delphieni (vezi tragedia *Andromache*).

675 Sparta este considerată a fi zestrea Helenei, al cărei tată, Tyndareos, domnea încă acolo.

676 Unii au desluşit aici o aluzie pacifistă, într-un moment când la Atena erau înregistrate dureros calamităţile războiului peloponesiac, care dura de peste douăzeci de ani.

677 Hebe, personificarea tinereţii, fiica lui Zeus şi a Herei, îndeplineşte în augusta familie divină rolul de fată în casă. După apoteoza lui Herakles, zeii l-au căsătorit cu Hebe, aceasta simbolizând dobândirea de către erou a tinereţii veşnice, în universul nemuritorilor.

678 Invocarea zeiţei victoriei cu aripi rapide (*Nike*) se mai găseşte, identică, în finalul dramelor *Iphigeneia în Taurida* şi *Fenicienele*. Ea reprezintă un adaos al actorilor sau al scribilor şi conţine o aluzie străvezie: se ştie că poetul victorios la concursurile tragice era încoronat cu frunze de iederă în teatru.

HERAKLIZII

679 Micul oraş din Attika, aflat cam la 30 km. de Atena, şi *demos-ul* (cantonul) omonim erau faimoase în antichitate doar pentru două evenimente, unul mitic şi altul istoric. în câmpia Marathonului a capturat Theseus, eroul rege al Atenei, un taur pustiitor, care sufla foc pe nări, şi tot acolo au câştigat atenienii, conduşi de Miltiades, în anul 490, memorabila victorie. împotriva

perşilor.

680 Piaţa publică (*agora*), în care se întrunea adunarea poporului (*ekklesia*) şi, totodată, se ţinea târgul cetăţii, era considerată sacră de greci şi, ca atare, avea nevoie de protecţia divinităţii. Lui

Zeus Agoraios, adică ocrotitorul adunării populare, i se închinau temple şi altare tocmai în piaţă.

681 Vezi n. 335.

682 Amphitryon, fiul lui Alkaios Perseidul, a fost soţul Alkmenei, fiica lui Elektrion. De aceasta s-a îndrăgostit Zeus, dar femeia s-a dovedit a fi atât de fidelă căsniciei, încât mai-marele Olympului a fost nevoit să îmbrace înfăţişarea soţului legitim pentru a se uni cu ea. Din apropierea lor s-a născut semizeul Herakles; concomitent, Alkmene i-a dăruit şi adevăratului soţ un fiu, Iphikles. Pe-jumătate-fraţii au crescut şi s-au desăvârşit împreună prin grija exemplară a lui Amphitryon. Mai ' târziu, din Iphikles şi Automedusa, a văzut lumina zilei Iolaos. Aşadar acesta din urmă era pentru Herakles nepot de frate vitreg.

683 Monologul introductiv al lui Iolaos începe sentenţios şi moralizator.

684 Vezi n. 477 şi 502.

685 Iolaos a fost tovarăşul de arme credincios al unchiului său, dar l-a ajutat mai ales în două din „muncile” sale: în lupta împotriva hydrei din Lema (dând foc pădurii din jurul locului încleştării şi furnizându-i eroului trunchiuri de copaci, transformaţi în tăciuni, cu care să ardă capetele renăscătoare ale balaurului) şi în confruntarea cu gigantul Kyknos, fiul lui Ares. în legătură cu apoteoza lui Herakles, după versiunea cea mai cunoscută, acesta, căznit de tunica impregnată cu sângele coroziv al lui Nessos, s-a urcat' în vârful muntelui thessalian Oiţa, unde a clădit un rug grandios, pe care s-a instalat. în vreme ce, aprins la porunca lui, rugul se învâlvorase, un tunet bubui năprasnic şi fiul Alkmenei fu ridicat într-un nor la cer. Acolo făcu pace cu Hera, până atunci duşmana lui neiertătoare, şi primi de soţie pe Hebe, veşnica Tinereţe (vezi n. 677). în multe culturi tradiţionale,

moartea prin combustie sau prin fulgerare garantează sau barem simbolizează nemurirea.

686 Eurystheus, rege în Mykene sau/şi în Tiryns, fiul lui Sthenelos, era văr primar cu Amphitryon şi cu Alkmene. Herakles s-a aflat multă vreme în slujba fiorosului rege şi a fost nevoit să împlinească pentru el cele douăsprezece faimoase „munci". Pricina acestei aserviri a fost un şiretlic al Herei. în preajma naşterii lui Herakles, Zeus proclamase că primul urmaş al lui Perseus" care va vedea lumina zilei era destinat să fie suveranul Mykenei. Dar Hera, fierbând de gelozie, i-a oprit Alkmenei durerile facerii şi a grăbit-o să nască mai întâi, cu toate că prematur, pe Nikippe, nevasta lui Sthenelos. Aşa a ajuns becisnicul, neîmplinitul Eurystheus să-l ţină în robie pe marele erou şi să-i asuprească, după dispariţia lui de pe pământ, copiii.

687 Pământul limitrof la care face aluzie textul era Tetrapolis, o confederaţie de patru cetăţi, aflată sub jurisdicţia Atenei: Oinoe, Marathon, Probalinthos şi Trikorythos.

688 Regii Akamas şi Demophon, fiii lui Theseus, au obţinut suveranitatea prin tragere la sorţi, deoarece, conform tradiţiei, urmată de Euripides şi în *Rugătoarele*, Atena era în vechime o monarhie constituţională, oarecum democratică.

689 Basileul Atenei, Pandion, a fost părintele lui Aigeus, al cărui fiu a fost Theseus. Aici este doar menţionată înrudirea dintre Theseizi şi Heraklizi; aceasta va fi lămurită ceva mai^ departe, la v. 208 şi urm.

690 Vezi n. 182.

691 Fiul lui Herakles cu Deianeira, căruia dramaturgul îi atribuie o poziţie proeminentă în salvarea familiei. Conform legendei, Hyllos se va afla mai târziu în fruntea expediţiei militare, cunoscută ca „întoarcerea Heraklizilor" în Pelopones, corespunzătoare în plan istoric invaziei triburilor doriene.

692 Heraldul se numeşte Kopreus în *Iliada* (XV, 639) şi are misiunea sâ-i comunice lui Herakles poruncile stăpânului său, Eurystheus.

693 Despre lapidare, ca pedeapsă umilitoare, vezi n. 494.

694 Vechii locuitori ai Atenei credeau că sunt autohtoni (*autochtones*), răsăriţi din însuşi pământul attic, neamestecaţi prin imigrări sau invazii. Conform tradiţiei mitice, străbunii fondatori ai cetăţii, Kekrops şi Erichthonios, de pildă, au fost născuţi de Glie.

695 *Parastâtai* erau doi membri ai corului, ajutoarele corifeului, care stăteau alături de acesta, de obicei la dreapta şi la stânga lui.

696 Tetrapolis; vezi n. 687.

697 Vezi n. 110.

698 Exista la greci oarecare desconsiderare, care mai stăruie şi azi, a celor de pe continent şi din marile oraşe faţă de insulari.

699 Din nou este confundată Mykene cu Argos (vezi n. 477), aceste cetăţi fiind geografic foarte apropiate.

700 Demophon şi Akamas, fiii lui Theseus şi ai cretanei Phaidra, au luat parte la războiul troian, în fruntea contingentului attic, iar după moartea tatălui lor şi-au împărţit regalitatea în Atena.

701 Akamas este un personaj nevorbitor în *Heraklizii*.

702 Este vorba de vatra sacrificială (*eschâra*), pe care erau arse bucăţile din carnea victimei rezervate divinităţii; nu trebuie confundată cu altarul propriu-zis, de piatră.

703 Condamnarea (sau achitarea) prin votare se făcea depunându-se câte o pietricea cubică într-o urnă.

704 Textual: fără să fi recurs la <fierul> chalybdian. Chalyb(d)ii erau un neam de sciţi din Armenia, neîntrecuţi în prelucrarea fierului şi faimoşi ca inventatori ai oţelului.

705 Menţionarea obiceiului atenienilor de a-i apăra pe asupriţi era un *topos* la tragicii elini.

706 Formulă de trecere de la un discurs la cel opus, în care corifeul se întemeiază pe *isegoria*, libertatea cuvântului pentru fiecare, despre care Demoslhenes spunea că ar fi fost introdusă în Atena de însuşi Theseus.

707 în cuvântarea de răspuns Iolaos răstoarnă, unul după altul, argumentele Crainicului, în buna tradiţie retorică a veacului V.

708 Legenda spune că Heraklizii, după moartea părintelui lor, s-au refugiat mai întâi la regele Keyx din Trachis, în Thessalia, de unde au fost siliţi să plece, în urma cererii de extrădare a lui Eurystheus. Prin cuvântul Achaia, în vremea eroilor, erau numite regiunile locuite de Ahei. Aici Euripides se gândeşte, după cât se pare, la Achaia thessaliană.

709 Această fiică a lui Pelops, mama Alkmenei, se numea Lysidike.

710 Iată schema genealogică a celor două familii:

^-Pitheus -> Aithra Theseus -> Theseizi

Pelops

Lysidike -* Alkmene ~+ Herakles -> Heraklizi

Aşadar Theseizii (Demophon şi Akamas) erau, cum s-ar spune, veri de-al treilea cu Heraklizii.

711 Herakles, în fruntea unei cete de eroi, între care şi Theseus, a fost trimis de Eurystheus pe malurile râului Thermodon să cucerească brâul Hippolytei, regina Amazoanelor – care asigura victoria celui care îl purta. Lui Herakles i-a izbutit expediţia, dar ulterior a fost nevoit s-o ucidă pe regină şi să se retragă luptându-se cu femeile războinice. Cingătoarea fatală a închinat-o în templul Herei din Mykene, iar lui Theseus, drept răsplată pentru ajutor, i-a dăruit-o pe Antiope, fiica Hippolytei.

712 Ultimul episod din isprăvile lui Theseus, întâmplal la vârsta maturităţii, a fost coborârea în Infern, împreună cu nedespărţitul lui ortac thessalian Peirithoos, care voia s-o răpească pe însăşi Persephone. Soţul acesteia s-a prefăcut că-i primeşte cu generozitate pe străini, i-a poftit la un ospăţ, dar cei doi au rămas lipiţi pe scaunele lor, prizonieri ai lui Hades. Atunci a intrat în scenă Herakles, care a coborât şi el în tărâmul morţilor, ca să-i elibereze, dar numai Theseus a avut de la zei îngăduinţa să revină pe pământ. Peirithoos a rămas de-a pururi ţintuit pe scaunul infernal.

713 Gesturile suplicaţiei.

714 Formulările populare nu sunt chiar atât de rare la poeţii tragici.

715 Inviolabilitatea solilor era respcctată îndeobşte şi în antichitate.

716 Cu alte cuvinte, batalioanele argeilor (vezi n. 38).

717 Alkatos, fiul lui Pelops, a fostrege al Megarei, cetate situată între Atena şi Korinthos. De-acolo îşi trimisese Eurystheus crainicul, şi acolo aştepta cu armata, gata de invazie.

718 După cum se confirmă încă o dată, Euripides nu îndrăgea crainicii.

719 Străvechii pelasgi sunt identificaţi aici cu argeii (vezi n. 573).

720 îi va lăuda feciorul, când îl va întâlni pe Theseus în tărâmul morţilor, se înţelege.

721 Afirmaţia nu are valoare doar retorică, pentru a evidenţia, prin contrast, calităţile lui Demophon, ci ţine mai curând de pesimismul dramaturgului.

722 Urmează să se înfrunte, pe lângă oameni, şi două divinităţi protectoare: una este Hera, care îşi avea cel mai important centru de cult în Argos (vezi n. 47), şi cealaltă este zeiţa Pallas, susţinătoarea nedezminţită a Atenei.

723 Cuvântul *tyrannos*, de obârşie nehellenică, arăta la început o persoană investită cu puterea supremă, fiind folosit – mai ales în dramaturgia attică – în loc de „rege” (*basileus*). Ulterior, denumirea a fost dată doar celor care au acaparat puterea prin lovitură de stat şi au păstrat-o prin forţă, fără temei legal sau/şi religios. în tragedie, termenul are adesea conotaţie peiorativă, precum aici, în legătură cu nemernicul Eurystheus. Dar fenomenul tiraniei la greci, răspândit între secolele VII şi V, a fost ceva mai complex, condiţionat de orientarea politică a uzurpatorilor. Uneori aceştia au fost personalităţi de excepţie, care au garantat propăşirea cetăţilor, punându-se în fruntea defavorizaţilor, au încurajat construcţiile, artele plastice, muzica şi literatura.

724 Vezi n. 458.

725 Cu privire la *hybris*, vezi n. 40 şi 527.

726 Câmpia de la Marathon este un loc ideal pentru desfăşurarea marilor bătălii, după normele ştiinţei militare antice (vezi n. 679).

727 Cetatea, nenumită aici, este desigur Atena, nu Marathon.

728 Demeter şi fiica ei, Persephone, aveau parte de o veneraţie deosebită în Attika, pe pământul căreia se afla centrul misteriilor şi cultului marilor zeiţe, în sanctuarul de la Eleusis (vezi n. 453).

729 Monarhia lui Demophon, ca şi cea a lui Theseus, avea, conform tradiţiei ateniene, unele caractere democratice.

730 Divinitatea subînţeleasă trebuie să fie Hera, patroana Argosului,promotoarea lui Eurystheus şi vrăjmaşa lui Herakles.

731 în legătură cu frecvenţa metaforelor marine la Euripides, vezi n. 39.

732 Altminteri spus, au invocat ca rugători toţi zeii – fără îndoială o exagerare retorică.

733 Poetul face tăios opoziţia între conccptul de om necioplit şi acela de om binecrescut. Bădărănia lui Eurystheus va l'i să se vădească mai ales prin aruncarea cu noroi în adversarul său, Iolaos, după ce-l va fi luat prizonier.

734 Se pune întrebarea de ce lipseşte în textul euripideic numele fecioarei şi dacă participarea ei la acţiune este o contribuţie a dramaturgului. Numai Pausanias (I, 32, 6), citat de G. Duclos, dă numele eroinei.

735 Makaria începe prin a lămuri de ce a ieşit din rezerva de cuviinţă pentru o fecioară (vezi n. 182).

736 O fată surghiunită, părăsită şi acoperită de ruşine nu ar mai izbuti să se mărite, un destin echivalent, în mentalitatea feminină a vremii, cu dezastrul.

737 Fiica Iui Herakles cere să fie dusă la locul jertfirii, folosind cuvinte care aparţin tehnicii sacrificiale. Intâi victima era împodobită cu panglici, apoi urma „preludiul de jertfire”, ritualurile preliminare: fie se tăiau

smocuri de păr de pe creştetul animalului şi se aruncau în foc, fie se răspândeau peste el grăunţe de orz sau apă lustrală.

738 Cuvântarea Makariei este asemănătoare cu cele; rostite de alte fecioare martire din dramele lui Euripides: Iphigeneia în *Iphigeneia la Aulis* (vezi 1368 şi urm.) sau Polyxene în *Hekabe* (vezi 342 şi urm.).

739 Propoziţia lui Iolaos este contradictorie: întâi pare că se păstrează neutru, respectându-i Makariei liberul arbitru, dar pe urmă îi aduce aminte că prin acceptarea jertfei îşi salvează fraţii, deci indirect o îndeamnă să se jertfească.

740 Cu alte cuvinte: Iolaos, nefiind răspunzător de moartea fetei, nu se va pângări.

741 Makaria nu se teme, pare-se, de moarte, ci de singurătatea din ultimele clipe de viaţă.

742 Aceeaşi idee o formulează Euripides în *Meleagros* (fragment 536): „Odată mort, tot omul e pământ şi umbră; nimicul se întoarce la nimic”. Aici negarea supravieţuirii sufletului după moarte este radicală; se are în vedere o teorie a neantului, a vidului total, amintind parcă *Shunyata* buddhistă. In *Heraklizii*, formularea este mai nuanţată. în alte drame şi fragmente ale tragediografului, dimpotrivă, unele „măşti” afirmă deschis nemurirea sufletului (vezi n. 442).

743 în antichitate, oamenii copleşiţi de durere îşi acopereau capul cu straiul, din pudoare. Peplosul era un veşmânt, mai ales femeiesc, a cărui parte superioară trecea oblic peste piept, fiind prinsă cu paftale. Bărbaţii îl purtau îndeosebi ca îmbrăcăminte rituală şi la unele prilejuri solemne.

744 Vezi n. 481.

745 Personificarea legii, a bunei rânduieli, care guvernează totul (vezi n. 507).

746 Acest vers ar putea să fie *motto*-*il* dramei.

747 Numeroşi comentatori sunt de părere că aici lipseşte un episod în care se relata sacrificiul Makariei.

748 Vezi n. 54.

749 E vorba de sacrificiile obişnuite de dinaintea bătăliilor, nu despre cel al Makariei.

750 După aceste versuri, urmează un schimb de replici între Iolaos şi Servitor, din care nu lipsesc trăsăturile de umor, pe alocuri grosolan, ca într-o comedie.

751 în *Andromache* s-a putut citi despre obiceiul de a depune în temple, ca prinos adus zeilor, armele ofensive şi armurile duşmanilor, capturate.

752 Poticnirea sau căderea la început de drum erau socotite senine rău-prevestitoare, pe carc şubredul bătrân caută să le evite.

753 Este pomenită expediţia lui Herakles împotriva Spartei, unde Hippokoon îl alungase de pe tron pe fratele său vitreg, Tyndâreos. Fiul Alkmenei a ucis uzurpatorul şi l-a repus în drepturi pe Tyndâreos.

754 Omul cu soartă favorabilă, pe nedrept socotit excelent în toate cele, este Eurystheus.

755 Glia, luna şi soarele sunt forţe cosmice invocate aici întrucât au cunoştinţă de tot ce se petrece în univers.

756 Versurile strofei conţin aluzii la cultul Athenei. „Ultima zi a lunii" se referă la o anumită dată, 28 a lunii Hekatombaion (iunieiulie), ziua de naştere a Athenei Polias, Ocrotitoarea-cetăţii, când se celebrau Panatheneele anuale. Din patra în patru ani, această sărbătoare se cclebra cu mare fast, numindu-se Marile Panathenee (.*Panathenaia ta megala*). Cu acest prilej aveau loc hecatombe, precedate de o veghe nocturnă, în care cetele de tineri cântau, iar fecioarele înălţau invocaţii rituale (vezi n. 630) şi dansau pe „colina bătută de vânturi", Akropolis.

757 Vezi n. 316.

758 Mai precis, îl va elibera din sclavie drept răsplată pentru vestea bună.

759 Sacrificiul uman consumat fusese al Makariei.

760 Vezi n. 90.

761 Pallene era un *demos* (canton, district) attic, la 12 km est de Atena.

762 Despre zeiţa tinereţii şi nunta ei în cer cu

Herakles, vezi n. 677.

763 Un şir de stânci formând o faleză abruptă de-a lungul drumului spre Korinthos, de pe care un răufăcător, Skeiron, arunca în mare călătorii. Tânărul Theseus l-a ucis şi oasele brigandului s-au preschimbat în roci marine, Stâncile Skeironiene. Acolo, spune o variantă a mitului, Iolaos nu doar l-a capturat pc Eurystheus, ci l-a şi decapitat. Iar Apollodoros din Atena adaugă că Hyllos a dăruit capul retezat Alkmenei, care i-a scos ochii cu o suvcică.

764 în text: akivthinion, prima ofrandă, mai ales din roadele câmpului, adusă unui zeu.

765 Aici, în greceşte, numele suveranului zeilor este însoţit de epitetul *tmpaios*, însemnând: cel care pune pe fugă în dezordine, cel care întoarce relele dinspre cineva (vezi n. 316).

766 încă o mostră de personificare a unor noţiuni abstracte: *chronos*, timpul, şi *aion* (în latină *aevum*), durata. Cu privire la Moira, vezi n. 481.

767 Trimiteri la apoteoza lui Herakles şi la căsătoria lui cu Hebe, pahamica zeilor (vezi n. 685 şi 677).

768 Privitor la zeul nunţii, vezi n. 140.

769 Athena l-a ocrotit şi asistat pe Herakles în unele din „muncile" sale, precum şi în cumplita lui criză demenţială (vezi tragedia *Herakles* de Euripides, v. 1005). Adeseori în arta antică, zeiţa este figurată în preajma eroului.

770 Drept mulţumire pentru victorie, au ridicat pe locul bătăliei un idol de lemn, grosolan, reprezentându-l pe Zeus Tropaios (vezi n. 765).

771 Alkmene pomeneşte câteva din „muncile" impuse lui Herakles de către Eurystheus: coborârea în Hades ca să prindă şi să aducă pe pământ câinele Kerberos – paznicul cu trei capete al imperiului morţii; lupta şi uciderea prin gâtuire a leului din pădurea de chiparoşi de la Nemea – dihania cu piele invulnerabilă; stârpirea hydrei – balaurul de apă din lacul Lerna.

772 Obiceiul atenienilor de a cruţa viaţa prizonierilor

este atestat de Thukidides (III, 58, 2).

773 Cu alte cuvinte, necăzând pe câmpul de onoare, a fost umilit o dată; cu atât mai nelegiuită ar fi uciderea lui ca prizonier.

774 Vezi genealogia de la n. 682.

775 Ura necruţătoare a Herei, generată la început de gelozie, încă înainte de naşterea lui Herakles (vezi n. 686), ulterior s-a autoîntreţinut, dacă se poate spune, fiind cauza persecutării semizeului şi a favorizării muritorului mediocru care era Eurystheus. Hera nu a făcut pace cu bastardul lui Zeus decât după sfârşitul lui pământesc, după apoteoza şi acceptarea lui printre Olympieni (vezi *n.* 685).

776 Înmormântarea lui Eurystheus lângă templul Ahenei din Pallene este, posibil, invenţia dramaturgului. Oricum, nu a existat un cult al tiranului argeu în Attika. Strabon (VIII, 6, 19), citat de G. Duclos, afirmă că trupul lui Eurystheus a fost înhumat la Gargettos, lângă Atena, iar capul, pe care-l tăiase Iolaos, în altă parte, la Trikorythos.

777 Domnea credinţa că rămăşiţele pământeşti ale eroilor pot influenţa în bine destinul ţinutului în care zac. Eurystheus făgăduieşte, prezumţios, că după moarte va fi prietenul atenienilor şi salvatorul cetăţii, în sensul că o va feri de invazia spartanilor, care erau consideraţi, se ştie, descendenţi ai fiilor lui Herakles. Evident, accentul antilaconian din replica lui Eurystheus trebuie privit în contextul epocii dramaturgului, când vechea rivalitate dintre Atena şi Sparta se transformase în război făţiş. Adaug că noţiunea de metec (*mcloikos*), care înseamnă persoană stabilită în altă parte decât locul de baştină, este folosită aici metaforic de către fiul lui Sthenelos referitor la propriile sale moaşte.

778 Fusese prevenit printr-un oracol că aventura lui în Attika se va sfârşi prost, dar n-a ţinut seama de avertisment, bizuindu-se pe ajutorul necondiţionat al Herei, care, iată, l-a trădat.

779 Eurystheus nu doreşte ca fiii lui Herakles, aflând de profeţiile sale, să încerce să-i îmblânzească „duhul” prin

libaţii şi prin sacrificii şi să-i anihileze setea de răzbunare.

780 L. Meridier consideră că aici textul, aşa cum se prezintă în manuscrise, nu este acceptabil şi menţionează argumentele în sprijinul acestei teze. Drept urmare, în loc^ de „zvârliţi <cadavrul> câinilor”, traduce: „încredinţaţi-l rugului”. într-adevăr, Alkmene se contrazice: adineauri a spus că acceptă să cedeze leşul lui Eurystheus prietenilor lui, ca ei să-i împlinească cele ale mortului, iar acum porunceşte răspicat să fie dat la câini. Dar ţine de însuşi caracterul Alkmenei, fragilizat de atâtea tribulaţii, să treacă de la oarecare îngăduinţă la ferocitate şi să-şi schimbe părerile pe măsura stărilor emoţionale. Astfel apare firesc ca pulsiunile vindicative să-i fie mai puternice decât toleranţa.

781 în scurtul cânt episodic final, Corul bătrânilor încearcă să absolve de orice vină regii Atenei, cu toate că ei, cetăţeni ai Atenei fiind, nu s-au opus categoric uciderii împotriva legii a unui prizonier de război, chiar dacă acesta era Eurystheus.

CUPRINS
Prefaţă 5
Cuvânt despre traducere , 25
RHESOS 27
TROIENELE 69
ANDROMACHE 121
HELENA 169
ORESTES 245
HERAKLIZII 325
Note...

ÎN ATENŢIA librarilor şi vânzătorilor cu amănuntul

Contravaloarea timbrului literar imprimată pe cărţile Editurii UNIVERS se depune, în contul Uniunii Scriitorilor din România nr. 45101032, deschis la BCR, Filiala Sector 1, Bucureşti.

Tehnoredactor: ELENA DINULESCU
Bun de tipar: 10 iulie 1996 Coli de tipar: 27
Tehnoredactare computerizată
A

„UNIVERS INFORMATIC”
Tipărit la Atelierele Tipografice METROPOL

„Euripides se vădeşte a fi cel mai tragic dintre poeji.”
Aristoteles

„Teatrul poeţilor tragici *m* o şcoala unde se învăţa virtutea tot atât de bine ca in şcolile filosofilor.”
Racine

„Opera lui Euripides ne vorbeşte de parca ar fi fost scrisă ieri.”
Eugene lonesco

ISBN 973-34-0387-3
dU Editura Univers

* Euripides, *Orestes and other Plays*, translated with an introduction by Ph. Vellacott, Pinguin Books, London, 1972, p.7.

* Versiunile lui Sartre, Moatti, Dunlop ş.a. au mutat acţiunea în circumstanţele războiului din Algeria (1954-62) sau a celui din Vietnam (1965-75), iar Tadashi Suzuki a plasat-o în contextul lansării bombii atomice la Hiroshima (1945).

Aceasta este cea mai lirică dintre toate tragediile lui Euripides. Părţile cântate de cor sau de personaje şi cele declamate cu acompaniament muzical numără 535 versuri din totalul de 1332.

* Euripides, *Orestes*, edited with translation and comentary by M. L. West, Aris and Phillips Ltd., Warminster, 1987, p.33.

* Ibid., p. 15.

* Euripide, *Emclidi*, A cura di Antonio Garzya, Societâ Editrice „Dante Alighieri”, Milano, 1958, p.34.